

๗
๖๔๓

พุทธานุพุทธประวัติ

ของ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยา วชิรญาณ วโรบล

—พิมพ์—

พิมพ์ ๑๐๐๐ ฉบับ

พระพุทธศักราช ๒๔๖๕

โรงพิมพ์โสภณ ๑๑ ปาก ๑๑ สี่ทาง

หอสมุดแห่งชาติ

๓๐๔๐๖๐ - ๒๓๔๐๖๑

พุทธธานุพุทธประวัติ

ของ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยา วชิรญาณ วโรด

— ๒๒๕ —

พิมพ์ ๓๐๐๐ ฉบับ

พระพุทธศักราช ๒๔๖๒

ราคาเล่มละ ๑ บาท ๑๐ สตางค์

โรงพิมพ์อภัย

๓ ๐๔๐๖๐ ม.๑

แก้คำผิด

—*—*—*—

<u>คำผิด</u>	<u>คำถูก</u>	<u>หน้า</u>	<u>บันทึก</u>
ถูก ต้อง	ถูก ต้อง	๑๔	๘
มศา คา นามะ	มศานามะ	๒๔	๑๓-๑๔
แต่ทั้ง สอง	แต่เข้ทั้ง สอง	๓๕	๑๔
ประกอบ	ประกอบ	๔๘	๑๒
พราณสี	พาวราณสี	๕๓	๑๘
อุปสมบท	อุปสมบท	๑๐๖	๕

—*—*—*—

คำนำ

เรื่อง พุทธธานุพุทธประวัติ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
ทรงนิพนธ์

— ๑๑๑ —

เรื่องพุทธธานุพุทธประวัติ ซึ่ง พรรณนาความเป็นไปแห่ง พระบรม
ศาสดาแล พระสาวก ทั้งหลาย ไม่ปรากฏในบาฬีประเทศ ซึ่งผู้สังคิ
จนตลอดเรื่อง สัก แห่งเดียว มีมาในบาฬีประเทศ นั้น ๆ เพียงเป็น
ก่อน ๆ เช่นเรื่อง ประสูติ มาใน มคทายาทาสูตร แห่ง ทีฆนิกาย มหา
วรรค เรื่อง ครั้นยัง ทรงพระเยาว์ มาใน ติกนิยาค อังคุตตรนิกาย
เรื่อง ตั้งแต่ ประราภเหตุ ที่เสกฯ ออก บัพพชา จน ภิษุขญวักคิย
สำเร็จ พระอรหัตผล มาใน ปาสราลีสูตร แห่ง มัชฌิม นิกาย มูล
ขณณาสก เรื่อง เสกฯ ออก บัพพชา แล้ว บำเพ็ญ ทุกกร กิริยา จนได้
ตรัสรู้ มาใน มคาสัจจก สูตร แห่ง มัชฌิม นิกาย มูลขณณาสก เรื่อง
ตั้งแต่ ตรัสรู้แล้ว จนถึง อัสสรวก บัพพชา มาใน มหาวรรค
แห่ง พระวินัย ทรงบำเพ็ญ พุทธ กิจ นั้น ๆ มาใน พระสูตร ต่าง ๆ

หลายสถาน ตอนใกล้จะ นิพพาน จนถึง นิพพานแล้ว มัลลิกัตถีย
 ในเมือง กุสินารา ทำ การ ถวาย พระเพลิง พระ พุทธ สรีระ แล้ว แบ่ง
 สารีริกธาตุไว้ข้าง แจกไปใน พระ นคร อื่นๆ ข้าง มาในมหาปริ
 นิพพาน สูตร แห่ง ที่มณิกาย มหาวรรค เรื่อง สังคายนา ร้อย กรอง พระ
 จรรณ วินัย ทั้งไว้เป็นแบบแผน มาในจุฬวรรค แห่ง พระ วินัย เรื่อง
 นอก จากนี้ มาในชาฬิขัง ในอรรตถก ข้าง มีจน ตลอดเรื่อง
 แต่ หนังสือ ที่ อาจารย์ ในปาง ก่อน เก็บข้อความ มา จากที่ นั้นๆ
 ร้อยกรองขึ้นไว้เป็นภาษามคธ ข้าง เป็นภาษาอื่น ข้าง ย่อข้าง พิสดารข้าง
 กล่าวความเหมือนกัน ข้าง ผิดกัน ข้าง มีข้อความ ที่เรา ทั้งหลาย
 ผู้เกิดในภายหลัง พึ่ง เชื่อได้ ข้าง เหลือวิสัย ที่ จะ พึ่ง เชื่อได้ ข้าง ก็
 จรรณคา หนังสือ ที่ แต่งไว้แล้ว ในปาง ก่อน ไม่เลือก ว่า ของ ชาติ ไท
 ภาษา ไท มักกล่าว ข้อความ ที่ไม่มี ไม่เป็นได้ ในภายหลัง โดย
 ชุกชุม ที่เรา ทั้งหลาย จะ เชื่อ ตาม ก็ไม่ สนใจ ดูเหมือน จะ ว่า
 อะไร ก็ มักว่า ได้ เกิน ไป กว่า ที่ เป็น จริง ในครั้ง นั้น เพราะ หมาย จะ ให้
 คนภายหลัง พิศวง เมื่อ สด ข้อความ ที่ไม่มี ไม่เป็นได้ ในภายหลัง
 ลงเสีย ข้าง แล้ว ก็พอ เป็น ประมาดได้ แม้ หนังสือ เรื่อง นี้ ก็ เป็น
 อย่าง เกียวกัน อื่นๆ ดู เหมือน ผู้ที่ แต่ง ตั้งใจ จะ แสดง เหตุ อัจฉริยะ
 ต่างๆ ให้คนภายหลัง เห็น ปลาดแล้ว เชื่อ ถือ เท่านั้น ไม่ ต้อง
 การ จะ แสดง คำ สั่งสอน ของ พระพุทธเจ้า นัก ยกไว้แต่ จำ เป็น ส่วน
 ผู้แต่ง หนังสือ นี้ มีความ ประสงค์ จะ แต่ง หนังสือ เรื่อง นี้ คนละ อย่าง

จากหนังสือที่ท่านแต่งไว้แล้ว คือประสงค์จะแสดงคำสั่งสอนของ
พระสัมพุทธเจ้า ให้ผู้ศึกษาพระพุทธานุศาสนาทราบเท่านั้น ครั้น
จะไม่แต่งรวบรวมไว้เป็นเรื่อง ผู้ศึกษาจะศึกษาลำบาก จึงต้อง
เก็บข้อความซึ่งมาในข่าวย่าง ในอรรถกถาย่าง ในหนังสือ
ของชาติเราย่าง ของชาติอื่นๆ ย่าง มารวบรวมไว้เป็นเรื่องหนึ่ง
ที่ควรระบอ ก็ระบอเสีย ที่ควรพิสดาร ก็ให้พิสดารในที่
ฝึกกัน แลกล่าวความที่เห็นว่า ไม่มีไม่เป็นไปได้ก็ต้องยกเลิก
บ้าง เลือกละเอาแต่ที่พอเป็นประมาณได้บ้าง เรื่องที่แต่งนี้ก็เป็น
ข่าวเกิดมานานแล้ว เหลือวิสัยที่จะรับรองได้ว่าเป็นจริงทั้งหมด
เพราะไม่มีสิ่งใดเป็นหลักฐานมั่นคง เว้นไว้แต่ธรรมเนียมคำสั่งสอน
ของพระสัมพุทธเจ้า ซึ่งมีปัญญาของนักปราชญ์ สามารถจะรู้ได้
ว่าจริงเท่านั้น เหตุนี้ผู้ศึกษาจงตั้งใจเลือกถือเอาแต่สิ่งที่จริง
แลประกอบด้วยประโยชน์เพอญ

พุทธา นุพุทธ ประวัต

— ๗๕๕ —

ปริจเจตที่ ๑

ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว ในกาลก่อนแต่พระ พุทธเจ้า เกิดขึ้นในโลก
ชมพูทวีป คือประเทศที่เรียกกันว่าอินเดียใน ทุกวันนี้ ซึ่งตั้งอยู่
ในทิศ พายัพ แห่งประเทศ สยามนี้ เช่น ประเทศ เจริญ สมบูรณ์ กว่า
ประเทศ อื่นๆ มีพระเจ้าแผ่นดิน แล ประธานาธิบดี เป็นผู้ปกครอง
อาณาเขตต์เป็นส่วน ๆ หลายแห่ง มิได้รวมอยู่ในความ ปกครอง
อันเดียวกัน เช่นแคว้น แคว้นโกศลแล มาช เปนต้น ส่วน เปน เอกราช
กัวย กัน สั้น ชมพูทวีป นั้น แบ่งเรียกชื่อ เปน สอง แผนก ประเทศ ที่
ตั้งอยู่ในท่ามกลาง เรียก ว่า มีชณิม ประเทศ หรือ มีชยม ประเทศ
ประเทศ ซึ่ง ตั้ง อยู่ ภายนอก เปน ชอย เขตต์ เรียก ว่า ข้างจันต ประเทศ
กำหนดที่ ซึ่ง เรียก ว่า มีชณิม ประเทศ นั้น ในชาติ วัฒนธรรม ใน
มหาวรรค แห่ง พระ วินัย แสดง ว่า ในทิศบูรพา ภายในแคว้นมหา
สาธ นคร เข้ามา ในทิศ อาคเนย ภายในแม่น้ำ สัลลวตี เข้ามา ใน
ทิศ ทักษิณ ภายในแต่ เสตถณณิก นิคม เข้ามา ในทิศ บัคคิม ภายใน

ในอุณคามเข้ามา ในทิศอุดร ภายในแต่ภูเขาดุสิตวาระเข้ามา
 ที่ในคำหนดเท่านี้เรียกว่า มัชฌิมประเทศ ที่นอก จาก คำหนดที่ว่า
 แล้ว เรียกปัจฉิมประเทศ แต่คำหนดนี้ ก็รู้จักกันในครั้งนั้น ครั้น
 กาลล่วงไปนาน ชื่อบ้านเมืองเขตนัน ก็เปลี่ยนแปลง บัดย้ายไป
 ระนิยมนั้นไม่ได้ ถึงอย่างนั้นการ ที่แบ่งเป็นมัชฌิมประเทศก็ยัง
 มีปรากฏในแผนที่อินเดีย คำหนดที่ ซึ่งเรียกว่า มัชฌิม ประเทศใน
 บัดนี้ ในทิศบูรพา ภายในแต่ประเทศเบงกอลเข้ามา ในทิศทักษิณ
 ภายในแต่ประเทศเทกกันเข้ามา ในทิศปัจจิม ภายในแต่ประเทศ
 ขอมเขเข้ามา ในทิศอุดร ภายในแต่ประเทศเนปอลเข้ามา มัชฌิม
 ประเทศนี้เป็นที่นิยม นัยถือของคนในครั้งนั้น เพราะเป็นท่ามกลาง
 เป็นที่ ตั้งแห่ง พระ นครใหญ่ๆ แต่เป็นที่ ประชุมนักปราชญ์ผู้ มีความรู้
 ประชุม ชนใน ชมพูทวีป นัยถือ ศาสนา พราหมณ์ เป็นพื้น เป็น คน
 มีทิวภูมิ มาหะ กล้า รังเกียจ กัน ด้วยชาติแลโคตร เป็น อย่างยิ่ง ชื่อว่า
 ถือศาสนา พราหมณ์ นั้น ถือถือ ว่าโลกธาตุแล สิ่งทั้งปวง พระอิศวร
 เป็นเจ้า ทรง สร้าง สั้น ถือว่า บันดาธาตุทั้งปวง มีหินน้ำไฟ ลม
 อากาศเป็น ต้น ล้วนมี เทวคา ประจำ อยู่ ทั้งสิ้น กราบไหว้นมัสการ
 เสด็จ สรง พระ เป็นเจ้า อิศวร นวรายณ์พรหมแล เทวคา นั้นๆ อ่อน วอน
 ขอให้ ช่วย ประสิทธิ์ พว นั้นๆ ให้ตน ให้ สม ตามความปรารถนาใน
 สิ่งนั้นๆ เพราะ สำคัญ เห็นว่า มนุษย์ จะได้ สุข หรือ ทุกข์ ก็เพราะ พระ
 เป็นเจ้า ทำให้ พระ เป็นเจ้า มีอำนาจ ที่ จะให้ เป็นไป ได้ ตาม พระหฤทัย

ประสงค์ ถ้า มุ่งหมาย อะไร ต้อง ประพฤติ ทรมาณ ร่างกาย ให้ ได้รับความ
ลำบาก เกือบ จะ ถึง สิ้น ชีวิตบ้าง ถึง กับ สิ้น ชีวิตบ้าง เช่น ถือการ
ยืน ถัด เหว เป็น วัตร ไม่ นั่ง ไม่ นอน แล ถือการ กิน ผลไม้ เลี้ยง
ชีวิต เป็น วัตร ไม่ กิน ข้าว แล อื่น ๆ ที่ พวกโยคี ซึ่ง เข้า มา ใน ประเทศ
เรา ได้ ทำ แล้ว เป็น ต้น ด้วย เขา ใจ ว่า เทชะ ที่ ประพฤติ ค่ะ เช่น นั้น
บันดาล ให้ ร้อน ถึง พระ เป็น เจ้า ๆ ได้ เห็น กำลัง ความ เพียร ไม่ ท้อ ดอย
อย่าง นั้น แล้ว ย่อม ประสพ ทรัพย์ ได้ สม ความ ปราศ ณา แล เข้า ใจ ว่า
เป็น บุญ อย่าง ยิ่ง ถ้า ใคร ประพฤติ ชอบ ต่อ พระ เป็น เจ้า คาย ไป ก็
ไป ขึ้น สวรรค์ ไม่ ต้อง รุติ แปร ผัน เป็น อย่าง อื่น ถ้า ประพฤติ ไม่ ชอบ
ต่อ พระ เป็น เจ้า คาย ไป ก็ ตก นรก ความ ดี อย่าง ว่า มา นี้ เป็น
หัวข้อ ใน ศาสนา พราหมณ์ ส่วน ที่ ฎี ก็ คือ ความ เห็น ของ ชน เหล่า นั้น
อัน ยวารถ ความ คาย ความ เกิด แล สุข ทุกข์ ก็ เป็น ต่าง ๆ กัน แต่ ย่น
ลง ก็ คง เป็น สอง อย่าง พวก ที่ เชื่อ ถือ ศาสนา พราหมณ์ แล ชน
บาง พวก ถือ ว่า คาย แล้ว เกิด พวก ที่ ไม่ ถือ อย่าง นั้น ก็ ถือ ว่า คาย
แล้ว สุนัข ใน พวก ชน ที่ มีความ เห็น ต่าง กัน เป็น สอง อย่าง นั้น พวก
ที่ เห็น ว่า คาย แล้ว เกิด บาง พวก เห็น ว่า เกิด แล้ว เป็น อะไร ก็ เป็น
อยู่ อย่าง นั้น ไม่ รุติ แปร ผัน ต่อ ไป บาง พวก เห็น ว่า เกิด แล้ว รุติ
แปร ผัน ได้ ต่อ ไป พวก ที่ เห็น ว่า คาย แล้ว สุนัข บาง พวก ก็ เห็น ว่า
สุนัข โดย ประการ ทั้ง ย่าง บาง พวก ก็ เห็น ว่า สุนัข บาง สิ่ง บาง
พวก เห็น ว่า สัตว์ จะ ได้ สุข หรือ ทุกข์ ได้ เอง สุข ทุกข์ ไม่ มี เหตุ ย่ำ รัย

บางพวกเห็น ว่า สุข ทุกข์ มีเหตุบังเกิด ในชนพวกหลัง บางพวกเห็น ว่า สุข ทุกข์ มีมา เพราะ เหตุภายนอก มีพระ เป็นเจ้า เป็นค้ำ บางพวกเห็น ว่า สุข ทุกข์ มีมา เพราะ เหตุภายใน คือ กรรม ชนเหล่านั้น ก็ ประพฤติ ภาว วาจา ใจ ตามความเห็น ของ คนๆ พวกที่ถือ ว่า คาย แล้วเกิด เข้าใจว่า ประพฤติอย่างไร จะไปเกิดใน สวรรค์ แล สุขคติ ก็ ประพฤติ อย่าง นั้น พวกที่ถือ ว่า คาย แล้ว สิ้น นีก็ จะ ประพฤติ อย่างไร ก็ ประพฤติ อย่างนั้น เพราะไม่ ต้อง กลัว แต่ ความเกิดใน นรก แล สุขคติ แม้ พวกที่ถือ ว่า สัตว์ จะไ้ สุข หรือ ทุกข์ ก็ไ้เอง สุข ทุกข์ ไม่ มี เหตุบังเกิด ก็ ประพฤติ เหมือน พวกที่ถือ ว่า คาย แล้ว สิ้น เพราะไม่ ต้อง กลัว แต่ เหตุของ ทุกข์ ฝ่าย พวกที่ถือ ว่า สุข ทุกข์ มีมา เพราะ เหตุบังเกิด แต่ เป็น เหตุบังเกิด ภายนอก ก็ เห็น สวรรค์ สวรรค์ อื่นนอน พระ เป็นเจ้า ให้ ประทาน สุข ไ้แก่ คน พวกที่ถือ ว่า สุข ทุกข์ มีมา เพราะ เหตุภายใน คือ กรรม เห็น ว่า กรรมใด เป็น เหตุแห่ง ทุกข์ ก็เว้น กรรมนั้น เสีย ไม่ทำ เห็น ว่า กรรมใด เป็น เหตุแห่ง สุข ก็ทำ แต่ กรรมนั้น ที่รู้ ความเห็น ของ ชนเหล่านั้น ต่าง ๆ กัน อย่างนี้ ส่วน มานะ คือ ความ ถือตัว ของ ชนเหล่านั้น แร่งกล้า เป็น อย่างยิ่ง ชนเหล่านั้น ถือ หมู่ แล ชาติ ไ้ใคร ของ คนๆ ชนใน หมู่ ที่เขา นิยม ว่า สูง เช่น หมู่ อริยวงศ ก็รังเกียจ ชนใน หมู่ ที่เขา ไม่ นิยม เช่น หมู่ มี ลัทธิ แม้ใน หมู่เดียวกัน ชน มี ชาติ สูง เช่น ชาติ กษัตริย์ แล พราหมณ์ ก็รังเกียจ ชน มี ชาติ ต่ำ เช่น ชาติ จันทราล ชาติ ศุทโธ ชาติ ปุณณฺส

พุทธาณุปุทธประวัติ

๔

แม้ในหมู่ที่มีชาติเดียวกัน จนมีโคตรที่เขา นับถือ เช่นโคตมโคตร ก็รังเกียจจนมีโคตรที่เขาไม่นับถือ เช่นภราทวาชโคตร โกสิยโคตร มาหาความถือตัวของชนเหล่านั้น อย่างนี้

ในกาลก่อนแต่สร้างกรุง กบิลพัสดุ์ ทั้ง ศากยวงศ์ พระเจ้าโศกกากราช คำรง ราชสมบัติในพระมเหศวร อันหนึ่ง พระองค์มีพระราชบุตร ๓ พระองค์ พระราชบุตรหัวพระองค์ ประสูติจากพระครรภ์พระมเหสีที่เป็นพระราชภคินีของพระองค์ ครั้นพระมเหสีนั้นถึงแก่กรรมแล้ว พระเจ้าโศกกากราชได้พระมเหสีอื่นอีก พระมเหสีใหม่นี้ ประสูติพระราชบุตร พระองค์หนึ่ง พระเจ้าโศกกากราชทรงพระปราโมทย์ พึงพระราชทานพร ให้พระนางเจ้านั้นเลือกสิ่งใดที่ขอประสงค์ พระนางเจ้าจึงทูลขอราชสมบัติ ให้แก่พระโอรสของพระองค์ พระเจ้าโศกกากราช ครุสค้ำใจเสีย พระนางเจ้าก็ไม่ฟัง ชินกราบทูลอ่อนวอนอยู่เนืองๆ เพราะได้สิ้นพระวาจาแล้ว จะไม่พระราชทานก็เสียสัจย์ พระเจ้าโศกกากราช จึง ครุสสั่งพระราชบุตร ๓ พระองค์ ซึ่ง ประสูติจากพระครรภ์พระมเหสีเก่าให้พาพระภคินีซึ่งร่วมพระมารดาเดียวกันหาพระองค์นั้น ไปสร้างพระนครอยู่ใหม่ พระราชบุตรทั้ง ๓ พระองค์นั้น ก็กราบถวายบังคมลาพาพระภคินีหาพระองค์นั้น ยกเครื่องคหิเสนา ออกจากพระนคร ไปสร้างพระนครใกล้เขาหิมวันต์ ซึ่งเป็นภายในมณฑลประเทศ ในที่

อยู่แห่ง กิปล กายส จึงให้นาม พระนครที่ สร้างใหม่ ให้ตั้ง ถิ่นที่ อยู่
 ของ กิปล กายส นั้นว่า กิปลพัศก์ มหานคร ครั้น การ สถาปนา พระ
 นคร เสร็จแล้ว อมาตย์ ทั้งหลาย ขวัญตา กัน ก็ทำ ทำ อาวาทะ วิวาหะ
 แก่ พระราชาบุตร ทั้ง สี่ นั้น ๆ ทรงเกรง ว่า ถ้า จะ ทำ อาวาทะ วิวาหะ
 ด้วย สตรีอื่น จาก พระองค์ พระ บุตร พระบุตร ที่ จะ ประสูติ ใน ภาย หลัง
 จะ ไม่ บริสุทธิ์ ทาง ฝ่าย พระ มารดา จะมี พระชาติ เจือ กละ กัน ไป จึง
 แสวง พระ อธิษาศัย ไกร จะ ทำ อาวาทะ วิวาหะ ด้วย พระ ภคินี ของ
 พระองค์ เอง อมาตย์ ทั้งหลาย ก็ อมุนึก ตาม พระราชาบุตร ทั้ง สี่ นั้น
 ก็ ทรง ทำ อาวาทะ วิวาหะ กับ พระภคินี เป็น คู่ ๆ เว้นไว้ แต่ พระเชษฐภคินี
 พระองค์ เดียว ทั้ง ศากยวงศ์ สืบ มา จน ชาว พระนคร นั้น ได้ ยิน ว่า
 เป็น หมู่ ขวัญตา ส่วน พระเชษฐภคินี ภาย หลัง มี พระ ศฤกข์ ปฏิพัทธ์
 กับ พระเจ้า กรุง เทวทระ ได้ ทำ อาวาทะ วิวาหะ ด้วย กัน แล้ว ทั้ง
 ไกลยวงศ์ สืบ มา กษัตริย์ สอง พระวงศ์ นั้น จึง นิย ว่า เป็น พระญาติ เกียว
 กัน ตั้งแต่ กาล นั้น กษัตริย์ ใน พระวงศ์ ศากยะ ได้ เป็น โอรส ใหญ่ ปกครอง
 สักก ชนบท ดำรง พระวงศ์ สืบ มา โดย ลำดับ จนถึง พระเจ้า
 ชยเสนะ ๆ นั้น มี พระราชาบุตร พระราชาบุตร ที่ ปราภพ พระนาม สอง
 พระองค์ พระราชาบุตร มี พระนาม ว่า สีสหุ พระองค์ หนึ่ง พระราชา
 บุตร มี พระนาม ว่า ยโสธรา พระองค์ หนึ่ง ครั้น พระเจ้า ชยเสนะ ถึง ปร
 แล้ว สีสหุ ราชกุมาร ได้ เสวย ราช สมบัติ สืบ พระวงศ์ พระเจ้า
 สีสหุ นั้น มี พระมเหสี มี พระนาม ว่า กัญญา ซึ่งเป็น พระภคินิ ภคินี

ของพระเจ้าอัญชนะในกรุงเทวทหะ มีพระราชบุตร พระราชบุตร
 ประสูติแก่พระมเหสีนั้นเจ็ดพระองค์ พระราชบุตรห้าพระองค์ คือ
 สุธโตะ ๑ สุกโกตะ ๑ อมิตโกตะ ๑ โสโกตะ ๑ จมิตโกตะ ๑
 พระราชบุตรสองพระองค์คือ นางปมิตา ๑ นางอมิตา ๑ ส่วน
 นางยโสธราซึ่งเป็นพระราชบุตรของพระเจ้าชยเสนะนั้น ได้เป็น
 พระมเหสีของพระเจ้าอัญชนะ ในกรุงเทวทหะ มีพระราชบุตร
 พระราชบุตรสี่พระองค์ พระราชบุตรสองพระองค์ คือ สุปปพุทธ ๑
 ทัดดาปาณิ ๑ พระราชบุตรสองพระองค์ คือ นางมายา ๑ นาง
 ปชามยิ (อีกอย่างหนึ่งเรียกโคกม) ๑ เมื่อสุทธโตะราชกุมาร
 มีพระชนมายุเจริญวัย คราวนั้นมีพระเทวีได้แก่ พระเจ้าสีหหนุ
 ทรงแต่งทูตเชิญพระราชาสนไปขอนางมายา ซึ่งเป็นพระราชบุตร
 ของพระเจ้าอัญชนะในกรุงเทวทหะ พระเจ้าอัญชนะก็ยอมถวาย
 ครั้นได้ศุภวาระฤกษ์ พระเจ้ากรุงทั้งสองก็ได้ทำฮาวะระ วิวาหะมงคล
 แก่พระราชบุตรและพระราชบุตรที่เมืองเทวทหะแล้ว พวกก็เสก
 กลับมาอยู่เมืองกบิลพัสดุ์ตามเดิม ครั้นพระเจ้าสีหหนุถึงแก่
 แล้ว สุทธโตะราชกุมารได้ดำรงราชสมบัติสืบพระวงศ์ พระนาง
 มายาก็ได้ดำรงในที่พระมเหสี ภายหลังพระเจ้าสุทธโตะได้นาง
 ปชามยิโคกม ซึ่งเป็นพระกนิษฐภคินีของพระนางเจ้ามายาเป็น
 พระราชเทวีอีกพระองค์หนึ่ง เมื่อกาลล่วงไป พระนางเจ้ามายาทรง
 พระครรภ์ด้วยทศมาส พระองค์อยากจะเสกไปประพาสพระอุทยาน

ลุมพินีวัน จึงทูลพระสามีฯ ถ้ทรงอนุมิต มิได้จักขวาง เพราะทรง
 คึก ะณอม พระฤทัย ถึงวันวิสาข ปรณ มีเพ็ญเดือนหกเพลาเช้า
 พระนางเจ้า ถ้เสด็จโดย สกลมารค พร้อมด้วย ราชบริวาร ฝ่ายหน้าฝ่ายใน
 ถึงป่า ลุมพินีวันเสด็จ ประพาสเล่น อยู่ในเวลานั้น ฌเณญได้ ประชวร
 พระครรภ์ ะ ประสูติ อนาคตที่ ตามเสด็จไปด้วย จักที่ ประสูติถวาย
 ใ้ร่วมไม้ ใน ที่นั้น ตามสามารถที่ ะจักได้ พระนางเจ้า ประสูติ
 พระราชโอรส พระองค์หนึ่ง พระเจ้า สุกโขทนะ ทรงทวาทข่าว จึง ครัส
 สั่งใ้เชิญเสด็จกลับ พระราชวัง ฝ่าย อสิศคายนส (อีก อย่างหนึ่ง
 เรียกว่า กาฬเทวิลคายนส) ซึ่งอาศัยอยู่ข้างเขา หิมวันต์ ผู้คุ่นเคย
 แลเป็น ที่นับถือของราช ครอบครัไ้ทราบข่าวว่า พระราชโอรสของ
 พระเจ้า สุกโขทนะ ประสูติใหม่จึง เข้าไปเยี่ยม พระเจ้า สุกโขทนะ ทรง
 ทวาท ครัสสั่งใ้เชิญเข้าไป นัง ณะอาสนะ อันสมควร แล้ว ทรงถวาย
 อภิวาทแล้ว ปร่าใส่ตามควรแล้ว ทรง อัญ พระราชโอรส ออกมา เพื่อ
 ะใ้ให้นมัสการ พระคายนส พระคายนสเห็นพระโอรสนั้น มี พระลักษณะ
 ค่อง คำครึ้ม มหายุรุษ ลักษณะ พยากรณ์ คาสคร ซึ่ง สำหรั้ทำนาย
 ลักษณะ ของ พระ มหายุรุษโดย ส่วน สอง ว่า ถ้าจัก ดำรงใน ะราชวาส
 วิสัยจักเป็น จักรพรรดิราช ปรายปราม ชำระทั่ว ปฐพี มณฑล มีมหา
 สมุทรว สเป็น ที่สุก โดย ธรรมิกอุบาย ถ้า จัก ออกบัพพชา ประพฤติ
 พรวคพรหมวรย์ จักเป็น ศาสตราผู้แนะ นำสั่ง สอนเอกในโลก ไม่มี
 ศาสตราอื่น ะ ยิ่งกว่า ครั้นเห็นอัศจรรย์ อย่าง นั้น แล้ว มีความ

เคารพ นับถือ ใน พระราชโอรส นั้น มาก ลูก ขึ้น กราบ ลง ที่ พระบาท
 ทั้ง สอง ของ พระโอรส นั้น ด้วย คิเยะ ของ คน แล้ว ทูล ทำนวย ถิ่นณะ
 ของ พระราชโอรส นั้น ตาม คำช่วยมหาบุรุษ ถิ่นณะ พยากรณ์ คำสตร
 นั้น แล้ว ถวาย พระพร ลา กลับ ไป ที่ อยู่ แห่ง ตน ฝ่าย ราชตระกูล เสน
 ทายส ซึ่ง เปน ที่ นับถือ ของ คน ลง กราบ ที่ พระบาท ของ พระราชโอรส
 แสดง ความ นับถือ แต่ ได้ พง พยากรณ์ อย่าง นั้น ก็มี ใจ คำนับ ถิ่น
 ใน พระราชโอรส นั้น ยิ่ง นึก ยอม ถวาย โอรส ของ คน ๆ เปน ยวิวาร
 ตระกูล ละ คน ๆ ส่วน พระเจ้า สุกโขไทย พระราชบิดา ก็ พระราชทาน
 บิหาร จัก พระพิเลียง พระนมคชยระวิงวักษา พระราชโอรส เปน นิคยกาล
 เมื่อ ประสูติ แล้ว ได้ ห้า วัน พระองค์ ไป ทให้ ประชุม พระญาติวงศ์ แล
 เสนามาตย์ พร้อม กัน เชิญ พระหม่อม ร้อย แยก คน มา ฉิม โขนหาตาร
 แล้ว ทำ มงคล พระราชทาน พระนาม ว่า สิทธิธิด ราชกุมาร แต่
 ประชุม ชน นึก เรียก ตาม พระโคตร ว่า โคตมะ ส่วน พระนาง เจ้า มายา
 ซึ่งเป็น พระ มารดา พอ ประสูติ พระโอรส แล้ว ได้ เจ็ด วัน ก็ ทิวงคค
 พระเจ้า สุกโขไทย จึง ทรง มอญ พระราชโอรส นั้น ให้ พระนาง เจ้า
 ปชาบดีโคตมี ซึ่งเป็น พระนาง นางเลี้ยง ต่อ มา ภาย หลัง พระนาง เจ้า
 ปชาบดีโคตมี มี พระราชบุตร พระองค์ หนึ่ง มี พระนาม ว่า นันทกุมาร
 มี พระราชบุตร พระองค์ หนึ่ง มี พระนาม ว่า รุพินันทา แม้ ถึง อย่าง
 นั้น ก็ ไม่ ทรง เปน ภาระ ใน ที่ จะ ทำ ให้ ยำรง ให้ ยิ่ง กว่า สิทธิธิด กุมาร
 เมื่อ สิทธิธิด กุมาร ทรง พระเจริญ ขึ้น โดย ลำดับ มี พระชนมายุ
 ได้ เจ็ด ปี พระราชบิดา ไป ทให้ ขุด สระ โขกขรณ ใน พระราชนิเวศน์

ส่วนสระ ปลุกอุบลอันเขียว สระหนึ่ง ปลุกประทุมอันขาว สระหนึ่ง
 ปลุกบุณฑริกอันขาว สระหนึ่ง แล้ว ตกแต่งได้ เป็นที่เล่นสำราญพระ
 หฤทัย พระราชโอรส แล จักเครื่องทรง คือ จันทน์สำหรับทา ผ้า
 โปก พระเคียน นลของ พระองค์ ผ้าทรงสพักพระภูษา ล้วนเป็น ของ
 มาแต่แว่นแคว้นกาลิ ซึ่งนิยมว่าเป็น ของดี ประณีตในเวลานั้น
 ทั้งสิ้น มีคนคอยขนิยาต ถิ่นเสวกฉัตร (พระกลศขาว ซึ่งนิยมว่า
 เป็น ของสูง) ทั้ง กลางวัน กลางคืน เพื่อ จะมิได้เย็นร้อนอุทลของ
 แดกหน้าคาง มา ถูต้อง พระกายไว้ ครั้น พระราชกุมาร มี พระชนม์
 เจริญควร จะ ศึกษาศิลปศาสตร์แลวิทยาไว้ พระราชบิดา จึง ทรงพา
 ไป มอบไว้ ใน สำนักครู วิธสาธิตะ พระราชกุมาร ทรงเรียนไต่ ว่อง
 ไว จน สิ้นความรู้ อาภรณ์แล้ว ได้ แสดงใจ ปรากฏให้ หม่อมพระญาติ
 เมื่อ พระราชกุมาร ทรง พระเจริญวัย มี พระชนมายุได้ สิบหกปี คราว
 มี พระเทวีได้ แล้ว พระราชบิดา จึง ครีเสด็จให้ สว่าง ปราสาท สาม
 หลัง เพื่อเป็นที่เสด็จอยู่ แห่ง พระราชโอรส ในสามฤดู คือ ฤดู
 หนาว ฤดูร้อน ฤดูฝน ตก แต่ง ปราสาท สามหลังนั้น ตาม สัมถรว
 เป็นที่ สบายในฤดู นั้นๆ แล้ว ส่งทุกเสด็จ พระราชศาสนาไป ขอมาง
 ยโสธรา (นางแต่ง เวียงนาง พิมพา) ซึ่งเป็น พระราชบุตรี พระ
 เจ้าสุปัปพทระ ใน กรุงเทวทหะ อัน ประสูติแต่ นาง อมิตา ซึ่ง
 เป็น พระกนิษฐภคินี ของ พระองค์ มาอภิเษกเป็น พระเทวี สิกขัตถราช
 กุมาร นั้น เสด็จอยู่ ณ ปราสาท ทั้ง สาม นั้น ตาม ฤดู ทั้ง สาม ข้าเวย
 ทั่วยศคนตรี ล้วนแต่ สัตว์ ปรະโคม ไม่มีบุรุษ เจือปน เสด็จสุข

สมบัติทั้งกลางวันกลางคืน หมมีพระชนมายุไฉ่ยี่สิบเก้าปี มีพระ
โอรสประสูติแต่นางยโสธราองค์หนึ่ง มีพระนามว่า ราชุล กุมาร

ข้อที่ สัทธัตถ ราชกุลมาร ขริยวณทว สุธ ทั้งแต่ทรงพระเยาว์ หม
ทรงพระเจริญวัย เห็นปานนี้ ก็เพราะเป็นพระราชโอรส สุธุมลชาติ
ทั้ง พระราชบิดาแล พระ ญาคีวงศ์ ไก่ ทรง พังคำทำนาย ของ อสิท ตามส
ว่า ท่านผู้มีลักษณะเห็นปานนี้ มีคติสองอย่าง คือ ถ้าอยู่ครอง
สมบัติ จักเป็น พระเจ้าจักรพรรดิ ปรายปราม ชำระ ทัว ปรุพี มณฑล
ถ้าออกบัพพชา จักเป็น ศาสตราเถกในโลก ไม่มีศาสดาอื่น จะ ยิ่ง กว่า
จักเป็น คอง ปราดนาให้เสกขอยู่ครอง ราชสมบัติ มากกว่าที่ จะ ขอมให้
บัพพชา จึง คองคิก วิกษา ผูกพันไว้ ให้เพลิต เพลินใน กาม สุธ
อย่างนี้

ฝ่าย พระราชกนิษฐภคินี ของ พระเจ้า สุธโรทนะ นั้น สุธโกทนะ
คากยะ มีพระโอรสองค์หนึ่ง มีพระนามว่า อานันทะ อมิโกทนะ
คากยะ มีพระโอรสสององค์ มีพระนามว่า มคานามะ ๑ อหุทธะ ๑
มีพระธิดาองค์หนึ่ง มีพระนามว่า โรติณี นางอมิตา ซึ่งเป็นพระราช
กนิษฐภคินี ของ พระเจ้า สุธโรทนะ นั้น เป็น พระ มเหสี ของ พระเจ้า
สุธิปุททะใน กรุงเทวกะ ปรสูติ พระราชบุตร พระ องค์หนึ่ง มี
พระนามว่า เทวกัททะ พระราชบุตร พระองค์หนึ่ง มีพระนามว่า
ยโสธรา ซึ่งเป็น พระเทวี ของ สัทธัตถ กุมาร พระกุมารแล พระ กุมาร
ใน พระวงศ์ ทั้ง สอง นั้น ก็เจริญ ขึ้นโดย ลำดับ ทั้ง เกรือ พระวงศ์ ต่อไป
ใน หน้าโน้น

ปริเฉทที่ ๒

วันหนึ่ง สิทธัตถะราชกุมาร ทรงรำพึงว่า หมู่ชนที่เกิดมาแล้ว
ต้องมีความแก่ ความเจ็บ ความตายเป็นธรรมดา ไม่ต้องความแก่
ความเจ็บ ความตายไปได้ทุกคน แม้เป็นอย่างนั้น เพราะโทษที่
ได้พึง คำสั่งสอนของ นิกายาจารย์ เมื่อได้เห็นผู้อื่นแก่ เจ็บ ตาย ก็
เบื่อหน่ายเกลียดชัง ไม่คิดถึงคำว่า จะ ต้องแก่ เจ็บ ตายเหมือนอย่าง
นั้นบ้าง เมื่ออยู่ในวัยในความไม่มีโรคแผลในชีวิต เหมือนหนึ่งเป็น
คน จะ ไม่ ต้อง แก่ เจ็บ ตาย มัวชวนชวายหาแต่ของที่มีความแก่
เจ็บ ตายเหมือนตัวตน ไม่คิดหาอุบายที่จะให้พ้นจากความแก่
ความเจ็บ ความตายเลย ถึงเราก็เป็นเช่นนั้น ข้อที่เป็นเช่นนั้น
ไม่สมควรแก่เราเลย เมื่อเราได้รู้เห็นอย่างนี้แล้ว ควรที่จะ
แสวงหาอุบายที่จะให้พ้นจากความแก่ ความเจ็บ ความตายนี้ เมื่อ
ทรงดำริทอย่างนี้ ก็ทรงขันหาความเมา สาม ประการ แล ความ
- เพลิดเพลินในกาม สมบัติเสียได้ จึงทรงดำริต่อไปว่า ธรรมดา
สภาพทั้งปวง ย่อมมีของที่เป็นขำศึกแก่กัน เช่น มีร้อนแล้ว
ก็มีเย็นแก่กัน มีมืดแล้วก็มีแสงสว่างแก่กัน บางทีจะมีอุบายที่
จะแก้ไขทุกข์สามอย่างนี้ได้บ้าง ธรรมดาการที่จะแสวงหา
อุบายแก้ทุกข์สามอย่างนั้นเป็นยากอย่างยิ่ง เรายังอยู่ในขรवास
เช่นจะแสวงหาไม่ได้ เพราะขรवासนี้เป็นที่คับแคบหนัก แลเป็น

ที่ ตั้งแห่ง อารมณ์อื่น ทำให้เสียว่า สมอง เพราะ เป็นที่ ถ้าคนรัก
ใครในอารมณ์ ซึ่ง เป็น ที่ ตั้งแห่ง ความ ถ้าคนรักใคร่ ชักเคืองใน
อารมณ์ ซึ่ง เป็น ที่ ตั้งแห่ง ความ ชักเคือง หลงเพเลิกละในอารมณ์
ซึ่ง เป็น ที่ ตั้งแห่ง ความ หลง คุง เป็นทาง ที่ มา แห่ง ขลิ บัพพชา คือ
ความเว้น จาก กิจการ ของ คน มีเข้า เรือน ประพฤติ คน เป็น นักรบ
เป็น ช่องว่าง พอ เป็น ที่ จะ แสง หาอยู่ นั้นได้ พระราชกุมารทรง
พระดำริทอย่างนี้แล้ว ก็มี พระ อธิษาศัย น้อมไป ใน บัพพชา ไม่ยินดี
ในฆราวาส สมบัติ ตั้งแต่นั้นมา ภายหลัง พอ ได้ ช่อง พระองค์ก็
ปลง พระเกศ แล พระมัสสุ ทรง ผ่า กาสาวพัตร อธิษฐาน เพศ ผนวช
เป็น บัพพจิต เว้น จาก กิจการ ของ ผู้ อยู่ครอง เรือน

ก็ เพศ บัพพชา นั้น มีใช้ว่า จะ มี ใน พุทธ ศาสนา อย่าง เคียว แม้
เมื่อ พุทธ ศาสนา ยัง ไม่ เกิด ก็มี บัพพจิต คือ นักรบ เช่น ฤๅษี กายส
เป็น ตัวอย่าง เติม ที่ ชะรอย พระราชกุมาร จะ น้อม พระ อธิษาศัย ใน
เพศ บัพพชา เช่น นั้น ก่อน ภายหลัง จึง ได้ ทรง บัญญัติ เพศ บัพพชา อัน
สมควร แก่ พระพุทธ ศาสนา ส่วน ช่อง ที่ จะ เสกขออก บัพพชา จำเจ้า
ยังไม่ ได้ วิถีฉิบ ที่ พอใจ ท่านผู้ แต่ง ขาฬี แสวง ว่า เสกขออก บัพพชา
โดย ซึ่ง หน้า โดย ความ เป็น พุทธ ภายิต ว่า ครั้น สมัยอื่น เรายัง
กำลัง เป็น คนหนุ่ม มี ผม อัน คำ สนิท มา ตาม พร้อม กว๋ย เขาวน้อ น เจริญ
มีวัย ที่ แรก เมื่อ มารดา บิภา ไม่ ไคร่ ยอม มี หน้า ชุ่ม กว๋ย หน้า กว๋ย ให้
อยู่ เรา ปลง ผม แล หนวค แล หนึ่ง ค่ำ ผ่า กาสาวพัตร ถึง ความ

ปฏิบัติ ของคนไม่มีเรือน จากเรือนดังนี้ ฝ่ายว่า ท่านผู้แต่ง อรรถกถา
แสดงว่า เสกขสถี ออกบิณฑบาตในเวลา กลางคืน เมื่อเสกขสถี
ขึ้น ทรงม้า ถัดรุ่ง มีนายฉันทะ ตามเสกขสถีถึงฝั่งแม่น้ำ อโหมา
ครีตส่งให้นายฉันทะ นามว่า พระที่นั่ง กลับคืนพระนครแล้ว ทรงชัก
พระเมณฑิด้วย พระจรรย อธิฐานเพศบรรพชา ณ ที่นั้น ท่านผู้แต่ง
ยาฬีแล อรรถกถา กล่าวความผิด กันอย่างนี้ ถ้า พระราชกุมารเห็น
ออกบิณฑบาต เหตุใดไม่ได้ชื่อว่า พระยิกา ทรงทราบแล้ว ทรง
เพิกเฉยเสีย หรือทรงตักต้อนแต่ไม่พบ นายฉันทะ กลับมา พระ
นครแล้ว ก็ไม่ได้ยินว่า ทรงพระพิโรธ แลลงราชทัณฑ์แก่นาย
ฉันทะอย่างไร ภูความชักหายไป ถ้า พระราชกุมาร เสกขสถี
ออกบิณฑบาตโดยซึ่ง หน้า พระราชกุมาร พระองค์นี้แล้ว ก็เป็นพระโอรส
ใหญ่ที่จะได้สืบพระวงศ์ เหตุใดจึงต้องยอมให้บิณฑบาต เพราะ
ความจำเป็นอย่างไร ก็ไม่แจ้ง ข้าพเจ้าใคร่ควรดูเห็นว่า เวลา
ที่เสกขสถี ออกบิณฑบาต จะเขาใจกันว่า ออกไปถือบวชประพฤติ
วัตรกรรม ร้างกายถวายพระเป็นเจ้า ตามแบบศาสนา พราหมณ์
เพียงครั้งหนึ่งคราวเดียว จึงเป็นข้อใด พระราชกุมาร เสกขสถี
ไปได้โดยง่าย ครั้นท่านเสกขสถีออกไปแล้ว ไม่เสกขสถี กลับ
ไม่รู้ว่า จะทำประการใดใด ข้อนี้ก็เป็นแต่สมมุติเทียบเรื่องอื่น
เท่านั้น ไม่เป็นการแน่แท้ จึงว่าไว้ในท้องเรื่องแต่เพียงสังเขป
เพียงเท่านั้น ข้อที่ พระราชกุมาร ปลงพระเกศเสียนั้น ดูเหมือน

ระผิดแบบของบัพพิชิตในครั้งนั้น เพราะบัพพิชิตในครั้งนั้น เหล่า
 ฌมเชิงที่เรียกว่าชฎา ขอรอบระทรงเห็นว่า การปลงพระเกศเสีย
 นั้น จะเป็นเหตุห้ามกันไม่ให้พระองค์เสด็จกลับคืนไปสู่ชนราวาส
 อีกได้ แลเป็นเหตุให้พระบิดาแลพระญาติวงศ์ สิ้นหวังในพระองค์
 เพราะได้ยินว่าคนในครั้งนั้นถือการคักการ โทณผมด้วยคมมีดว่า
 เป็นจริง คนที่คักหรือโทณผมด้วยคมมีดแล้ว เป็นที่ดูหมิ่น
 ของคนทั้งปวง ไม่เป็นที่นับถือเลย แม้ภายหลังพราหมณ์บาง
 คนก็ได้กล่าวว่าหาปรามาสพระองค์ว่า คนหัวล้านทั้งนี้ อนึ่งข้อ
 ที่ทรงเล่าภาสาวาสัตว์ คือเผ่าที่ย่อมด้วยรสเผ่าอันเกิดแต่คัมภีร์
 ซึ่งเป้นของเสวราหมณ์นั้น ก็เช่นจะเป็นเหตุอย่างเดียวกัน

เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงละกามสุขออกบัพพิชา เพื่อ
 จะแสวงหาอุบายให้พ้นจากชราพยาธิ มรณะ อย่างนี้แล้ว เพราะ
 พระองค์ยังไม่เคยเสพลัทธินั้น ๆ ซึ่งเป็นที่นิยมนับถือว่าเป็น
 บุญอย่างยิ่ง แลเป็นเหตุให้สำเร็จสิ่งที่ประสงค์นั้น ๆ ซึ่งคณา
 ชารยสังฆมณฑลอยู่ในครั้งนั้น ก็จำเป็นที่ระต้องทรงทกลองทุ
 ว่า ลัทธิเหล่านี้ จะเป็นอุบายที่จะให้สำเร็จความประสงค์ได้บ้าง
 กระมัง จึงได้เสด็จไปอยู่ในสำนักอาฬาร กายสกาลามโคตร แล
 อุตทก กายส รามบุตรโดยลำดับ ซึ่งมหาชนนับถือว่าเป็นคณาจารย์
 ใหญ่ ขอศึกษาลัทธิสมัยของท่าน ๆ ก็สั่งสอนตามลัทธิของตน ๆ
 จนสิ้นแล้ว สรรเสริญพระผู้มีพระภาคเจ้าว่ามีความรู้เสมอด้วย

พุทธชาตพุทธประวัติ

๒๑

คนแล้ว ชวนให้ อยู่ช่วยกัน สั่งสอน หมู่ศิษย์ ค่อยไป พระผู้มีพระภาค
เจ้าได้ทรง กระทำ ทกลลงใน ลัทธิ นั้น ทุก อย่าง แล้ว เห็นว่า ไม่ใช่ทาง
ควร สู้ ขยาย นั้น ได้ จึง ทรง หลีกไป จาก สำนัก ตามส ทั้งสอง นั้น เสก
จาริก ไปใน มคธ ชนบท บัลลุถึง อุรุเวลา ประเทศ เสนานิคม ใกล้ ทอด
พระนคร เห็น พื้นที่ ราบรื่น แนวป่าเขียวสด เปนที่ เบิกบานใจ
แม่น้ำไหล มีน้ำใสสะอาด มีท่าอันดี น่ารื่นรมย์ ไครความ คือหมู่
บ้านที่อาศัย เทียบ ภิภชาธาร ก็ตั้ง อยู่ใกล้ ไครรอบ ทรง พระดำริ
เห็นว่า ประเทศ นี้ ควร เปนที่ ตั้ง ความเพียร ของ ภุมมบุตร ผู้มี
ความ ต้องการ ด้วย ความเพียรใด จึง เสก ประทับ อยู่ ณ ที่ นั้น

ครั้งนั้น อุปมาสามข้อ ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่เคยได้ทรง
สัทย์ มาปรากฏแจ่มแจ้งแก่พระองค์ว่า สมณะ หรือ พราหมณ์
เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ซึ่งมี ภายไม่ ได้ หลีก ออกจาก กาม และ มีความ
พอใจรักใคร่ใน กาม ยัง ละได้ สงบ รังบ ด้วย ที่ ใน ภาย ใน ไม่ ได้ แล้ว
สมณะ หรือ พราหมณ์ เหล่า นั้น แม้ ได้ เสวย ทุกข เวทนา อัน กล้า แสบ
เผ็ด ที่ เกิด เพราะ ความเพียร ก็ ที่ ไม่ ได้ เสวย ก็ ที่ ก็ ไม่ ควร จะ ทรู
ขยาย นั้น ได้ เหมือน ไม่ สด ที่ ชุ่ม ด้วย งาม บุคคล แช่ ไว้ ใน น้ำ บุรุษ
มีความ ต้องการ ด้วย ไฟ มา ถึง เขา ไม่ สำหรับ สีไฟ สี เข้า ด้วย หวัง
จะให้ เกิด ไฟ บุรุษ นั้น ไม่ อาจ ได้ ไฟ เกิด ขึ้น ได้ ต้อง เห็น เห็น ย
ลำบาก เปลา เพราะ ไม่นั้น ยัง สด มี งาม อยู่ ทั้ง บุคคล แช่ ไว้ ใน
น้ำ นั้น อีก ข้อ หนึ่ง สมณะ หรือ พราหมณ์ เหล่าใดเหล่าหนึ่ง แม้

พุทธาณพุทธจริยวัตร

มีกาย คลีก ออก จาก กามแล้ว แต่ยังมี ความพอใจรักใคร่ใน กาม
 ยังละให้ สงข รัยด้วยก็ใน ภายในไม่ได้ สมณะ หรือ พราหมณ์ เหล่า
 นั้น แม้ได้ เสวย ทุกข เวทนา เช่น นั้น ที่ เกิด เพราะ ความเพียร ก็
 ไม่ได้ เสวย ก็ ก็ไม่ควร จะ ครีธรู้ อาย นั้นได้ เหมือน ไม่ สก ที่ ชุ่ม
 ด้วยยาง แม้ต่าง โกลส จาก น้า บุคคล ทั้ง ไฉน บก บุรุษ ก็ไม่ อาจ
 จะ สให้ เกิด ไฟ ได้ ถ้า สเข้า ต้อง เกลือก เกลือก ละลาย จาก เปลา เพราะ
 ไม่ นั้น แม้ ทั้ง อยู่บน บก แล้ว ก็ยังเป็น ของ สก ชุ่ม ด้วย ยาง ฉนั้น
 อีก ข้อ หนึ่ง สมณะ หรือ พราหมณ์ เหล่า ไฉน เหล่า หนึ่ง ซึ่งมี กาย
 คลีก ออก จาก กาม แล้ว และ ละ ความ พอใจ รักใคร่ ใน กาม ได้ ด้วย
 ก็ใน ภายใน แล้ว สมณะ หรือ พราหมณ์ เหล่า นั้น ได้ เสวย ทุกข
 เวทนา เช่น นั้น ที่ เกิด เพราะ ความเพียร ก็ แม้ ไม่ได้ เสวย เลย ก็
 ก็ควร จะ ครีธรู้ อาย นั้นได้ เหมือน ไม่ แสง ที่ โกลส จาก น้า บุคคล
 ทั้ง ไฉน บก บุรุษ อาจ สให้ เกิด ไฟ ขึ้น ได้ เพราะ เป็น ของ แสง แล
 ทั้ง อยู่บน บก ฉนั้น จำ เติม แต่ กาล นั้น พระองค์ ทรง คิด จะ ทำ
 ความเพียร เพื่อ จะ ช้อง กัน จิต ได้ ไม่ ได้ ห่อ มไป ใน กามารมณ ไฉน จึง
 ทรง นำ เพญ ทุกกร ภิกขุ คือ ทรมาน พระกาย ให้ ละลาย ซึ่ง เปน ที่
 นิยม นิยต กัน ใน ครั้ง นั้น ว่า เปน กส ลวัก ตอัน วิเศษ อาจ จะ ให้ สถึง ที่
 ยวาลา สำเร็จ ได้ ก่อน จาระ แรก ทรง ภก พระทนต์ ด้วย พระทนต์
 ภก พระคาล ด้วย พระชีวกา ไว้ ให้ แน่น แล พระสโทส หลออกจาก
 พระภักระ ประเท ใน เวลา นั้น ได้ เสวย ทุกข เวทนา อัน กล้า เบรีย

เหมือนบุรุษ มีกำลัง จิบบุรุษ ที่มี กำลัง น้อยไว้ ที่ศีรษะ หรือที่คอ บิย
 ให้นั้น ฉะนั้น แม้พระกาย กระวนกระวายไม่ สงบ รงข อย่างนี้ ทุกข
 เวทนานี้ ถ้าไม่อาจ ครอบงำพระหฤทัย ให้ กระสับ กระส่ายได้ พระองค์
 มีพระสติ ทั้ง มีไม่ พ้น เพลิน ประวรภาความเพียรไม่ ท้อถอย ครั้น
 ทรง เห็นว่า การ ทำอย่างนี้ ไม่ใช่ ทาง ครุสสุ จึง ทรงเปลี่ยน อย่าง อื่น
 วาระ ที่ สอง ทรง ผ่อน ถัด ลม อัสสาสะ บัสาสะ เมื่อ ลม อัสสาสะ
 บัสาสะ ไม่ ได้ เกิด สกวก โดย ช่อง พระ นาสิก แล ช่อง พระ โอษฐ์ ก็ เกิด
 เสียง ตั้ง อยู่ ทาง ช่อง พระ กรรณ ทั้ง สอง แล บัด พระ เคียร เสียด พระ อุทร
 ร้อน ใน พระ กาย เช่น กำลัง แม้ ถึง โศ เสวย ทุกข เวทนา กล่าว ถึง เพียงนี้
 ทุกข เวทนา นี้ ถ้า ไม่ ไค ครอบงำ พระ หฤทัย ให้ กระสับ กระส่ายได้ มี
 พระสติ ทั้ง มีไม่ พ้น เพลิน ประวรภาความเพียรไม่ ย่อหย่อน ครั้น
 ทรง เห็นว่า การ ทำอย่างนี้ ไม่ใช่ ทาง ครุสสุ จึง ทรงเปลี่ยน อย่าง อื่น
 อีก วาระ ที่ สาม ทรง ยก พระ อาศาร ผ่อน เสวย แต่ วัน ละ น้อย ๆ
 จน พระ กาย เที่ยง แท้ง พระ ฉวี เสว่า หมอง พระ อัญชูปราภฏทั่วพระ กาย
 เมื่อ ทรง สูบ พระ กาย เส้น พระ โลมา มี ราก อัน หน้า หลุด วัง ราก ชุม
 พระ โลมา พระ กำลัง น้อย ถอย ลง จะ เสก ไป ข้าง ไหน ก็ ชวน ล้ม
 ทรชน ทั้ง หลาย ไค เห็น แล้ว กล่าว ทัก ว่า พระ สมณะ โคคม คำไป ขาง
 พวก กล่าว ว่า ไม่ ทำ เป็น แถ่ คำไป ขาง พวก กล่าว ว่า ไม่ เป็น อย่าง
 นี้ เป็น แถ่ พร้อไป พระ ผู้ มี พระ ภาค เจ้า ทรง ยำ เพ็ญ ทุกกร กิริยา
 นัย แต่ การ ที่ ทรง ผนวช มา ไค หก ปี ทรง พระ คำ ว่า สมนะ หรือ

พราหมณ์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง ได้เสวยทุกขเวทนาอันกล้าแสนเข็ญ
 ที่เกิดเพราะความเพียร ในกาลล่วงแล้วก็จักได้เสวยในกาล
 ข้างหน้า ก็ดี เสวยอยู่ในกาลบัดนี้ ก็ดี พุทฺธเวทนา นั้น ก็อย่างยิ่ง
 เพียงเท่านี้ ไม่เกินกว่านี้ขึ้นไป ถึงอย่างนั้น เราก็ไม่สามาร
 ะ คริษฐ์ ด้วยทุกกร กิริยาที่เผ็ดร้อนอันนี้ได้ ชรชยทางความคริษฐ์
 อย่างอื่น จะพึงมีอยู่ ธรรมดา ครั้นทรงพระดำริคิดนี้แล้ว คิดจะทรง
 ละความเพียร ธรรมดาพระกายได้ลำบากนั้น ทำความเพียรเกินไป
 ในจิตต์ต่อไป ทรงเห็นว่าความเพียรเกินไปในจิตต์นั้น คนชุกชุม
 เช่นนี้ ไม่สามารถให้เกินไปได้ จำเรา จะกินอาหาร ทยาย คือ
 เข้าสุก ชนมถุมมาต ให้มีกำลังก่อน ครั้นทรงสันนิษฐานอย่าง
 นั้นแล้ว ตั้งแต่ กาล นั้นมา ได้เสวย พระอาหาร ทยายไม่ทรงออก
 ค่อยไปอีก

ฝ่ายฤๅษีขณวิคตีย์ พวกคำ คือ โภณทัณณู วัยปะ ภัททิยะ มหา
 หานามะ อัสสชี่ แต่เดิมเป็นพราหมณ์ ได้เห็นอย่าง ได้ยินข้างว่า
 พระผู้มี พระภาคเจ้า มี พระลักษณะ ต้อง ตาม คำตรับ มทาบรุษ ลักษณะ
 พยากรณ์ศาสตร์ จึงมีความเคารพ หักถือ แล เชื่อใน พระผู้มี พระภาค
 เจ้าเป็นอันมาก เมื่อพระผู้มี พระภาคเจ้าเสด็จออก ทรงผนวช พราหมณ์
 หัวคุด นั้นดำริทเห็นว่า บัพพชา ของ พระผู้มี พระภาคเจ้านั้น จักไม่
 เลวทรามเสื่อมเสีย หากประโยชน์ คง จะเป็นผล ประโยชน์แก่คน
 แลผู้อื่น ครั้นคิดอย่างนั้นแล้ว จึง พทภินออกบวช ตาม พระผู้มี

พระภาคเจ้า คอยเฝ้าอยู่ปฏิบัติทุกคำเข้า ด้วยหวังว่า พระองค์
ได้บรรลุธรรมใด จักทรงสั่งสอนให้คนบรรลุธรรมนั้นบ้าง ครั้นเห็น
พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงละทุกกร กิรียาที่ ทรงประพฤติกมาแล้ว ซึ่ง
คนเคยนิยม นับถือ ว่า เป็นภคสวัคค์ อันพิเศษของผู้บำเพ็ญเพียร
จึงเห็นพร้อมกันว่า พระสมณะโคตมเป็น คน มก มาก กลาย
ความเพียร เวียนมาเพื่อความเป็นคน มก มากเสียแล้ว จึงเขื่อนท้าย
ในการที่จะปฏิบัติต่อไป ด้วยเห็นว่า พระองค์ คงจะไม่บรรลุธรรม
พิเศษอันใดได้ พา กัน สลัดไปเสีย จากที่นั้น ไปอยู่อาศัย ณ ภู
ธิดิยทนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี

ข้อที่ฤษีปัญจวัคคีย์ ได้มาอยู่ คอยปฏิบัติบำรุง พระผู้มีพระภาคเจ้า
ในเวลาทรงบำเพ็ญทุกกร กิรียา ทรมาน พระภาคให้ลำบาก ซึ่งเป็น
ที่นิยม นับถือ ของคน ครั้นนั้น ก็เหมือนเป็น พยาน ของ พระผู้มีพระภาค
เจ้าในการที่ได้บรรลุแล้วไป ถ้าพระองค์ จะทรงแสดงธรรม สั่งสอน
ใคร ๆ ให้ละอรรถกิลมณายุโค คือ การ ประทอบ ความ เหน็ดเหนื่อย
แก่ตนเปล่า ก็จะได้แนะนำให้สิ้นสงสัยว่า อรรถกิลมณายุโค นั้น
เราก็ได้เคย ประพฤติ มาแล้ว ไม่มีใคร จะประพฤติกได้ ยิ่งไปกว่าเรา
แม้เช่นนี้ก็ไม่เป็นทางที่จะให้รู้ธรรมพิเศษสิ่งใดได้ ผู้ที่นั้น ก็ จะละ
ความนิยม นับถือ ในอรรถกิลมณายุโค นั้นแล้ว ปฏิบัติตามคำ
สั่งสอน ของ พระองค์ เพื่อบรรลุ ประโยชน์ตาม สมควร ครั้น ถึง

เวลาที่ จะ ทำความเพียร ไปใน จิตต์ ซึ่ง จะ ต้อง การ ความ สัก
กัณเฏญ์ให้ ฤษัษัณฐวัคคิยั หัน คึก เบื่อหน่าย แล้ว หลีกไป เสียบ ข้อ นี้ ดู
เหมือน กับ เขา เหล่า นั้น ไม่ได้ เป็น อัครราช แก่ ความ สัก ของ พระผู้มี
พระภาคใด

ฝ่าย พระผู้มี พระภาคเจ้า เสวย พระ อาศาร ทยาย ทำ พระกาย
ให้ กลัษ มี พระ กำลัษ ขึ้น ใจ อย่าง เก่า แล้ว ทรง เริ่ม ความ เพียร ไป
ใน จิตต์ ให้ พัง อยู่ใน อารมณั ๓๒ เกี้ยว วน เป็น สมภาติ พระองค์ ใด
บัลลุณานที่ ๑ ฌานที่ ๒ ฌานที่ ๓ ฌานที่ ๔ โดย ลำดับ เมื่อ จิตต์
ทั้ง ๓ นั้น เป็น สมภาติ บัลลุณั ปราศ จาก เครื่อง เสว้าหมอง มีความ
พอใจ รักใคร่ ใน ฌาน เช่น นั้น อย่าง นั้น แล้ว ทรง คำนึง ถึง อุบาย ที่ จะ
ให้ พ้น จาก ชรา พยาธิ มรณะ ที่ พระองค์ ใด แสง ภา อยู่ นั้น ต่อ ไป ก็
สิ่งใด มีความ เกิด เป็น ธรรมภา สิ่ง นั้น ต้อง มี ชรา พยาธิ มรณะ
เป็น ธรรมภา ไกร ๆ จะ ปราศ ภาอย่า ให้ ชรา พยาธิ มรณะ เลย ไม่
เป็น ที่ ตั้ง แห่ง ความ สมประสงคั ใด ทุกข์ ความ หักใจ เพราะ ชรา
พยาธิ มรณะ นั้น ย่อม มี เพราะ ความ ถึง มัน ว่า มี แก่ ตน ถ้า ไม่
ถึง มัน อย่าง นั้น แล้ว ทุกข์ นั้น ก็ ไม่ ครอง ภา จิตต์ ใด อย่าง นั้น แล
เป็น อุบาย ที่ จะ ให้ พ้น จาก ชรา พยาธิ มรณะ ใด ครั้น เมื่อ พระผู้มี
พระภาคเจ้า ทรง พระดำริ ติเตน ฌนั้น แล้ว จึง ทรง แสง ภา อุบาย เป็น
เหตุ ไม่ ถึง มัน ต่อ ไป ก็ ความ ไม่ ถึง มัน นั้น จะ มี ใด ก็ เพราะ พิจารณา
แยก ภา ใจ ฌนั้น ออก เป็น ส่วน เป็น กอง พิจารณา เตน แก่ เพียง เป็น

ส่วนเป็นกองทั่วทั้งคมก พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงกำหนดเห็น
 ภายในกาลที่ล่วงไปแล้วอีก ที่มีอยู่ระดับนี้ อีก เป็นส่วน ๆ
 เป็น กอง ๆ ทั่วทั้ง คมก ตามอย่าง ที่กล่าวแล้ว ข้อนี้เป็นวิทยา
 ที่ ท่าน พระองค์ ได้ตรัสรู้ เองโดยลำพัง ในยาม ที่ ท่าน แห่งราตรี เมื่อ
 วิทยา ที่ ท่าน เกิด ขึ้น ถ้าจัก อธิบาย ความไม่รู เป็นเหตุ ให้หลงผิด อยู่
 ใน ภายใน อย่างนี้แล้ว พระองค์ ทรงปรารถนา ส่วน กอง ซึ่งได้กำหนด
 รู้แล้วนั้น ซึ่งเรียกโดยสมมติ ว่า สัตว์ อันเกิดแล้ว จิตเคลื่อนไป
 เหมือน กัน คมก แต่เหตุใดน บางพวกจึง คำช้า เรว ทราม บาง
 พวก ประณีต บาง พวก มีผิวพรรณ อัน ก็ บาง พวก มีผิวพรรณ
 ชั่ว บาง พวก ได้ สุข บาง พวก ได้ ทุกข์ ทรง เห็น ด้วย พระญาณ
 ทั้ง จักขุภักข อัน ขริสุกข์ ล่วง ญาณ ที่ เป็น ของ มนุษย์ สามัญ ว่า ส่วน
 กอง ที่ เรียก ตาม สมมติ ว่า สัตว์ นั้น ที่ เกิดแล้ว จิตเคลื่อนไป เหมือน
 กัน คมก แต่เป็น ต่าง กัน ทั้งนี้ เพราะ เป็นไป ตามกรรม ที่ ตัว กระทำ
 ข้อนี้เป็น วิทยา ที่ สอง พระองค์ ได้ ตรัสรู้ แล้วโดย ลำพัง พระองค์เอง
 ในยาม เป็น ท่ามกลาง แห่งราตรี นั้น เมื่อ วิทยา ที่ สอง เกิดขึ้น ถ้าจัก
 อธิบาย ความไม่รู ที่ เป็นเหตุ ให้หลงผิด ในความเป็น ต่าง ๆ แห่ง
 ส่วน แห่ง กอง ที่ เรียก ตาม สมมติ ว่า สัตว์ อันเกิด ขึ้นแล้ว จิตเคลื่อนไป
 กันนี้แล้ว ก็ ชื่อ ว่า ได้ ทรง เห็น ลักษณะ ทั้งสอง คือ ข้ำจักษะ
 ลักษณะ คือ กำหนดโดย ความเป็น ส่วน เป็น กอง แล สามัญญะ
 ลักษณะ คือ กำหนดโดย ความเป็น สภาพ เสมอ กัน คือ ความ

เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตน ครั้นทรงเห็น
 ลักษณะ ทั้งสองอย่างนี้แล้ว พระองค์ทรงกำหนดเห็นส่วน กอง เหล่า
 นี้ว่าเป็นแต่เพียงทุกข์ คือ สิ่งอันสคว์ดิธ มั่นว่าเป็นของ คนแล้ว
 ก็อกทนได้ ด้วยยาก ตัดหาความ ถิ่นรณทนายอยากเป็น ขัจริยแห่ง
 ความดิธ มั่นนั้น เป็นเหตุให้ทุกข์นั้นเกิด ความคับแค้นทุกข์
 ที่เป็นผลนั้น ย่อมมีเพราะความคับแค้นตัดหาที่เป็นเหตุ ปัญญา
 อันเห็นชอบ พร้อมด้วยองค์ ที่เป็นบริวาร คือ ความดำริดีชอบ วาจา
 ชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีวิตชอบ ความเพียรชอบ วลีกล ชอบ ทั้ง
 ใจไว้ชอบ เป็นทางให้ถึงความ คับทุกข์ แลทรงกำหนดรู้ อาสวะ
 คือ กิเลสที่ไหล กอง อยู่ในสันดาน เหตุให้เกิดอาสวะ ความคับ
 อาสวะ แลข้อปฏิบัติเป็นทางให้ถึงความ คับอาสวะ แจ้งชัดตาม
 เป็นจริงแล้วอย่างไร เมื่อพระองค์ทรงรู้เห็นอย่างนี้ จิตก็พ้น
 จาก อาสวะ ทั้งปวงไม่ดิธมั่น ข้อนี้เป็นวิทยาที่สาม พระองค์ได้
 คริสรู้แล้วโดยลำพัง พระองค์เอง ในยามเป็นที สกแห่ง ราตรี นั้น
 กำจิตวิทยาความไม่รู้แจ้ง ที่เป็นเหตุให้หลงผิดในอริยสัจทั้งสี่
 เสียได้ วิทยาสามอย่างนี้ พระองค์ได้ คริสรู้แล้ว ในราตรีแห่งวิสาข
 ขรณมี คิณิเพญ พระจันทร์เต็มดวง เสวยวิสาข นักษัตรฤกษ์ ที่ได้
 วมไม่ อัธสัถณะพฤกษ์ไฟใบ เพราะ คริสรู้วิทยาสามอย่างนี้ได้ โดย
 ลำพัง พระองค์เองแล้ว ทำจิตให้พ้น จากกิเลสอาสวะได้ สิ้นเชิง
 พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ พระนามโดยคุณนิมิต्तว่า อรหิ สัมมา
 สัมพุทธโธ แปลว่า ผู้ไกล ผู้ควร ผู้คริสรู้แล้วเองโดยชอบ ข้อว่า

พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ไกล ผู้ควร นั้น เพราะไกล จากกิเลส
 อาสวะ ๆ โท ที่พระองค์ละได้ขาดแล้ว กิเลสอาสวะเหล่านั้น
 ไม่เกิดขึ้นครอบงำจิตอีก พระองค์ต่างไกลจากทุจริต ความ
 ประพฤติชั่วด้วยกาย วาจาใจไม่ทรงประพฤติแม้ในที่ลับ มีพระ
 หฤทัยเสมออยู่เช่นนั้น ไม่ยินดีในโลกธรรมซึ่งเป็นส่วนอันบุคคล
 ปราถนา คือ ลาภ ยศ ความสรรเสริญ สุข ไม่ยินร้ายในโลกธรรม
 ซึ่งเป็นส่วนอันบุคคลไม่ปราถนา คือ ไม่มีลาภ ไม่มียศ นินทา
 ทกข์ โลกธรรมทั้งสองส่วนนี้ ไม่ครอบงำจิตของพระองค์ได้
 แปรปรวนได้ จึงควรเป็นศาสดาแนะนำสั่งสอนเราทั้งหลาย แล
 ควรเราทั้งหลาย พยายามทำตาม และเชื่อฟัง คำสอนของพระองค์
 แล้วปฏิบัติตาม ชื่อว่าพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้ตรัสรู้เองโดย
 ชอบนั้น พระองค์ ตรัสรู้ วิทยา สามประการ นั้นโดยลำพังพระองค์
 เอง ไม่มีใครเป็นครูสั่งสอน ความตรัสรู้ นั้นชอบไม่วิปริต ได้
 สำเร็จ ประโยชน์แก่พระองค์และผู้อื่นได้ด้วย พระผู้มีพระภาคเจ้า
 ได้พระนามโดยคุณนิमित ด้วยประการ อย่างนี้

ปริจเฉทที่ ๓

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ ตรัสรู้ วิทยา สามประการ นั้นเอง
 โดยชอบแล้ว ประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ นี้ เสด็จวิมุกติ
 สุข (สุขเกิดแต่ความพ้น จากกิเลสอาสวะ) สิ้นกาลเจ็ดวัน

ครั้งนั้น พระองค์ทรงพิจารณา ปฏิภาณสมุทัย (สภาพอาศัยขันธ์
เกิดขึ้น) ที่พระองค์ได้ทรง กำหนดรู้แล้วนั้น ตามลำดับและถอย
กลับ ทั้งข้างเกิด ทั้งข้างดับ ตลอด ขาม สามแห่งราตรีแล้วเปล่งอุทาน
(พระ วาจาที่เปล่งขึ้นโดยความ เขิน ขาม พระ หฤทัย) ในยามละครั้ง
อุทานในยาม คั้นว่า เมื่อใดกรรมทั้งหลาย คืออริยสัจสี่ปรากฏ
ชัดแก่ พราหมณ์ผู้ มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อเห็นความ สงสัยทั้งปวง
ของ พราหมณ์นั้น ย่อม ดับหายไป เพราะ พราหมณ์นั้น รู้แจ้ง กรรม
คือ กอง ทุกข์ทั้งสี่กับ ทั้งเหตุ อุทานในยามเป็นท่ามกลางว่า เมื่อ
ใด กรรมทั้งหลายปรากฏชัดแก่ พราหมณ์ผู้ มีความเพียรเพ่งอยู่ เมื่อ
เห็นความ สงสัยทั้งปวงของ พราหมณ์นั้น ย่อม สิ้นไป เพราะ พราหมณ์
นั้น ได้รู้ความ สันแห่งขันธ์ทั้งหลาย อุทานในยามที่ สดว่า เมื่อใด
กรรมทั้งหลายปรากฏชัดแก่ พราหมณ์ผู้ มีความเพียรเพ่งอยู่ พราหมณ์
นั้น ย่อม กำจัด เสนามาเร คืออวิชชา มรณะ เสียด อกุศล พระ อาทิจัย
อุทัย กำจัด มีกทำอากาศให้สว่าง ฉะนั้น ครั้น สว่างเจกวันแล้ว เสด็จ
ออกจากภายในร่มไม้มหาโพธิ์นั้น ไปยัง ภายนอกในร่มไม้ไทร ซึ่งเป็นที่
พักแห่งคนเลี้ยงแพะ อันได้ชื่อว่าอชปาลนิโคธ ทรงนั่งเสวยวิมุกต
สุขเจกวัน ครั้งนั้น พราหมณ์ผู้หนึ่งมีชาติแห่งคนมักควาคนอื่น
ว่าคือ เป็นยถา มาถึงที่นั้น ทูลถามถึง พราหมณ์แลกรรมซึ่งทำ
บุคคลได้เป็น พราหมณ์ว่า บุคคล ชื่อว่า เป็น พราหมณ์ ด้วยเหตุเพียง
เท่าไร อนึ่งกรรมอะไร ทำบุคคลได้เป็น พราหมณ์ พระองค์ ตรัส

พุทธาณุปุทธประวัติ

๓๑

ตอบว่า พราหมณ์ผู้ใด มีบาปกรรมอันลอบเสียแล้ว ไม่มีกิเลส
ซึ่งเป็นเครื่องขู่ผู้อื่นว่า ศีลดีเป็น คำ ขยาย แต่ไม่มีกิเลส ย่อมจิตใจ
ให้ติดแน่นทุกห้าปาก มีคนสำรวจแล้ว ถึงที่สุดพบเวทคือวิทยา
ทั้งสามแล้ว มีพรหมจรรย์ได้ อยู่เสร็จแล้ว ผู้ที่ไม่มีกิเลส เครื่อง
ฟุ้งในโลกล้วนหมดสิ้น ควรกล่าวด้วยคำว่า คนเป็น พราหมณ์
โดยธรรม

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดง สมณะ และธรรมที่ทำบุคคลให้
เป็น สมณะ ว่า เป็น พราหมณ์ และธรรมที่ทำบุคคลให้เป็น พราหมณ์
ในพระพุทธศาสนา โดยไฉน พราหมณ์ ด้วยพระวาจานี้ คือ คนที่
นับถือศาสนา พราหมณ์พวกหนึ่ง ถือตัวว่าเป็นเหล่ากอสืบเนื่องมา
แต่พรหม จึงได้นามว่า พราหมณ์ แปลว่าเป็นวงศ์พรหม พราหมณ์
นั้น รังชาติของตนไม่ให้ปนกับวงศ์อื่น แม้จะศาสนาภริยาภัก
หาแต่พวกพราหมณ์เท่านั้น เพราะจะไม่ให้เจือปนด้วยชาติอื่น เขาถือ
ว่าตัวเขาเป็นอุกโทสุชาติ เกิดแล้วก็ทั้งสองฝ่าย คือทั้งฝ่าย มารดาบิดา
เป็นสังสุทธะบุคคล มีกรรมเป็นทิดือปฏิบัติหมกเทศ แม้ชาติอื่น
ที่นับว่า คำกว่า ชาติพราหมณ์ ก็นับถือพราหมณ์เหมือนคนถือพระ
พุทธศาสนา นับถือ สมณะ พราหมณ์นั้น มีวัตรเครื่องทรมานกาย
ให้ลำบากโดยอาการต่าง ๆ เช่นกล่าว มาในหนังสือข้างแล้ว เรียก
ว่า พรหมจรรย์ ผู้ใดประพฤติวัตรนี้ ชื่อว่า ประพฤติพรหมจรรย์
และเขามีวิธีลอบบาปคือ ทั้งพิธี อย่างหนึ่ง เช่น การ ประจักษ์ ที่เรียก

ว่าคิวัราทวี ในพินัน เขา ลง อาบน้ำในแม่น้ำ สระเกล้าชำระกาย
ให้หมดจากแล้ว ถือว่าไถ่ลอยบาปไปตามกระแสน้ำแล้ว เป็น
สันยาปกันคราวหนึ่ง ถึงปีก็ทำใหม่ เขามีเวทคือคำสรวี แสวง
การบูชาอันยั ดับทั้ง มนัสสำหรับเห็น แล สวค อ่อน วอนพระเป็นเจ้าของ
เขา แลกิจที่ จะ ต้องทำในศาสนาของเขา สาม อย่าง ชื่ออิรูปเพท ๑
ยชูปเพท ๑ สามเพท ๑ ถ้าเต็ม อธิพนะเพทเข้า กวบ ก็เป็นสี
ผู้ใดเวียน ขบ เพททั้ง สาม หรือ ทั้ง สี่ นั้นแล้ว ชื่อว่าถึง ที่ สุกเพท
พราหมณ์ ก็คือ คน ซาคินัน ขรรณ ที่ทำบุทกลได้เป็นพราหมณ์ ก็คือ
ใคร เพท ส่วน พระสัมมา สัมพุทธเจ้า ทรงใช้ ไวคาร นั้น แต่เปลี่ยน
แสวง สมณะ แล ขรรณ ที่ทำบุทกลได้เป็น สมณะ ว่า เป็นพราหมณ์ แล
ขรรณ ที่ทำบุทกลได้เป็นพราหมณ์ ในพระพุทธานุสา ท้าย พระวาจา
ที่กล่าวแล้ว อธิบายว่า บุคคลผู้ให้บาป สงบ ร้างยับแล้ว หากสันดาน
ชื่อว่า เป็นพราหมณ์ ๆ นั้น ละกิเลสที่ทำให้เป็นคน กุร้าย เย่อ หยิ่ง
แล บ่อนจิต ให้ติดแน่นใน กามารมณ์แล้ว จึงชื่อว่า มีบาปอัน ลอย
เสียแล้ว แล พราหมณ์นั้นได้ ศึกษา รู้ ขบ วิชาอย่าง ยอก สาม ประการ
ในศาสนาเสร็จแล้ว จึงชื่อว่าถึง ที่ สุก ขบ เวทแล้ว แล พราหมณ์
นั้น มีกิจที่ จะ ต้องทำในการ ละสังขารละ แล เจริญ ตั้ง กวเริญ
ไต่ทำเสร็จแล้ว ไม่ต้องเพียรเพื่ออีกอันอีก จึงชื่อว่า มีพรหมจรรย์
ไต่อยู่เสร็จแล้ว ดังนี้

ครั้นล่วงเจ็ดวันแล้ว พระสัมมา สัมพุทธเจ้า เสด็จออก ทากรรม

ไม่ขอปลดปล่อยไป ยังไม่รักซึ่งกันหาว่า มุจลินท์ ทรงนั่งเสวย
วิมุกตีสุขเจกวัน ทรงเปล่งอุทานณะที่เห็น ว่า ความสงัดเป็นสุขของ
บุคคลมีธรรมอันใด ศักดิ์แล้ว ยืนก็อยู่ในที่ สักรู้เห็น สังขารทั้งปวง
ตามเป็นจริงอย่างไร ความเป็นคนไม่มีความเบียดเบียนพวต่าง ๆ คือ
ความสำรวมในสังขารทั้งหลาย แลความเป็นคนมีความกำกัฏไป
ปราศจากสันถานแล้ว คือ ความล่วงตามทั้งหลายเสียไปกับด้วยประการ
ทั้งปวงเป็นสุขในโลก ความนำอันสมาธิ คือความถือว่าตัวตน
ให้หมดไถ่เป็นสุขอย่างยิ่ง ครั้นล่วงเจกวันแล้ว เสกขออกจาก
ร่วมไม้มุจลินท์ไป ยังไม่เลิกซึ่งกันหาว่า ราชายทนะ ทรงนั่งเสวย
วิมุกตีสุขเจกวัน สัมผัสเห็นพาสสองคน ชื่อ คุปัสสะ ๑ ภิลลิสระ ๑
เที่ยวทางไกลมาจากอุกคละชนบทถึงที่นี้ ได้เห็นพระสัมมาสัมพุทธ
เจ้า ประทับอยู่ภายใต้ต้นไม้ว่าราชายทนะจึงนำ สักคุณร สักคุกัณห์ ซึ่ง
เป็นเสียบง ส้าครัยเที่ยวทางเข้าไปถวายแล้ว ยืนณะที่สมควร ส่วน
ข้างหนึ่ง พระองค์ทรงรับแล้วเสวยเสร็จแล้ว พาสสองคนนั้น
กราบทูลแสดงตนเป็นอุบาสก ข้าง พระองค์ กับทั้ง พระธรรมเป็นที
รลิก ทลชกชีวิก เป็นปฐมอุบาสกขึ้นในพระพุทธานุสแล้ว ครั้นไป

ครั้นล่วงเจกวันแล้วเสกขออกจากร่วมไม้ราชายทนะ เสกขกลับ
ไปประทับภายใต้ร่วมไม้ขอปลดปล่อยอีก ทรงพระดำริถึงธรรมที่
พระองค์ได้ตรัสรู้แล้ว ว่า เป็นของลึก ยากที่บุคคลผู้ยืนในอาลัย

ะ ทรวิสูตรคามโก ทั่วอาคัย พระกรุณาในหมู่สัตว์จึงพิจารณาเห็นว่า
 ะ มีผู้รู้ทั่วถึงธรรมนั้นบ้าง หรือไม่ * ก็ทรง ทราบ ท่วย พระ บัญญาว่า
 บุคคล ที่มีกิเลสน้อยเบาบาง ก็มี มีกิเลสหนา ก็มี มีอินทรีย์ คือ
 ศรัทธา ความเพียร สติ สมาธิ บัญญา กล้า ก็มี มีอินทรีย์อ่อน ก็มี มี
 อากาโรหิก็มี มีอากาโรหิเข้มก็มี ะ พึงสอนให้รู้ได้โดยง่าย ก็มี
 ะ พึงสอนให้รู้ได้โดยยากก็มี เช่นผู้สามารถ ะรู้ได้ก็มี ไม่
 สามารถ ะรู้ได้ก็มี มีอธิบายเป็นคำเปรียบว่า ในถอกขุบสหรือใน
 ถอกขั้วหลวง หรือในถอกขั้วขาว ถอกขั้วที่เกิกแล้วในผ้า เเวียนแล้ว
 ในผ้า ผ้าเส้นอยู่ดัดม้วนไว้ บางเส้นยังงมอยู่ในผ้า บางเส้นก็
 อยู่เสมอผ้า บางเส้นก็ขึ้นพ้นผ้า ในถอกขั้วสามอย่างนั้น ถอก
 ขั้วที่ขึ้นพ้นผ้าแล้วนั้น ถอกเต็มตัวก็มี พระ อาคัย อยู่จักบาน
 ณะวันนี้ ถอกขั้วที่ขึ้นพ้นผ้าแล้วนั้น จักบาน ณะวัน พุ่งนี้ ถอกขั้ว
 ที่ยังไม่ขึ้นจากผ้า ยังตั้งอยู่ภายในผ้านี้ จักบาน ณะวันต่อไป
 ถอกขั้วที่ ะบานมีสามอย่าง ดั้นโกะ บุคคลที่สามารถ ะรู้ธรรม
 พิเศษได้ ก็เป็นสามพวก ดังนี้ คือ อุกคฆิกัญญ ๑ วิปจิตัญญ ๑
 เหยะ ๑ ในบุคคล สามจำพวกนี้ บุคคลผู้ใดมีอุปนิสัยสามารถ
 ะรู้จักธรรมพิเศษได้โดยพลัน พร้อมกันกับเวลาที่ท่านผู้ศาสดา
 แสดงธรรมสั่งสอน บุคคลผู้หนึ่งชื่ออุคคฆิกัญญ บุคคลผู้ใดก่อน
 ท่านแสดงธรรมแต่่งคำที่ขอให้พิศดารออกไป จึง ะ ทรวิสูตรธรรม
 พิเศษได้ บุคคลผู้หนึ่งชื่อว่าวิปจิตัญญ บุคคลผู้ใดเมื่อ พากเพียร

ทำอุทเทสตามความเข้าใจโดยอุบายที่ชอบคบสมาคมด้วย ถัดมาฉ
มิตร์ จึงจะตรัสรู้ธรรมพิเศษได้ บุคคลผู้หนึ่งชื่อว่าเหยยะ ส่วน
บุคคลผู้ใด แม้ฟังแล้ว จำไว้ได้แล้ว ก็บอกกล่าวธรรมแก่ผู้อื่น
เป็นอันมาก ก็ไม่อาจรู้ธรรมพิเศษได้ บุคคลผู้หนึ่งเป็นคนอภัพ
ควรเปรียบ ด้วย กอก ขั้วอัน จักไม่ ขาน จัก เป็น ภักษา แห่ง เท้า แล
ปลาฉนั้น

ครั้น พระ สัมมา สัมพุทธเจ้า ทรงทราบ ด้วยพระปัญญาว่าบุคคล
ผู้ควร จะ รู้ทั่วถึงได้ มีอยู่ อย่างนี้แล้ว ทรงตั้งพระ หฤทัยในที่จะ
แสดงธรรม สั่งสอนมหาชนแล้ว ทรงพระดำริหา คนที่ จะเป็น
ผู้ เทศนาที่ แรกว่า เรา จะแสดงธรรมแก่ใคร ก่อนดี หรือ ใคร จัก
รู้ธรรม นี้ได้ฉะ พลิ้น ครั้น เห็นทรง รักดี อาพาธ ภายหลัง แลอุทก
ภายหลัง ซึ่ง พระองค์ ได้เคยไปอาศัย ศึกษาใน ลัทธิ ของ เขาในกาลก่อน
ว่า เขาทั้งสองเป็นคน ฉลาดทั้งมี กิเลส เขาบาง สามารถ จะรู้ธรรม
นี้ได้ฉะ พลิ้น แต่ทั้งสอง สัน ซิพเสียบ แล้วมีความฉิบหายเสีย จาก
คุณอันใหญ่ ถ้าได้ฟังธรรมอันนี้แล้ว คงรู้ ได้ โดย พลิ้น ที่เกี่ยว ภายหลัง
ทรงนึกถึงอุชิบัญญัติว่า ภิกษุบัญญัติมีอุปการ แก่เรา
มาก เธอได้เป็นผู้ อุบัติจากบ้านเรา เมื่อครั้ง บำเพ็ญเพียร ควรเรา
จะแสดง ธรรมแก่เธอ ก่อน ครั้นทรง กำหนดลงว่า จะแสดงธรรม
แก่อุชิบัญญัติไว้ก่อนอย่างนี้แล้ว ทรงพระดำเนิรไปโดย ทางที่ จะ
ไปยัมเมือง พาราณสี ครั้นถึงที่ เป็น ะหว่างแม่น้ำ กบยา กับ แกน พระ

มหาโพธิ์ต่อกัน พบ อาชีวกหนึ่ง ชื่ออุปกระเถิบส่วนทางมา อุปกา
ชีวกเห็นสี พระฉวีของ พระองค์ผู้กลอง นึกประหลาดใจอยาก จะใคร่
ทราบ ว่า ใคร เป็น ศาสตราผู้สอน ของ พระองค์ จึงทูลถาม พระองค์
ตรัส ตอบ แลทรง ความว่า พระองค์ เปน สมณผู้ เป็น เอง ในทาง ตรัสรู้
ไม่มีใคร เปน ครู สอน อุปกาชีวกไม่เชื่อ สัน คึ้นแล้ว หลีกไป
พระองค์ ก็เสกไป โดย ลำดับ ถึง ป่าอิสิปตน มฤคทายวัน แขวง เมือง
พาราณสี ซึ่งเป็นที่ อยู่ แห่ง ฤๅษี บัณฑิต คึ้น นั้น

ฝ่าย ฤๅษี บัณฑิต คึ้น ก็เห็น พระ สัมมา สัมพุทธเจ้า เสก มา แด่
ไกล จึงนึก หมาบ กัน ว่า พระสมณ โภกมนี้ มีความ มัถ มาก คลาย
เพียร เวียน มา เพื่อ ความ มัถ มาก แล้ว เสก มา ณะ บัณฑิต นี้ ในเรา ทั้ง
หลาย ผู้ใด ผู้หนึ่ง ไม่ พึง ไหว้ ไม่ พึง สุก ซึ้น คัถน วัช เรอ ไม่ พึง
รับ ยาคะ จีวร ของ เรอ เลย ถัด ว่า พึง ตั้ง อาสนะ ที่ นั้ไว้ เถิด ถ้า
เรอ ปราถนา ถึ ะ นั้ ครั้น พระ สัมมา สัมพุทธเจ้า เสก เข้า ไป ถึง แล้ว
เรอ พุค กับ พระองค์ ถวาย ไหวหา รไม่ เคารพ ก็ พุค ออก พระพาม แล
ใช้ คำ ว่า อาวุโส พระองค์ ตรัส คำ เล็บ แล้ว ตรัส บอก ว่า เรา ได้
ตรัส รู้ อมฤต ธรรม โขย เรอ แล้ว ท่าน ทั้ง หลาย ขอ พัง เถิด เรา
จัก สัณ สอน เมื่อ ท่าน ทั้ง หลาย ปฏิบัติ ตาม เรา สัณ สอน แล้ว ไม่ ซ้ำ
สัก เท่า ไกร ก็ จัก ได้ บัณฑิต อมฤต ธรรม นั้น

ก็ คำ ว่า อมฤต ธรรม นั้น เปน ไหวหา เวชก ตาม ไหวหา พราหมณ์
เพราะ พราหมณ์ ถือ กัน ว่า ในกาล กัถน เทวตา เปน อัน มาก คิถอยาก

จะหาของที่กินตาย ไปทูลถามพระเพนเจ้า ๆ รับสั่งให้กวนพระมหาสมุทร พระเกิดหน้าทิพย์ที่คัมเข้าไปแล้ว ทำผู้คัมไม่ให้ตาย เทวาทะหลาย ก็กวนพระมหาสมุทร ตามคำพระเพนเจ้ารับสั่ง เมื่อกวนนั้นใช้ภูเขารองข้างล่างเขาหนึ่ง วางข้างบนเขาหนึ่ง ทำทางคล้ายกับไม้สำหรับไม้แข็ง แลเอาหนากพันเขาข้างบน ช่วยกันชักสองข้าง อาศัยความร้อนที่เกิดแก่ความหมุ่นเวียนแห่งภูเขา ดันไม้ที่เป็นเขาบนภูเขาทั้งสอง คาบ-วสไหลลงไปในมหาสมุทร จนขึ้นเป็นปลักแล้ว เกิดเป็นหน้าทิพย์ในท่ามกลางมหาสมุทร เรียกว่าหน้าอมฤตบ้าง หน้าสุราอมฤตบ้าง แปลว่าหน้าทำผู้คัมไม่ให้ตายของเทวาทะ เทวาทะก็คัมหน้าอมฤตนั้นแล้วเป็นผู้ไม่ตาย จึงได้นามว่าอมโร แปลว่าผู้ไม่ตาย ศัพทนั้นเป็นเครื่องหมายเรียกเทวาทะแต่ครั้งนั้นมา ส่วนในพระพุทธานุภาพ พระพุทธเจ้าทรงแสดงว่า สิ่งใดมีความบังเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้นก็ไปเป็นธรรมดา ผู้เกิดแล้วจะไม่ตายไม่มีเลย ก็แต่ว่าความรู้สึกว่าตาย หรือไม่ตาย จะมีได้โดยชอบอย่างหนึ่ง คือคนที่ไม่เคยใกล้ชิดกับละอัสมิมาหะไม่ได้ ถึงนั้นสิ่งนั้น ๆ ว่าเรา ว่าของเรา ว่าเขา ว่าของเขา เมื่อสิ่งนั้น ๆ แยกไป ตับไปก็เข้าใจรู้สึกว่าเป็นเราตาย ของเราตาย เขาตาย ของเขาตาย ฝ่ายผู้ที่ใกล้ชิดแล้วทำใจโดยชอบ ละอัสมิมาหะได้ขาด ไม่ถึงนั้นก็กล่าวแล้ว เมื่อสิ่งนั้น ๆ แยกกับไปก็ไม่เข้าใจรู้สึกว่าเป็นเราตาย ของเราตาย เขาตาย ของเขาตาย เห็นแต่เป็นสภาพ

อันหนึ่งเกิดขึ้นแล้ว ก็ต่อไป ชรรณของผู้ที่เห็นอย่างนี้ ควรจะเรียกว่า อมฤตได้ จึงใช้ไวหาวนี้สืบมา

เมื่อ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า คริสเตือนอุยิ บัญจวักคีย์ ให้คอยฟัง พระองค์ ทรง สัสน อย่างนี้แล้ว เธอกล่าวคำหูล่าเลิก เหตุไฉนปวง
 ศตังว่า ฮาวโสโคคม แม้แต่ด้วยความประพฤติอย่างนั้น ท่านยังไม่ขัดถูธรรมพิเศษไค้ บัคนี้ท่าน มาปฏิบัติเพื่อความเป็นคนมักมาก
 แล้ว เหตุไฉน ท่านจักขัดถูธรรมพิเศษไค้เล่า พระสัมมาสัมพุทธ
 เจ้า ทรงเตือนอุยิ บัญจวักคีย์ พุค คักคักกันไค้คอยกัน อย่างนั้น ถึงสอง
 ครั้ง สามครั้ง พระองค์ จึง คริสเตือนให้ เธอ ตามระลึกใน หนตลึงว่า
 ท่านทั้งปวง จักไค้ หรือ วาจาเช่นนี้เราไค้เคย พุคแล้วในปางก่อนแต่
 ภาสนี้ อุยิ บัญจวักคีย์ นึกขึ้นไค้ว่า พระวาจาเช่นนี้ไม่เคย มีเคย จึง
 มีความสำคัญในอัน ระ ฟัง พระองค์ ทรง แสทงธรรม ครั้น เธอ ตั้งใจ
 คอยฟังโดยเคารพแล้ว พระสัมมาสัมพุทธเจ้า คริสธรรมเทศนาที่
 แรก ประกาศความ คริส วัของ พระองค์ สอนอุยิ บัญจวักคีย์ เหล่านี้
 ว่า ภิกษุทั้งหลาย ส่วนลามก สองอย่าง คือการ ประกอบ คนได้พั
 พันธ์ ด้วยความ สุขโภ กาม ทั้งหลาย ซึ่งเป็นธรรม อันต่ำช้า เป็นเหตุ
 ที่จะให้ ตั้งบ้าน ตั้งเรือน เป็นของ คน มีกิเลสหนา ไม่ใช่ของ คนไปจาก
 ฆ่าศึก คือกิเลส ไม่ประกอบ ด้วยประโยชน์อย่าง ๑ การประกอบความ
 เหน็ด เหนื่อย แก่ตนเปล่า ซึ่งให้เกิดทุกข์แก่ผู้ประกอบ ไม่ทำผู้ประกอบ
 ให้ไป ทอด ฆ่าศึก คือกิเลสไค้ ไม่ประกอบ ด้วย ประโยชน์อย่าง ๑

ส่วนสามกสองอย่างนี้ บัณฑิตไม่ควร เสพ ข้อปฏิบัติซึ่งเป็นกลาง
ไม่เข้าไปใกล้ ส่วนสามกทั้งสองนี้เราได้ตรัสรู้แล้ว ด้วยปัญญาอัน
ยิ่ง ทำความดีคือทำบุญเครื่องร้อยรู เป็นไปเพื่อความเข้าไปสังข
รัย เพื่อความรู้ยิ่ง เพื่อความรู้ก็ เพื่อความไม่มีกิเลสเครื่อง
ร้อยรัด ก็ข้อปฏิบัติเป็นกลางนี้ อย่างไรเล่า ข้อปฏิบัติที่เป็นกลาง
นี้ ก็ขระมที่ควรแสวงหา มีองค์แปด เครื่องไปจากฆ่าสัตว์ คือ
กิเลสอันนี้แล องค์แปดนั้นอย่างไรเล่า ปัญญาอันเห็นชอบ ๑ ความ
ดำริทชอบ ๑ วาจาชอบ ๑ การงานชอบ ๑ เลี้ยงชีวิตชอบ ๑
ความเพียรชอบ ๑ วรлікชอบ ๑ ตั้งใจไว้ชอบ ๑ ข้อปฏิบัติเป็น
กลางนี้แล เราได้ตรัสรู้แล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง ทำความดีคือทำ
บุญเครื่องร้อยรู เป็นไปเพื่อความเข้าไปสังขรัย เพื่อความรู้ยิ่ง
เพื่อความรู้ก็ เพื่อความไม่มีกิเลสเครื่องร้อยรัด ภิกษุทั้งหลาย
ข้อนี้เป็นของจริง ของธรรมาทุกข คือทุกข์ ความเกิดเป็นทุกข์
ความแก่เป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์ ความแห่งใจเป็นทุกข์ ความ
พิโรธรำพัน ความมชฌกาย ความเลิใจ ความคับใจ เป็นทุกข์
ละอย่าง ๆ ความประเวทด้วยสิ่งไม่เป็นที่รักเป็นทุกข์ ความพลัด
พรากจากสิ่งที่รักเป็นทุกข์ ความปรารถนาไม่ได้อิ่มหวังเป็นทุกข์
ข้อนี้เป็นของจริง ของธรรมาทุกข คือเหตุให้ทุกข์เกิดขึ้น ความ
ทนายอยากอันใดทำความเกิดอีก เป็นไปด้วยความกำหนัดด้วยอำนาจ
ความเพติด เพติดยิ่งในอวสณนี้ ๆ ความทนายอยากนี้อย่างไร

เล่า ความพยายามอยากในอารมณ์ที่ใคร่ ๑ ความพยายามอยากใน
 ความมีความเป็น ๑ ความพยายามอยากในความไม่มีไม่เป็น ๑ ความ
 พยายามอยาก สามประการ นี้ แลเป็นเหตุให้ทุกข์ เกิด ข้อนี้ของจริง
 แห่งอริยบุคคลคือ เหตุให้ทุกข์กับ ความคับทวยไม่ติดขัดอยู่ได้
 โดยไม่เหลือ แห่งความพยายามอยากนั้นแล ความสละ ความวาง
 ความปล่อย ซึ่งความพยายามอยากนั้นแล ความที่แห่งความพยายาม
 อยากนั้นแล ไม่พัวพันติดอยู่ได้ เปนเหตุให้ทุกข์กับ ข้อนี้ของจริง
 แห่งอริยบุคคล คือ ข้อปฏิบัติให้ถึงความกับทุกข์ ขรรณที่ควรแสวง
 หามิองค์แยก เครื่องไปวางขันธ์ก็ คือ กิเลส อันนี้แลเป็นข้อปฏิบัติ
 ให้ถึงความกับทุกข์ องค์แยกนั้นเป็นไฉน บัญญาอันเห็นชอบ ๑
 ความดำริชอบ ๑ วาจาชอบ ๑ การงานชอบ ๑ เลี้ยงชีวิตชอบ ๑
 ความเพียรชอบ ๑ วลีตชอบ ๑ ตั้งใจไว้ชอบ ๑ ภิกษุทั้งหลาย
 ทรงภา ญาณ บัญญา วิทยา แสงสว่าง ได้เกิดขึ้นแล้วแก่เรา ใน
 ขรรณทั้งหลายที่เราไม่ได้เคยฟังแล้ว ในกาลก่อนว่า ข้อนี้ทุกข์
 แลทุกข์นี้นั้นควร กำหนตรู้ด้วยปัญญา เราได้กำหนตรู้แล้ว ข้อนี้
 เหตุให้ทุกข์เกิด เหตุให้ทุกข์เกิดนี้นั้นควรละเสีย เราได้ละแล้ว
 ข้อนี้เหตุให้ทุกข์กับ เหตุให้ทุกข์กับนี้นั้นควรทำให้แจ้งชัดได้ เรา
 ทำให้แจ้งชัดแล้ว ข้อนี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความกับทุกข์ ข้อปฏิบัตินี้
 นั้น ควรทำให้เกิด เราได้ทำให้เกิดแล้ว ภิกษุทั้งหลาย บัญญา
 อันรู้อันเห็นตามเป็นจริงแล้วอย่างไร ในของจริงแห่งอริยบุคคล

ทั้งสี่เหล่านี้ของเรา ซึ่งมีรอยสาม มีอาการสิบสองอย่างนี้ ยังไม่
หมดจากเพียงใดแล้ว เรายังยืนยันตนว่า เป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ
ไม่มีความตรัสรู้อื่น จะยิ่งกว่าในโลกไม่ไ้เลย เพียงนั้น เมื่อใด
ปัญญาอันรู้อันเห็น ตามเป็นจริงแล้ว อย่างไร ในของจริงแห่งอริย
บุคคล ทั้งสี่เหล่านี้ ของเราหมดจากทีแล้ว เมื่อเห็นเรายืนยันตน
ไว้ว่า เป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ ไม่มีความตรัสรู้อื่น จะยิ่งกว่า
ในโลก อันปัญญาอันรู้อันเห็นได้เกิดขึ้นแล้วแก่เราว่า ความพ้น
พิเศษของเราไม่กลับกำเริบ ความเกิดอันที่พ้นที่สุดแล้ว บัดนี้
ไม่มีความเกิดอีก

เมื่อ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตรัสธรรมเทศนาอยู่ ทรงทรา
เห็นธรรม ปราศจากอุทิสลทิน ได้เกิดขึ้นแล้ว แก่โสดาปัตต
ญาณว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนั้น
ทั้งหมก มีความดับเป็นธรรมดา พระองค์ทรงทราบว่าโสดาปัตต
ญาณได้เกิดเห็นธรรมแล้ว จึงทรงเปล่งอุทานว่า โสดาปัตตญาณได้รู้
แล้วหนอ ๆ เพราะอาศัยอุทานว่า อัญญาสิ ๆ ที่แปลภาษามคธ
แปลว่า ได้รู้แล้ว ๆ คำว่า อัญญาโสดาปัตตญาณ จึงได้เป็นชื่อของ
เขา ตั้งแต่บัดนั้นมา

ในธรรมเทศนาที่แนวนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงบอก
ส่วนสามประการอย่างขึ้นแสดงว่า เป็นไทย อันบัพพจิตไม่ควร เสพ

ขึ้นก่อนเรื่องอื่น เพราะ ส่วนลามาก สอง อย่างนี้ เปนไทย สำคัญ
กว่าไทยอย่างอื่น ทำบัพพชิตไม่ให้บัลลุกรรมพิเศษไว้ แลบัพพชิต
ในครั้งนั้น ทมกมุนีอยู่ใน ส่วนลามาก ทั้งสอง อย่างนี้ เปนพื้น ข้อ
นี้มีเรื่องเล่า มาในหนังสือ รามายณะ แลหนังสือมหาภารตะ ของ
พวกพราหมณ์ แลคงว่า ฤๅษีทั้ง หลาย ล้วนแต่ เปนคนมีลูกเมียทั้ง
นั้น เพราะเขาถือ กันว่า ชายใดไม่มีลูกชาย ชายนั้นตาย
ไปต้อง ตกขุมนรกอันหนึ่งเรียกว่า ปุตฺร ถ้ามีลูกชายๆ นั้นช่วย
บิณฑกมิไม่ให้ตกขุมนรกนั้นได้ ศัพท์ว่าบุตร จึงได้เป็นเครื่อง
เรียกลูกผู้ชายสืบมา แปลว่า ลูกผู้ชายของกันพ้องจากขุมนรกซึ่ง
เรียกว่า ปุตฺร ใช้แก่เท่านี้ ฤๅษีทั้ง หลายนั้นเป็นที่นับถือว่า เปน
ผู้ให้ สวัสดิมงคลแก่ใครๆ ถ้าลูกสาวของใคร ะแห่งงาร กับผู้ใด
ผู้หนึ่ง มารดาบิดาต้อง ขอ สวัสดิมงคลแก่ ฤๅษีซึ่ง เปนที่นับถือของ
ตนก่อนแล้ว จึงแห่งงาร ต่อภายหลัง ถ้าใด เช่นนี้ เปนมงคล
อันใหญ่ ครั้นนั้น เปนคนมี หน้ามีตา ไม่ เปนที่รังเกียจแม้แต่
ผู้จะเป็น สามี ได้ยินว่า ประเพณีนี้ เมื่อครั้ง พระบาทสมเด็จพระ
พุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ขึ้นครองราชย์ เสด็จพระราชดำเนิร ประพาส ประเทศ
จีนทึบ เมื่อ รุคคิกราช ๑๒๓๓ ก็ยังมีอยู่ ถึงจะ ชูชานัภัย แล
บ้านแพญเพ็ชร ประพฤติ วัชิต์ ทรมาน ร่าง ภายถวาย พระเป็นเจ้า ก็
อยู่ใน ทวัง ผล ล้วนแต่ ถ้ามกุดๆ นี้ เปนมลทินเครื่องเห็นขบใจไว้ให้ทัช
ถอย ไม่ให้เพ็ชรเพื่อ คุณ เบื้องหน้า ส่วน การ ทรมาน ร่าง ภาย

นี่แล้ว ก็เป็นแต่ได้ลำบากเปล่า ไม่สำเร็จประโยชน์อะไรได้
 ตามที่ว่า เช่นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงประพจน์แล้วนั้น เมื่อ
 พระองค์ทรงแสดง ส่วนลามก สอง อย่าง ที่เป็นโทษ สำคัญกว่าโทษ
 อื่นที่บัญญัติในครั้ง นั้น หมก มุ่นอยู่ว่า อื่นบัญญัติไม่ควรเสีย
 อย่าง นั้นแล้ว ทรงแสดงข้อปฏิบัติเป็นกลางมีองค์แปด มีบัญญัติ
 อันเห็นชอบเป็นต้น อันไม่หย่อนหนักยิ่งนัก ที่บัญญัติควรเสีย
 ว่าเป็นทางที่จะได้บรรลุธรรมพิเศษได้เสียไป มีข้อเปรียบเทียบว่า เหมือน
 สายพิณที่หย่อนหนัก ถ้าหนักเกินไป ก็ตั้งหนัก ตึงเข้า มากจนขาด พอ
 ก็จึง ะ คึง คึงแต่ไม่ขาด ฉะนั้น ข้อปฏิบัติ ของบัญญัติก็ฉนั้น
 ถ้าบัญญัติปฏิบัติที่ถ้อยหรือแก่กล้าเกินหนัก ก็ไม่สามารถ ะบรรลุ
 ธรรมพิเศษได้ คือ ปฏิบัติเป็นกลางๆ ไม่ยิ่งหนักหย่อนหนัก จึง
 สามารถ ะบรรลุธรรมพิเศษนั้นได้ นี่แหละ ควร เห็นว่า พุทธศาสนา
 คำสอนของ พระ พุทธเจ้าเป็นแต่กลางๆ เท่านั้น เมื่อบัญญัติ
 ปฏิบัติเป็นกลางอย่างนั้นแล้ว ควร บรรลุธรรมพิเศษอย่างไร จึง
 ทรงแสดงของจริงสี่อย่างแล้ว ครั้นว่า พระองค์ได้รู้เห็นของ
 จริงสี่อย่างนั้นแล้ว เพื่อ ะให้เป็นตัวอย่างซึ่งผู้อื่น ะ ดำเนินตาม
 ก็การรู้ของจริงนั้น ะ มีผลอย่างไร จึงทรงแสดงผล คือความพ้น
 จากภเวส อันเป็นเหตุ ก่อทุกข์แต่ สิ้นชาติไม่ต้อง เกิดอีกในที่สุด

ปริเฉทที่ ๔

ฝ่ายโกณฑัญญะ ทายส ไก่เหินธรรมแล้ว สิ้นความสงสัย
ถึงความเพนคนแก่แล้ว ถล้า ปราศจาก ครันคร้ามในอัน ประพฤติ
ตามคำสั่งสอน ของ พระ ศาสกา เป็นคน มีความเชื่อใน พระพุทธ
ศาสนา ด้วยตนเอง ไม่ต้องเชื่อแต่ผู้อื่น จึงทูลขออุปสมบทใน
พระธรรมวินัยของพระ สัมมาสัมพุทธเจ้าว่า ขอข้าพระเจ้า ฟังได้
อุปสมบทใน สำนักของ พระองค์เถิด พระศาสดาทรง อนุญาตให้
โกณฑัญญะ ทายส เป็นภิกษุใน พระธรรมวินัยนี้ ด้วย พระ วาจาว่า
ท่าน จง เป็น ภิกษุ มา เถิด ธรรมเรา กล่าวก็แล้ว ท่าน จง ประพฤติ
พรหมจรรย์ เพื่อ ทำที่ สุกทุกข์ โดยชอบเถิด พระ วาจา นั้น ก็ได้
สำเร็จอุปสมบท ของ เขา ด้วยว่าใน ครั้งนั้น ยังไม่ทัน ทรง อนุญาต
วิธีอุปสมบท อย่างอื่น เป็นแต่ ทรง อนุญาต แก่ผู้ใด ด้วย พระวาจา
เช่น นั้น ผู้ไหน ก็ได้เป็น ภิกษุ ในพระธรรมวินัยนี้ อุปสมบทอย่างนี้
เรียกว่าเอหิภิกขุอุปสัมปทา ส่วนผู้ที่ได้ รับ อนุญาตเป็นภิกษุ ด้วย
พระวาจาเช่น นี้ เรียกว่าเอหิภิกขุ พระศาสดาทรง อนุญาตให้
โกณฑัญญะ ทายส เป็นภิกษุใน พระพุทธศาสนา ด้วย พระวาจาเช่น
นี้ เป็น ครั้ง แรก ในพุทธกาล จำเดิมแต่กาลนั้น มา ทรง
สั่งสอนเขาทั้งสี่ ที่ เกลื่อนนั้น ด้วยธรรมเทศนา เบิกเกล็ด ความ
สมควรแก่ อริยาศัย วิปคายนส แลภักทีย ทายส ไก่เหินธรรม

อย่าง พระอินทร์ทัญญูแล้ว ทูลขออุปสมบท พระศาสดาก็
 ประทานอุปสมบทแก่เธอทั้งสอง นั้น เหมือนอย่าง ประทานแก่ พระ
 อินทร์ทัญญู ครั้งนั้นสาวกทั้งสามเที่ยวบิณฑบาต นำอาหาร
 มาเลี้ยงกันทั้ง ศก องค์ ภายหลังมีทานาโมกายส และอัสสชิ กายส
 ใกล้เคียงรวมเหมือน ท่านสามองค์แล้ว ทูลขออุปสมบท พระ
 ศาสดาก็ทรงอนุญาต อุปสมบทแก่เธอทั้งสอง เหมือนอย่างทรง
 อนุญาตแก่ท่านทั้งสาม เมื่อภิกษุบัญญัติแล้ว ทั้งอยู่ในที่แห่ง
 สาวกแล้ว มีอิทธิบาทสี่รักษาเป็นคั่นแก่กล้า ควรเจริญวิปัสสนา
 เพื่อวิมุตติแล้ว พระศาสดาทวีตธรรมเทศนาสั่งสอนว่า ภิกษุ
 ทั้งหลาย รูป คือ ร่างกาย เวทนา คือ ความรู้สึกทุกข หรือไม่
 สุข ไม่ทุกข สัญญา คือ ความจำ สัมขาร คือ สภาพที่เกื้อกับใจ
 ปรุงใจให้ติดข้องบ้าง แลวิญญาณ คือ ใจ ห้าชั้นนี้เช่น
 อกัณฑาไม่ใช่ตน ถ้าชั้นทั้งห้านี้ติดใจเป็นตนแล้ว ชั้น
 ห้านี้ก็ไม่ใช่ตนไปเพื่อความลำบาก อนึ่งผู้ที่ถือว่า เป็นเจ้าของ
 ก็ระพังปรารถนาได้ในชั้นห้านี้ ตามใจหวังว่า จงเป็นอย่างนี้
 เด็ด อย่าเป็นอย่างนั้นเลย เหตุใด ชั้นห้านี้ไม่ใช่ตน เหตุ
 นั้น ชั้นห้านี้ จึงเป็นไปเพื่อความลำบาก อนึ่งผู้ที่ถือว่า เป็น
 เจ้าของ ย่อมไม่ปรารถนาได้ในชั้นห้านี้ ตามใจหวังว่า จง
 เป็นอย่างนี้ เด็ด อย่าเป็นอย่างนั้นเลย

พระศาสดาทรงแสดง ชั้นห้านี้ว่า เป็นอนัตตา สอน ภิกษุบัญญัติ

ให้พิจารณา แยก ภายใจ อันนี้ ออก เป็น ชันจ์ คำ เป็นทาง วิษัสนา
อย่างนี้แล้ว ครั้นตามความเห็นของเธอ ทั้งห้าว่า ภิกษุทั้งหลาย
ท่านสำคัญความนั้นเป็นไหน ชันจ์ คำนี้ เทียบหรือไม่เทียบ ไม่
เทียบพระองค์ ก็สิ่งใดไม่เทียบ สิ่งนั้นเป็นทุกข์ หรือเป็นสุขแล้ว
เป็นทุกข์พระองค์ ก็สิ่งใดไม่เทียบ เป็นทุกข์มีความแปรปรวน
เป็นธรรมดา ควรหรือจะตามเห็นสิ่งนั้นว่า นั้นของเรา นั้น
เป็นเรา นั้นตนของเรา ทั้งนี้ ไม่อย่างนั้น พระองค์

ต่อไปนี้ พระศาสดา ครั้นสอนเธอทั้งห้า ให้ละความถือมั่น
ในชันจ์ คำนั้น ต่อพระธรรมเทศนาข้างต้นว่า ภิกษุทั้งหลาย
เหตุนี้ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันใด อันหนึ่ง ล่วง
ไปแล้วก็ดี ยังไม่มีมาก็ดี เกิดขึ้นเฉพาะบัดนี้ก็ดี ทยาย
ก็ดี ลเอียดก็ดี เลวก็ดี งามก็ดี ในที่ไกลก็ดี ในที่ใกล้ก็ดี
ทั้งคมก็ดีเป็นแต่สักว่ารูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ส่วน
นั้นท่านทั้งหลาย พึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามเป็นจริงแล้ว
อย่างไร ทั้งนี้ว่า นั้นไม่ใช่ของเรา นั้นไม่เป็นเรา นั้นไม่ใช่ตน
ของเราเกิด ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้ฟังแล้ว เมื่อเห็น
อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
ครั้นเมื่อหน่ายก็ปราศจากความกำหนัด รักใคร่ เพราะปราศจาก
ความกำหนัดรักใคร่จิตก็พ้นจากความถือมั่น เมื่อจิตพ้นแล้ว
ก็มีญาณรู้ว่า พ้นแล้วทั้งนี้ อริยสาวกนั้นรู้ชัดว่า ความ

เกิดขึ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้ประพฤติกบแล้ว กิจที่ควรทำได้
ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นอีกเพื่อความเป็นอย่างนี้มิได้มี

เมื่อ พระศาสดา คริสฺนธรรมเทศนา อยู่ จิตต์ของ ภิกษุปัญจ
วัคคีย์ ผู้พิจารณาภูมิธรรม ตามกระแสเทศนา นั้น พ้นแล้ว
จาก อาสวะ ไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน ครั้งนี้มี พระ อรหันต์ขึ้นใน
โลก ของคือนั้น พระศาสดาหนึ่ง สวากขาต ด้วยประการ อย่างนี้

สมัยนั้น มีภุมมบุตรผู้หนึ่ง เป็นบุตร เศรษฐีในเมือง พาราณสี
ชื่อ ยส มีเรือน ๓ หลัง เป็นที่ อยู่ ๓ ฤดู ครั้งนั้น เป็นฤดูฝน
ยส ภุมมบุตร อยู่ใน ปราสาท เป็นที่ อยู่ใน ฤดูฝน บำเรอด้วย คนทาสล้วน
แต่สัตรีประโคน ไม่มีบุตร เจ็บป่วย ครั้นวันหนึ่ง ยส ภุมมบุตร นอน
หลับ ก่อหม่อม ขนิวาร หลับ ต่อ ภายหลัง แสงไฟ ตามสว่าง อยู่
ยส ภุมมบุตรตื่นขึ้น เห็น หม่อม ขนิวาร นอนหลับ มีอาการ พิกลต่าง ๆ
บาง นาง มีพิษ ตก อยู่ ที่ รัด แล้ว บาง นาง มี ตะไคร่น้ำ อยู่ ข้างคอ บาง
นาง มี เฝือก มาง ตก อยู่ ธรณี บาง นาง สบาย สม บาง นาง มี เชื้อไฟ ไคล
บาง นาง บ่นกลเมธ ต่าง ๆ ไม่เป็นที่ ตั้ง แห่งความ ยินดี เหมือน ก่อหม่อม
หม่อม ขนิวาร นั้น ปราศจาก แก้ว ยส ภุมมบุตร กุศล ทวาร ศพ ที่ ตั้ง อยู่ ในป่าช้า
ครั้ง ยส ภุมมบุตร ได้เห็น แล้ว เกิดความ สลดใจ คิด เมื่อ หน้า ยส ภุมมบุตร
(วาจา ที่ เปล่ง ด้วย อำนาจ ความ สลดใจ) ว่า ที่นี้ วัน ฆาต หรือ ที่นี้
จัก ช้อง หรือ ยส ภุมมบุตร รำคาญใจ จึง สวม รองเท้า เจริญ ออก จาก
ประตู เรือน ไป แล้ว ออก ประตู เมือง ทรง ไป ใน ทาง ที่ จะ ไป ป่า อธิปัตถ

มฤคทายวัน ในเวลา ห้า รุ่งเช้ารุ่ง พระศาสดาเสด็จ ทรงกรม
 อยู่ในที่แจ้ง ทรงไต่ยี่นเสียบ ยศ กุลบุตร ออก อุทานนี้ เกิร มา
 ยंत्रิโกถึ จิงครฐี เรือกว่า ที่นี้ไม่ วุ่นวาย ที่นี้ไม่ จัก ช้อง
 ทำนมา นีเกิด นัง ลง เกิด เรา จัก แสวง ขรรณ แก่ทำน ยศ กุล
 บุตร ไต่ยี่น อย่าง นั้นแล้ว คึกว่า ไต่ยี่นว่า ที่นี้ไม่ วุ่นวาย ที่
 นี้ไม่ จัก ช้อง จิงถอกรองเท้า เสียบ เข้าไป โกลั ไหว้ แล้ว นัง ณะ ที่ สมนว
 ข้าง คณิง พระ ศาสดา ครฐี เทศนา อญปุพพิตถา คือ ด้อย คำ ที่
 ถล่าว โดย ลำคัย พระธนา ทาณการ ได้ ถ่อแล้ว พระธนา คิล
 ความ วิทยา ภาย วาจา เรียบ ร้อย เปน ลำคัย แห่ง ทาณ พระธนา
 สวรรค์ คือ กามคุณ ที่ บุคคล ไคร ซึ่ง ะ พึง ไต่ พึง ถึง ด้วย กรรม อัน ก็
 คือ ทาณ แล คิล เปน ลำคัย แห่ง คิล พระธนา โทษ คือ ความ เปน ของ
 ไม่ ยั้ง ยี่น แล ประกอย ด้วย ความ คับ แค้น แห่ง กาม ซึ่ง ไต่ ชื่อ ว่า
 สวรรค์ นั้น เปน ลำคัย แห่ง สวรรค์ พระธนา อาภิสงส์ แห่ง ความ
 ออกไป จาก กาม เปน ลำคัย แห่ง โทษ ของ กาม พอก จิต ย์ ศ
 กุลบุตร ได้ ห่าง ไกล จาก ความ ยินดี ใน กาม ควร วัช ขรรณ เทศนา
 ให้ เกิด ดวงตา เห็น ขรรณ เหมื่อนผ้า ที่ ปราศ จาก มลทิน ควร วัช หน้า
 ย้อม ใต่นั้น แล้ว จิง ทรง ประกาศ พระขรรณ เทศนา ที่ พระองค์ ยก
 ขึ้น แสวง ของ คือ ของจริง ๔ อย่าง คือ ทุกข์ เหตุ ให้ ทุกข์ เกิด
 เหตุ ให้ ทุกข์ คับ แล ข้อ ปฏิบัติ เปน ทาง ให้ ถึง ความ คับ ทุกข์ ยศ
 กุลบุตร ไต่ เหน ขรรณ พิเศษ ณะ ที่ นัง นั้น แล้ว ภาย หลัง พิจารณา

พุทธชาดพุทธชัฏประวัติ

๔๘

ภูมิธรรมที่คนได้เห็นแล้ว จิตต์พ้น จากอาสวะไม่ถือมั่น ด้วยอุบายตาม

ฝ่าย มารดา ของ ยส กุลบุตร เวลาเช้า ขึ้นไปบนเรือนไม้เห็น
ลูก จึงบอกแก่เศรษฐีผู้สามีให้ทราบ เศรษฐีใช้คนให้ไปถาม
หาในสัททิส ส่วนคน ออกเที่ยวหาด้วย ผลเชิญเก็บไปในทางที่ไป
ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ได้เห็นร่องเท้าของลูก ทั้ง อยู่ ณ ที่นั้นแล้ว
ตามเข้าไปใกล้ ครั้นเศรษฐีเข้าไปถึงแล้ว พระศาสดาทรงเทศนา
อนุยูปพิภพตาแลอริยสัจสี่ ได้ให้เศรษฐีได้เห็นธรรมแล้ว เศรษฐี
ทูลสรรเสริญธรรมเทศนาแล้วแสดง คนเช่นอุบาสก ว่า ข้าพระเจ้าถึง
พระองค์ กับพระธรรม แลภิกษุสงฆ์เป็นที่รัก ขอพระ องค์
จงทรงจำข้าพระเจ้าว่า เป็นอุบาสกผู้ถึงพระรัตนตรัย เป็นที่
รัก หน ทลออกชีวิตทั้ง แก้วนี้ เป็น คັນโย เศรษฐี นั้นได้เป็นอุบาสก
อ้าง พระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ครบทั้ง ๓ เป็นสวณะ ก่อนกว่า
ชนทั้งปวงในโลก

เศรษฐีผู้บิดา ยังไม่ทราบว่า ยส กุลบุตรมีอาสวะสิ้นแล้ว จึงบอก
ความว่า พ่อบส มารดาของเจ้าเสวโรโคกพิโรว่าพันหนัก เจ้าจง
ให้ชีวิตแก่มารดาของเจ้าเถิด ยส กุลบุตรแลดูพระศาสดา ๆ จึง
ทวิสแก่เศรษฐีว่า คุณคดียก ท่านจะ สำคัญความนั้นเป็นไหน แต่
ก่อนบสได้เห็นธรรมด้วยปัญญา อันรู้เห็นเป็นของเสขบุคคล (ผู้
ยังต้องศึกษาเป็นชื่อพระอริยเจ้าเบื้องต่ำสามจำพวก) เหมือนกับ

ท่าน ภายหลัง ยสะ พิจารณา ภูมิธรรม ที่ตนได้รู้ เห็นแล้ว จิตก็พ้น
จากอาสวะ มีใจดี มีนัยด้วยอุปาทาน ควร หรือ ยสะ จะ กลับคืนไป
ขริโลก กามคุณ เหมือนแต่ก่อน ไม่อย่างนั้น พระองค์ เป็นลาภ
แล้ว ความเพียร มหุณย์ พ้อ ยสะ ได้ ก็แล้ว ขอ พระองค์ กับ พ้อ ยสะ เป็น
สมณะ ตามเสด็จ ทุ ทรง รับ บิณฑบาต ของ ข้าพระเจ้า ใน วัน นี้ เด็ด
พระองค์ ทรง รับ ด้วย ทรง นิ่ง อยู่ เสรฐู ทรายว่า ทรง รับ แล้ว ลุกจาก
ที่นั่งแล้ว ถวาย อภิวาท แล้ว ทำ ประทักษิณ (เถียร เวียน ข้างขวา)
แล้ว คลีกไป เมื่อ เสรฐู ไป แล้ว ไม่ ชัก ยส กุสุมุตฺร พูล ขอ อุปสมบท
พระ ศาสทาก็ ทรง อนุญาต ให้ เป็น ภิกษุ ด้วย พระ วาจา ว่า ท่าน จง เป็น
ภิกษุ มา เด็ด ธรรม เรา ถวาย ก็ แล้ว ท่าน จง ประพฤติ พรหมจริย
เด็ด ใน ที่ นี้ ไม่ ครี ว่า เพื่อ จะ ทำ ที่ สุกทุกข์ โดย ชอบ เพราะ พระ
ยส ได้ ถึง ที่ สุกทุกข์ แล้ว สมัย นี้ มี พระ อหันต์ ขึ้น ใน โลก เป็น
เจ็ด ทั้ง พระ ยสะ

ในเวลา เช้า วัน นั้น พระ ศาสทาก็ กับ พระ ยสะ ตาม เสด็จ ไปด้วย ไป
ถึง เวียน เสรฐู นี้ แล้ว ทรง นิ่ง ณะ อาสนะ ที่ แต่ง ไว้ ถวาย มารดา
แล ภริยา เก้า ของ พระ ยสะ เข้า ไป เฝ้า พระ องค์ ทรง แสกง อนุพิพิ
กธาล อริย สัจ ๔ ให้ สัตว์ ทั้ง สอง นี้ เห็น ธรรม แล้ว สัตว์ ทั้ง
สอง นี้ พูล สรรเสริญ ธรรม เทศนา แล้ว แสกง คน เป็น อุบาสิกา ถึง
พระ รัตนตรัย เป็น ที่ รัก โดย นัย หน หลัง ต่าง แต่ เป็น ผู้ ชาย เรียก ว่า
อุบาสก ผู้ หญิง เรียก ว่า อุบาสิกา เท่า นั้น สัตว์ ทั้ง สอง นี้ ได้ เป็น

อุบายสักขึ้นในโลก ก่อน กว่า ศกอื่น ครั้นถึง เวลา มารดาบิดาแล
ภริยาเก่าแห่ง พระ ยสะ ก็ อัง คาส พระ ศาส ตา แล พระ ยสะ กว้ย ของ
เคียว ของ ฉันทัน ประณีต โดย เคารพ กว้ย มือ ของ ตน ครั้น ฉันทัน เสรี
แล้ว พระ ศาส ตา ตรี ศ พระ รรม เทศ นา สัง สอน ชน ทั้ง สาม ให้ เสน
ให้ สมาทาน ให้ อาจ ทำ ญ ให้ รื่น เริง แล้ว เสก กลับ ไป ปา อธิ สิป ทน
มฤค ทาย วัน

ฝ่าย สหาย ของ พระ ยสะ สี่ คน ชื่อ วิมล ๑ สุพา ๑ ปุณณชิ ๑
ควัมปติ ๑ เปน บุตร แห่ง เศรษฐี ชื่อ ๆ มา ใน เมือง พาราณสี ไก่
ทราย ขาว ว่า ยส กุล บุตร ออก ขวช แล้ว จึง คิด ว่า ขรรณ วิณัย ที่ ยส
กุล บุตร ออก ขวช นี้ จัก ไม่ เลว ทรา มแน่ แล้ว คง เปน ขรรณ วิณัย
อัน ประเสริฐ ครั้น คิด อย่าง นั้น แล้ว พัว้ม กัน ทั้ง สี่ คน ไป หา พระ
ยสะ ๆ ก็ พา สหาย สี่ คน นั้น ไป เผ้า พระ ศาส ตา ทูล ขอ ให้ ทรง สั่ง สอน
พระ องค์ ทรง สั่ง สอน ให้ กุล บุตร ทั้ง สี่ นั้น เสน ขรรณ แล้ว ประทาน
อุป สมบ ท อนุญา ตให้ เปน ภิกษุ แล้ว ทรง สั่ง สอน ให้ บั ล ลุ พระ อร หัต ท
ผล ครั้น นั้น มี พระ อร หัต ทั ชน ใน โลก ๑๑ องค์ ฝ่าย สหาย ของ พระ
ยสะ อีก ๕๐ คน เปน ชาว ชนบท ไก่ ทราย ขาว แล้ว คิด เหมือน ตน
หลัง พา กัน มา ขวช ตาม แล้ว ไก่ สำ เร็จ พระ อร หัต ท ผล กว้ย กัน นั้น
โดย นัย ก่อน บั ญ ข เปน พระ อร หัต ทั ๖๑ องค์

ปริจาเฉทที่ ๕

เมื่อสาวกมีมาก พอรุ่งเช้าก็เที่ยวประกาศ ศาสนาเพื่อ
เป็นติดตามคิดประโยชน์แก่หมู่ชนได้แล้ว พระศาสดาคริสต์เรียก
สาวก ๖๐ องค์นั้นมาพร้อมแล้ว คริสต์ว่า ภิกษุทั้งหลาย เราได้
พ้นแล้ว จากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ และของมนุษย์
แม้ท่านทั้งหลาย ก็เหมือนกัน ท่านทั้งหลายจงเที่ยวไปในชนบท
เพื่อประโยชน์แลความสุขแก่ชนเป็นอันมาก แต่อย่าไปรวมกัน
สองคนโดยทางเดียวกัน จงแสดงธรรมมีคุณควรนับในเบื้องคั่น
ท่ามกลาง ที่สุก จงประกาศ พรหมจรรย์ อันบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง
พร้อมทั้ง ธรรมดลปัญญาชนะ สัตว์ทั้งหลาย ที่มีกิเลสยังปัญญา
กำจุลในรักขุ น้อยเป็นปกติ มีอยู่ เพราะโทษที่ไม่ได้ พัง ธรรม
ย่อมเสื่อม จากคุณที่ จะ พังได้ พังถึง ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมีอยู่ แม้
เราก็จะไปยัง อุตระเวลา ประเทศเสนา นิคม เพื่อ จะแสดงธรรม สาวก
๖๐ นั้นรับไว้แล้ว ก็เที่ยวไปในชนบท แต่องค์เดียว ๆ แสดง ธรรม
ประกาศ พรหมจรรย์ ได้ กุสบุตรที่มีอุปนิสัยใน ประเทศนั้น ๆ ได้
ความเชื่อในพระพุทธศาสนา น้อมอัญญาชัยในอุปสมบทแล้ว ไม่
สามารถจะให้อุปสมบทด้วยตนเองได้ จึงพา กุสบุตร เหล่านั้น มา
ด้วยหวัง จะ ทูลให้ พระศาสดา ประทาน อุปสมบท ทั้งภิกษุผู้อาจารย์
แล กุสบุตร เหล่านั้นได้ความลำบากในทางกันการ เป็นคั่น พระศาสดา

ทรงดำริถึงความลำบากนั้นแล้ว ยกขึ้นเป็นเหตุ ทรงพระอนุญาต
ว่า เราอนุญาต บัณฑิตนี้ ท่านทั้งหลายจงให้ ถุลยบุตร อยู่สมทบในทิศ
นั้นๆ ในชนบทนั้นๆ เองเถิด ถุลยบุตร นั้น ท่านทั้งหลายพึงให้
อุปสมบทอย่างนี้ พึงให้ปลงผมและศนวกเสียบก่อนแล้ว ให้นุ่งผ้า
ที่ข้อมด้วย ผ้าฝาคแล้ว ให้นั่ง กระโถยง ประณมมือแล้ว ให้
ไหว้ทำภิกษุทั้งหลายแล้ว สอนให้ว่า ตามไปว่า ข้าพเจ้าถึงพระ
พุทธเจ้าเป็นที่รัก ข้าพเจ้าถึง พระธรรมเป็นที่รัก ข้าพเจ้าถึง
พระสงฆ์เป็นที่รัก ฯลฯ ทั้งนี้ พระศาสดาทรง อนุญาตอุปสมบท
ด้วยไตรสรณคมน์เป็นครั้งแรก ในพระพุทธานุสาสนาอย่างนี้ ตั้งแต่
กาลนั้น มีวิธีอุปสมบทเป็นสอง คือ เอตถิกิอุปัชฌาย์ที่
พระศาสดาทรงเอง ๑ แต่ สรณคมน์อุปสัมปทา ที่ทรง อนุญาต
แก่สาวก ๑

ครั้งนั้น พระศาสดาทรง พิจารณาเห็นความวิปริตแห่งอุปนิสัย
ของชนชาว มคธ เป็นอันมาก จะ ต้องอาศัยพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่ง
เป็นพระเจ้าแผ่นดิน ทั้งศาสนาลงในแคว้นมคธก่อน ทรง
คิดจะใคร่พาอุรวะกัสสปะ ซึ่งมีอายุมาก เป็นที่นับถือของ
มหาชนมานาน ไปสั่งสอนให้ มหาชนเลื่อมใส ครั้นเสด็จอยู่ใน
เมืองพราณสี พอล่วงแก่ความต้อง การแล้ว เสด็จพระพุทธ
กัมมิ์ไปโดยทางที่ จะไปยัง อุรวะ ประเทศ เสด็จแวะ ออก จาก
ทางแล้ว เข้าไปพัก อยู่ ที่ไร่ฝ้ายทรง นั่งในร่มไม้ตายนหนึ่ง

กัสสปะ เป็นพี่ชายใหญ่ นทีกัสสปะ เป็นน้องชายกลาง คยากัสสปะ เป็นน้องชายน้อย ทั้งสามคนพี่น้องนี้ สร้าง อาศรม อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำ เหวฬุชรา เป็นสามสถานตามลำดับกัน ครั้นพระศาสดา เสด็จถึงอุรุเวลาประเทศแล้ว ทรงทรมานอุรุเวล กัสสปะ ด้วยวิธีเครื่อง ทรมานต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่า ฤทธิ์ ของ อุรุเวลกัสสปะ นั้นไม่มี แก่นสาร อุรุเวลกัสสปะ ถือว่า ตนเป็นคนวิเศษคนใด ๆ คนก็หา เป็นดังนี้ ๆ ไม่ จนอุรุเวล กัสสปะ มีความสลดใจพร้อมทั้งศิษย์ ขริวาร ลอบปรึกษาร ของ ขญิลเสียบในแม่น้ำ แล้วทูล ขอรุปลสมบท พระศาสดา ก็ ประทานอุปสมบท อนุญาตให้ เป็น ภิกษุ ทั้งสิ้น ฝ่าย นทีกัสสปะก็ อาศรม อยู่ภายใน ได้เห็น ขริวาร ขญิล ลอบไป ตาม กระแสน้ำ สำคัญว่า เกิดอันตรายแก่ พี่ชาย ตน พร้อม ทั้ง ขริวาร รีบไปถึง เสนอุรุเวล กัสสปะ ผู้พี่ชายถือเพศเป็น ภิกษุแล้ว ตามทราบน ความว่า พรหมจรรย์ นี้ ประเสริฐ แล้ว ลอบปรึกษาร ขญิลเสียบในแม่น้ำ พร้อมด้วย ขริวาร เข้าไปเฝ้า พระศาสดา ทูลขอ อุปสมบท พระองค์ ก็ ประทานอุปสมบท แก่ เธอ ทั้งหลาย นั้น ฝ่าย คยากัสสปะ น้องชาย น้อยได้เห็น ขริวาร ขญิล ลอบ มาตามกระแส น้ำ สำคัญว่า เกิดอันตราย แก่ พี่ชาย ทั้งสอง พร้อมกับ ขริวาร รีบ มาถึง เสนพี่ชายทั้งสอง ถือเพศบัพพิตแล้ว ตาม ทราบความว่า พรหมจรรย์ นี้ ประเสริฐ แล้ว ลอบปรึกษาร ของ ตนเสียบในแม่น้ำ พร้อมด้วย ขริวาร เข้าไปเฝ้า พระศาสดา ทูล ขอ อุปสมบท พระองค์ ก็ ประทานอุปสมบท ให้เป็น ภิกษุ โภค นัย คนหลัง

พระศาสดาเสด็จอยู่ในอุรุเวลา ประเทศ ตามควรแก่ความต้อง
 การแล้ว พร้อมด้วยหมู่ชฎิลเท่านั้น เสด็จไปยังคยาसीระ ประเทศ
 ไกลแม่น้ำคยา ประทับอยู่ ณ ที่นั้น ครั้น เวลากลางวัน ภิกษุเหล่านั้นมา
 พร้อมแล้วทรงแสดงธรรมว่า ภิกษุทั้งหลาย สิ่งทั้งปวง เป็นของ
 ร้อน ใครเล่าจะชื่อว่า สิ่งทั้งปวง จักอยู่ในตา รูป วิญญาณ
 อาศัยจักขุ สัมผัส คือ ความถูกต้องอาศัยจักขุ เวทนาที่เกิด
 เพราะจักขุสัมผัสเป็นปัจจัย คือ สุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่ใช่สุข
 ไม่ใช่ทุกข์บ้าง (หมวดหนึ่ง) โสภ คือ หู เสียง วิญญาณ
 อาศัยโสภ สัมผัสอาศัยโสภ เวทนาที่เกิดเพราะโสภสัมผัสเป็น
 ปัจจัย สุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์บ้าง (หมวดหนึ่ง)
 ฆานะ คือ จมูก กลิ่น วิญญาณอาศัยฆานะ สัมผัสอาศัยฆานะ
 เวทนาที่เกิดแก่ฆานะสัมผัสเป็นปัจจัย เป็น สุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่
 ใช่สุข ไม่ใช่ทุกข์บ้าง (หมวดหนึ่ง) ชิวหา คือ ลิ้น รส วิญญาณ
 อาศัยชิวหา สัมผัสอาศัยชิวหา เวทนาที่เกิดเพราะชิวหาสัมผัส
 เป็นปัจจัย สุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่ใช่สุข ไม่ใช่ทุกข์บ้าง (หมวดหนึ่ง)
 กายโฆฏฐัพพะ คือ อารมณ์ที่ระผัส ถูกต้องด้วยกาย วิญญาณ
 อาศัยกาย สัมผัสอาศัยกาย เวทนาที่เกิดเพราะกายสัมผัสเป็น
 ปัจจัย สุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่ใช่สุข ไม่ใช่ทุกข์บ้าง (หมวดหนึ่ง)
 มนะ คือ ใจ ธรรม วิญญาณอาศัยมนะ สัมผัสอาศัยมนะ เวทนา
 ที่เกิดเพราะมโนสัมผัสเป็นปัจจัย สุขบ้าง ทุกข์บ้าง ไม่ใช่สุข

ไม่ใช่ทุกข์ข้าง (หมวดหนึ่ง) ชื่อว่า สิ่งทั้งปวง เป็น ของ ร้อน ร้อนเพราะอะไร อะไรมาเผาให้ร้อน เรากล่าวว่า ร้อนเพราะไฟ คือ ความกำหนัด ความโกรธ ความหลง ร้อนเพราะความเกิด ความแก่ ความตาย ความโศกเศร้ารำพัน เจริญกาย เจริญใจ ภัยใจ ไฟเกิด ไฟทุกข์เหล่านี้ มาเผาให้ร้อน ภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกผู้ได้ฟังแล้ว เห็นอยู่อย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายใน สิ่งทั้งปวง นั้น ตั้งแต่ใน จักขุ จนถึง เวทนา ที่เกิดเพราะ มโน สัมผัสเป็น ข้ำรับ เมื่อเบื่อหน่าย ย่อมปราศจาก กำหนัดรักใคร่ เพราะปราศจาก กำหนัดรักใคร่ จิตก็ดับ พ้น จากความถือมั่น เมื่อจิตดับแล้ว ก็เกิด ญาณ รู้ว่า พ้น แล้ว ดังนี้ อริยสาวกนี้ ทราบ ชัดว่า ความเกิด สิ้น แล้ว พรหมจรรย์ ก็อยู่จบแล้ว กิจที่จำ จะ ต้อง ทำได้ทำเสร็จ แล้ว กิจอื่น อีก เพื่อ ความเป็นอย่างนี้ มิได้มี เมื่อพระศาสดา ครุสัรรวม เทศนา นี้ อยู่ จิตต์ ของ ภิกษุ เหล่า นั้น พ้น จากอาสวะ ทั้งหลาย ไม่ถือมั่น ด้วยอุपाทาน

พระศาสดา - เสกขอยู่ ณ ะคยาสี่สะ ประเทศ ตามควรแก่พระ อธิษาศัยแล้ว พร้อม ด้วย หมู่ภิกษุ สาวก พ้น สามองค์นี้ เสกข เทียบไปโดยลำดับ ถึงเมืองราชกฤต ประทับอยู่ ณ ะสวน ศาล ห่ม ผ้า พระเจ้า พิมพิสาร พระเจ้าแผ่นดิน มคธ ทรง ทราบ ว่า พระสมณ โคกม ซึ่งเป็นโอรสแห่ง ศากยราช ละ พรพาส สมบัติเสียบเสกขออก

บัณฑิตา จากศาลายะนคร บัดนี้เสด็จถึงเมืองราชคฤห์ ประทับ
 อยู่ ณ สวนตาล หนองแล้ว พระองค์ได้ทรงฟัง กิติกิณฑิ์ เสด็จ
 สรรเสริญพระคุณของ พระศาสดาว่า เป็น พระอรหันต์ คริแล้วเอง
 โศก ชอบเป็น คณิ ทรงแสดงธรรมสั่งสอนมหาชน มีคุณควร นีย
 ในเบื้อง คณิ ท่ามกลาง ที่สุก ประกาศ พรตัมมธรรม พร้อมทั้งอรรถ
 แล พณฺณชณะ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง จึงทรง พระราชดำริหาว่า
 การได้เห็น พระอรหันต์เช่นนี้ เป็น ความที่ สามารถให้ ประโยชน์
 สำเร็จได้ ครั้นทรง พระราชดำริหาอย่างนี้แล้ว เสด็จ พระราชทาน
 พร้อมด้วย ราชบริวาร ออกไป เฝ้า พระศาสดา ถึง สวนตาล หนอง
 นมัสการ แล้ว ประทับ ณ ที่ ควร ข้างคณิ ส่วน ราชบริวาร นั้น มี อาการ
 ภายวาทะต่าง ๆ กัน บางพวกถวายบังคม บางพวกเป็นแต่กล่าว
 วาจา ปราศ ไหว้ บางพวกเป็นแต่ ประนมมือ บางพวกร้องประกาศ ชื่อ
 แล ไศคร ของคณิ บางพวกนั่งอยู่ ทั้งห้าเหล่านี้ นั่ง ณ ที่ควร ตาม
 ลำคัย ที่นั่ง ซึ่ง ถึง แล้ว แก่ คณิ พระศาสดา ทอดพระเนตร เห็นอาการ
 ของ ราชบริวาร เหล่านี้ ต่าง ๆ กัน ยังไม่ อ่อนน้อม โศก เรียบร้อย
 ซึ่ง ควร จะ รับธรรม เทศนาได้ มี พระประสงค์ จะให้ พระอรุณเวล กัสสปะ
 ซึ่ง เป็น ที่ นียถิ ของ ชน เหล่านี้ ประกาศ ความไม่ มี แก่นสาร แห่ง
 ลัทธิเก่า ให้ ชน เหล่านี้ ทราบ เพื่อ จะให้ ชน เหล่านี้ สิ้น ความ
 เคลือบแคลง แล้ว คึงใจ คอบ พัง พระธรรม เทศนา จึง คริถาม
 พระอรุณเวล กัสสปะ ว่า กัสสปะ ผู้ อยู่ใน อรุณเวลา ประเทศ มานาน ท่าน

เคยเป็นอาจารย์ สั่งสอน หมู่ชนผู้ผู้ยอม เพราะกำลัง พรต ท่านเห็นเหตุ
 อะไรแล้ว จึงละไฟที่ตนได้เคยบูชาแล้ว ตามลัทธิแต่ก่อน เราถาม
 น้าความนี้ ท่าน เหตุไหนท่านจึงละการบูชาเพลิง ของ ท่านเสีย
 พระอรุณเวลกัสสปะ กราบทูลว่า ยันย ทั้งหลาย กล่าวสรรเสริญผล คือ
 รูปเสียงและรสเป็นอารมณ์ที่ สัตว์ปรารถนา แลสัตว์ทั้งหลายแสดง
 ว่าบูชายันยแล้ว ก็ จะได้ผลคือ อารมณ์ที่ปรารถนา มีรูปเป็นต้นเหล่านี้
 ข้าพระเจ้าได้รู้ว่า ผลคือ กาม นั้นเป็น มลทินเครื่องเศร้าหมอง ตก
 อยู่ในกิเลส ยันย ทั้งหลาย ย่อมกล่าว สรรเสริญผล ด้วยแต่ มลทิน
 อย่างเดียว เหตุนี้ ข้าพระเจ้าจึงมิได้ ยินดี ในการเส่นแลการบูชาเพลิง
 ที่ได้เคยทำมาแล้วแต่ปางก่อน พระศาสดา ตรัสถาม ต่อไปอีกว่า
 กัสสปะจิตใจของท่านไม่ ยินดีในอารมณ์เหล่านี้ คือ รูปเสียงและรส
 ซึ่งเป็นวัตถุกามแล้ว ก็ที่จิตใจของท่านยินดีแล้วในสิ่งใดเล่า ใน
 เทวโลกหรือในมนุษย์โลก ท่านจงบอกข้อนี้แก่เรา พระอรุณเวล
 กัสสปะ กราบทูลว่า ข้าพระเจ้าได้เห็นธรรมอัน รียบแล้ว ไม่มี
 กิเลสเครื่องเศร้าหมอง อันเป็นเหตุ จักก่อให้เกิดทุกข์ ไม่มีถึงวล
 เข้าพิพัตน์ได้ ไม่ติดอยู่ในกามภพ อันจักไม่แปรปรวนเป็น
 อย่างอื่น ไม่ใช่วรรณที่บุคคลผู้อื่น จะพึงนำไป คือไม่เป็นวิสัย
 ที่ผู้อื่น จะ มาให้ผู้อื่นรู้ได้ คอผู้ที่ทำให้แจ้ง จึงรู้จำเพาะ ตัว
 เหตุนี้ข้าพระเจ้า มิได้ ยินดีแล้วในการเส่นแล การบูชาเพลิง ซึ่งได้
 เคยประพฤติมาแล้ว พระอรุณเวลกัสสปะ กราบทูลอย่างนี้แล้ว ลูก

จากที่นั่ง ทำผ้าคลุมเตียงฆ่าช้างหนึ่ง ชบคิมะลงที่พระบาท พระศาสดา
 ทูลประกาศว่า พระองค์เป็นพระศาสดาผู้สอนของ ข้าพระเจ้า
 ข้าพระเจ้าเป็นสาวก ผู้ฟังคำสอนของพระองค์ ทั้งนี้ สองคน เมื่อ
 พระศกฺขตา คริสฺตามได้ พระอรุณเวลกัสนิประ กราบทูล ประกาศ ความ
 ไม่มีแก่นสารแห่งลัทธิเก่า ให้ราชขวิวาร ทราบแล้ว น้อมจิตคอบ
 พึ่งพระธรรมเทศนา ของ พระองค์ อย่างนี้แล้ว ทรงแสดงอนุပ္พุพิณดา
 แด่ อริยสัจสี่ พระเจ้า พิมพิสาร แล ราชขวิวาร แบ่ง เป็น สิบสองส่วน
 สิบเอ็ด ส่วนไว้ กวญ จักขุ เสนอธรรม ส่วนหนึ่ง ตั้งอยู่ในไตรสรณคมน์
 ครึ่งนั้น พระราชประสงค์ ของ พระเจ้า พิมพิสาร สำเร็จบริบูรณ์พร้อม
 ทั้งคำอย่าง พระองค์ จึง กราบทูล ความนั้นแก่พระศาสดาว่า ครึ่ง
 ก่อนเมื่อข้าพระเจ้ายังเป็นราชกุมาร ยังไม่ได้อภิเษก ได้มีความ
 ปราศนาคำอย่าง ข้อที่หนึ่งว่า ขอให้ท่านผู้เป็นประธานในราชการ
 พึ่งอภิเษกเราในราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินคนนี้นะเถิด ข้อที่สอง
 ว่า ขอท่านผู้เป็นพระอรหันต์รู้เองเห็นเองโดยชอบ พึ่งมายังแคว้น
 แคว้นของเราผู้ได้อภิเษกแล้ว ข้อที่สามว่า ขอเราพึงได้เข้าไปนั่ง
 ใกล้พระอรหันต์นั้น ข้อที่สี่ว่า ขอพระอรหันต์นั้น พึ่งแสดงธรรม
 แก่เรา ข้อที่ ครบห้าว่า ขอเราพึงรู้ทั่วถึงธรรม ของ พระอรหันต์
 นั้น บัดนี้ ความ ปราศนา ของ ข้าพระเจ้า ทั้ง คำอย่าง นั้น สำเร็จแล้ว
 ทูลประกาศ

ข้อที่ พระเจ้าพิมพิสาร ทูลความปราศนา ขอให้ท่านผู้เป็น

อรหันต์ผู้รู้เองเห็นเองโดยชอบ มาถึงแคว้นแคว้น ของ พระองค์แล้ว
แสดงธรรม สั่งสอนให้ พระองค์ ได้รู้เห็น นั้น ชรอยศัพท์ว่า อรหันต์
นั้น จะเป็น ของเก่า สำหรับใช้เรียก ผู้วิเศษ ซึ่ง ควร รับ สักการบูชา
ของ ประชุมชน เช่น ศัพท์ว่า ภควา ซึ่ง เป็น ของเก่า สำหรับใช้
เรียก ผู้เป็น ที่นับถือ แล ศัพท์ว่า ภิกษุ สำหรับใช้เรียก คน
เที่ยวขอ นั้น ใน ครั้ง นั้น บางที จะ มี คน ที่ ตั้ง ตัว ว่า เป็น พระอรหันต์
มี หลายพวก เช่น พระอุรุเวล ถัสสะปะ เมื่อครั้ง ยัง เป็น ชฎิล ก็ ตั้ง ตัว
ว่า เป็น อรหันต์ จน พระศาสนา ทรง ทรมาน ให้ เกิด ความ สลดใจ รู้ สึก
ตัว ว่า ไม่ใช่ พระอรหันต์ เป็น ต้น จน พระเจ้า พิมพิสาร ไม่ ทรง สันนิษฐาน
ได้ว่า ท่านองค์ ไหน เป็น พระอรหันต์แท้ จึง ทรง ตั้ง ความ ปราศ หา
ไว้อย่างนั้น ก็ ชน เหล่า นั้น เขา นับถือ กัน ว่า เป็น พระอรหันต์
ผู้ควร รับ บูชา โดย ข้อ ปฏิบัติใด ข้อปฏิบัติ นั้น ไม่ เป็น สาระ ทำ ผู้ทำ เนิร
ตาม ให้ เป็น พระอรหันต์ ได้ ใน พระพุทธศาสนา จึง ยัง ใช้ อรหันต์ ศัพท์
เป็น คำ สำหรับ เรียก ท่านผู้มี อาสวะ สิ้น แล้ว ไม่มี โทษ ทาง กาย
วาจาใจ ซึ่ง ควร รับ บูชา เป็น อย่างยิ่ง

ครั้น พระเจ้า พิมพิสาร กราบ ทูล ความ สำเร็จ พระราช ประสงค์
อย่างนี้ แล้ว ทรง สรรเสริญ พระธรรม เทศนา แสดง พระองค์ เป็น
อุบาย แล้ว กราบ ทูล เชิญ เสด็จ พระศาสนา ก็ ยั้ง หมู่ สวด
เพื่อ เสวย ที่ พระราช นิเวศน์ ใน วัน พรุ่งนี้ แล้ว เสด็จ ลุจาก ที่ประทับ
ถวาย อภิवाท พระศาสนา ทำ ประทักษิณ เสร็จ แล้ว เสด็จ กลับ พระราชวัง

แล้ว ทวีตสั่งเจ้าพนักงานให้ตกแต่ง อาหาร ของ คหบดี คหวิญญู
 ส่วนแต่อย่างประณีตเสร็จแล้ว ครั้นล่วงราตรีนั้นแล้ว ทวีตสั่งให้
 ราชบุรุษ ไปกราบทูล ภัตตกาล (เวลาฉันอาหาร) พระศาสดา
 พร้อมด้วย ภิกษุสงฆ์เป็นบริวาร เสด็จไปยัง พระราชนิเวศน์ ประทับ
 ณะอาสนะที่ตกแต่งไว้ถวายแล้ว พระเจ้าพิมพิสาร ทรง อังคาส ภิกษุสงฆ์
 มีพระพุทธเจ้า เป็นประธาน ให้ฉันด้วยอาหาร อันประณีต ด้วยพระหัตถ์
 แห่ง พระองค์เสร็จแล้ว เสด็จเข้าไปใกล้ ประทับ ณะที่ คหบดี ข้างหนึ่ง
 ทรงพระราชดำริถึง สถาน คหบดี เป็นที่เสด็จอยู่แห่ง พระศาสดา ทรง
 เห็นว่า พระราชอุทยานเวฬุวัน สวมไม้ไผ่ เป็นที่ไม้ไกลไม่ไกล
 หักแต่บ้าน บริบูรณ์ด้วยทางเข็นที่ไป แล ทางเข็นที่มา คหบดี ผู้
 มีฐานะ จะพึงไปถึง กลางวันไม่เคลื่อนไหวด้วยหม่มมูญย์ กลางคืน
 เงียบเสียงที่ จะร้อง ก็ก้อง ปรากฏ ลมแต่ชนที่เคียวเข้า ออก
 สมควร เป็นที่ ประชยกิจ ของ ผู้ต้องการ ที่สัก แล คหบดี เป็นที่สถิต
 ออกเรือน อยู่ตามวิสัยสมควร คหบดี เป็นที่เสด็จอยู่ ของ พระศาสดา ครั้น
 ทรงพระราชดำริชอย่างนี้แล้ว ทรงรับ พระค้ำทอง เต็มด้วยน้ำสรง
 ลง ถวายพระราชอุทยานเวฬุวันนั้น แก่ พระภิกษุสงฆ์ มี พระพุทธเจ้า
 เป็น ประธาน พระศาสดา ทรงรับแล้ว ทรงแสดง พระธรรม เทศนาให้
 พระเจ้าพิมพิสาร ทรงเห็นแล ทรงสมาทาน อาหาณูรณเริงใน สัมมา
 ปฏิบัติกลม สมควรแล้ว เสด็จไป ประทับ อยู่ ณ เวฬุวันนั้น พระองค์
 อาศัย เสด็จนั้น ทรง พระอนุญาติให้ ภิกษุวัช อาราม ที่ ทายก ถวาย

ตามปรารถนา การถวายอาหารมาเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก ในกาลนั้น
พระศาสดาทรงประทับฐานพระพุทธรักษาในแคว้นแคว้น มคธอย่างนั้น
แล้ว เสกข ทาริกไป มาในรัฐฐชนบทนั้น ๆ ประกาศ พระศาสนา
ให้ประชุมชนได้ความเชื่อ ความเลื่อมใสแล้ว ปฏิบัติตาม หมู่ชนที่
ปฏิบัติ ตามโอวาท คำสั่งสอน ย่อมคนเป็นสาวก นั้นแบ่งเป็นสองหมวด
คือ บัณฑิตหมวดหนึ่ง คฤหัสถ์หมวดหนึ่ง ข้าพเจ้าจักพรรณนา
เป็นหมวด ๆ ไปโดยลำดับ จักไม่แสดง ความลำดับ กาลที่เสกข ทาริก
ไป มาในประเทศนั้น ๆ ซึ่งเป็น การ สัมพันธ์ กัน

—*—

ปริฉะเจต ที่ ๖

ครั้ง ก่อนแต่ พุทธกาล ในที่ไม่ไกลแต่เมืองราชคฤห์ มี
บ้าน พราหมณ์ สอง หมู่ ในบ้าน หมู่หนึ่ง พราหมณ์ผู้เป็นนายบ้าน
ชื่อ อุปติสสะ (อีก อย่างหนึ่ง ชื่อ วังคิณะ) มี ภริยา ชื่อ นาง สารี
มีบุตร ชายคนหนึ่ง เรียกชื่อตามโคตร ของพ่อว่า อุปติสสะ อีก
อย่างหนึ่ง เรียกชื่อ ตามความที่เป็นลูก ของ นาง สารี ว่า สารีบุตร
ในบ้าน อีก หมู่หนึ่ง พราหมณ์ผู้เป็นนายบ้าน ชื่อ โกลิณะ มี
ภริยา ชื่อ นาง โมคคัลลีย์ มีลูก ชาย เรียกชื่อตาม โคตร ของบิดาว่า
โกลิณะ อีกอย่างหนึ่ง เรียกตามความที่เป็นลูก ของ นาง โมคคัลลีย์ว่า
โมคคัลลภานะ สองตระกูลนี้ เป็นสหพ้องกันมา แต่ครั้งบุพพบุรุษ
บุตรของสองตระกูลนี้ มีอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน จึงได้เป็นเพื่อน

เล่นด้วยกันมาแต่เล็ก ครั้นเติบโตได้เรียนศิลปศาสตร์ที่ควรเรียน
 ขบแล้ว อุปติสสะแลโกณฑิร สอง สหายนั้น ได้เคยไปเที่ยวดู การ เล่น
 ที่เมืองราชคฤห์ ด้วย กัน เอง ๆ เมื่ออยู่ นั้น ย่อมว่าเวียงใน ที่ควร
 ว่าง สดกใจใน ที่ควร สดกใจ ให้วางวัดใน ที่ควรให้ วันหนึ่ง
 สอง สหายนั้น ชวนกันไปดู การ เล่นเหมือน อย่าง แต่ก่อน แต่ไม่
 ว่างเหมือนใน วัน ก่อน ๆ โกณฑิร ตาม อุปติสสะว่า ดู ท่านไม่
 สนุกเหมือนใน วันอื่น วันนี้ดูใจเศร้า ท่านเป็นอย่างไรหรือ โกณฑิร
 อวโรหิตที่เรา จะควรดูในการ เล่นนี้มีหรือ คนเหล่านี้ทั้งหมก ยัง
 ไม่ทันถึงร้อยปี ก็จักไม่มีเหลือ จักล่วงไปหมก ดูการ เล่น
 ไม่มีประโยชน์อะไร ควร ชวน ขวาทาธรรม เครื่อง พ้น ก็กว่า ข้า
 นึงคิด อยู่ อย่าง นี้ ส่วนเจ้าเล่าเป็น อย่างไร อุปติสสะ ข้า ก็
 คิดเหมือน อย่าง นั้น สอง สหาย นั้น มีความ เสนอ ร่วม กัน อย่าง นั้น
 แล้ว พาบริวารไปขอขมา อยู่ ใน สำนัก สัตว์ ชะระ ภิพพาชก เวียน
 ลัทธิ ของ สัตว์ ชะระ ภิพพาชก แล้ว อาจารย์ ให้เป็น ผู้ ช่วย ตั้ง สอน หมู
 คิณย์ ก่อไป สอง สหาย นั้น ยังไม่ พอใจ ใน ลัทธิ ของ ครู นั้น จึง
 นัดหมาย กัน ว่าใครได้ ธรรม พิเศษ จะบอก แก่ กัน

ครั้น พระศาสดา ได้ ครุ สรู้ แล้ว ทรง แสวง ธรรม ตั้ง สอน
 ประชุมชน ประภาศ พุทธ ศาสนา เสก มา ถึง กรุง ราชคฤห์ ประทับ
 อยู่ ณ เวฬุวัน วันหนึ่ง พระอัสสชิ ซึ่ง นิย เข้า ใน วัณณ วักคีย์ เข้า
 ไปนิคม ทาบท ใน เมือง ราชคฤห์ อุปติสส ภิพพาชก เกิด มา แต่ ที่ อยู่

ของ ปวิพพาสก ไท้เหินทาน มีอาถรรพ์ท่าเลื่อมใส จะก้าวไปถอย
กลับ แลเสลียวคู่ แชนเสยยคนชน เวียนทุกขวิยาขณ ทอด
จักขุแท้ พอสระมาณ มีอาถรรพ์แปลก จากพิพพาสกในครั้งนั้น อยาก
จะทวาทความว่า ใครเป็นศาสดาของท่าน แต่ยังไม่อาจถาม
ด้วยเหตุว่าเป็นกาลไม่ควร ท่านยังเที่ยวไปบิณฑบาตอยู่ จึง
คิดความไปข้างหลัง ๆ ครั้นเหินทานกลับจากบิณฑบาตแล้ว จึง
เข้าไปใกล้พูดปราโมทย์แล้ว ถามว่าผู้มีอายุ อัครีเยของท่าน
ผ่องใสยิ่งนัก สนิทของท่านหมดทุกผ่องใส ท่านบวชจำเพาะ
ใคร ใครเป็นศาสดาผู้สอนของท่าน ท่านชอบใจธรรมของ
ใคร ๆ ผู้มีอายุ เราบวชจำเพาะพระมหาสมณะ ซึ่งเป็น
โอรสสักกยราช ออกผนวชจากสักกยตระกูล ท่านนั้นและ เป็น
ศาสดาของเรา เราชอบใจธรรมของท่านนั้นและ ฯ พระศาสดา
ของท่านถึงสอนอย่างไร ฯ ผู้มีอายุ เราเพิ่งเห็นใหม่ บวชยังไม่
นาน เพิ่งมาบังพระธรรมวินัยนี้ ไม่อาจแสดงธรรมแก่
ท่านโดยกว้างขวาง เราจึงกล่าวความแก่ท่านแต่โดยย่อพอรู้
ความ ฯ ผู้มีอายุ ข้างเด็กท่าน จะกล่าวน้อยก็มากมากก็มาก
กล่าวแต่ความเด็ก เราต้องการด้วยความ ท่านจะกล่าวคำให้
มากประโยชน์อะไร ฯ พระอัสสชิก็แสดงธรรมแก่อุบาสกปวิพพาสก
พอเป็นเลาความว่า ธรรมใด เกิดแต่เหตุ พระศาสดาทรงแสดง

เหตุของธรรมนั้น แสดงความดับแห่งธรรมนั้น พระศาสดาทรง
สั่งสอนอย่างนี้

อุปติสส ปริพพาชกได้ฟังก็ทราบว่า ในศาสนานี้แสดงว่า ธรรม
ทั้งปวงเกิดเพราะเหตุ และระสับระจิบไป เพราะด้วยเหตุ ก่อน
พระศาสดาทรงสั่งสอนให้ปฏิบัติเพื่อสงบระงับเหตุแห่งธรรม เป็น
เครื่องก่อให้เกิดทุกข์ ได้ทรงคาดหมายธรรมว่า สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มี
ความเกิดขึ้นเป็นธรรมดา สิ่งนี้ทั้งหมก ต้องมีความดับเป็น
ธรรมดา แล้วถามว่า พระศาสดาของเราเสด็จอยู่ที่ไหน? ผู้
มีอายุเสด็จอยู่ที่เวฬุวัน ถ้าอย่างนั้น พระผู้เป็นเจ้าไปก่อนเกิด
ข้าพเจ้าจะกลับไปบอกสหายแล้ว จะพากันไปเฝ้าพระศาสดา ครั้น
พระเถระไปแล้ว ก็กลับมาที่อยู่ที่ของปริพพาชก บอกข่าวที่ได้
ไปพบพระอัสสชิ ได้โกลิตปริพพาชกทราบแล้ว แสดงธรรม
นั้นให้ฟัง โกลิตปริพพาชกก็ได้ทรงคาดหมายเหมือนอุปติสส
แล้ว ชวนกันจะไปเฝ้าพระศาสดา จึงไปลาสัญญาชัยผู้อาวุโษ
เกิม สัญชัยห้ามไว้ อ้อนวอนให้อยู่เป็นหลายครั้ง ก็ไม่ฟัง พา
บริวารไปเวฬุวัน เฝ้าพระศาสดาทูลขออุปสมบท พระองค์ก็ทรง
อนุญาตให้ เป็นภิกษุด้วยกันทั้งสี่ สองสหายนั้น ครั้นบวชแล้ว
เรียกกันว่า สาลิบุตร แต่ไม่คบคลานหา ได้ยินว่า ภิกษุที่
เป็นบริวาร ได้ฟังธรรมเทศนาแล้ว ขำเพ้อเพียร ได้สำเภา
พระอหัตถ์ก่อน ฝ่ายพระโมคคัลลานะ นับแต่อุปสมบทแล้วได้

เจ็ดวัน ไปทำความเพียรอยู่ที่บ้านกัลลวาล มุตตคาม แขวง มคธ
 อ้อมใจหึงใจอยู่ พระศาสดาเสกขไปทีนั้น ทรงแสดงอุบายสำหรับ
 วยความโง่งมง้าง สอนท่านว่า โมกข์อานะ เมื่อท่านมีสัญญา
 ะอย่างใด ความง่วงนั้น ย่อมครอบงำได้ ท่านควรทำใจให้ถึง
 สัญญาให้ได้มาก ข้อนี้จะเป็นเหตุ ที่ให้ท่านละความง่วง
 นั้นได้ ถ้ายังละไม่ได้ แต่ท่านควรตรึกตรองพิจารณาถึง กรรม
 ที่ทำไว้แล้ว แลได้เวียนแล้วอย่างไร ด้วยน้ำใจของ ตัว ข้อ
 นี้จะเป็นเหตุที่ให้ท่าน ละความง่วงนั้นได้ ถ้ายังละไม่ได้ ท่านควร
 สาธยายกรรมที่ตัวทำไว้แล้ว แลได้เวียนแล้วอย่างไร โขยพิสสาร
 ข้อนี้ จะเป็นเหตุที่ให้ท่าน ละความง่วงนั้นได้ ถ้ายังละไม่ได้
 แต่ท่านควร ขอนของผู้อื่นสองข้าง แลลูบตัวด้วยฝ่ามือ ข้อ
 นี้จะเป็นเหตุที่ให้ท่าน ละความง่วงนั้นได้ ถ้ายังละไม่ได้ แต่
 นี้ท่านควร ลุกขึ้นยืนแล้ว ลูบในกายด้วยฝ่า เทลียวทุกทิศทั้ง หลาย
 แหงนดูดาว นกยักษฤตย ข้อนี้จะเป็นเหตุที่ให้ท่าน ละความง่วงนั้นได้
 ถ้ายังละไม่ได้ แต่ท่านควร ทำใจให้ถึง อาโลกสัญญา คือความ
 สำคัญในแสงสว่าง ทั้งความสำคัญว่ากลางวันไว้ในจิต ให้เหมือน
 กันทั้งกลางวัน กลางคืน มีใจเบิกเผยนี้ ไม่มีอะไรหุ้มห่อ ทำจิต
 อันมีแสงสว่างให้เบิก ข้อนี้จะเป็นเหตุที่ให้ท่าน ละความง่วงนั้นได้
 ถ้ายังละไม่ได้ แต่ท่านควร อธิฐานจงกรม กำหนดหมายเกิด
 กลับไปกลับมา สำรวมอินทรีย์ มีจิตไม่คึกไปภายนอก ข้อนี้จะเป็น

เป็นเหตุที่ได้ ทำนละ ความง่วง นั้นได้ ถ้า ยัง ละไม่ได้ แต่ นั้น ทำน
 ควร สำเร็จ สิ้นได้ยา ก็ขอ นอน เอง ข้าง เบื่อ ขวา ซ่อน ทำ เหลื่อม
 ทำ มีสติ สัมปชัญญะ ทำความหมาย ใน อันระ ลุก ขึ้นไว้ ใน
 ใจ พอ ทำน คั่น แล้ว วิช ลุก ขึ้น ก็เลย ความ ตั้งใจ ว่า เรา จัก ไม่
 ประกอบ สุข ใน การ นอน เรา จัก ไม่ ประกอบ สุข ใน การ เอน ข้าง
 (เอน หลัง) เรา จัก ไม่ ประกอบ สุข ใน การ เคล้ม หลับ ไม่ คัด ลาด นระ
 ทำน ควร สำเหนียก ใจ อย่าง นี้ แล อนึ่ง ไม่ คัด ลาด นระ ทำน ควร
 สำเหนียก ใจ อย่าง นี้ ว่า เรา จัก ไม่ สูง วง (คือ ถือ ตัว) เข้า ไป
 สู่ กระจกลูก ทั้ง นี้ เพราะ ว่า ถ้า ฝึก ฝึก สูง วง เข้า ไป สู่ กระจกลูก ถ้า ฝึก การ
 ใน กระจกลูก นั้น มี อยู่ ซึ่งเป็น เหตุ ที่ มนุษย์ เขา จะ ไม่ นึก ถึง ฝึก ฝึก ผู้ มา
 แล้ว ฝึก ฝึก ก็ จะ คิด เห็น ว่า เขียว นี้ ใคร หลอ ขุนง ใ้ เรา แดก จาก
 กระจกลูก นี้ เขียว นี้ มนุษย์ พวก นี้ มี อารมณ์ อธิทนาย ชาติ ใจ ใน เรา
 เพราะ ไม่ ใด อะไร เขา ก็ จะ มีความ เกื้อ ครั้น เกื้อ ก็ จะ เกิด ความ
 คิด พัง สว่าง ครั้น คิด พัง สว่าง แล้ว ก็ จะ เกิด ความ ไม่ ส้ารวม ครั้น
 ไม่ ส้ารวม แล้ว จิต ก็ จะ ห่าง จาก สมาธิ อนึ่ง ทำน ควร สำเหนียก
 ใจ อย่าง นี้ ว่า เรา จัก ไม่ พุก คำ ซึ่งเป็น เหตุ เจียง กัน ถึง ฝึก ก่อ
 กัน ทั้ง นี้ เพราะ ว่า เมื่อ ฝึก ซึ่งเป็น เหตุ เจียง กัน ถึง ฝึก ฝึก ก่อ กัน
 มี ขึ้น ถ้า จะ คั่ง หวัง ความ พุก มาก เมื่อ ความ พุก มาก มี ขึ้น
 ก็ จะ เกิด ความ คิด พัง สว่าง ครั้น คิด พัง สว่าง แล้ว ก็ จะ เกิด
 ความ ไม่ ส้ารวม ครั้น ไม่ ส้ารวม แล้ว จิต ก็ จะ ห่าง จาก สมาธิ

หนึ่งโมคคัลลานะ เราสรรเสริญความคลุกคลี ด้วยประการทั้ง
 ปวงตามิได้ แต่มิใช่ว่า เราไม่สรรเสริญความคลุกคลีด้วยประการ
 ทั้งปวง (เมื่อไร) คือ เราไม่สรรเสริญความคลุกคลีด้วยหมู่
 ชนทั้งภคคฤหัสถ์นักบวชก็ แต่เห็นว่าเสนาสนะ ที่นอนที่นั่ง อันใดเจียม
 เสี่ยงที่ จะ ชู้ตึงประสาธนาจนแก่คนเฒ่าเข้าออก ควรเป็นที่ประจบ
 กิจของผู้ครอง การที่สงฆ์ ควรเป็นที่คลีก ออกเว้น อยู่ตาม สมณวิสัย
 เราสรรเสริญความคลุกคลีด้วยเสนาสนะเช่นปานนี้ เมื่อพระศาสดา
 คริสต์สอนอย่างนี้แล้ว พระโมคคัลลานะ กราบทูลถามว่า ว่าโดย
 บ่อด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่าใด ภิกษุชื่อว่า น้อมไปแล้ว ในธรรม
 ที่สิ้นทุกข์ มีความสำเร็จล่วงแล้ว เกษมจากโยคธรรมลงส่วน
 เป็นพรหมจารีบุคคลล่วงส่วน มีที่สุคล่วงสงน ประเสริฐสุด
 กว่าเทวทาสสมณย์ทั้งหลาย พระศาสดาตรัสตอบว่า โมคคัลลานะ
 ภิกษุในจรรมนวินัยนี้ ได้สัจจะว่า อันภวธรรมทั้ง ปวงไม่ควรยึด
 มั่น ครั้นได้สัจจะทั้งนั้นแล้ว เธอทราบธรรมทั้ง ปวงจัก
 ด้วยปัญญาอันยิ่ง ครั้นทราบธรรมทั้ง ปวง จัก ด้วยปัญญา อันยิ่ง
 ทั้งนั้นแล้ว บ่มถ้าหากรู้ธรรมทั้ง ปวง ครั้นถ้าหากรู้ธรรม
 ทั้ง ปวงทั้ง นั้นแล้ว เธอได้สวส เวทนาอย่างใด อย่าง หนึ่งเป็น สุข
 ถักิ ทุกข์ ถักิ มิใช่ทุกข์ มิใช่สุข ถักิ เธอพิจารณาเห็นว่าไม่
 เทียง พิจารณาเห็นด้วยปัญญาเป็นเครื่อง หมาย พิจารณาเห็น
 ด้วยปัญญา เป็นเครื่อง หมาย พิจารณาเห็นด้วยปัญญาเป็นเครื่อง สละ

คืน ในเวทนาทั้งหลายนั้น เมื่อพิจารณาเห็นทั้งนั้น ย่อมไม่
 ยึดมั่น สิ่งอะไรๆ ไกลไกล เมื่อไม่ยึดมั่น ย่อมไม่สทึง ทวาก
 หวั่น เมื่อไม่สทึง ทวาก หวั่น ย่อมดับ ก็เลยได้สงบได้จำเพาะ
 ตัว แลทราบชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้ อยู่จบแล้ว
 กิจที่ควรจะทำได้ทำเสร็จแล้ว กิจอื่นที่ควรต้อง ทำอย่างนี้ อีก
 มิได้มี ว่าโดยย่อด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านั้นแล ภิกษุชื่อว่า
 น้อมไปแล้ว ในธรรมที่ สยัตตคทา มีความสำเร็จ ล่วง ส่วน
 เกษมจากโยคธรรมล่วง ส่วน เช่น พรหมจารีบุคคล ล่วง ส่วน มี
 ที่สุก ล่วง ส่วน ประเสริฐ สุก กว่า ทวากาแลสมณย์ทั้งหลาย พระ
 ไมคัลลสถานะ ปฏิบัติตามโอวาทที่พระศาสดาทรง สั่งสอน ก็ได้สำเร็จ
 พระอรหัตต์ ในวันนี้

เมื่อพระสารีบุตร บรรจบแล้วได้ ถึงเถื่อน พระศาสดาเสด็จอยู่ที่
 ถ้ำสกรชาคา เขาคิชฌกูฏ แขวงเมืองราชคฤห์ ยวิพพาสกผู้หนึ่ง
 ชื่อที่จนละ อัคริเวสสนโคตร เข้าไปเฝ้าพระศาสดา กล่าวปราศรัยแล้ว
 ยินฉะทีควร ข้างหนึ่ง ทูลแสดงทักขิणी ของตนว่า พระโคตมะ ข้าพเจ้า
 มีความเห็น ว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควร แก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่ชอบใจสมค
 พระศาสดา ตรัสตอบว่า อัคริเวสสนะ ถ้าอย่างนั้น ความเห็น
 อย่างนั้น ก็คงไม่ควร แก่ท่าน ท่าน ก็คงไม่ชอบความเห็นอย่าง
 นั้น ตรัสตอบ อย่างนี้ แล้ว ทรงแสดง สมณพราหมณ์ มีทักขิणी ๓
 จำพวกว่า อัคริเวสสนะ สมณพราหมณ์ พวกหนึ่ง มีทักขิणी ว่า สิ่ง

ทั้งปวงควรแก่เรา เราชอบใจหมด พวกหนึ่งมีทิฐิว่า สิ่งทั้งปวง
ไม่ควรแก่เรา เราไม่ชอบใจหมด พวกหนึ่งมีทิฐิว่า บางสิ่งควร
แก่เรา เราชอบใจ บางสิ่งไม่ควรแก่เรา เราไม่ชอบใจ ทิฐิของ
สมณพราหมณ์พวกกัน โกลัซังความกำหนัดรักใคร่ยินดีในสิ่ง
นั้น ๆ ทิฐิของ สมณพราหมณ์ พวกที่ ๒ โกลัซังความเกลียดชัง
สิ่งนั้น ๆ ทิฐิของ สมณพราหมณ์ พวกที่ ๓ โกลัซังความ กำหนัด
รักใคร่ในของบางสิ่ง โกลัซัง ความเกลียดชัง ของบางสิ่ง ผู้
พิจารณาเห็นว่า ถ้าเราจัดถึงมีทิฐิ นั้นอย่างหนึ่ง อย่างใด - กล่าว
ว่าสิ่งนี้แลจริง สิ่งอื่นเปล่าหาจริงไม่ ก็จะต้องเดือดร้อนจาก คน
สอง พวกที่มีทิฐิไม่เหมือนกับคน ครั้นความเดือดร้อนกันมีขึ้น ความ
วิวาทเถียง กันก็มีขึ้น ครั้นความวิวาทมีขึ้น ความพิชากหมาย
มันก็มีขึ้น ครั้นความพิชากมีขึ้น ความเบียดเบียนก็กันก็มีขึ้น ผู้
รู้เห็นอย่างนี้แล้ว ย่อมละทิฐิให้เสียด้วย ไม่ทาทิฐิอื่นให้เกิด
ขึ้นด้วย ความละทิฐิสามอย่างนั้น ย่อมมีด้วย อุบายอย่างนี้
ครั้นทรงแสดงโทษแห่งความถือมั่น ด้วยทิฐิสามอย่างนั้นแล้ว ทรง
แสดงอุบาย เครื่องไม่ถือมั่นต่อไปว่า อภิกขเวสสนะ กายก็อุปปะประชุม
มหาภูตทั้ง ๔ (ดิน, น้ำ, ลม, ไฟ) มีอิกามารคาเป็นแกนเกิด
เจริญขึ้นเพราะเข้าสู่กถาขณสตกนี้ ก็ต้องขบรวมกัน กลืนเหวมิน แล
จักลบลินปนเปกันด้วย มีความแตกกระจัดกระหายไปเป็นขรรวมกา
ควร พิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ออกทนได้ยาก

เป็นโรคเป็นทั้งตัวมี เป็นทั้งลูกสาวโดยความยากลำบากข้ารถ
 ทुरुโกตรม เป็นขอว่างเปล่า ไม่ใช่คน เมื่อพิจารณาเห็นอย่างนี้
 ย่อมละ ความพอใจรักใคร่ถวญถวญในทางเสียได้ หนึ่งเวทนา
 เป็น ๓ อย่าง คือ สุขทุกข์ อุเบกขา คือ ไม่ใช่ทุกข์ ไม่ใช่สุข ใน
 สมัยใดเสวยสุขในสมัยนั้นไม่เสวยทุกข์แลอุเบกขา ในสมัยใด
 เสวยทุกข์ ในสมัยนั้นไม่เสวยสุขแลอุเบกขา สุข ทุกข์ อุเบกขา
 ทั้ง ๓ อย่างนี้ไม่เที่ยง บัณฑิตประจุมพิณ ชาติก็ประจุมพิณแล้ว
 มีความตื่นไป เตือนไป คล้ายไป คับไปเป็นธรรมดา อริยสาวกผู้
 ใจฟังแล้ว เมื่อเห็นอย่างนี้ย่อมเห็นหน้าทั้งในสุข ทุกข์ อุเบกขา
 เมื่อเห็นหน้า ก็ปราศจากกำหนัด เพราะปราศจากกำหนัด จิตก็
 พ้นจากความถือมั่น เมื่อจิตพ้นแล้ว ก็เกิดญาณรู้ว่า พ้นแล้ว
 อริยสาวกนั้น รู้จักว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ก็อยู่จบแล้ว ถึง
 ที่จำเป็น ต้อง ทำได้ ทำเสร็จแล้ว ก็อันนี้คือเพื่อความเป็นอย่างนี้
 มิได้มี ภิกษุผู้พ้นแล้วอย่างนี้ไม่วิเวกถ่วงเทืองด้วยผู้ใด ด้วย
 ทิฏฐิของคน ไหวรรโรคเขาพูดกันอยู่ในโลก ก็พูดความไวการนั้น
 แต่ไม่ถือมั่นด้วยทิฏฐิ

สมัยนั้น พระสารีบุตร หึงถวญอยู่ร่ำพลก เบื้องพระปฐมฐาน
 แห่งพระศาสดา ใจฟังธรรมเทศนา ก็ตรัสแก่ภิกษุชิวฬาสก
 จึงท้าวหา พระศาสดาทรัสสอน ใจละการถือมั่น ขวมนเคล้า
 นั้นด้วยปัญญาอันรู้ยิ่ง เมื่อท่านพิจารณาอยู่ อย่างนั้น จิตก็พ้น

จาก อาสวะ ไม่ดิ้นรนด้วยอุปาทาน ส่วนที่ฉนช ปริพพาชกนั้น
เป็นแต่ได้ ทวงตา เชน ธรรม สิ้นความ เคลือบแคลง สงสัยในพระ
พุทธศาสนา ทูล สรรเสริญ ธรรม เทศนา แล แสวง คม เป็น อุบาสก ว่า
พระองค์ ภาณิตกิตติวส นี้เพราะ นัก ๆ พระองค์ ทรง ประภาศ ธรรม
ให้ ข้าพเจ้า ทราบ ชัก โภย วิจิ เป็นอัน มาก ใช้แต่ อย่าง เกียว คุ
ย ทศ หาย ของ ที่ ขว้า เปิก ของ ที่ ปิก ขอก ทาง แก่ คน หลง ใน ทาง
สอง โคม ใน ที่ มี ก ด้วย ประสงค์ ว่า คน มี ทวงตา จัก เชน รูป นั้น ข้า
พระองค์ ถึง พระองค์ กับ ทั้ง พระธรรม พระสงฆ์ ว่า เป็น ที่ วสิก ขอ
พระองค์ จง ทรง จำ ข้า พระองค์ ว่า เป็น อุบาสก ถึง พระ รัตน ครัย เป็น
ที่ วสิก ตลอด ชีวิต จำ คม แต่ วัน นี้ เป็น คม ไป

เมื่อ พระ สารีบุตร แล พระ โมกคัลลหะ สำเภา พระ ธรศักดิ์ อย่าง
นี้แล้ว ท่าน ได้ ตั้ง อยู่ ใน ที่ เป็น สาวก เลิศ ใน พระ ศาสนา โดย คุณ
ธรรม ที่ มี ใน คน แล อนุเคราะห์ สพรหมจารี เพื่อ น บัพพชิต ด้วย กัน ใน
การ ได้ โอวาท สั่ง สอน

พระ ศาสตา ทรง สรรเสริญ โดย บรรยาย หลาย ประการ ทั้ง ตรัส แก่
ภิกษุ ทั้ง หลาย ว่า ภิกษุ ทั้ง หลาย ท่าน ทั้ง หลาย คบ กับ สารีบุตร แล
โมกคัลลหะ เลิศ ๆ เธอ เป็น คน มี ปัญญา อนุเคราะห์ สพรหมจารี เพื่อ น
บัพพชิต ทั้ง หลาย สารีบุตร เปรียบ เสมือน มารดา ผู้ ได้ เกิด โมกคัลลหะ
เปรียบ เสมือน นาง หมผู้ เลี้ยง ทารก ที่ เกิด แล้ว นั้น สารีบุตร ย่อม แะ นำ

ได้ทั้ง อยู่ในโลภะตัณหา ผล โภคะกัลลหะ แหม่ ทำให้ ทั้ง อยู่ในคุณเบื้อง
บนที่ สูงสุด กว่า นั้น

ถ้า พระมหาคุณ ชรรณที่มีใน สอง พระ อัครสาวก โดย จำเพาะ
องค์ พระ สาริบุตร เป็น ผู้ที่ พระ ศาสตรา ทรง ยก ย่อง ใน สดาม ว่า
เลิศ ทาง บัญญา สามารถ แสวง พระ ชรรณ จัก แล พระ จตุรวิยัสสัจ
ให้ กว้าง ขวาง พิศดาร แม่น กัย พระ องค์ ไก่ แล นลาภ ในการ สั่ง สอน
เมื่อ พุทธ ศาสนา แพร่ กระจาย มี ภัย ชื่น มาก แล้ว ถ้า มี ภัย มา
ทูลลา พระ ศาสตรา จะ เทียว จาริก ไป ทาง ไกล มัก ครัสต์ ให้ ไป ลา พระ
สาริบุตร ก่อน เพื่อ ท่าน จะ ได้ สั่ง สอน เชอ เหล่า นั้น เช่น ครั้ง หนึ่ง พระ
ศาสดา เสด็จ อยู่ เมือง เทวทหะ ภัย ชื่น อัน มาก เข้า ไป เฝ้า พระ ศาสตรา
ทูลลา จะ ไป ข้ มา ภูมิ ชนบท พระ องค์ ครัสต์ ถาม ว่า ท่าน ทั้ง หลาย
บอก สาริบุตร แล้ว หรือ ภัย เหล่า นั้น ทูล ว่า ยัง ไม่ ได้ บอก จึง ครัสต์
สั่ง ให้ ไป ลา พระ สาริบุตร แล้ว ทรง ชม ว่า พระ สาริบุตร เป็น คน มี
บัญญัติ อุดม เพราะ ได้ เพื่ อ น บั พ พ ชิต ภัย เหล่า นั้น ก็ ไป ลา ตาม วัช สั่ง
ท่าน จึง ว่า ผู้ มี อายุ คน มี บัญญา ผู้ จะ ตาม บัญญา กระ ภัย ผู้ จะ ไป
ต่าง ประเทศ มี อยู่ เมื่อ เขา จะ สอง ถาม ว่า ครู ของ ท่าน สั่ง สอน
อย่างไร ท่าน ทั้ง หลาย ได้ เคย พัง เคย เวียน แล้ว หรือ จะ พยากรณ์
อย่างไร จึง จะ เปน อัน ไม่ ถ้าว ได้ ผิด คำ สอน ของ พระ ศาสตรา ซึ่ง เปน
การ ใส่ ความ แล พยากรณ์ ตาม สมควร แก่ ทาง ชรรณ ไม่ ได้ เขา
คิด เห็น ได้ ภัย เหล่า นั้น ขอ ได้ ท่าน สั่ง สอน ท่าน จึง ว่า ถ้า เขา ตาม

อย่างนั้น ท่านจึงพยากรณ์ว่า ครูของเรา สอนให้ละความกำหนัด รักใคร่เสีย ถ้าเขาถามอีกว่า ละความกำหนัดรักใคร่ในสิ่งใด พึงพยากรณ์ตอบว่า ในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ถ้าเขาถามอีกว่า ครูของท่าน เห็นไทยอะไร แลเห็นคุณอาฬสสังข์อะไร จึงสั่งสอนอย่างนั้น พึงพยากรณ์ตอบว่า เมื่อบุคคลยังมีความกำหนัด รักใคร่ ในสิ่งเหล่านั้นแล้ว ครั้นสิ่งเหล่านั้น แปรปรวนเป็นอย่างอื่นไป ก็เกิดทุกข์มีโศกแล้วว่าไรเป็นต้น เมื่อละความกำหนัดรักใคร่ ในสิ่งเหล่านั้นได้แล้ว ถึงสิ่งเหล่านั้นวิบัติแปรปรวนไป ทุกข์เหล่านั้นก็ไม่เกิด ครูของเรา เห็นไทยแลอาฬสสังข์อย่างนี้ อันถ้าบุคคล เข้าถึง อกุศลธรรม จะได้อยู่เป็นสุข ไม่คับแคบ ไม่ต้องเดือดร้อน แลบุคคลผู้เข้าถึง กุศลธรรม จะต้องอยู่เป็นทุกข์ คับแคบเดือดร้อน พระศาสดาจึงทรงสั่งสอนให้ละ อกุศลธรรม เจริญกุศลธรรม เพราะเหตุบุคคลผู้เข้าถึง อกุศลธรรม ต้องอยู่เป็นทุกข์ คับแคบเดือดร้อน บุคคลผู้เข้าถึง กุศลธรรม อยู่เป็นสุข ไม่คับแคบ ไม่เดือดร้อน พระศาสดาจึงทรงสั่งสอน ให้ละ อกุศลธรรม เจริญกุศลธรรม ภิกษุเหล่านั้น รัชทายาทของท่านแล้ว ลาไป

อีกเรื่องหนึ่ง ยมก ภิกษุ กล่าวว่า พระชินาสพ ตายแล้วด้วย สุนัข ภิกษุทั้งหลายว่า เห็นอย่างนั้นผิด เธอไม่เชื่อ ภิกษุเหล่านั้นไม่อาวจะปล่อยเธอ หากความเห็นนี้ได้ จึงเชิญพระสารีบุตรไปช่วยว่า ท่านจึงถามเธอว่า ยมก ทำสำคัญความอย่างไร ท่านเห็น

รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ คำฉันท์นี้ ว่า พระชินาสพ หรือ

ข. ไม่ใช่อย่างนั้น

สา. ท่านเห็น ว่า พระชินาสพ ในฉันท์คำนั้น หรือ

ข. ไม่ใช่อย่างนั้น

สา. ท่านเห็น ว่า พระชินาสพ อื่น จากฉันท์คำนั้น หรือ

ข. ไม่ใช่อย่างนั้น

สา. ท่านเห็น พระชินาสพ ว่า เป็นฉันท์คำ หรือ

ข. ไม่ใช่อย่างนั้น

สา. ท่านเห็น ว่า พระชินาสพ ไม่มีฉันท์คำ หรือ

ข. ไม่ใช่อย่างนั้น

สา. บมกะ ท่านหา พระชินาสพในฉันท์คำนั้น ไม่ได้ โดยจริง
อย่างนี้ ควร หรือ จะ พูดยืนยัน อย่างนั้นว่า พระชินาสพตายแล้ว
กับสูญทั้งนี้

ข. แต่ก่อนข้าพเจ้าไม่รู้ จึงได้มีความเห็นผิดเช่นนั้น บัดนี้
ข้าพเจ้า ได้ฟังท่านว่า จึงละความเห็นผิดนั้นได้ แต่ได้บรรลุธรรม
พิเศษด้วย

สา. บมกะ ถ้าเขาถามท่านว่า พระชินาสพตายแล้วหรือไม่
ท่านจะแก้อย่างไร

ข. ถ้าเขาถามข้าพเจ้าอย่างนี้ ข้าพเจ้าจะแก้ว่า รูป เวทนา
สัญญา สังขาร วิญญาณ ที่ไม่เที่ยง กับใช่แล้ว

สา. ก็ละ ๆ บมกะ เราขอไปมาได้ท่าน พัง เพื่อจะได้ความข้อ
นี้ชัดขึ้น เหมือนหนึ่งเจ้าเรือน ที่เป็นคนมั่งมี รักษาตัวแข็งแรง
ผู้ใดคนหนึ่ง คิดจะฆ่าเจ้าเรือนนี้ จึงนึกว่า เขาเป็นคนมั่งมี แล
รักษาตัวแข็งแรง ฆ่าโดยพลการ เหนียวไม่ได้ง่าย จำจะต้อง
ลอบฆ่าโดยอุบาย ครั้นคิด อย่างนั้นแล้ว จึงเข้าไป เป็นคนรับใช้
ของเจ้าเรือนนั้น หมั่นคอยรับใช้ จนคุ้นเคย กันแล้ว ครั้นเห็น
เจ้าเรือนนั้นเผลอหลับไปเสีย ด้วยศัสตราที่คม บมกะ ท่านจะเห็น
อย่างไร เจ้าเรือนนั้น เวลาผู้ฆ่านี้ เขามาขออยู่รับใช้สอย ก็
เวลาให้ใช้สอย อยู่ก็ดี เวลาฆ่าตัวก็ดี ไม่รู้ว่าผู้นี้เป็นคนฆ่า
เราอย่างนี้มิใช่หรือ

บ. อย่างนี้แหละ ท่านผู้มีอายุ

สา. บุคคลผู้ไม่ได้ฟัง แล้ว ก็ฉันนี้ เห็น รูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณ ว่าเป็นคนบ้าง เห็นตนว่ามีรูป เวทนา สัญญา
สังขาร วิญญาณบ้าง เห็นรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณใน
ตนบ้าง เห็นตนในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณบ้าง ไม่รู้
จักขึ้นชื่อคำนั้น อันไม่เที่ยงเป็นทุกข์ไม่ใช่ตน บ้างจับตกค้าง กุ
เป็นผู้ฆ่า ตามเป็นจริงอย่างไร ย่อมถือมั่นขึ้นชื่อคำนั้น ว่าตัว ของ
เรา ชื่อคำที่เขาถือมั่นนั้น ย่อมเป็นไป เพื่อสิ่งไม่เป็นประโยชน์
แก่ทุกข์สันสกฤตนาถ ส่วนอริยสาวกผู้ได้ฟังแล้ว ไม่พิจารณาเห็น
เช่นนั้น รู้จักตามเป็นแล้วอย่างไร ท่านไม่ถือมั่นในขึ้นชื่อคำ ว่าตัว

ของเรา ชินห์คำที่ ท่านไม่ถือ มัน นั้น ย่อมเป็นไป เพื่อประโยชน์แก่
สุขสันต์กาลนาน พระสาวกบุตรเป็นผู้ที่ พระศาสดาทรง สรรเสริญว่า
เป็นคนมีปัญญาฉลาดในการสั่งสอน มีตัวอย่างดังนี้

ส่วน พระโมคคัลลานะ เป็นผู้ที่ พระศาสดาทรง สรรเสริญว่า
มีฤทธิ์สามารถให้สิ่งที่ ประสงค์ สำเร็จได้ และฉลาดในการแนะนำ
พระภุชชที่ไม่เลื่อมใส ให้เลื่อมใส ไม่ทำศรัทธาแก่โลก ทวิพจน์ของ
เขาให้เสีย ประหนึ่งแมลงผึ้งอื่นเที่ยวไปในสวนดอกไม้ ไม่ทำสี
แก่กลิ่นของ ดอกไม้ให้ช้า ถือเอาแต่รสขมไปฉนั้น แล้วครัดสอน
ให้ภิกษุ ถือเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ประพฤติตาม

เมื่อพระอัครสาวกทั้งสองมาขอแล้ว ภุชชบุตรในเมื่อ ราชกฤต
ที่ได้ความเลื่อมใส มาขออีกเป็นอันมาก ฝ่ายผู้ที่ไม่เลื่อมใส
ก็พากันติเตียนว่า พระสมณโคตม ปฏิบัติ เพื่อทำขายไม่ได้ มีบุตร
ทำตบุงให้เป็น ม่าย เข้าไป ทักพระภุชชเสียดังนี้

— ๗๘๐๕๙ —

ปริจเฉท ที่ ๗

ในแขวง กรุงราชกฤตนี้ มีบ้านพราหมณ์อีกหมู่บ้านหนึ่ง พราหมณ์
ผู้ขายบ้านชื่อ ภปิยะ มีบุตรคนหนึ่งชื่อปิยผลิ อีกอย่างหนึ่ง เรียก
ว่าภัสสประคามโคตร ปิยผลิมาฉนั้น มีภริยาคนหนึ่ง ชื่อนาง
ภักทกาปิลาณี เมื่อมารดาภิเษกของปิยผลิมาฉนั้นตายแล้ว สาม
ภริยาทั้งสองนั้นเห็น ว่า ผู้อยู่ครองเรือน ต้องคอยหัง วัชยา เพราะ

การงานที่ผู้อื่นทำไม่ได้ - มีใจ เบื่อหน่าย ชวน กัณ ณะ สมบัติ เสีย ออก
 ขวช จาคัล วันหนึ่งปณณโกโธ พย พระศาสดา ประทับอยู่ที่ใต้ร่มไทร
 ซึ่งเรียกว่า พุคคกณโกโธว ในระหว่างกรุงราชคฤห์แล เมืองสาปนา
 ท่อกัน มีความเลื่อมใสเปล่ง วาจา ประกาศว่า พระศาสดาเป็นศาสดา
 ของคน คนเป็นสาวกของพระศาสดา พระศาสดาทรง อนุญาต ให้
 เป็นภิกษุในธรรมวินัยนี้ ด้วยประทานโอวาทสามข้อว่า กัสสปะ
 ท่านพึงศึกษาว่า เราจักเข้าไป ถึงความละเอียดและความ เกรง ไว้
 ในภิกษุที่เป็นผู้เล่าแก่ ปาณกลางเป็นอย่าง แรงกล้า ทั้งนี้ข้อหนึ่ง
 เรา จักพึงชมรมอันใดอันหนึ่งซึ่งประกอบด้วยกุศล เรา จักเงี่ยหู
 ฟังธรรมนั้น พิจารณาเพื่อความถึงนี้ข้อหนึ่ง เรา จักไม่ละ สติ
 ที่ไปในกายคือ พิจารณาร่างกายเป็นธารมณฺ์ ทั้งนี้ข้อหนึ่ง ครั้น
 ทรงสั่งสอน พระ กัสสปะ อย่างนี้แล้ว แสดงหลักไป ท่านได้ ฟัง พุทธ
 โอวาท ทรง สั่งสอนแล้วบำเพ็ญเพียรไม่ช้านัก ก็ได้สำเร็จพระ อรหัตต
 ผล ภายหลังพระศาสดาทรง ยก ย่อง ด้วย ทรงรับผ้า สังฆาฏิ ของ ท่าน
 ไป ทรง ประทานผ้า สังฆาฏิ ของ พระองค์ ให้แก่ท่าน แล ยกย่อง
 ว่ามีธรรมเครื่อง อยู่ เสมอด้วย พระองค์ แล ทรง สรรเสริญว่า เป็น
 คน ปฏิบัติ มาก น้อย สันโทมย์ ทว่าสอนได้ ภิกษุทั้งหลายถึงเอา เป็น ตัวอย่าง
 อย่างว่า ภิกษุทั้งหลาย กัสสปะ ผู้นี้เป็นผู้ สันโทมย์ ยินดี ด้วย จีวร
 บิณฑบาต เสนาสนะ เกสัช ความมีตามได้ ไม่มาก มาก แลกล่าว
 สรรเสริญคุณ ของ ความ สันโทมย์ ด้วย ข้ำจัยสี่นั้น เธอไม่ถึงความ

แสวงหาไม่ควร เหตุขั้รับ สีนี่ แสวงหาไม่ได้ ถ้าไม่ส่กุงตกใจ แสวง
 หาได้แล้ว ถ้าไม่เป็นคนกำหนดในขั้รับ สีนี่บริโลก ท่านทั้งหลาย
 พึงศึกษาตาม อย่าง นั้น ท่านทั้งหลายอันเราสั่งสอนแล้ว พึงปฏิบัติ
 เพื่อเป็นเช่นนั้นเถิด ภิกษุทั้งหลาย ถัสสปะ เข้าไปใกล้ ๓๖๐ ชัก
 กาย แลใจห่าง ประพฤติตนเป็นคนใหม่ ไม่คุ้นเคยเป็นนิตย ไม่
 คนอง กาย วาจา ใจ ใน ๓๖๐ เป็นนิตย จิตต์ไม่ข้อง อยู่ใน ๓๖๐
 เหล่านี้ เพิกเฉยทั้ง จิตต์ เป็นกลางว่า ผู้ใด ลาภ ได้ ใจ ได้ ลาภ ผู้
 ใด บุญ ได้ ใจ ได้ บุญ คนใด ลาภ มี ใจ มี ลาภ ผู้ใด ได้ ใจ มี ใจ นั้น
 ภิกษุใด แสวง ธรรม แก่ ผู้อื่น ด้วย คิด ว่า โฉนต ขอ เขา ะ พึง ทั้ง ใจ พึง
 ธรรม ของ เรา ครั้น พึง แล้ว ะ พึง เลื่อมใส ใน ธรรม เลื่อมใส แล้ว ะ
 พึง ทำ อาหาร ของ ผู้เลื่อมใส ธรรม เทศนา ของ ภิกษุ นั้น ไม่บริสุทธ ส่วน
 ภิกษุใด แสวง ธรรม แก่ ผู้อื่น ด้วย คิด ว่า ธรรม อัน พระศาสดา กล่าว
 ก็แล้ว โฉนต ขอ เขา ะ พึง พึง ธรรม ของ เรา ครั้น พึง แล้ว ะ พึง รู้
 ธรรม นั้น ครั้น รู้ แล้ว ะ พึง ปฏิบัติ เพื่อ ความ เป็น อย่าง นั้น ภิกษุ
 นั้น อาศัย ความ ที่ แห่ง ธรรม เปน ธรรม อัน ตี อาศัย กรุณา แล เอื้อน
 แสวง ธรรม แก่ ผู้อื่น ธรรม เทศนา ของ ภิกษุ นั้น บริสุทธ แล้ว ถัสสปะ
 ก็ เหมือน อย่าง นั้น เรา สั่งสอน ท่าน ทั้ง หลาย ยก ถัสสปะ ขึ้น เปน ตัวอย่าง
 ท่าน ทั้ง หลาย อัน เรา สั่งสอน แล้ว ะ ปฏิบัติ เพื่อ เป็น อย่าง นั้น ภิกษุ
 ทั้ง หลาย ภิกษุ ผู้ใด ผู้หนึ่ง เข้าไป ใกล้ ๓๖๐ ด้วย คิด ว่า ขอ เขา ะ
 ให้ แก่ เรา ผู้ เทียว เติบ อย่า ได้ แก่ ผู้อื่น เลย ะ ให้ แก่ เรา มาก อย่า ได้

น้อย จงให้แก่ของที่ดี อย่าให้ของที่เลว จงให้โดยเร็ว อย่าช้า จงให้โดยเคารพ เมื่อคิดอย่างนั้น ครั้นเขาไม่ให้ก็ให้ น้อยไม่ให้มากก็ให้ ให้ของที่เลวไม่ให้ของที่ดีก็ให้ อย่าไม่ให้โดยเร็วก็ให้ โดยไม่เคารพ ไม่ให้โดยเคารพก็ให้ ภิกษุ นั้น ก็ชักใจได้เสมอ ทุกข์ โทมนัสมีข้อนี้เป็นเหตุ . ภิกษุ เช่นนี้ไม่ควรเพื่อจะเป็นคนเข้าไปใกล้พระครู ส่วนภิกษุใดไม่คิดอย่างนั้น แม้เขาจะไม่ให้ก็หรือให้โดยอาการ อย่างใดอย่างหนึ่งก็ให้ เธอก็ไม่ชักใจไม่เสมอ ทุกข์ โทมนัสมีข้อนี้เป็นเหตุ . ภิกษุ เช่นนี้ควร เพื่อเป็นคนเข้าไปใกล้พระครู . กัสสปะ ก็เป็นเหมือนอย่างนั้น เราสอนท่านทั้งหลาย ยก กัสสปะ ขึ้นเป็นตัวอย่าง ท่านทั้งหลายอันเราสั่งสอนแล้ว พึงปฏิบัติเพื่อเป็นอย่างนั้นเถิด

ครั้งหนึ่ง พระ กัสสปะ เข้าไปเฝ้า พระศาสดา ที่เวฬุวัน พระศาสดา รับสั่งว่า กัสสปะ เกี้ยวนี้ท่านแก้แล้ว ผ้าป่ายังสุกุดจีวร ที่เขาไม่มุ่งห่ม ของท่านนี้หนักนัก ท่าน จง ทรง จีวร ที่ศฤงคารีฉวยเถิด จงฉันโภชนะในที่นิมนต์เถิด แล จงอยู่ในที่ใกล้เราเถิด ท่านทูลว่า ข้าพระเจ้าเคย อยู่ในป่าเที่ยวบิณฑบาต ทรงผ้ายังสุกุดจีวร ใช้แต่ผ้าสามผืน มีความปราศรน้อย สันโดษ ชอบเจียมสังก ไม่ชอบระคนด้วยหมู่ ปรารถนาความเพียร แล พุทฺธสรเสัญคุณ เช่นนี้มานานแล้ว พระศาสดา ครัสต์ถามว่า กัสสปะ ท่านเห็น

อำนาจประโยชน์อะไร จึงประพฤติคนเช่นนั้น แลพูดสรรเสริญ
ความเป็นเช่นนั้น ท่านทูลว่า ข้าพระเจ้าเห็นอำนาจประโยชน์สอง
อย่างคือ การอยู่เป็นสุขในบัดนี้ ของคนด้วย อันเพราะได้ประชุมชน
ในภายหลังด้วย ประชุมชนในภายหลังทราบดีว่าสาวกของ พระพุทธเจ้า
ท่านไม่ประพฤติคนอย่างนั้น จักถึงทิฏฐาณาคติ ปฏิบัติตามที่คนได้
เห็นได้ยิน ความปฏิบัตินั้นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์แลสุขแก่เขา สิ้น
กาลนาน พระศาสดาประทานสาธุการว่า ก็ละ ก็ละ กัสสปะ
ท่านปฏิบัติเพื่อ ประโยชน์แลสุขแก่ชนเป็นอันมาก ท่านจงทรงผ้า
บังสุกุลจีวร ของท่านเถิด ท่านจงเที่ยวบิณฑบาตเถิด ท่านจงอยู่
ในป่าเถิด พระศาสดาทรงสรรเสริญพระกัสสปะว่า เป็นผู้มักน้อย
สันโดษอย่างนี้ เพราะพระที่มีชื่อเรียกตามโคตรว่า กัสสปะ
มีหลายองค์เช่น พระ กัสสปะ พี่น้อง สาม องค์เป็นต้น ภิกษุทั้งหลาย
จึงเรียกท่านว่า พระมหากัสสปะเพื่อจะได้รู้ จักกันง่าย

ฝ่ายพระเจ้าจัณฑปัชโชตในกรุงอุชเชนี ทราบว่า พระศาสดา
ได้ตรัสรู้แล้ว ทรงสั่งสอนประชุมชน ขรรษที่ทรงแสดงนั้น
เป็นธรรมอันแท้จริง ได้สำเร็จประโยชน์แก่ผู้ปฏิบัติความ มี
พระราชประสงค์จะใคร่เชิญเสด็จพระศาสดา ไปประกาศศาสนา
ที่กรุงอุชเชนี จึงตรัสสั่ง กัจจายณะปุโรหิต ซึ่งเป็นคนมีความรู้
เรียนจบไตรเพทไปเชิญเสด็จ กัจจายณะ ปุโรหิตทูลลา จะ ขวชด้วย
ครั้นทรงอนุญาตแล้ว ออกจากกรุงอุชเชนี พร้อมด้วย ขววารเจ็กคน

มาถึงที่ประทับ พระศาสดาแล้ว เข้าไปเฝ้า ได้ฟังธรรมเทศนา
 บัลลุ พระอรหันต์พร้อมทั้งแยกคนแล้ว ทูลขออุปสมบท พระศาสดา
 ก็ทรง อนุญาตให้เป็นภิกษุ ด้วย พระ วาจาโดย นัยคนหลัง ท่าน
 ทูล เชิญเสด็จไป กรุง อุชเชนี ตาม พระราชประสงค์ ของ พระเจ้าจันหา
 บัชโชต พระศาสดา รับสั่ง ว่า ท่านไปเองเถิด เมื่อท่านไปแล้ว
 พระเจ้าแผ่นดิน จักทรง เลื่อมใส ท่านถวายบังคม ลา พา ภิกษุบริวาร
 เจ็ดองค์ กลับไป กรุง อุชเชนี ประกาศ พุทธศาสนาให้ พระเจ้าจันหาบัชโชต
 แล ชาว พระ นคร เลื่อมใสแล้ว กลับ มา สำนึก พระศาสดา ท่านเป็น
 คนฉลาดใน การ อธิบาย ความ ของคำ ที่ขอให้พิสดาร ได้ สรรเสริญ
 แต่พระศาสดาในข้อ นั้น

ครั้งหนึ่ง พระศาสดาทรง แสดงธรรมว่า ผู้มีปัญญาไม่ควร
 ตาม คติถึง สิ่ง ที่ล่วงไปแล้ว ไม่ควร จะ มุ่งหมาย สิ่ง ที่ยังไม่มาถึง
 เพราะ ว่า สิ่งใด ที่ล่วงไปแล้ว สิ่งนั้น ก็ ละ เลิกละแล้ว สิ่งใด ยังไม่มา
 ถึงแล้ว สิ่งนั้น ก็ยังไม่ได้ ไม่ถึง ผู้ใด เห็นแจ้ง ธรรม ที่ เกิดขึ้น
 จำเพาะหน้าใน ที่นั้นๆ ใน กาลนั้นๆ ไม่ มุ่งมั่น แน่น ไม่ คลอนแคลน
 คว้า รู้ ธรรม นั้นแล้ว ฟัง ให้ ธรรม นั้น เจริญ เจริญๆ ความ เพียร ควร
 ทำ เสีย ใน วัน นี้ และ ใครเล่า จะ ฟัง ว่า ความตาย จะ มี ต่อ พุองนี้
 เพราะ ว่า ความ ผิดเพี้ยน ต่อ มฤคยราช ที่ มี เสนาใหญ่ ไม่มี เลข ผู้รู้
 ที่ เป็น คน สงขร่าจิบ บ่อม กล่าว สรรเสริญ ผู้ มีความ เพียร ไม่ เกียจ
 คร้าน ทั้ง กลาง วัน กลาง คืน อยู่ ด้วย ความ ไม่ ประมาท อย่าง นี้ ว่า

ผู้มีราตรีเดียวเจริญ ครั้น ครัสต์ อย่างนี้แล้ว เสกธาตุเข้าวิหารที่
 ประทับ ภิกษุทั้งหลายไม่ได้ ช้อง เพื่อ จะ ทูลตามความแห่งคำที่ ครัสต์
 โคธ ย่อให้ เข้าใจกว้างขวาง เห็นความสามารถ ของพระภิกษุอาฬเบ
 ไปหาอาราธนาให้ท่านอธิบาย ท่านจึง อธิบายให้ฟังว่า ท่านผู้มีอายุ
 เรา รู้ความแห่งธรรม ที่ทรงแสดง แล้วโดยย่อ นี้ ตามความ พิศการ
 ว่า เมื่อบุคคลคิดว่าในกาลไกลล่วงแล้ว ตากับรูป หูกับเสียง
 จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส กายกับสิ่งที่ จะ พึ่ง ถูกต้อง ด้วยกาย ใจกับ
 อารมณ์ที่เกิดกับใจของเรา มีแล้วอย่างนั้น ความ กำหนัดพอใจใน
 สิ่งเหล่านั้น ก็ผูกพันวิญญาณ เพราะวิญญาณ อันความกำหนัด
 พอดีผูกพันแล้ว ผู้นี้ก็เพติดเพลิน สิ่งนั้น ๆ ผู้ที่เพติดเพลิน
 สิ่งนั้น ๆ อย่างนี้ ชื่อว่าตามคิดถึงสิ่งที่ล่วงแล้ว ไม่คิดอย่างนั้น
 ความกำหนัดพอใจในสิ่งนั้น ๆ ก็ไม่ผูกพันวิญญาณไว้ ผู้นี้ก็
 ไม่เพติดเพลิน สิ่งนั้น ๆ ผู้ที่ไม่เพติดเพลิน สิ่งนั้น ๆ อย่างนี้ชื่อว่า
 ไม่ตามคิดถึงสิ่งที่ล่วงแล้ว บุคคลทั้ง จิตไว้เพื่อหมายจะได้
 สิ่งที่ยังไม่ได้แล้วว่า ในกาลไกลข้างหน้า ในตากับรูปเช่นกัน
 ของเราจะ เป็น อย่างนี้ เพราะความ ตั้ง จิตอย่างนั้นเป็นขั้วจับ ผู้
 นั้น ก็เพติดเพลิน สิ่งนั้น ๆ ผู้ที่เพติดเพลิน สิ่งนั้น ๆ อย่างนี้ ชื่อว่า
 มุ่งหมาย สิ่ง ยัง ไม่มาถึง บุคคลไม่ ตั้ง จิต เพื่อ จะ หมายไว้สิ่งที่
 คนยังไม่ได้แล้วอย่างนั้น ก็ไม่เพติดเพลิน สิ่งนั้น ๆ ผู้ไม่เพติด
 เพลิน สิ่ง นั้น ๆ อย่างนี้ ชื่อว่าไม่มุ่งหมายสิ่งที่ ยังไม่มาถึงแล้ว

ในทางกับรูปเป็นต้น อย่าง ละ สอง ๆ อันใด เกิดขึ้น จำเพาะ หน้า
 ถ้าว่าความ กำหนัดพอใจในสิ่ง นั้น ๆ ผูกพัน วิญญาณได้แล้ว บุคคล
 ก็เพิกพละสิ่ง นั้น ๆ ผู้เพิกพละสิ่ง นั้น ๆ อย่าง นี้ ชื่อว่า ง่อน
 แง่นคลอแคลนในธรรมที่เกิดขึ้นจำเพาะ หน้า ถ้าความ กำหนัด
 พพอใจสิ่ง นั้น ๆ ไม่ผูกพัน วิญญาณได้ บุคคลก็ไม่เพิกพละสิ่ง นั้น ๆ
 ผู้ที่ไม่เพิกพละ สิ่ง นั้น ๆ อย่าง นี้ ชื่อว่าไม่ ง่อน แง่นคลอแคลน
 ในธรรมที่เกิดขึ้นจำเพาะ หน้า ท่านผู้มีอายุ เราเข้าใจเนื้อความ
 แห่งธรรมที่ทรงแสดงแล้วโดยย่อ ตามความ พิจารณาอย่างนี้ ถ้า
 ท่านทั้งหลาย ประสงค์ ก็จงเข้าไปเฝ้า พระศาสดาทูลถามความนี้
 เด็ด พระองค์ทรงแก้ อย่างไร จงจำไว้ อย่างนี้ เด็ด ภิกษุทั้งหลาย
 ลา พระภิกษายะ กลับ มา ขึ้นไปเฝ้า พระ ศาสดาทูลความนี้ให้
 ทรงทราบ พระองค์ ตรัส สรรเสริญพระภิกษายะว่า ภิกษุทั้งหลาย
 ภิกษายะ เป็นคน มีปัญญา ถ้าท่านถามความนี้ กระเรา แม้เรา
 ก็คงแก้เหมือน ภิกษายะ แก่แล้ว อย่างนี้ ความ ของธรรมที่เรา
 แสดงแล้วโดยย่อ นี้ อย่างนี้ และ ท่านทั้งหลาย จงจำไว้ เด็ด พระ
 ภิกษายะเป็นผู้ ฉลาดในการอธิบายคำที่ย่อให้ กว้างขวาง พระศาสดา
 ทรง สรรเสริญใน ข้อนี้ มีดังนี้ เป็น ตัวอย่าง

ปริเฉท ที่ ๘

ฝ่าย พราหมณ์ พาวรี ซึ่ง ออกไปบวช ประพฤติ พรกตาม ลัทธิ
ของ พราหมณ์ ตั้ง อาศรม อยู่ ที่ ผัง แม่น้ำ โขขาวารี ใน ที่ พรหม แคน
แห่ง เมือง อัสสกะ แด่ เมือง อาฬิเกะ เป็น อาจารย์ ใหญ่ บอกรัศพรเพท แก่
หมู่ ศิษย์ ได้ ทราบ ว่า พระโอรส ของ สักยราช เสกฯ ออก บัณฑิตา
ปฏิญญา พระองค์ ว่า เป็นผู้ ตรีศรัทธา โดย ชอบ แสวง กรรม สัก สอน
ประชุมชน มี คน เชื่อ แล เลื่อมใส ยอม คน เป็น สาวก ปฏิบัติ ตาม คำ
สั่งสอน เป็น อัน มาก พาวรี คิด หลาก ใจ จะ ใคร่ สืบ สอน ให้ ได้ ความ
แน่ จึง เรียก มา ณ พ ผู้ เป็น ศิษย์ สิบหก คน มี อชิต มา ณ พ เป็น หัวหน้า
ผู้ บัญหา ให้ คน ละ หมวท ๆ ให้ ไป ทูลถาม ลง คุ มา ณ พ ทั้ง
สิบหก คน ลา อาจารย์ แล้ว พา มา ณ พ ที่ เป็น ขวี่วาร์ ไป เฝ้า พระ ศาสท
ที่ ปาสาณ เจกีย์ แว่น แคว้น มคธ ทูล ขอ โอภาส ตาม บัญหา คน ละ
หมวท ๆ ครั้น พระ ศาสทฯ ทรง อนุญาต แล้ว อชิต มา ณ พ ทูลถาม บัญหา
เป็นที่ แรก ๔ ข้อ ดังนี้ว่า โลก คือ หมู่ สัตว์ อัน อไร ปก บัง ไว้ จึง
หลง คุ อยู่ ใน ที่ มี คุก เพราะ อไร เป็น เหตุ จึง ไม่มี บัญหา เสน ปรากฏ.
พระองค์ ตรัส ว่า อไร เป็น เครื่อง ฉาย ไล่ สัตว์ โลก นั้น ได้ คุก อยู่, แล
ตรัส ว่า อไร เป็น ภัย ใหญ่ ของ สัตว์ โลก นั้น

พระ ศาสทฯ ทรง พยากรณ์ ว่า. โลก คือ หมู่ สัตว์ อัน อวิชชา
คือ ความ ไม่ รู้แจ้ง ปก บัง ไว้ แล้ว จึง หลง คุ อยู่ ใน ที่ มี คุก เพราะ
ความ ออยาก มี ประการ ต่าง ๆ แล ความ ปรมาท เลิน เลื่อ จึง ไม่มี

ปัญญาเห็นปรากฏ. เรากล่าวว่า ความอยาก เป็นเครื่อง ฆาปโลสัตว์
โลกให้ติดอยู่. แลเรากล่าวว่า ทุกข์เป็นภัยใหญ่ของ สัตว์โลก นั้น

อ. ขอ พระองค์ จง ตรัส บอก ว่า อะไร เป็นเครื่อง ห้าม เป็น
เครื่อง กัน ความอยาก ซึ่ง เป็น กุศล กระแส น้ำ หลั่ง ไหล ไป ใน
ธารมณีนที ยว ความอยาก นั้น จะ ละ ใ้ เพราะ ขรรณอะไร

พ. เรา กล่าวว่า สติ เป็น เครื่อง ห้าม เป็น เครื่อง กัน ความอยาก
นี้ แล ความอยาก นั้น จะ ละ ใ้ เพราะ ปัญญา

อ. ปัญญา สติ กับ นาม รูป นั้น จะ คับ ไป ณะ ที่ ไหน ข้า
พระเจ้า ทูลถาม แล้ ขอ พระองค์ ตรัส บอก ความ ข้อนี้ แล้ ข้าพระเจ้า

พ. เรา จะ แก่ ปัญหา ที่ ท่าน ถาม ถึง ที่ คับ นาม รูป สันเชิง ไม่
มี เกลือ แก่ ท่าน เพราะ วิญญาณ คับ ไป ก่อน นาม รูป จึง คับ ไป ณะ
ที่ นั้น เอง

อ. ชน ผู้ มี ขรรณ ใ้ พิจารณา เห็น แล้ แล ชน ผู้ ยัง ต้อง ศึกษา
อยู่ สอง พวก นี้ มี อยู่ ใน โลก เป็น อัน มาก ข้าพระเจ้า ขอ ทูลถาม ถึง
ความ ประพฤติ ของ ชน สอง พวก นี้ พระองค์ มี พระ ปัญญา แก่
กล้า ขอ จง ตรัส บอก แก่ ข้าพระเจ้า

พ. ภิกษุ ผู้ มี ขรรณ ใ้ พิจารณา เห็น แล้ แล ชน ผู้ ยัง ต้อง
ศึกษา อยู่ ต้อง เป็น คน ไม่ กำหนัด ใน กาม ทั้ง หลาย มี ใจ ไม่ ชุ่ม มัว
ฉลากล ใน ขรรณ ทั้ง ยว มี สติ อยู่ ทุก อริยาบถ

ครั้น พระ ศาสตรา ทรง แก่ ปัญหา ที่ อชิต มาณพ ทูลถาม อย่าง นี้

แล้ว โมฆราช มาณพ ประภา ะ ทูลถามบัญญัติ ไต่ถามว่าโมฆราช
 มาณพ นั้น ถือ ทั่ว ว่าเป็นคน มี บัญญา ทั่ว มาณพ ทั้ง สิบห้าคน คึก
 ะ ทูลถาม ก่อนแต่ เห็นว่า อชิตมาณพ เป็นผู้ ใหญ่กว่า จึง ขอม
 ให้ทูลถาม ก่อน ครั้นอชิตมาณพ ทูลถามแล้ว จึง ประภา ะ ทูลถาม
 เป็น ที่ สอง พระ ศาสตรา ทศก พระเนตร เห็นอาการ อย่าง นั้นแล้ว
 ตรัสห้ามว่า โมฆราช ท่าน รอให้มาณพ อื่นถาม ก่อนเถิด โมฆราช
 มาณพ ก็ ทยุค หนึ่ง อยู่

ถ้ากับ นั้น ก็ สสเมกเทศย มาณพ ทูลถามบัญญัติ เป็น ที่ สอง
 ว่าใคร เชื่อ ว่าเป็นผู้ สัน โทย คือ เต็ม ความ ประสงค์ ในโลกนี้ ความ
 ขยาก ซึ่งเป็น เหตุ เทขอ ทยาน กัน รณ ของใคร ไม่มี ใคร รู้ ส่วน ข้าง
 ปลาย ทั้ง สอง (คือ อภิกขิ กษณาคค) ทั่ว บัญญา แล้ว ไม่ คึก อยู่ ใน
 ส่วน ท่าม กลาง (คือ บั รุณ) พระองค์ ตรัส ว่า ใคร เป็น มหาวรุษ
 ใคร ล่วง ความ ขยาก อัน ผูก ใจ สัตว์ ใด ในโลกนี้ ทุก ค่าย เป็น เครื่อง
 เขี่ย ฝ่า ให้ คึก กัน ไปได้

พระ ศาสตรา ทรง พยากรณ์ ว่า ภิกษุ ผู้ ประพฤติ พรหมจรรย์
 ส้ารวม ใน กาม ทั้ง หลาย ปราศ จาก ความ ขยาก แล้ว มี สติ วิ ลึก
 ไต่ ทุก เมื่อ พิจารณา เห็น โทย ชอบ แล้ว กับ เครื่อง ร้อน กระวน
 กระวาย เสียบ ไต่ แล้ว เชื่อ ว่าเป็นผู้ สัน โทย คือ เต็ม ความ ประสงค์
 ในโลกนี้ ความ ขยาก ซึ่งเป็น เหตุ เทขอ ทยาน กัน รณ ของ ภิกษุ นั้น
 แต่ ไม่มี ภิกษุ นั้น แล้ว รู้ ส่วน ข้าง ปลาย ทั้ง สอง ทั่ว บัญญา แล้ว ไม่

ติดอยู่ในส่วนท่ามกลาง เราทราบดีว่า ภิกษุ นั้นแลเป็น มหาบุรุษ
ภิกษุ นั้นแล ลวง ความอยากอันสุดใจ สัตว์ใจ ในโลกนี้คงทำเป็น
เครื่องเย็บผ้าให้ติดกันไปได้

ครั้นพระศาสดาทรงแก้ปัญา ที่ทิสสมณฑลเคยขมวดเพ ทูลถาม
อย่างนั้นแล้ว ปุณณก มาดเพ ทูลถามปัญาเป็นทีสามว่า บัณฑิต
มีปัญา มาถึงพระองค์ ผู้หาความหวาดหวั่นมิได้ รู้เหตุที่เป็น
รากเหง้าของสิ่งทั้งปวง ข้าพระเจ้า ขอทูลถาม หมู่มนุษย์ในโลกนี้
คือภุมิ กษัตริย์ พราหมณ์เป็นอันมาก อาศัยอะไร จึงบูชาอัน
ยวงสรวงเทวดา ขอ พระองค์ ทรงตรัสบอกความ อันนี้แก่ข้าพระเจ้า

พระศาสดาทรง พยากรณ์ว่า หมู่มนุษย์เหล่านั้น ชอบากได้
ของทิพย์ปราศณา อาศัยของทิพย์ชราทรุดโทรม จึงบูชาอัน
ยวงสรวงเทวดา

ป. หมู่มนุษย์เหล่านั้น จะไม่ประมาทในอันนี้ ของตน จะ
คำนึงชาติชราได้หรือไม่

พ. หมู่มนุษย์เหล่านั้น มุ่งลาภที่ทิวหวัง จึง พก สรรเสริญ
การบูชาอันนี้ ว่าพึงสิ่งทีทิวใคร่ถึงนี้ ก็เพราะอาศัยลาภ เรา
กล่าวว่า ผู้บูชาอันนี้เหล่านั้น ยังเป็นคนถ้าคนก็ยั้งในภพไม่
คำนึงชาติชราไปได้

ป. ถ้าผู้บูชาอันนี้เหล่านั้น คำนึงชาติชรา เพราะอันนี้ ของ

คนไม่ได้ เมื่อเป็นเช่นนี้ ใครเล่าในโลก หรือในมนุษย์โลก
 คำนึงชาติชรา นั้นได้แล้ว

พ. ความอยากซึ่งเป็นเหตุเพื่อยุทธยาน คำนึงในโลกไหน ๆ ของ
 ผู้ใดไม่มี เพราะได้พิจารณาเห็นธรรมที่ยิ่งแล หย่อนในโลก เรา
 กล่าวว่า ผู้นั้นซึ่งสังขารังแล้ว ไม่มีทวารจิตความประพฤติก้าว
 อันจะ ทำให้มี หอมอง ภูเขาไฟอันจับเป็นเขม่า ไม่มีกิเลสอันจะ
 กระทบ จิตต์ หากความอยากเพื่อยุทธยานมีได้ คำนึงชาติชรา
 ไปได้แล้ว

ครั้น พระศาสดาทรงแก้ปัญคา ที่ ปุณณก มาณพ ทูลถาม อย่าง
 นี้แล้ว เมตตัญ มาณพ ทูลถาม ปัญคา เป็น ที่ สี่ ว่า ข้า พระเจ้า
 ขอทูลถาม ขอ พระองค์ ทรง ครีดี ขณก ข้อความที่ พระ ทูลถาม นั้นแก่
 ข้า พระเจ้า ข้า พระเจ้า ทราบว่า พระองค์ ถึง ที่ สุก ขบไตร เพท
 มีจิตต์อันได้ อบรม ก็แล้ว ทุกข์ในโลกหลายประการ ไม่ใช่แต่
 อย่างเดียวนี้ มีมาแล้วแต่ไร

พระศาสดาทรงพยากรณ์ว่า ท่านถามเราถึงเหตุ เป็นแทน
 เกิดแห่งทุกข์ เราจักบอกแก่ ท่าน ตาม รู้เห้น ทุกข์ในโลกนี้
 มีอุปธิ คือ กรรมแล กิเลส เป็นเหตุ ล้วนเกิดมา ก่อนแต่อุปธิ ผู้ใด
 เป็นคนเขลาไม่รู้แล้ว กระทำอุปธิ นั้นให้ เกิด ขึ้น ผู้นั้นย่อมถึงทุกข์
 เหื่องๆ เหตุนี้เมื่อรู้เห้นว่าอุปธิ เป็นแทนเกิดแห่งทุกข์ อย่างกระทำ
 ให้เกิดมี

ม. ข้าพพระเจ้า ทูลถามข้อใด ก็ทรงแก้ข้อนั้น ประทานแก่
ข้าพเจ้าแล้ว ข้าพเจ้าขอทูลถามข้ออื่นอีก ขอเชิญพระองค์
ทรงแก้ อย่างไร ผู้มีปัญญาจึงถามพ้นห้วงทะเลใหญ่ คือชาติชรา
แก่โรคพิโร รำพันเสียได้ ขอพระองค์ จงทรงแก้ข้อนี้ ประทานแก่
ข้าพเจ้า เพราะ ว่าธรรมนั้น พระองค์คง ทรง ทราบแล้ว

พ. เราจักแสดงธรรมที่ เรพึงเห็นแจ้ง ด้วยตนเอง ในอภคภาพ
นี้ ไม่ต้องพิศวง ตามคำของผู้อื่นว่า อ้ออย่างนี้ ๆ ที่บุคคลได้
ทราบแล้ว จะเป็นผู้มีสติ จักเห็นค่า ความ อยากอันใดก็คิ อยู่ใน
โลกเสียได้แก่ท่าน

ม. ข้าพเจ้ายินก็ธรรม ที่สูง สุก นั้น เป็น อย่าง อัง

พ. ท่านรู้ อย่างใด อย่างหนึ่ง ในส่วนเบื้องบน (คืออนาคต)
ในส่วนเบื้องต่ำ (คืออดีต) ในส่วนท่ามกลาง (คือปัจจุบัน)
จงบันทึกความเพิกเพี้ยนความ ยึดมั่น ในส่วนเหล่านี้เสีย
วิญญาณของ ท่านจะไม่ ตั้ง อยู่ใน ภพ ภิกษุผู้มีธรรมเป็นเครื่อง อยู่
อย่างนี้ มีสติไม่เลินเล่อ ได้ทราบแล้ว ละความถือมั่นว่า ของ
เราเสียได้แล้ว ละละทุกขคือชาติชราแก่โรคพิโร รำพันในโลกนี้
ได้

ม. ข้าพเจ้าชอบใจพระวาจาของพระองค์เป็นอย่างยิ่ง ธรรม
อันไม่มีอุปธิ พระองค์ทรงแสดงชอบแล้ว พระองค์คงละทุกข
ได้แน่แล้ว เพราะ ว่าพระองค์ได้ทรงทราบธรรมนี้แล้ว แม้ท่าน

พุทธชาตพุทธช ประวิติ

ผู้ผู้ที่พระองค์ทรงสั่งสอนอยู่เป็นนิตย์ ไม่หยุดยั้ง คงจะ
ทุกขนั้นได้ช่วยเป็นแน่ เหตุนี้ ข้าพระเจ้า จึงได้ มาถวายยังคม
พระองค์ด้วย ตั้งใจ จะให้ทรงสั่งสอนข้าพระเจ้าเป็นนิตย์ ไม่หยุด
ยั้งเหมือน อย่างนี้บ้าง

พ. ท่านรู้ว่าผู้ใดเป็นพรหมณ์ถึงที่สุกขโคตรเพท ไม่มีกิเลส
เครื่องกังวล ไม่คิดข้องขยุในภพ ผู้นั้นแล คำว่าสังเหตุ
แห่งทุกข์ทั้งปวง พละอันใหญ่นี้ได้แก่แล้ว ครั้นคำมาถึงฟังแล้วเช่น
คนไม่มีกิเลสอันอริยจิตต์ หันความสงสัย ผู้นั้นครั้นรู้แล้วถึง
ที่สุกขโคตรเพทในศาสนา นี้ ละจรรวมที่เป็นเหตุคิดข้องขยุในภพ
น้อยภพใหญ่เสียได้แล้ว เป็นคนมีความอยากสิ้นแล้ว ไม่มีกิเลส
อันจะกระทบจิตต์ หาคำความอยากเทียบชพพานมิได้ เราทั้งหลาย
ผู้นั้นแล คำว่าพ้นชาติ ชราโศกแล้ว

ครั้น พระเจ้าสาคู ทรงแก่ ชั่วชรา ก็เสด็จมา ณ พสุธามณีน แล้ว
 ไซคามาณพ พสุธามณีน ชั่วชรา เป็นคำรบ คำว่า ข้าพระเจ้า พสุธาม
 พระองค์ ขอจง ครุสยชกแก่ ข้าพระเจ้า ขอนก ระ พัง พระ วาจา
 ของ พระองค์ ข้าพระเจ้า ไก่ พัง พระ สวรรค์ของ พระองค์ แล้ว จะ
 ศึกษา ข้อ ปฏิบัติ ซึ่งเป็น เครื่อง คัมภีร์ ของ ตน

พระศาสดาทรงพยากรณ์ว่า ถ้าอย่างนั้น ท่านจงเป็นคนมี
ปัญญา มีสติ ทำความเพียรในศาสนาให้เต็มที่

๖. ข้าพพระจำไท เทน พระองค์ผู้เป็น พระราชมนตรี ศา กังวล มิไต่

เที่ยวอยู่ในเทวโลกแลมนุษยโลก เหตุนี้ข้าพระเจ้าชุตถวายบังคม
พระองค์ ขอพระองค์ทรงเปิดองศาพระเจ้าเสียจากความสงสัยเด็ก

พ. เราเปิดองศาอะไรในโลก ผู้ยังมีความสงสัยอยู่ไม่ได้ เมื่อ
ท่านรู้ธรรมอันประเสริฐ ก็ระกำดวงทะเลใหญ่ คือ กิเลสอันนี้
เสียได้เอง

อ. ขอพระองค์ทรงทรงพระกรุณา แสวงธรรมอันศักดิ์จากกิเลส
ที่ข้าพระเจ้าควร จะรู้ สิ่งสอนข้าพระเจ้าได้เป็นคนไปรงแม่ขัดข้อง
คุชฉาภาสสงฆราชัน กิเลสเสียได้ ไม่สำคัญสิ่งหนึ่งสิ่งใด เที่ยว
อยู่ในโลกนี้

พ. เราจักบอกอุบายเครื่องสงฆราชัน กิเลส ซึ่งระเหตนเอง
ไม่ต้องเชื่อความเท็จจ้าว ก็ยกพลได้ทราบแล้ว จะมีสติความ
ความอยากที่ครึ่งใจไว้ในโลกเสียได้แก่ท่าน

อ. ข้าพระเจ้าขอบใจอุบายเครื่องสงฆราชัน กิเลส อันสูงส่ง
นี้เป็นอย่างนี้

พ. ถ้าท่านรู้ ว่าความทวนอยาก ทั้งเบื้องบนเบื้องต่ำท่ามกลาง
เป็นเหตุให้ติดข้องอยู่ในโลก ท่านอย่าทำความทวนอยาก เพื่อ
ระเหิดในภพนี้อันใหญ่

ครั้น พระศาสดาทรงแก้ปัญชา ที่ใจคนมาณพ ทูลถามอย่าง
นี้แล้ว อุปสัมมาณพ ทูลถามปัญชาเป็นครั้งบทว่า ลำพังข้าพระเจ้า
ผู้เที่ยวไม่ได้สำคัญอะไรแลไม่อาจข้ามห้วงทะเลใหญ่ คือ กิเลสได้

ขอ พระองค์ ตรีศยชก อารมณฺ์ ที่ หนอง เหนียว ซึ่ง ข้าพระเจ้า จะ ควร
อาศัย ค้ำม ค้าง นี้ แก่ ข้าพระเจ้า เด็ก

พระศาสดาทรง พยากรณ์ ว่า ท่าน จง เป็น ผู้มี สติ เพ่ง อาภิณ
จัญญาชคณณ อาศัย อารมณฺ์ ว่า ไม่มี ๆ ทั้ง นี้ ค้ำม ค้าง เสีย
เด็ก ท่าน จง ละ กาม ทั้ง หลาย เสีย เป็น คน เว้น ราค ความ สงสัย
เห็น กรรม ที่ สิ้น ไป แห่ง ความ พยายาม อยาก ให้ บวราภุชิต ทั้ง กลาง คืน
กลาง วัน เด็ก

อ. ผู้ใด ปราศ จาก ความ ถัด หัก ใน กาม ทั้ง หลาย ทั้ง บ่วง แล้ว
ล่วง ฌาน อื่น ได้ แล้ว อาศัย อาภิณจัญญาชคณณ (คือ ความ เพ่ง ใจ ว่า
“ไม่มีอะไร” เป็น อารมณฺ์) น้อม ใจ แล้ว ใน อาภิณจัญญาชคณณ
ซึ่ง เป็น กรรม ที่ เปลือ่ง ติญญา อย่าง ประเสริฐ สุด ผู้ นั้น จะ ตั้ง อยู่
ใน อาภิณจัญญาชคณณ นั้น ไม่มี เสื่อม บ้าง หรือ

พ. ผู้ นั้น จะ ตั้ง อยู่ ใน อาภิณจัญญาชคณณ นั้น ไม่มี เสื่อม

อ. ถ้า ผู้ นั้น จะ ตั้ง อยู่ ใน อาภิณจัญญาชคณณ นั้น ไม่มี
เสื่อม สิ้น ปี เป็น อัน มาก เขา จะ เป็น คน ยัง ยืน อยู่ ใน อาภิณจัญญาชคณณ
ณ นั้น หรือ จะ ทัพ จันอ ปรินิพพาน วิญญาณ ของ คน เช่น นั้น
จะ เป็น ฉนฺทโก

พ. เปลว ไฟ อัน กำลัง ลม เป่า แล้ว ทัพ ไป ไม่ ถึง ความ นัย ว่า
ไต่ ไป แล้ว ช้าง ทิศ ไทณ ฉนฺทโก ท่าน ผู้ รู้ พ้น ไป แล้ว ราค กอง นาม รูป

ยอม คับไม่มีเชื้อเชื้อ (คือ คับ พร้อม ทั้ง กิเลส ทั้ง ชันธ์) ไม่ถึง
ความ นัย ว่าไป เกิด เป็นอะไร ฉะนั้น

อ. ท่านผู้นั้น คับไปแล้ว หรือว่า เป็นแต่ไม่มีตัว หรือจะเป็น
ผู้ทั้ง อยู่ ยัง ขึ้น หาอันตราย มิได้ ขอพระองค์ ทรง พิจารณา ความ
ข้อ นั้น แก่ ข้าพเจ้า เพราะว่า ชรรณนั้น พระองค์ ได้ ทรง ทราบ แล้ว

พ. ประมาณ แห่ง เบญจขันธ์ ของ ผู้ที่ คับ ปฏิพัทธแล้ว มิได้มี
กิเลส ซึ่ง เป็นเหตุ กล่าว ผู้นั้น ว่าไป เกิด เป็นอะไร ของผู้นั้น ก็มิได้
มี เมื่อ ชรรณ ทั้ง หลาย (มี ชันธ์ เป็น ต้น) อันผู้นั้น จักได้ หมก
แล้ว ก็ ตัก ทาง แดง ถ้อยคำ ที่ จะ พูด ถึง ผู้นั้น ว่า เป็นอะไร เสีย ทั้ง หมก

ครั้น พระศาสดา ทรง แก่ อนุชา ที่ อุปัฏฐ มาณ พุทธ ตาม อย่าง
นี้ แล้ว นั้น มาณ พุทธ ตาม อนุชา เป็น ที่ เรียก ว่า ชน ทั้ง หลาย
กล่าวว่า มุนี มี อยู่ใน โลก กงนี้ ข้อนี้ เป็น อย่างไร เขา เรียก คน
ถึง พร้อม ด้วย ญาณ หรือ ถึง พร้อม ด้วย การ เลี้ยง ชีวิต ว่า เป็น มุนี

พระศาสดา ทรง พิจารณา ว่า ผู้ฉลาด ใน โลกนี้ ไม่ กล่าว คน
ว่า เป็น มุนี ด้วย ความ เห็น ด้วย ความ สติ ด้วย หรือ ด้วย ความ รู้
เรา กล่าว ว่า คนใด ทำ คนให้ ปราศ จาก กอง กิเลส เป็น คนตา กิเลส
มิได้ ไม่ มีความ หวัง พยาหา อยาก เทียว อยู่ คนผู้นั้น แล ชื่อ ว่า มุนี

น. สมณ พราหมณ์ เหล่า ไก เหล่า คนี้ กล่าว ความ ขิณู ทัช ด้วย
ความ เห็น ด้วย ความ พัง ด้วย คีล แล พรต แล ด้วย วิถี เป็น อัน มาก
สมณ พราหมณ์ เหล่า นั้น ประพฤติ ใน วิถี เหล่า นั้น ตาม ที่ คน เห็น ว่า

เป็นเครื่องบริสุทธิ คำม พันชาติ ขราได้แล้ว บ้าง หรือหาไม่
ข้าพระเจ้าทูลถาม ขอพระองค์ ทวีติ บอก ความ ข้อ นั้น แก่ ข้าพระองค์
เถิด

พ. สมณพราหมณ์ เหล่า นั้น แม้ถึง ยะพฤติ อย่าง นั้น เรา
กล่าวว่า พันชาติ ขราไม่ได้แล้ว

น. ถ้า พระองค์ ทวีติ ว่า สมณพราหมณ์ เหล่า นั้น คำม หวัง ไม่ ได้
แล้ว เมื่อเป็นเช่น นั้น ไคว เต่า ใน เทวโลก หรือ ใน มนุษย์โลก
คำม พันชาติ ขราได้แล้ว

พ. เรา ไม่ กล่าวว่า สมณพราหมณ์ อันชาติ ขรา ครอบงำ
แล้ว สมก ทุก คน แต่เรา กล่าวว่า สมณพราหมณ์ เหล่า ไคว ในโลก
นี้ละ อารมณ์ ที่ คน ไก่ เห็น ไก่ ฟัง ไก่ รู้ แต่คิด พรก กิย วิธ เป็นอันมาก
เสีย ทั้ง สมก กิาชนควั คิดหา ว่า เป็นไทย ควร ละ แล้ว เป็นผู้คา
ธาสวะ มิได้ สมณพราหมณ์ เหล่า นั้น แล คำม หวัง ได้ แล้ว

น. ข้าพระเจ้า ชอบใจ พระวาทะ ของ พระองค์ เป็น อย่าง ยิ่ง พระ
องค์ ทรง แสวง จรรณ อัน ไม่ มี อุปธิ (กิเลส) ชอบแล้ว แม้ ข้าพระเจ้า
ก็ เวียก สมณพราหมณ์ เหล่า นั้น ว่า ผู้ คำม หวัง ได้ แล้ว เหมือน
พระองค์ ทวีติ

ครั้น พระศาสดา ทรง แก่ ญาณ ^๕ ที่ นันท มาณ พทูลถาม อย่าง นี้
แล้ว เคมก มาณ พทูลถาม ญาณ ^๕ เป็น ที่ แปร ว่า ใน ย่าง ก่อ น แท่
ศาสนา ของ พระองค์ อาจารย์ ทั้ง คลาย ได้ ยิน ยิน ว่า อย่าง นั้น ได้

เคยมีมาแล้ว อย่างนี้จักมีต่อไปข้างหน้า คำนี้ล้วนเป็นแต่ว่า
อย่างนี้แล ๆ สำหรับแต่จะทำความ ตริท พังให้มากขึ้น ข้าพระเจ้า
ไม่พอใจใน คำนี้เลย ขอพระองค์ ตรัสบอก ขรรณเป็นเหตุ ดอน
คันทา ที่ข้าพระเจ้าทราบแล้วละ พังเป็นตน มีสติ ค้ำลง คันทา
อันให้ทิด อยู่ในโลก แก่ข้าพระเจ้า เดิก

พระศาสดาทรงพยากรณ์ว่า จนเสลาโค ได้รู้ ว่า พระนิพพาน
เป็นที่พ้นจากความ กำหนัดพอใจใน ขรรณที่รัก ซึ่งได้เห็นแล้ว
ได้ฟังแล้ว ได้คมแล้ว ได้ชิมแล้ว ได้ถูกต้องแล้ว แลได้
รู้แล้วทักใจ แลเป็นขรรณไม่เปลี่ยนแปลง ทั้งนั้นแล้ว เป็นคน
มีสติ มีขรรณอันเห็นแล้ว กับกิเลสได้แล้ว จนผู้สงขรวิญญู
ได้แล้ว นั้น ค้ำลง คันทา อันให้ทิด อยู่ในโลกได้แล้ว

ครั้นพระศาสดา ทรงแก่ ๖๖ ปี ที่เขมร มาณพทุสตามอย่างนี้
แล้ว โมฆราชมาณพ ปรารถนาจะ พทุสตาม ๖๖ ปี อีก พระศาสดา
ตรัสห้ามไว้ รอก่อน เหมือนคนหลัง โคเทยขมาณพ จึง พทุสตาม
๖๖ ปี เป็นที่เก่าว่า กามทั้งหลายไม่ตั้งอยู่ในผู้ใด คันทาของ
ผู้ใดไม่มี แลผู้ใด ค้ำลง ความ สงสัยเสียได้ ความ พ้นของ
ผู้นั้นเป็นเช่นไร

พระศาสดาทรงพยากรณ์ว่า ความ พ้นของผู้นั้น ที่จะเป็น
อย่างอื่นอีก มิได้มี (อธิบายว่า ผู้นั้น พ้นจากกาม จากคันทา จาก

ความสงสัยแล้ว กาม ภิติ คัดหา ภิติ ความสงสัย ภิติ จะ กลย
เกิดขึ้น ผู้นี้ จะ ต้อง เพียร พยายาม เพื่อ จะ ทำ คน ให้ พัน ไป อีก หา
มิได้ - ความ พัน ของ ผู้นี้ เป็น อธิสง ที่ ไม่ แปร ผัน เป็น อย่าง อื่น)

ก. ผู้นี้ เป็น คน มีความ หวัง ทขอ ทยาน หรือ ไม่ มี เป็น คน มี
ปัญญา แท้ หรือ เป็น แค ก่อ คัดหา แล ทิฏฐิ ให้ เกิด ขึ้น ด้วย ปัญญา
ข้าพระเจ้า จะ รู้ จัก ทำน ผู้ มุนี้ นี้ ได้ ด้วย อย่างไร ขอ พระองค์ ตรีวิ
บอก แก่ ข้าพระเจ้า เด็ด

พ. ผู้นี้ เป็น คน ไม่ มีความ หวัง ทขอ ทยาน จะ เป็น คน มี
ความ หวัง ทขอ ทยาน ภิ หว ไม่ เป็น คน มี ปัญญา แท้ จะ เป็น แค
คน ก่อ คัดหา แล ทิฏฐิ ให้ เกิด ขึ้น ด้วย ปัญญา ภิ หว ไม่ ทำน จะ รู้ จัก
มุนี้ ว่า คน ไม่ มี กังวล ไม่ คิด อยู่ ใน กาม ลพ อย่าง นี้ เด็ด

ครั้น พระศาสดา ทรง แก่ อนุสา ทิ โศ เทชน มาณ พ ทูล ตาม อย่าง
นี้ แล้ว ก็ ยบ มา ณ พ ทูล ตาม อนุสา เป็น ที่ สิบ ว่า ขอ พระองค์ ตรีวิ
บอก ขรรณ ซึ่ง จะ เป็น ที่ พึง พำนัก ของ ชน อธิชรา และ มรณะ มา
ถึง รอย ข้าง กุญ เภาะ ชน เป็น ที่ พำนัก อาศัย ของ ชน ผู้ ตั้ง อยู่ ใน ท่าม
กลาง สาคว เมื่อ คลื่น เกิด ที่ หน้า กลัว ไหลญ แก่ ข้าพระเจ้า อย่า ให้
ทุก ชี มี ไก่ อีก

พระศาสดา ทรง พยากรณ์ ว่า เรา กล่าว ว่า นิพพาน ชน ไม่ มี ไก่ เลส
เครื่อง กังวล ไม่ มี คัดหา เครื่อง ถือ มั่น เป็น ที่ สิ้น แห่ง ชรา แล
มรณะ นี้ แล เป็น กุญ เภาะ หา ใช้ ขรรณ อื่น ไม่ ชน เหล่า ไก่ รู้

นิพพานนั้นแล้ว เช่นคนมีสติ มีจรรมอันเต็มแล้ว ด้วยกิเลสได้
แล้ว ชนเหล่านี้ ไม่ต้องตกอยู่ในอำนาจของมาร ไม่ต้อง
กลัวไปในทางของมารเลย

ครั้น พระศาสดาทรง แก่ บัญชาที่ ถัดไปมาณพ ทูลถามอย่างนี้แล้ว
ชตกถเถมิ มาณพทูลถาม บัญชา เช่นที่ สิบเอ็ดว่า ข้าพระเจ้าได้ทราบบว่า
พระองค์ ไม่ใช่ผู้ใด งามคำม ล่วง หวัง กิเลสเสียไ้แล้ว จึง มาเล่า
เพื่อ ะ ทูลถาม พระองค์ผู้หา กิเลส งามมีไ้. ขอ พระผู้ มี พระภาค
เจ้าผู้ มี พระ บัญญา คุง ทรง คา เกิด พร้อม กับ ตรีส ฐู จง แสวง ขรรณอัน
รำจิบแก่ ข้าพระเจ้า ไทย ด้อง แก่ เหตุว่า พระองค์ ทรงผณ
กิเลสถามให้ แห้ง หายไ้ ภา พระชาติกษัณ ธิ์ ส่อง แล่น คินให้ แห้ง
ด้วย วัคมี ขอ พระ องค์ ผู้ มี พระ บัญญา ถ้าง ใหญ่ รว กับ แล่น คิน ตรีส
บอก ขรรณเป็นเครื่อง ละ ชาติ ขวราในอักษกภาพนี้ ที่ ข้าพระเจ้า ควร
ะ ทราบบแก่ ข้าพระเจ้า ผู้ มี บัญญา น้อยเกิด

พระศาสดาทรงพยากรณ์ว่า ท่านจงมีความกำหนัดในกาม
เสียให้สิ้น แทนความออกไปจากกามโดย เช่นความเกษม เดิม
กิเลสเครื่องกังวล ที่ท่านยึดไว้ด้วย ศักดิ์หาแล วัตถุ ซึ่งควร ละ สละ
เสีย อย่าเสียศรัทธาใจของท่านไว้ กังวลใจได้มีแล้วในปางก่อน
ท่านจงให้ กังวล นั้นเหือดแห้งเสีย กังวลในภายหลัง อย่าได้มีแก่
ท่าน ถ้าท่านจักไม่ถือเอา กังวลในท่ามกลาง ท่านจักเป็นคน
สงบ ร่าเริง กังวลได้เพียงอยู่ อาสวะ (กิเลส) ซึ่งเป็นเหตุถึงอำนาจ

มีบุรุษ ของชนผู้ปราศจาก ความ กำหนัดใน นามรูป โดยอาการ ทั้งยวง
มิได้มี

ครั้น พระศาสดาทรง แก่ ขัณฺหาที่ ชกุกัณฺธิ มาณพ ทูลถาม อย่าง
นี้แล้ว ภิกขวาท มาณพ ทูลถาม ขัณฺหา เปน ที่ สิบ สอง ว่า ข้าพระเจ้า
ทูล ขอ อารามหา พระองค์ แล้ว ผู้ทรง ละ ธาตฺย คัก คัณหา เสียบได้ ไม่
หวั่นไหว (เพราะ โลภธรรม) ละ ความ เพลิก เพลิน เสียบได้ ค้ำ หวัง
กิเลส พ้นไป ได้ แล้ว ละ ธรรม เปน เครื่อง ให้ คำนฺธิ (ไปต่าง ๆ)
คือ คัณหา แล ทิฏฐิ ได้ แล้ว มี พระปริชาญาณ อัน ก็ ชน ที่ อยู่ ชนบท
ต่าง ๆ อยาก ะ พัง พระวาจา ของ พระองค์ มา พร้อม กัน แล้ว จาก
ชนบท นั้น ๆ ได้ พัง พระวาจา ของ พระองค์ แล้ว ะ กลับ ไป จาก ที่ นี้
ขอ พระองค์ จ ทรง แก่ ขัณฺหา เพื่อ ชน เหล่า นั้น เพราะ ว่า ธรรม นั้น
พระองค์ ได้ ทราบ แล้ว

พระศาสดา ทรง พยากรณ์ ว่า หมู่ ชน นั้น ควร ะ นำ คัณหา ที่ เปน
เหตุ ดื้อ มั่น ใน ส่วน เบื้อง บน เบื้อง ต่ำ เบื้อง ขวาง คือ ท่า ม กลาง ทั้ง
คมก ให้ สิ้น เสง เพราะ เขา ดื้อ มั่น สิ่ง ไก ๆ ใน โลก มาร ย่อม
คิก ทาม เขา ได้ โดย สิ่ง นั้น ๆ เหตุ นั้น ภิกษุ เมื่อ ฐ อยู่ เชน หมู่ สัตว์
ผู้ คิก อยู่ ใน วัฏฏะ เปน ที่ ทั้ง แด่ง มาร นี้ ว่า คิก อยู่ เพราะ ความ
ดื้อ มั่น ทั้ง นี้ พัง เปน คน มี สติ ไม่ ดื้อ มั่น กังวล ใน โลก ทั้ง ยวง

ครั้น พระศาสดา ทรง แก่ ขัณฺหาที่ ภิกขวาท มาณพ ทูลถาม อย่าง
นี้แล้ว อุทฺธมาณพ ทูลถาม ขัณฺหา เปน ที่ สิบ สาม ว่า ข้าพระเจ้า มีความ

ประสงค์ ๖ ทูลถามปัญหา จึงมาเฝ้าพระองค์ผู้ทรงนั่งบำเพ็ญ
ฌาน มีพระสันตทานปราศจากกิเลสขุติ ทาอาสวะ มิได้ ได้ทรงทำ
กิจที่จำเป็น ต้องทำเสร็จแล้วขัดถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง ขอพระองค์
ทรงทรง แสดงธรรมเป็นเครื่องพ้น (จากกิเลส) ที่ควรรู้ทั่วถึง ซึ่ง
เป็นเครื่องทำลายอวิชชา ความเขลาไม่รู้แจ้งเสีย

พระศาสดาทรงพยากรณ์ว่า เรากล่าวธรรมเป็นเครื่องละ
ความพอใจในกามแลโทมนัสเสีย ทั้งสองอย่าง เป็นเครื่องขันธ์หา
ความง่วง เป็นเครื่องห้ามความรำคาญ มีอุเบกขา กับสติเป็นธรรม
บริสุทธิ มีความตรึก ถอยด้วยธรรมเป็นเครื่อง นำ ว่า เป็นธรรมเครื่อง
พ้น (จากกิเลส) ที่ควรรู้ทั่วถึง ซึ่งเป็นเครื่องทำลายอวิชชาความ
เขลาไม่รู้แจ้งเสีย

อ. โลกมีอะไร ผูกพันไว้ อะไรเป็นเครื่องสัจจ ของโลกนั้น
ท่านกล่าวกันว่านิพพานๆ ดังนี้ เพราะอะไรได้

พ. โลกมีความเพติดเพติดผูกพันไว้ ความตรึกเป็นเครื่อง
สัจจ ของโลกนั้น ท่านกล่าวกันว่านิพพานๆ ดังนี้ เพราะละ
กัณหาเสียได้ เมื่อบุคคลมีสติรู้สึกอย่างไรอยู่ วิญญาณจึงจะกับ

อ. ข้าพระเจ้าทั้งหลาย มาเฝ้าแล้ว เพื่อ ๖ ทูลถาม พระองค์
ขอได้ฟัง พระวาจา ของ พระองค์เถิด

พ. เมื่อบุคคลไม่เพติดเพติดเวทนาทั้งภายในภายนอก มีสติ
รู้สึก อย่างนี้ วิญญาณจึงจะกับ

ครั้น พระศาสดาทรง แก่ ขันธูทา ที่ อุทขมาณพ ทูลถามอย่างนี้ แล้ว ไปสาธตมาณพ ทูลถามขันธูทาเป็น ที่สียสี่ว่า ข้าพระเจ้ามีความ ประสงค์ จะ ทูลถามขันธูทา จึงได้ มาเฝ้า พระองค์ ผู้ทรง สำแดง พระ ปรินิชา ญาณในการ เป็นชกิต ไม่ทรง หวั่นไหว (เสก สุข ทุกข์) มีความ สงสัย อัน คัดเลือกได้ แล้ว บัลดุถึง ผัง แห่ง ธรรม ทั้งปวง ข้าพระเจ้า ขอ ทูลถาม ถึง ญาณ ของ บุคคล ผู้มีความ กำหนด หมายใน รูปแจ้ง ชัด (คือได้ บัลดุรูป ฌานแล้ว) ละ รูปารมณ ทั้ง สมกได้ แล้ว (คือ ละ รูป ฌาน ขึ้นไปแล้ว) เห็น ขะ ทั้งภายใน ภายนอก ว่า ไม่มีอะไร สัก น้อยหนึ่ง (คือ บัลดุรูป ฌาน ที่ เรียกว่า อากิญจัญญายตนะ) บุคคลเช่น นั้น จะ ควร แนะนำ สิ่ง สอนให้ ทำ อย่างไร ต่อไป

พระศาสดาทรง พยากรณ์ว่า พระตถาคตเจ้าทรง ทราบ ภูมิ เป็น ที่ตั้ง แห่ง วิญญาน ทั้งสมก จึง ทรง ทราบ บุคคล ผู้เช่น แม้ยัง ตั้ง อยู่ใน โลก นี้ ว่า มี อริยา ศัย น้อมไป ใน อากิญจัญญายตน ภพ มี อากิญจัญญายตน ภพ เป็น ที่ไป ใน เบื้อง หน้า บุคคล เช่น นั้น รู้ว่า กรรม อันเป็น เหตุ ให้ เกิด ใน อากิญจัญญายตน ภพ มีความ เพลึก เพลิน ยินดี เป็น เครื่อง ประกอบ กัน นี้แล้ว ลำดับ นั้น บ่ม พิจารณา เทน สห ชาติ ธรรม ใน อากิญจัญญายตน ฌาน นั้น (คือ ธรรม ที่ เกิด พร้อม กัน กับ ฌาน นั้น) แจ้ง ชัด โดย ลักษณะ สาม (คือ ไม่ เทียง เป็น ทุกข์ ไม่ใช่ ทั่ว) ข้อ นี้ เป็น ญาณ อัน ล่อง แท้ ของ พราหมณ์ เช่น นั้น ผู้ มี พรหม หารย์ ได้ ประพาศ ิยแล้ว

ครั้น พระศาสดาทรงแก้ปัญหาก็ไปสาธนาณพ ทูลถามอย่าง
นี้แล้ว โมฆราชมาณพกราบทูลว่า ข้าพระเจ้าได้ทูลถามปัญหา
ถึงสองครั้งแล้ว พระองค์ไม่ทรงแก้ประทานแก่ข้าพระเจ้า ข้าพระเจ้า
ได้บิณฑา ถ้าทูลถามถึงสามครั้งแล้ว พระองค์ทรงแก้ ครั้นว่า
อย่างนี้แล้ว ทูลถามปัญหาเป็นคำรบสี่ท้าวว่า โลกนี้ภิกขุ โลก
อื่นภิกขุ พรหมโลกภิกขุทั้งเทวโลกภิกขุ บ่อมไม่ทราบความเห็นของ
พระองค์ เหตุฉะนี้ จึงมีปัญหามาถึง พระองค์ผู้มีพระปรีชาเห็น
ล่องล้ำปัญหทั้งปวงอย่างนี้ ข้าพระเจ้าจะพิจารณา เห็นโลก
อย่างไร มัรฐราช (ความตาย) จึงจะไม่แลเห็น ก็คือว่า
จักไม่ตามทัน

พระศาสดาทรงพยากรณ์ว่า ท่านจงเป็นคนมีสติ พิจารณา
เห็นโลก โดยความเป็นของว่างเปล่า ดอนความตามเห็นว่าตัว
ของเราเสียทุกเมื่อเกิด ท่านจะข้ามล่อง มัรฐราชเสียได้ด้วยอุบาย
อย่างนี้ ท่านพิจารณาเห็นโลกอย่างนี้แล มัรฐราชจึงไม่แลเห็น

ครั้น พระศาสดาทรงแก้ปัญหาก็โมฆราชมาณพ ทูลถามอย่าง
นี้แล้ว ปิงคิยมาณพทูลถามปัญหา เป็นคำรบสี่ท้าวว่า ข้าพระเจ้า
เป็นคนแก่แล้ว ไม่มีกำลัง มีผิวพรรณสิ้นไปแล้ว ทวงคาของ
ข้าพระเจ้าก็เห็นไม่กระ้าง ศูภิพั้งไม่สกวอด ขอข้าพระเจ้าอย่า
เป็นคนหลงฉิบหายเสียในระหว่างเลย ขอพระองค์จงคว่สขอก
กรรมที่ข้าพระเจ้าควรรู้ เป็นเครื่องละลาคิขราในอภัททภาพนี้เสีย

พระศาสดาทรงพยากรณ์ว่า ท่านเห็นว่า ชนทั้งหลายผู้
 ประมาทแล้ว ย่อมเกิดร้อนเพราะรูปเป็นเหตุ เพราะฉะนั้น ท่านจง
 เป็นคนไม่ประมาท ละความพอใจในรูปเสีย จะได้ไม่เกิดอีก
 ปี. ทิศใหญ่สี่ ทิศน้อยสี่ เป็นสิบทั้งทิศนี้ของชนเขื่องต่ำ ที่
 พระองค์ไม่ได้เห็นแล้ว ไม่ได้ฟังแล้ว ไม่ได้ทราบแล้ว ไม่
 ได้รู้แล้ว แม้ห้อยหนึ่ง มิได้มีในโลก ขอพระองค์จง ครุสยอก
 ธรรมที่ข้าพระเจ้าควรรู้ เป็นเครื่อง ละ ชาติชราใน อภคภาพ นี้เสีย
 พ. เมื่อท่านเห็น หมู่มนุษย์ อันคิดหาครอบงำแล้ว มีความ
 เกิดร้อนเกิดแล้ว อันชราถึงรอบข้างแล้ว เหตุนี้ ท่านจงเป็น
 คนไม่ประมาท ละ คัดหาเสีย จะได้ ไม่เกิดอีก

ในการเป็นที่ สุกแห่งปัญหา ที่พระศาสดา ทรง พยากรณ์ แก่
 คนๆ มาณพ สิบห้าคน เว้นไว้แต่ปิงคีย มาณพ ส่งใจไปตาม
 ธรรมเทศนา ก็มีจิตต์พ้นจากอาสวะไม่ถือ มันด้วยอุปาทาน ส่วนปิง
 คียะเป็นแต่ได้ญาณเห็นในธรรม ได้ยินว่า ปิงคีย มาณพ นั้นคิดถึง
 พราหมณ์ พาวรีผู้เป็นอาจารย์ ในระหว่างที่ นั่งฟังธรรมเทศนา ว่า
 สูงของเราหาได้ ฟังธรรมเทศนาที่ไพเราะอย่างนี้ไม่ อาศัยโทษที่
 ฟัง สว่างเพราะความรักอาจารย์นี้ จึงไม่อาจทำจิตต์ให้ สิ้น
 อาสวะได้ มาณพ สิบหกคน กัยทั้งขีววารนั้น ทูลขอ อุปสมบท พระ
 ศาสดา ก็ทรงอนุญาตให้เป็นภิกษุ ด้วย พระ วาจาว่า ท่านทั้ง
 หลายเป็นภิกษุมาเกิด ธรรมอันเรา กล่าวก็แล้ว ท่านทั้งหลาย

ประพาศิพรตมจรรยเดก ทั้งนี้ ฝ่าย พระปิงคิยะ ทูลลา พระศาสดา
กลับไปแจ้งข่าวแก่ พราหมณ์ พาวรี ผู้อาจารย์แล้ว แสวงขรรคมเทศนา
แก่ปัญา สิบหกข้อนั้นให้ฟัง ภายหลังได้ สักขโสภาทที่ พระ ศาสดา
สั่งสอน จึง ทำจิตต์ให้พ้น จากอาสวะได้ ส่วน พราหมณ์ พาวรี
ผู้อาจารย์ บัลลขรรมาภิสมัย แต่เพียง ชื่นเสขภูมิ

ปริจเฉท ที่ ๙

วันหนึ่ง พระศาสดาทรงพระดำเนียรอยู่ในพระวิหาร ทอดพระเนตร
เห็นราชพราหมณ์ มีร่าง กายอันอุดม มีผิวเสวราคมองไม่ สดใส
ทวัชตามได้ความว่า ราชพราหมณ์ ขบถระ ขวชไม่มีใคร ขวชได้
เมื่อไม่ได้ ขวชสมประสงค์ จึงได้เป็นเช่นนั้น จึง รับสั่งถาม ภิกษุ
ทั้งหลายว่า ใคร รลึกถึง อุปการะ ของพราหมณ์ผู้นั้นได้บ้าง พระสารี
บุตร ทูลว่า ข้าพระเจ้ามีกได้ อยู่ วันหนึ่ง ข้าพระเจ้าเที่ยวไปบิณฑบาต
ในกรุงราชคฤห์ พราหมณ์ผู้นั้น ได้ ให้ อาหารแก่ข้าพระเจ้า ทรม
หนึ่ง พระศาสดาทวัชว่า ทิสร ๆ สารีบุตร สัตบุรุษเป็นคน กตัญญู
กตเวที ถ้าอย่างนั้น สารีบุตร ให้พราหมณ์นั้น ขวชเดก ครั้น ทรง
พระอนุญาติ ให้พระสารีบุตร ขวช ราชพราหมณ์ อย่างนี้แล้ว ทวัช
สั่งให้ เลิกอุปสัมปทา ค้วย สรรพคมสาม ที่ได้ ทรง พระอนุญาติไว้แล้ว
แต่เดิม ทั้งแต่ วันนั้นเป็น คັນไป ทรง อนุญาติให้ สงฆ์ อุปสมบท

กฤษณกร ด้วย ญัตติทุกถกกรรม คือประกาศสงฆ์ให้ทราบด้วย
 ความที่ จะอุปสมบทคนชื่อนั้น ครั้งหนึ่งก่อน เรียกว่า ญัตติ แล้ว
 ประกาศให้สงฆ์รู้ว่า สงฆ์อุปสมบทคนชื่อนั้น อีก สาม ครั้ง เรียกว่า
 ออนุสาวนา อย่างนี้ เรียกว่า อุปสมบทด้วย ญัตติทุกถกกรรม ภาย
 หลัง ทรง พระปรารภเทศุ์นั้นๆ ทรง ตั้งแบบแผน สำหรับ อุปสบทขึ้นโดย
 ลำดับเต็มที ดังนี้

ให้ผู้ที่ จะอุปสมบท บังส ผม แล ทนวก เสียบ ก่อนแล้ว นุ่งผ้า
 กาสาวพัสดุ (คือ ผ้า ที่ ย้อม ด้วย รส ผาสุก) ทำผ้า ค่ม เหนียง บ่า
 ข้าง หนึ่งไว้ให้เท่า แล้ว นุ่ง กระโหยง ประณม มือ ถือ ขลุ่ย ชวา ยะ โห
 ภิกษุ ผู้ฉลาด สามารถ มี พรหมฯ ตั้งแต่ สิบ ขึ้นไป ด้วย คำ ว่า ขอ
 ทำน จงเป็น ขลุ่ย ชวา ยะ ของ ข้าพเจ้า ทั้ง นี้ สาม คน ครั้น ภิกษุ นั้น รับ
 เป็น ขลุ่ย ชวา ยะ ด้วย แสลง อาการ ภายวาทะ อย่างใด อย่าง หนึ่ง มี กล่าว
 ว่า ทีละ เป็น คัน แล้ว พึง บอก ขวาทะ จีวร ว่า “นี้ บาตร ของ เจ้า นี้ ผ้า
 ทาย (สังฆาฏิ) ของ เจ้า นี้ ผ้า ค่ม ของ เจ้า นี้ ผ้า นุ่ง ของ เจ้า”
 ทั้ง นี้ แล้ว - สงฆ์ ใน มัชฌิม ประเทศ มี ภิกษุ ประชุม กัน ตั้งแต่ สิบ รูป
 ขึ้นไป ใน ขจันต ประเทศ มี ภิกษุ ประชุม กัน ตั้งแต่ ห้า รูป ขึ้นไป
 ต้อง สมมติ ภิกษุ รูป หนึ่ง ให้ เป็นผู้ สอน แล ไล่ เลียง ผู้ที่จะอุปสมบท การ
 สมมติ นั้น เปน สอง คือ ผู้ จะไป สอน แล ไล่ เลียง สมมติ คน เอง ก็ได้ ภิกษุ
 อื่น สมมติ ให้ ก็ได้ สมมติ คน เอง อย่างนี้ ภิกษุ ผู้ จะไป สอน แล ไล่ เลียง
 นั้น พึง ประกาศ ให้ สงฆ์ ทราบ ด้วย คำ ว่า “ขอ สงฆ์ จง พึง ข้าพเจ้า

ผู้มีชื่อ อย่างนี้ เช่นผู้มุ่งอุปสมบท ของ ท่านผู้มีอายุ มีชื่อ อย่างนี้ ถ้า
กรรมของสงฆ์ มี กาล ถึง แล้ว ข้าพเจ้า ขอไป สอนผู้มีชื่อ อย่างนี้”
ทั้งนี้ ผู้จะอุปสมบทแต่ผู้ชฌาณะ มีชื่อ อย่างไร พึง ออกชื่อ อย่าง
นี้ เช่น วาธพราศณ เป็นผู้จะอุปสมบท พระสารีบุตรเป็นอุปัชฌาณะ
พึงว่า อย่างนี้ “ขอ พระ สงฆ์ จง พึงข้าพเจ้า วาธะเป็นผู้มุ่งอุปสมบท
ของท่านผู้มีอายุ สารีบุตร ถ้ากรรมของสงฆ์ มีกาลอื่นถึง แล้ว
ข้าพเจ้า ขอไป สอน วาธะ” ทั้งนี้ ภิกษุอื่น สมมติให้ว่า อย่างนี้ “ขอ
สงฆ์ จง พึงข้าพเจ้าผู้มีชื่อ อย่างนี้ เป็นผู้มุ่งอุปสมบท ของ ท่านผู้มี
อายุ มีชื่อ อย่างนี้ ถ้ากรรมของสงฆ์ มี กาลอื่นถึง แล้ว ภิกษุ มีชื่อ
อย่างนี้ ขอไป สอนผู้มีชื่อ อย่างนี้” ทั้งนี้

ภิกษุผู้ได้ รับ สมมติแล้ว พึง ออกไป จากหมู่สงฆ์ พาผู้บวชไป
ข้าง ค้าง ตั้ง สอนแต่ได้ เลี้ยง ตามอันตรายที่เป็นเหตุชักชวน
แก่ การ อุปสมบท ทักว่า “ผู้มีชื่อ อย่างนี้เจ้า พึงนะ สมัยนี้
เป็นการ จริง กาล แท้ ของ เจ้า สิ่งใดได้เกิดแล้ว เมื่อท่านถาม
ถึงสิ่งนั้น ในท่ามกลางสงฆ์ ถ้ามี เจ้าพึงบอกว่ามี ถ้าไม่มี
เจ้าพึงบอกว่าไม่มี เจ้าอย่าได้กระตาค เจ้าอย่าได้เก้อ ภิกษุ
ทั้งหลาย จักถามเจ้าอย่างนี้ อาพาธ เหนื่อยนี้ ของเจ้ามีหรือ
โรค เวียน ไข้ โรคกลาก มองคว้อ สมบ้าหุมุ เจ้าเป็นมฤษย์หรือ
เจ้าเป็นชายหรือ เจ้าเป็นไทย (มีไต่เป็นทาส) หรือ เจ้าไม่มี
หนี้หรือ เจ้าไม่ได้เป็นคนทีพระเจ้าแผ่นดินทรง ชุบเลี้ยง หรือ เจ้า

เป็นคนที่มารดาบิดาอนุญาตแล้ว หรือ เจ้ามีอายุครบ ๒๐ ปี แล้ว
หรือ บารมีของเจ้าบริบูรณ์แล้ว หรือ เจ้ามีชื่ออะไร อยู่ชณายะ
ของเจ้าชื่ออะไร "

ครั้น สวดแต่ไล่เลียง อย่าง นี้แล้ว ผู้สอนแต่ไล่เลียง นี้ พึง
เข้าไปสู่ที่ประชุมสงฆ์ ประกาศให้สงฆ์ทราบ ด้วยคำว่า "ขอสงฆ์
จงฟังข้าพเจ้า ผู้มีชื่ออย่างนี้ เป็นผู้มุ่งอุปสมบท ของท่านผู้มี
อายุ มีชื่ออย่างนี้ ผู้นี้ข้าพเจ้า สอนแล้ว ถ้ากรรมของสงฆ์
มีกาลอันถึงแล้ว ขอให้ผู้มีชื่ออย่างนี้เข้ามาได้" ครั้นประกาศ
อย่างนี้แล้ว พึงเรียกผู้จะอุปสมบทให้เข้าไปในท่ามกลางสงฆ์ฝ่ายผู้จะ
อุปสมบท ครั้นเข้าไปถึงท่ามกลางสงฆ์แล้ว พึงไหว้ทำภิกขุทั้งหลาย
แล้ว นั่งกระโห่งประณมมือ ออกวาจาขออุปสมบทว่า "ข้าพเจ้า
ขออุปสมบท คอสงฆ์ ขอสงฆ์ จงอาศัยความเอ็นดูยกข้าพเจ้าขึ้น" ทั้ง
นี้สามครั้ง ภิกขุรูปใดรูปหนึ่ง พึง สมมติ ตนเอง หรือสมมติ ภิกขุอื่น
ให้เป็นผู้ถามอันตรวาทในท่ามกลางสงฆ์ สมมติ ตนเอง ว่าอย่างนี้
"ขอสงฆ์ จงฟังข้าพเจ้า ผู้มีชื่ออย่างนี้ เป็นผู้มุ่งอุปสมบท ของ
ท่านผู้มีอายุ มีชื่ออย่างนี้ ถ้าว่ากรรมของสงฆ์มีกาลอันถึงแล้ว
ข้าพเจ้า ขวถามอันตรวาทกรรมต่อผู้มีชื่ออย่างนี้" สมมติให้ผู้อื่น
พึงว่าตามรูปความนี้ เปลี่ยนแต่คำว่า ข้าพเจ้า เป็นชื่อของผู้ที่ตน
จะ สมมติได้ ภิกขุผู้ใด สมมติแล้วนั้น พึงพูดกับผู้จะอุปสมบท
ว่า ผู้มีชื่ออย่างนี้เจ้าพึงละ สมัยนี้เป็นกาลจริง เป็นกาลแท้

ของเจ้า สิ่งใดเกิดแล้ว เราตามถึงสิ่งนั้น ถ้ามี เจ้าพึงบอกว่ามี ถ้าไม่มี เจ้าพึงบอกว่างไม่มี คือนั้นไปพึงตามอันตรายนั้น ๆ จนถึง ตาม ชื่ออุปสมณะ เหมือนช้าง คั่น

ครั้น ทราบว่าผู้ อุปสมบท นั้น เป็นคนไม่มีอันตราย ชักช่องแล้ว ภิกษุผู้หนึ่ง ซึ่งเป็นคนฉลาดสามารถใน กรรม นั้น พึง ประกาศให้สงฆ์ทราบ ด้วย วาจาว่า “ขอสงฆ์จง พึง ข้าพเจ้า ผู้มี ชื่ออย่างนี้ เป็นผู้มีอุปสมบทของท่านผู้มีอายุ มีชื่ออย่างนี้ บริสุทธิจากอันตรายภิกขกรรมแล้ว บาตร จีวร ของผู้ที่มีบริบูรณ์แล้ว ผู้มีชื่ออย่างนี้ มีท่านผู้มีอายุ มีชื่ออย่างนี้เป็นอุปัชฌายะ ขออุปสมบทต่อสงฆ์ ถ้ากรรมของสงฆ์มี ภาสอันถึงแล้ว ขอสงฆ์พึงอุปสมบทผู้มีชื่ออย่างนี้ มีท่านผู้มีอายุ มีชื่ออย่างนี้เป็นอุปัชฌายะ ที่เป็นอย่างนี้ ประกาศให้สงฆ์ทราบ” ขอสงฆ์จง พึง ข้าพเจ้า ผู้มี ชื่ออย่างนี้ เป็นผู้มีอุปสมบทของท่านผู้มีอายุ มีชื่ออย่างนี้ บริสุทธิจากอันตรายภิกขกรรมแล้ว บาตร จีวร ของผู้ที่มีบริบูรณ์แล้ว ผู้มีชื่ออย่างนี้ มีท่านผู้มีอายุ มีชื่ออย่างนี้เป็นอุปัชฌายะ ขออุปสมบทต่อสงฆ์ สงฆ์อุปสมบทผู้มีชื่ออย่างนี้ มีท่านผู้มีอายุ มีชื่ออย่างนี้เป็นอุปัชฌายะ ความอุปสมบทผู้มีชื่ออย่างนี้ มีท่านผู้มีอายุ มีชื่ออย่างนี้เป็นอุปัชฌายะ ควรแก่ท่านผู้มีอายุผู้ใด ขอท่านผู้มีอายุผู้หนึ่ง พึง พึง อยู่ ไม่ควร แก่ท่านผู้มีอายุผู้ใด ขอท่านผู้มีอายุผู้หนึ่ง พึง พึง ชื่น ข้าพเจ้า กล่าว ความนี้ แม้คนที่สอง ๆ ละ

ข้าพเจ้ากล่าวความนี้แก่คนที่สาม ฯลฯ ผู้มีชื่ออย่างนี้ มี
ท่านผู้มีอายุ มีชื่ออย่างนี้ เป็นอุปัชฌายะ สงฆ์อุปสมบทแล้ว
ความอุปสมบทผู้มีชื่ออย่างนี้ มีท่านผู้มีอายุ มีชื่ออย่างนี้ เป็น
อุปัชฌายะ ควรแก่สงฆ์ เหตุนี้ สงฆ์จึงนิ่งอยู่ ข้าพเจ้าทรงจำ
ชื่อนี้ไว้ ด้วยความที่นิ่งอยู่อย่างนี้” เพียงเท่านี้ เป็นเสร็จ
การอุปสมบท ต่อขึ้นไป ฟังสอนให้รู้จักเวลาอุปสมบท แล
บารัณที่อาศัยของผู้อุปสมบทแล้ว แลกิจที่ไม่ควรทำ ผู้อุปสมบท
แล้วนี้ ต้องอยู่ในสำนักแห่งอุปัชฌายะ หรือในสำนักแห่งอาจารย์
ศึกษาธรรมวินัยเป็นอย่างน้อยที่สุกเพียงห้าปี จนมีความรู้พอ
ที่รักษาตัวเองได้ จึงจะอยู่ได้ ตามลำพัง

การอุปสมบทนี้ ทรงอนุญาตพร้อมด้วยสมบัติสี่ เป็นคำ
ทั้งต้องทำกิจเบื้องต้นให้สำเร็จ สมบัติสี่นั้นคือ วัตรสมบัติ ๑
สีมาสมบัติ ๑ ปวิสสมบัติ ๑ กรรมวาจาสมบัติ ๑ วัตร
สมบัตินั้น คือคนอุปสมบทไม่ได้เป็นคนต้องห้าม คนต้องห้าม
นั้น คือคนกระเทย คนมีสองเพศ คนปลอมเข้าเป็นภิกษุ คน
ไปเข้าลัทธิอื่นทั้งเพศภิกษุ คนฆ่ามารดาบิดา คนฆ่าพระ
อรหันต์ คนประทุษร้ายภิกษุนี้ คนทำลายสงฆ์ คนทำโลภิก
ในกาย พระพุทธเจ้าได้ตรัสขึ้น คนล่วงข้อห้ามจากเพศภิกษุ
แล้ว คนมีอายุยังไม่ถึงยี่สิบ แลสัตว์ กิจจมาณ เหล่านี้เป็น
คนต้องห้ามอุปสมบทไม่ได้ ส่วนคนที่มิใช่เหตุขัดขวางอย่างอื่น

มีคนเป็นโรค ทำอย่างเช่นคน เป็นแต่คนยังไม่ สมควร จะ อุปสมบท
สมา สมบัติ นั้น คือแทนเป็นเขตต์ สามัคคี ของ สงฆ์ ทางไทยที่
ซึ่ง สงฆ์ กำหนดแลไม่ได้ กำหนด สงฆ์กำหนดที่เท่าใด ที่เท่า นั้น
เป็น แทน สามัคคี ส่วนที่ ซึ่ง สงฆ์ไม่ได้ กำหนด ถ้าเป็นบ้าน
ตลอดแทนบ้าน ถ้าเป็นป่าไม่มีบ้าน แทนข้าง ละ ๔๔ วาโดยรอบ
ถ้าเป็นแม่น้ำ ทะเลหรือ บึง ที่เกิดเอง แทน ขั้ว หน้าไทยรอบ
ที่ใน กำหนดเท่านี้ เป็นเขตต์ สามัคคี ปริส สมบัติ นั้น ภิกษุ บรรดามี
ในเขตต์ สามัคคี นั้น ต้อง ประชุม กันทั้ง หมก หรือให้ความพอใจ
ให้ทำกรรมนั้น แต่ต้อง ประชุม กันโดย อย่าง น้อย ในมัชฌิม
ประเทศ เพียง สิบรูป ในปัจฉิมประเทศ เพียงห้ารูป ผู้ที่
ประชุม กันนั้น ยอมให้ กรรมนั้นเป็นไป ตาม ประการใด ก็ยกคำ
กรรมวาจา สมบัติ นั้นคือ ประการให้ สงฆ์ ทราบว่า ทำกรรมนั้น ตาม
กำหนดที่ กล่าวแล้ว ทำกิจเบื้อง คั้นให้ สำเร็จนั้นคือ ให้ผู้ จะ
อุปสมบท ถือนุชฌายะ ก่อน จนถึง ตาม อัคราณใน ที่ประชุม สงฆ์

ข้อ ที่ พระศาสดาทรง อนุญาตให้ สงฆ์ อุปสมบท วาจาพราหมณ์ นี้เป็น
อัน ยกสงฆ์ ให้เป็นใหญ่ใน กิจที่ สำคัญ ที่เนื่อง ด้วยการ ปกครอง
ของ หมู่สาวกที่เป็น อภัพซิก ไม่ทรงให้ อำนาจแก่ เอกชน ทุเหมือน
พระองค์เอง ตั้งแต่ได้ มอบ อำนาจให้ สงฆ์แล้ว ก็ไม่ ประทาน เอหิ
ภิกขุ อุปสัมปทา แก่ผู้ใดผู้หนึ่งเลย ข้อที่ ทรง อนุญาตให้มี นุชฌายะ
นั้น ก็เพื่อ จะให้เป็นคน นำ เข้า หมู่ สงฆ์ แลเป็นผู้คอย แส กูณ

แล้วชอบ ข้อที่ทรงอนุญาตให้พร้อม ด้วย สมบัติ สิ้น ก็เพื่อ จะ ห้าม กัน คน ที่ ไม่ ควร อยู่ใน หมู่ แต่ เพื่อ จะ ให้ กรรม อัน นี้ เป็น ไป โดย ความ พร้อมเพรียง ของ หมู่ ที่ ไม่ เป็น การ แย่ง แย่ง ถ้า จะ เทียบ ด้วย จรรณานิคม ใน บัณฑิต ก็ เหมือน กับ จรรณานิคม ของ สภา (ไซไซเอติ) อัน หนึ่ง

ฝ่าย พระราชา ครั้น อยู่ สมทบ แล้ว ภายหลัง วัน หนึ่ง เข้า ไป เฝ้า พระศาสนา ทูล ว่า ขอ พระองค์ จง แสดง จรรณ แก่ ข้า พระเจ้า ไชย บ่อ ๆ ที่ ข้า พระเจ้า ได้ พัง แล้ว ก็ ศักดิ์ ออก จาก หมู่ อยู่ แต่ ผู้ เดียว เป็น คน ไม่ ประมาท มีความ เพียร ตั้ง จิต ไป ใน ภาวนา พระศาสนา ตรัส สอน ว่า ราชะ สิ่ง ไก่ เป็น มาร ท่าน จง ละ ความ กำหนัด พอใจ ใน สิ่ง นั้น เสีย อะไรเล่า ชื่อ ว่า มาร รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ซึ่ง ไม่ เทียง เป็น ทุกข์ ไม่ใช่ ตน มีความ สิ้น ไป เสื่อม ไป เกิด ขึ้น แล้ว ดับ ไป เป็น จรรณภา ชื่อ ว่า มาร ท่าน จง ละ ความ กำหนัด พอใจ ใน รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ นั้น เสีย พระราชา รับ โอวาท ที่ พระศาสนา ตรัส สอน อย่าง นี้ แล้ว เทียว ทวิ ไป กับ พระ สารีบุตร ครั้น บิณฑุ พระอรหันต์ แล้ว ท่าน พา มา เฝ้า พระศาสนา ๆ ทรง บำราสี ตรัส ตาม ว่า สัตถวิหาริก ของ ท่าน ผู้ นี้ เป็น อย่างไร พระ สารีบุตร ทูล สรรเสริญ ว่า เป็น คน ว่า ง่าย อย่าง ยิ่ง เมื่อ แหะ นำ สรรเสริญ ว่า สิ่ง นี้ ควร ทำ สิ่ง นั้น ไม่ ควร ทำ ท่าน จง ทำ สิ่ง นี้ อย่า ทำ สิ่ง นั้น ทั้งนี้ ไม่ เคย โกรธ เลข พระศาสนา ตรัส สอน ให้ ภิกษุ ทั้ง หลาย

คือเขาเป็นตัวอย่างว่า ท่านทั้งหลายจงเป็นคนว่าง่ายอย่างวาระ
เด็ก เมื่ออาหารบิณฑบาตซึ่งสอนอย่าโกรธ ควร คบบังจิตที่ตน
สำคัญเหว่า เป็นคนแสลงโทษ กล่าวข่ม ให้เป็นทุกข์คนซึ่งบอก
ชุมทรัพย์ได้ เพราะคบบังจิตเช่นนั้น มีคุณ ประเสริฐ ไม่มี
โทษ ตามกลลอบ แลทรงสรรเสริญพระวาระ ว่าเป็นบอกของภิกษุ
ที่มีปฏิภาณ คือ ญาณแจ่มแจ้งในธรรมเทศนา

ฝ่าย พระอัญญาโกณฑัญญะ ในสมัยที่ พระศาสดาเสด็จอยู่
กรุงราชคฤกษ์ไปกรุงกบิลพัสดุ์ บวชอยู่ณมณฑปที่เป็นบุตรนางพราหมณ์
มีนาคนี้ ซึ่งเป็นพี่น้องหญิงของท่าน พระปุตตะนั้น บวชแล้วไปอยู่ใน
ประเทศชื่อ ซาติภูมิ ไม่ช้านัก บำเพ็ญเพียร ก็สำเร็จ พระอรหันต์
ท่านก็อยู่ในคุณธรรมสืบอย่าง คือ มกน้อย สันโทษ ชอบสงัด
ไม่ชอบเที่ยว ช้องด้วยหมู่ บรรดาความเพียร บริบูรณ์ด้วยศีล
สมาธิ ปัญญา วิมุตติ ความรู้เห็นในวิมุตติ แม้เมื่อ มีบริษัท
ท่านก็ สั่งสอนให้ ประกอบในคุณธรรมสืบประการนั้น ภายหลัง
ภิกษุที่เป็นบริษัท ลาไปเฝ้า พระศาสดา ทูล พระรณนาคุณอุปัชฌายะ ของ
ตนว่า ทั้งอยู่ในคุณธรรมสืบประการนั้น แลสั่งสอนให้ บริษัท
ประกอบในคุณธรรมสืบประการนั้น ในเวลานั้น พระสารีบุตร นั่ง
อยู่ที่นั่น ได้ยินภิกษุเหล่านั้น ทูล พระรณนาคุณ พระปุตตะ ประสงค์
จะรู้จักแลละระ สันทนทานกัน เมื่อ พระศาสดาเสด็จ มา เมือง สาวิคคิ

แล้ว ท่านมาเฝ้า พอคลุกไป ทากที่เฝ้าแล้ว พระสารีบุตร ทราบข่าว
จึงไปหาปราโมทย์แล้ว ถามว่าท่านผู้มีอายุ ท่านประพาศิพรหมจรรย์
ใน พระ ศาสดา ของเรา หรือ

ป. อย่างนั้นแหละ ท่านผู้มีอายุ

สา. ท่าน ประพาศิ พรหมจรรย์ เพื่อศีล บริสุทธฺ์ หรือ

ป. ไม่อย่างนั้น

สา. เพื่อ จิตต์ บริสุทธฺ์ หรือ

ป. ไม่อย่างนั้น

สา. เพื่อ ความ เหนบริสุทธฺ์ หรือ

ป. ไม่อย่างนั้น

สา. เพื่อ ปัญญา เป็นเครื่อง ค้ำ ล่วง ความ สงสัย บริสุทธฺ์ หรือ

ป. ไม่อย่างนั้น

สา. เพื่อ ปัญญา เป็นเครื่อง รู้ เหนจรรม ที่ เป็นทาง แลไม่ใช่ทาง
อัน บริสุทธฺ์ หรือ

ป. ไม่ใช่อย่างนั้น

สา. เพื่อ ปัญญา เป็นเครื่อง รู้ เหนใน ข้อ ปฏิบัติทาง อัน บริสุทธฺ์ หรือ

ป. ไม่อย่างนั้น

สา. เพื่อ ปัญญา เป็นเครื่อง รู้ เหนใน วิมุคคิ์ อัน บริสุทธฺ์ หรือ

ป. ไม่อย่างนั้น

สา. ข้าพเจ้าถามท่านว่า ท่าน ประพาศิ พรหมจรรย์ เพื่อ

อย่างนั้น หรือ ๗ ท่าน ก็ตอบว่า ไม่อย่างนั้น ๗ เมื่อเป็นอย่างนั้น
ท่าน ประพฤติ พรหมจรรย์ เพื่ออะไรเล่า

ป. เรา ประพฤติ พรหมจรรย์ เพื่อ ความ คับไม่มีเชื้อ

สา. คือ บริสุทธิ์ หรือ เป็น ความ คับไม่มีเชื้อ หรือ ธรรม มี จิตต์
บริสุทธิ์ เป็น คัน

ป. ไม่อย่างนั้น

สา. ความ คับไม่มีเชื้อ นั้น พ้น จาก ธรรม เหล่านี้ หรือ

ป. ไม่อย่างนั้น

สา. ข้าพเจ้าถามท่านว่า อย่างนั้น ๗ หรือ เป็น ความ คับ
ไม่มีเชื้อ ท่าน ก็ตอบว่า ไม่อย่างนั้น ๗ ความ แห่ง คำ ที่ ท่าน พุท
ธิ พึง เห็น ได้ อย่างไรเล่า

ป. ท่านผู้มีอายุ ถ้า พระ ศาสดา จัก บัญญัติ ธรรม เหล่านี้ ว่า
เป็น ความ คับไม่มีเชื้อ แล้ว ก็ จะ ชื่อ ว่า บัญญัติ ธรรม ที่ ยังมี เชื้อ ว่า
เป็น ความ คับไม่มีเชื้อ ไป ถ้า ความ คับไม่มีเชื้อ จัก พ้น จาก ธรรม
เหล่านี้ ไป บุตรชน ก็ จะ พึง ชื่อ ว่า คับไม่มีเชื้อ เพราะ บุตรชน ไม่มี
ธรรม เหล่านี้ ถ้า อย่างนั้น ข้าพเจ้า จะ ทำ ความ เปรียบ ให้ ท่าน พัง
คน มี บัญญา บาง พวก ใน โลกนี้ บ่อ มรู้ ความ แห่ง คำ ที่ พุท ได้ ด้วย
ความ เปรียบ เปรียบ เหมือน ราชการ ริม อย่าง หนึ่ง ใน เมือง สาเกต
มี ขึ้น แก่ พระเจ้า ปเสนทิ ยัง กำลึง เสก อยู่ ที่ กรุง สāvātthī ก็ ใน
ระหว่าง แห่ง กรุง สāvātthī แล เมือง สาเกต จะ ต้อง เสก พระราช คำ เนิร

กัวย รด พระที่นั่ง เจ็ด ผลึก พระเจ้า ปเสนทิ ก็เสด็จออกจาก กรุงสาวัตถี
ทรง รด พระที่นั่ง ที่ หนึ่ง ที่ ประชุม พระราชวัง ถึง รด พระที่นั่ง ที่ สอง จึง
เสด็จ ลง จาก รด พระที่นั่ง ที่ หนึ่ง ขึ้น รด พระที่นั่ง ที่ สอง เป็น ผลึก ๆ
โดย นัยนี้ จน ถึง เสด็จ ขึ้น รด พระที่นั่ง ที่ เจ็ด ถึง เมือง สาเกต
ประทับ ที่ ประชุม พระราชวัง ถ้า มี พระวงศ์ หรือ ข้าราชการ ที่ คอย
รับ อยู่ ที่ ประชุม พระราชวัง นั้น ทูลถาม ว่า พระองค์ เสด็จ พระราชดำเนิร
จาก กรุง สาวัตถี ถึง เมือง สาเกต กัวย รด พระที่นั่ง ผลึก นี้ ผลึก ใดๆ
หรือ พระเจ้า ปเสนทิ ตรัส บอก อย่างไร จึง ะ เป็น อัน ตรัส บอก
ถูกต้อง

สา. ท่านผู้มีอายุ พระเจ้า ปเสนทิ ตรัส บอก เรื่อง ที่ พระองค์
ทรง รด ออกจาก กรุง สาวัตถี เป็น ผลึก ๆ ตั้งแต่ ผลึก ที่ หนึ่ง จน
ถึง ผลึก ที่ เจ็ด จึง ถึง เมือง สาเกต จึง ะ เป็น อัน ตรัส บอก ถูกต้อง

ปุ. ท่านผู้มีอายุ ข้อ นี้ ก็ ฉะนั้น ชมรม เจ็ด ประการ มี ศีล
บริสุทธิ์ เป็น คັນ ก็ เป็น ประโยชน์ แก่ กัน แล กัน ขึ้น ไป โดย ลำดับ จน
ถึง ความ คับ ไม่มี เชื้อ เหมือน กัน

เมื่อ พระ ปุณณะ ชัก ความ เปรี๊ยะ ได้ พัง อย่าง นี้ แล้ว พระสารีบุตร
ถาม ว่า ท่านผู้มีอายุ มี ชื่อ ว่า อะไร สพรหมจารี เรียกท่านว่าอย่างไร

ปุ. ข้าพเจ้า ชื่อ ปุณณะ สพรหมจารี เรียกข้าพเจ้าว่า มันทานีบุตร

สา. เป็น อัศจรรย์ หนอ ชมรม อัน ลึก ท่านผู้มีอายุ ปุณณะ

มันตานีบุตร ได้ชักมาได้แล้ว ด้วยปัญญาอันลึก เหมือนสาวก
ผู้ใด ศักดิ์แล้วรู้จักคำสอน ของ พระ ศาสดาโคย ถูก ค่องแท้แล้ว

ครั้น พระ สารีบุตร ว่า อย่างนี้แล้ว พระปัญณะถามว่า ท่าน
ผู้มีอายุ มีชื่ออะไร สัพพสมุททรี เรียกท่านว่า อย่างไร

สา. ข้าพเจ้าชื่ออุปลิสสะ สัพพสมุททรี เรียกข้าพเจ้าว่า สารีบุตร

ปุ. ถ้าข้าพเจ้ารู้ว่าท่านผู้มีอายุ ชื่อ สารีบุตร คำที่พูดไปเพียงนี้
คง จะไม่แจ่มแจ้งแก่ข้าพเจ้าได้ เป็นอัครรรณิ ทนอ ธรรมอันลึก

ท่านผู้มีอายุ สารีบุตรได้ ชักเอามาถามแล้ว ด้วยปัญญาอันลึก

พระเถระ ทั้ง สอง ก็อนุโมทนา ภาณิต ของ กัน แล กัน พระ
ปัญณะ นี้ อาศัยความที่ ตน ทั้ง อยู่ในคุณเช่นใดแล้ว สอนผู้อื่น
ให้ ทั้ง อยู่ในคุณเช่นนั้น พระ ศาสดา ทรง สรรเสริญ ว่า เป็นยอด
ธรรมกถึกองค์ หนึ่งในพระพุทธศาสนา

ปริจเฉทที่ ๑๐

ฝ่ายพระเจ้าสุทโธทนะได้ ทรงทราบว่า พระราชโอรส ของพระองค์
ได้ ครบถ้วน ธรรมพิเศษแล้ว เสด็จมาทรงตั้ง สอนมหาชนอยู่ที่กรุงราชคฤห์
มี พระราชประสงค์ จะใคร่ เห็น จึง ครบถ้วน ภาฬุทายี อมาตย์ ซึ่ง
เป็นคนคุ้นเคย กับ พระ ศาสดาแต่ละครั้งยัง เขวahn ด้วย กัน ให้ไปเชิญ
เสด็จ มา ยัง กรุง กบิลพัสดุ์ ภาฬุทายี อมาตย์ กราบ ถวาย บังคม ลา
ไป ถึง กรุง ราชคฤห์ เข้าไป เฝ้า พระ ศาสดา ได้ พัง ธรรมเทศนา บัลดุ

พระอรหันต์คณต ทั้งอยู่ในความเป็นภิกษุแล้ว . ทูลเชิญเสด็จพระ
ศาสดา พร้อมด้วย ภิกษุ สงฆ์เป็น พุทธบริษัทไป กรุง กบิลพัสดุ์ พระ
ศาสดาเสด็จถึง กรุง กบิลพัสดุ์ แล้วประทับอยู่ที่นิโครธาราม ทรง
แสดงธรรมเทศนาแก่ พระราชบิดาแล นาง มหา ปรชาบดีโคตมี พระ น้า
นาง ประกาศ สุนทรียให้ ได้ความเชื่อ ความเลื่อมใสแล้ว วันหนึ่ง
มีการ อาวาทวิวาห มังคลาภิเษกแห่ง นันท กุมาร พระ องค์ เสด็จไป
เสวยที่ ตำหนักแห่ง นันทกุมาร เสร็จแล้ว ทรง ส่ง ยাত্রาให้ นันทกุมาร
ถือไว้แล้ว ครั้น อดบิณฑบาตแล้วเสด็จกลับ ส่วน นันท กุมาร
ถือ ยাত্রา ตามเสด็จไป ด้วยสำคัญว่า ถ้า ทรง รัช ยাত্রาในที่ แห่งใด
แล้ว ก็ จะ รัช กลับ มา แต่ไม่สามารถ จะ ทูลเตือนได้ เพราะมี
ความเคารพ ส่วนนางที่ จะเป็น เทวี ของ นันท กุมาร ได้ เห็นอาการ
อย่างนั้น จึง ร้อง ตั้ง ว่า ขอ พระ ลูก เจ้า รัช กลับ เสด็จ กลับ มา ครั้น
พระ ศาสดาเสด็จถึง วิหารแล้ว ครั้น ตาม นันท กุมาร ว่า นันทะ
ท่าน จัก บวช หรือ นันท กุมารแม่ มีใจไม่ สมัย จะ บวช แต่ไม่อาจชัก
เพราะมีความเคารพ มาก จึง ทูล ขอบบม จะ บวช ครั้น บวชแล้ว หวน
ระลึกถึงคำ นาง เทวี ที่ ร้อง ตั้ง ไว้เมื่อ มา มีความ กระสัน ไม่ ผาสุก
ในที่ จะ ประพฤติ พรหมบรรย ค่อไป คิด จะ ใ้ รัง สัก ออก มา ภายหลัง
พระ ศาสดา พา เทียว จาริกไป ได้ เห็น หญิง ที่มี รูปงาม กว่า นาง เทวี
นั้น ให้ พระ นนท ละ ความ รัก รูป นาง เทวี เสีย มุ่งหมาย ใน รูป หญิง
ที่งาม ๆ กว่า นั้น ค่อไป ภายหลัง พระ นนท เห็น ว่า ความ รัก ไม่มี

ที่สุก ก็ขึ้นทาลเสียได้ เป็นผู้ไม่ประมาณ ข้าพเจ้าเพียร ก็ได้บัลลังก์
พระอรหันต์ผล

วันหนึ่ง พระศาสดาเสด็จไปที่พระราชนิเวศน์ของ พระราชบิดา
นาง ยโสธรา ซึ่งเป็น พระราชเทวี เก่า ของ พระองค์ ส่ง ราหุล กุมาร
ผู้เป็นโอรสออกมา ขอราชสมบัติที่ตนควร จะได้ เพราะ ว่า พระศาสดา
เป็น พระโอรสใหญ่ ของ พระเจ้า สุทโธทนะ ควร จะได้รับ ราชสมบัติ
สืบ พระวงศ์ เมื่อ พระองค์ ไม่ทรง รับแล้ว ก็ควร ที่ จะ ประทาน
ให้ พระโอรส นาง เห็น เหตุ อย่างนี้ จึง ส่ง ราหุล กุมาร ออกไป
ทูล ขอ ราชสมบัติ ราหุล กุมาร ออกไป เฝ้า เปรต ปราสาทแห่ง ความรัก
มี ประการ ต่าง ๆ ครั้น เห็น พระศาสดา จะ เสด็จ กลับ ก็ ร้อง ทูล ขอ
ราชสมบัติ ตามเสด็จ มา ก็ ขึ้นคาถา ระ สัมปตฺติ ที่ จะ ถวาย มั่นคง แล
ประเสริฐ ยิ่ง กว่า คุณ สมบัติ มิได้ มี เหตุ นั้น พระศาสดา จึง ตรัส ส่ง
พระสาริบุตร ว่า ถ้า อย่าง นั้น สาริบุตร จง บวช ให้ ราหุล เกิด ครั้น นั้น
ราหุล กุมาร ยัง เขว้าง อยู่ มี อายุ ยัง ไม่ ครบ อุปสมบท พระสาริบุตร
จึง ทูล ถาม ว่า จะ ไป รด ให้ ข้า พระเจ้า บวช ราหุล กุมาร อย่างไร พระ
ศาสดา ทรง ปราบ ปราม เรื่อง นี้ เป็น เหตุ จึง ทรง พระ อนุญาต ให้ ภิกษุ
บวช กุลบุตร ที่มี อายุ ยัง ไม่ ครบ อุปสมบท ให้ เป็น สามเณร ด้วย
ให้ รับ สรรพ คณนี้ สาม เหมือน วิธี อุปสมบท ที่ ทรง อนุญาต แก่ ภิกษุ
เมื่อ ครั้ง แรก ส่ง ไป ประภาศ ศาสนา ใน ที่ ศนั้น ๆ แล้ว รับ ส่ง ให้ เกิด
สืบ เมื่อ ครั้ง ทรง อนุญาต อุปสมบท ด้วย ญัตติ จตุตถ กรรม

ฝ่าย พระเจ้า สุทโธทนะ เมื่อ พระ ศาสทาล และ พระ มหัท ซึ่ง เป็น
พระโอรส จะ ได้ สืบ พระวงศ์ ทรง ผนวช แล้ว ทรง พระโทมนัส เป็น
อันมาก ถึง อย่าง นั้น ก็ ยัง หวัง พระ หลุณย์ อยู่ ว่า ราหุล กุมาร
จะ สืบ พระวงศ์ ต่อไป ครั้น ราหุล กุมาร ขวช แล้ว สิ้น ผู้ที่ จะ สืบ
พระวงศ์ ยิ่ง ทรง พระโทมนัส มาก ขึ้น ทรง พระ ปรารภ ถึง ทุกข์
อัน นี้ ที่ จะ พึ่ง มี แก่ มารดา บิดา ใน ตระกูลอื่น ใน เวลา เมื่อ บุตร ออก
บวช จึง เสก ไป เฝ้า พระ ศาสทาล ทูล ขอ พร ว่า ขอ อย่า ให้ ภิกษุ
ทั้ง หลาย บวช บุตร ที่ มารดา บิดา ยัง ไม่ อนุญาติ ต่อไป พระ ศาสทาล
ก็ ทรง อนุโมทนา ที่ ทูล ขอ ครั้น เสก อยู่ ใน กรุง กบิลพัสดุ์ โดย ควร
แก่ ความ ต้อง การ แล้ว เสก เทียบ ทวีป ไป ใน บ้าน เมือง นั้น ๆ ตาม
สมควร แก่ เวลา

ฝ่าย พระ ราหุล ขวช เป็น สาม เณร แล้ว ตาม เสก พระ ศาสทาล
และ อุปัชฌายะ ของ ตน ไป ครั้น ชาติ ครอบ แล้ว ก็ ได้ อุปสมบท เป็น ภิกษุ
วัน หนึ่ง พระ ราหุล อยู่ ที่ สวน มะม่วง แห่ง หนึ่ง ใน กรุง ราชคฤห์ พระ
ศาสดา เสก ไป ที่ นั้น พระ ราหุล ได้ เห็น เสก มา แต่ โกล จึง
อยู่ อาสนะ และ ตั้ง หน้า ถ้าง พระบาท ไว้ พระ ศาสทาล เสก ถึง แล้ว ประทับ
บน อาสนะ นั้น แล้ว ทรง ถ้าง พระบาท แล้ว ทรง ยก ภาชนะ น้ำ ขึ้น
ทูล ถวาย พระ ราหุล ว่า ราหุล เจ้า คน ภาชนะ น้ำ นี้ เปลา ไม่มี หน้า
หรือ ไม่

พระ ราหุล กรวย ทูล รับ ว่า พระ พุทธเจ้า ข้า

พ. นีแหละฉันใด สมณคุณของชนที่ไม่มีความละอายใน
การแก่งกล่าวเท็จ ก็เปล่าไม่มีฉันนั้น ผู้ใดไม่มีความละอาย
ในการแก่งกล่าวเท็จ ผู้นี้จะไม่ทำความชั่ว แม้แต่อย่างใด
อย่างหนึ่งไม่มีเลย เหตุนี้เจ้าจงสำเหนียกว่า เราจักไม่พูดเท็จ
เลย ราศุล กระพองเรามีประโยชน์อะไร

ร. มีประโยชน์สำหรับ จะสอง พระพุทธเจ้าข้า

พ. นีแหละฉันใด ปัญญา ก็มีประโยชน์สำหรับ สอดส่อง ฉันนั้น
เจ้าพึงพิจารณา ดูเสีย ก่อนแล้ว จึง ทำการงาน ด้วย ภาย วาจาใจ เจ้า
ใคร่ จะ ทำการงานอะไร พึง พิจารณา ดูเสีย ก่อน ถ้ารู้ว่า สิ่ง
เป็นไป เพื่อ เขียดเขียด พื ทน ถักตี เพื่อ เขียดเขียด ผู้อื่น ถักตี เพื่อ
เขียดเขียด ทั้ง ตนแล ผู้อื่น ถักตี เป็นอกุศลมีผลเป็นทุกข์ การ
งานเช่นนั้นเจ้าไม่ควร อาจไม่ควร ทำ ถ้ารู้ว่า สิ่งนี้ไม่เป็นไป เพื่อ
เขียดเขียดอย่างนั้น เป็นอกุศลมีผลเป็นสุข การงานเช่นนั้นเจ้า
ควรอาจควร ทำ แม้ทำอยู่ ก็ พึง พิจารณา อย่างนั้น ถ้ารู้ว่า มีโทษ
เช่นกล่าวแล้ว เจ้าพึงงดเสีย ถ้ารู้ว่าไม่มีโทษ เจ้าพึงหมั่น
ทำเถิด แม้ทำแล้ว ก็ พึง พิจารณา อย่างนั้น ถ้ารู้ว่า มีโทษ
ถ้าเป็นกาย กรรม วิกรรม เจ้าพึงแสดงเปิดเผย ทำให้กระจาง
ในครุ หรือ สพรหมจารี ขึ้นแล้ว รัง ท่อไป ถ้าเป็นมโนกรรม เจ้า
พึงเมื่อหน่าย ละอายเกลียดชัง แล้ว รัง ท่อไป ถ้ารู้ว่าไม่มีโทษ

เจ้าพี่อยู่ด้วยปิตุปราโมทย์ ศึกษาในธรรมที่เปนกุศลทุกคืน
วันเกิด ราศุล สมณพราหมณ์ เหล่าใดเหล่าหนึ่งในกาลล่วงแล้ว
ได้ชำระ การชำระด้วยกาย วาจาใจให้หมดจดแล้ว สมณพราหมณ์
เหล่านั้นทั้งหมดยกได้พิจารณาแล้วอย่างนี้ก่อน แม้ถึงสมณ
พราหมณ์ ในกาลข้างหน้า แลในกาลบัดนี้ ก็เป็นอย่างนั้น เหตุนี้
เจ้าพี่จึงสำเหนียกว่า เราจักพิจารณาแล้วชำระ ภายกรรม วิกรรม
มโนกรรมให้หมดจด เจ้าพี่จึงสำเหนียกไว้อย่างนี้ พระศาสดา
ตรัสสอน พระราศุลอย่างนี้แล้ว เสกธกัณเฑาะ

วันหนึ่ง พระราศุลไปเฝ้า พระศาสดาทรงสั่งสอนในรูปกัม
มัญฐานว่า ราศุล ชาติคำอย่าง คือ ปฐวีธาตุดิน ๑ อาโปธาตุ
น้ำ ๑ เตโชธาตุไฟ ๑ วาโยธาตุลม ๑ อากาสาธาตุช่องว่าง ๑
ปฐวีธาตุเป็นอย่างไร ปฐวีธาตุ มีทั้งภายในภายนอก ปฐวีธาตุ
ภายในเป็นอย่างไร สิ่งใดเป็นไปจำเพาะคน คือที่บุคคลกำหนัด
ถือเป็นของตน อันแก่นแข็งมีใจครอง คือ ผม ขน เล็บ ฟัน
หนัง เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด
ไต ปอด ไล่ สายวัดไล่ อาหารใหม่ อาหารเก่า แลสิ่งอื่นอีก
ที่มีอาการเช่นนั้น สิ่งนั้นเรียกว่า ปฐวีธาตุภายใน อาโปธาตุ
เป็นอย่างไร อาโปธาตุ มีทั้งภายในภายนอก อาโปธาตุภายใน
อย่างไร สิ่งใดเป็นไปจำเพาะคน คือที่บุคคลกำหนัดถือเป็นของตน
อันซึมซาบเปียกชุ่มอยู่ในปฐวีธาตุมีใจครอง คือ ตี เสื่อมระ หนอง

เลือก เสร็จ มั่นชื้น น้ำตา เปลวมัน น้ำลาย น้ำมูก ไซซ้อ มุตร
 แลสิ่งอื่นอีกที่มีอาการเช่นนี้ สิ่งนี้เรียกว่า ขาไปธาตุภายใน
 เคาไสธาตุเป็นอย่างไร เคาไสธาตุมีทั้งภายในภายนอก เคาไสธาตุ
 ภายในเป็นอย่างไร สิ่งใดเป็นไปจำเพาะคน คือที่บุคคลกำหนด
 ถือเป็นคนของตน เช่นของวันนมีไรครอง คือสิ่งที่ทำกายให้ร้อน
 สิ่งที่ทำกายให้ทรุดโทรม สิ่งที่ทำกายให้กระวนกระวาย สิ่ง
 ที่ทำอาหารที่กินแล้ว คั้นแล้ว เคี้ยวแล้ว ชิมแล้วให้แปรไป
 แลสิ่งอื่นอีกที่มีอาการเช่นนี้ สิ่งนี้เรียกว่า เคาไสธาตุภายใน
 วาโยธาตุเป็นอย่างไร วาโยธาตุมีทั้งภายในภายนอก วาโยธาตุ
 ภายในเป็นอย่างไร สิ่งใดเป็นไปจำเพาะคน คือที่บุคคลกำหนด
 ว่าเป็นของตน อันพักไปมีไรครอง คือลมอันพักขึ้นเบื้องบน
 ลมพักลงเบื้องต่ำ ลมนอนอยู่ในท้อง ลมนอนอยู่ในลำไส้ ลม
 สรร้านไปตามตัว ลมหายใจเข้าออก แลสิ่งอื่นอีกที่มีอาการ
 เช่นนี้ สิ่งนี้เรียกว่า วาโยธาตุภายใน อากาสธาตุเป็นอย่างไร
 อากาสธาตุมีทั้งภายในภายนอก อากาสธาตุภายในเป็นอย่างไร
 สิ่งใดเป็นไปจำเพาะคน คือบุคคลกำหนดถือว่าเป็นของตน ที่เป็นช่อง
 ว่างอันเนื้อแลเลือกไม่ถูกคองกัน คือช่องหู ช่องจมูก ช่องปาก
 ช่องที่กลืนอาหาร ช่องที่อาหารค้างอยู่ แลช่องที่อาหารออกโดย
 ส่วนภายใน แลสิ่งอื่นอีกที่มีอาการเช่นนี้ สิ่งนี้เรียกว่า อากาส
 ธาตุภายใน ธาตุห้าภายในก็ ภายนอกก็ ก็เป็นแต่เพียง

ธาตุละ อย่าง ๗ เท่านั้น . เจ้าพึงเห็นด้วยปัญญาอันชอบ ตามเป็น
จริงอย่างไรว่าสิ่งนั้น ไม่ใช่ของเรา ส่วนนั้นไม่เป็นเรา ส่วนนั้น
ไม่ใช่ตัวของเรา ครั้นเห็นอย่างนี้แล้ว บ่มเชื้อ หน่าย ทำใจ
ไม่ให้กำหนัดอยู่ในธาตุห้านี้ได้ ราหุลเจ้าจงเจริญภาวนา ทำใจ
ให้เสมอ คินห้าไฟ ลมอากาศ เพราะว่าเมื่อเจ้าทำได้ อย่างนี้ อารมณ์
ที่ มาถูกต้องเป็นที่ชอบใจก็ดี ไม่เป็นที่ชอบใจก็ดี ซึ่งเกิดขึ้น
แล้ว จักไม่ครอบงำจิตก็ตั้งอยู่ได้ เปรียบเหมือนขนทั้งหลาย ทั้ง
ของ สากข้าง ไม่สากข้าง ลงในแผ่นดิน เทของ สากข้าง
ไม่สากข้าง ลงในน้ำ ไฟไหม้เผาของ สากข้าง ไม่สาก
ข้าง ลมพัดกระเพื่อของ สากข้าง ไม่สากข้าง คินห้าไฟ
ลมไม่รักหรือชัง ของที่ สากหรือไม่สาก แลอากาศไม่ติด
อยู่ในที่ไหน ๆ ฉะนั้น เจ้าจงเจริญภาวนาให้เสมอ ด้วย คินห้าไฟ
ลมอากาศ ฉะนั้น เมื่อเจ้าทำได้ อย่างนี้ อารมณ์ที่ มาถูกต้อง
เป็นที่ชอบใจก็ดี ไม่เป็นที่ชอบใจก็ดี ซึ่งเกิดขึ้นแล้ว จัก
ไม่ครอบงำจิตก็ตั้งอยู่ได้

ครั้น พระ ศาสตรา ตรัส สอน ในรูป ก็มีฐานะอย่างนี้แล้ว ตรัส
สอนใน ก็มีฐานะอื่นต่อไปว่า ราหุลเจ้าจงเจริญภาวนา คือ
เมตตา คิดให้หมู่สัตว์เป็นสุขทั่วหน้า ภรรณาคิด ให้หมู่สัตว์
พ้นจากทุกข์ทั่วหน้า มุทิตา รื่นเริงบันเทิงเพราะสมบัติที่ผู้อื่นได้

อุเบกขาเพิกเฉยเป็นกลางไม่เข้าข้างไหน อสุภ พิจารณาเห็น
ร่าง ภายว่าไม่งาม อนิหสัณญา พิจารณา เห็นสังขารว่าไม่เที่ยง
เมื่อเจ้าเจริญเมตตา จักละ พยาบาท ความคิดแข่งผู้อื่นได้ นิชาย
เสียได้ เมื่อเจริญกรุณา จักละ ความคิด เบียดเบียนผู้อื่นเสียได้
เมื่อเจริญมุทิตา จักละ ความอิจฉาไม่ยินดีเสียได้ เมื่อเจริญ
อุเบกขา จักละ ความชอบใจและไม่ชอบใจ อันกระทบจิตต์เสียได้
เมื่อเจริญอสุภ จักละ ความกำหนัดรักใคร่เสียได้ เมื่อเจริญ
อนิหสัณญา จักละ ความถือตัวเสียได้ อนึ่งเจ้าจงเจริญภาวนา
คือตั้งสติกำหนดลมหายใจเข้าออก เพราะว่าภาวนานี้ บุคคล
เจริญทำได้มากแล้ว ย่อมมีผลอันยิ่งใหญ่

ครั้น ทรงสอนจบแล้ว พระราชาสุทนต์ จิตต์ยินดี รับ คำสอน
ของ พระศาสดา ภายหลัง พระราชาสุทนต์ พังโอวาทที่ พระศาสดา
ทรง สั่งสอนในทาง วิชฌานา คล้าย กับโอวาทที่ คริสต์สอนภิกษุ
บัญญัติไว้ เป็นแต่ในที่นี้ ยกชายคนะ ภายใน ภายในนอกเป็นต้น
ขึ้นแสดง แทนขันธคำ ส่งจิตต์ไป คามเทศนา ก็ได้บรรลุพระ
อรหัตตผล พระราชาสุทนต์ นั้น เป็นผู้ใคร่ศึกษาธรรมวินัย ตั้งแต่ ครั้น
ยังเป็น สามเณร พระศาสดา จึงทรง สรรเสริญว่า เป็น ยอดแห่ง
สาวกในข้อนี้

ปริเฉทที่ ๑๑

ครั้งหนึ่ง พระศาสดา เสด็จอยู่ในอนุยนิคม ของมลล
กษัตริย์ ในเวลานั้น ศากยกุมาร ซึ่งเป็นคนมีชื่อเสียง คน
รู้จักมาก ออกบวชตามพระศาสดาเป็นอันมาก วันหนึ่ง มหานาม
ศากยะ ซึ่งเป็นโอรสของ อมิตกษศากยะ ครีกลงเรื่องนี้แล้ว
จึงว่าแก่ อมฤตศากยะผู้น้องว่า พ่ออมฤตศ ไม่มีใครๆ ออกบวช
จากตระกูลของเรา ตามพระศาสดาเลย ควรเจ้าหรือพี่ คนใด
คนหนึ่ง จะออกบวชบ้าง

อมฤตศากยะ ตอบว่า พี่จะเป็นคนเคยทั้งอยู่ในความสุข ไม่
สามารถ จะบวชได้ พี่บวชเกิด

มหานามศากยะ จึงกล่าวว่า ถ้าอย่างนั้น เจ้าจงเรียนให้รู้จัก
การบวชของผู้ครองเรือน พี่จะสอนเจ้า ผู้ครองเรือน
เมื่อถึงหน้าทำนา พึ่งให้ไถนาถ่อน ครั้นไถไถเสร็จแล้ว พึ่งให้
หว่านหรือให้ตกกล้าไว้ พอไถ้ทีแล้วเอาลงคำ ครั้นให้หว่าน
หรือคำแล้ว ต้องให้ซุกกล้าวาง ซึ่งเป็นทางให้น้ำเข้าออกเตรียมไว้
ถ้าหน้าหอยมีไม่พอเลี้ยงคันเข้า ต้องให้ไถน้ำเข้า ถ้าหน้ามาก
เกินไป จนท่วมคันเข้า ต้องให้ไถน้ำออก เมื่อคันเข้าออกวาง ต้อง
คอยระวังให้ซบหมักที่มากินเข้า ครั้นวางเข้าแก่ไถ้ทีแล้ว พึ่งให้
เกี่ยว ครั้นให้เกี่ยวแล้ว พึ่งให้ ขน มา รวมทำให้เป็น ลอมไว้
ครั้นให้ทำเป็น ลอมไว้แล้ว พึ่งให้ทำลานที่นวด แล้วเอาเข้านี้

มา นวด ครั้นได้ นวด แล้ว ฟังได้ เก็บ ฟาง ออก เสีย ครั้นได้
เก็บ ฟาง ออก แล้ว ฟังได้ ไรย หรือ ตาก เข้า ลีบ ไม่มี เนื้อ ออก เสีย
แล้ว เลือก ทวง ไว้ แต่ เข้า ที่ มี เนื้อ เสร็จ แล้ว ฟังได้ จน เขา มา เก็บ ไว้
ใน ฉาง ถึง หน้า ฝน อีก ต้อง ทำ อย่าง นั้น ถึง หน้า ฝน อีก ต้อง ทำ
อย่าง นั้น ทุก ปี ไป

มหานาม ศาถะ สอน อหุทธ ศาถะ ผู้ นอง ใน การ งาม ของ
ผู้ อยู่ ครอง เรือน ยก การ ทำ มา ขึ้น ว่า อย่าง นี้ นั้น เพราะ ใน เวลา นี้
การ ทำ มา เป็น ถึง สำคัญ ใน ประเทศ นี้ เหมือน ใน ประเทศ ของ เรา
ไทย นี้ แล นิยม ถึง ว่า เข้า เป็น ทวิพย์ สำคัญ กว่า ทวิพย์ อื่น พระเจ้า
สีหหนุ ธิง จึง นาม พระโอรส ลง ท้าย ว่า โอ ทนะ ๆ ว่า เข้า ๆ ดังนี้
ทุก องค์ แม้ พระ ศาสตรา ทวิส สอน ใน ประโยชน์ ขวาวาส ก็ ทรง
ยก เข้า ว่า เป็น ทวิพย์ โด่ง ภาณิต ของ คน บาง คน ว่า บัณฑ
ความรัก ที่ จะ เสมอ ด้วย ความ รัก ลูก ไม่มี บัณฑ ทวิพย์ ที่ ควร สงวน
ที่ จะ เสมอ ด้วย โศก ไม่มี บัณฑ แสง สว่าง ที่ จะ เสมอ ด้วย แสง อาทิตย
ไม่มี บัณฑ ที่ ชิง นาม มี ขิง คน ของ เช่น ดั้น มี ทะเล เป็น อย่าง ยิ่ง
ชยิยาบ ความ แห้ง ภาณิต นี้ ว่า ลูก เป็น ผู้ ที่ จะ สืบ ประเวณี วงศ์
กระกูล จะ ตั้ง อยู่ ได้ ก็ เพราะ ลูก แล ลูก นั้น เกิด แต่ ตัว แล อาศัย ตัว
เกิด เป็น ที่ สนิท ไว้ ไฉน ร่วม สุข ทุกข์ ได้ กว่า ผู้ อื่น มาร ภาณิต จึง
ให้ รัก มาก กว่า ผู้ อื่น จึง ควร ว่า บัณฑ ความ รัก ที่ จะ เสมอ ด้วย
ความ รัก ลูก ไม่มี ส่วน โศก นั้น เป็น ประโยชน์ ที่ จะ ใช้ เป็น พาหนะ

ในการหา แลเป็นสัตว์ที่นิยมว่าเป็นพาชนะของพระอิศวร ทั้ง
มีน้ำมันได้อาศัยที่มันแลทำเป็นเนอบริโลก ซึ่งนิยมว่าเป็นอาหาร
วิเศษ แม้แต่โคมัน ก็ไม่เลิขเขลา สำคัญใช้เป็นของเจิมหน้า
แลทาฉายไล่ผีแลพื้นเรือนเป็นต้น โคเป็นประโยชน์อย่างนี้
จึงควรว่าบัณฑิตทรัพย์ที่ควรสงวนที่ จะเสมอด้วยโคไม่มี ส่วน
แสงของสิ่งอื่น ๆ บางสิ่งก็ค้องอาศัยแสงอาทิตย์ เช่น พระจันทร์
แลดาว บางสิ่งแม้ไม่ได้อาศัยแสงอาทิตย์เช่นไฟ เป็นต้น ก็ไม่
เสมอด้วยแสงอาทิตย์ได้ จึงควรว่าบัณฑิตแสงสว่างที่ จะเสมอ
ด้วยแสงอาทิตย์ไม่มี ส่วนทะเลเป็นประเทศมีน้ำใหญ่กว่าประเทศ
ทั้งปวง จึงควรว่าบัณฑิตที่ ชิงน้ำ มีทะเลเป็นอย่างยิ่ง ส่วนพระ
ศาสดาคริสต์ภายึดเหนี่ยวตามแบบนี้แสดงความโงะอย่างอื่นว่า บัณฑิต
ความรักที่ จะเสมอด้วยความรักตัวไม่มี บัณฑิตทรัพย์ที่ควรสงวน
ยิ่งกว่าเข้าไม่มี บัณฑิตแสงสว่างที่ จะเสมอด้วยปัญญาไม่มี บัณฑิต
ที่ชิงน้ำ มีผลเป็น อย่างยิ่ง ขยายในพุทธภาษิตนี้ว่า แม้ลูกเป็น
ที่รักมากกว่าผู้อื่นก็จริง ถึงอย่างนั้น ชนทั้งปวง ข้อมปรารถนา
เพราะอาศัย ลูกทุกชั้ก่อนกว่าปรารถนาผู้อื่นมีลูกเป็นต้น จึงควร
ว่าบัณฑิตความรักที่ จะเสมอด้วยความรักตัวไม่มี ส่วนเข้าเป็น
อาหารสำคัญ ของมนุษย์ทั่วไป ที่ จะเว้นเสียไม่ได้ เป็นทรัพย์ที่ จำ
ค้องการ แสงหาไว้บริโภคเลี้ยงชีวิต ยิ่งกว่าโค เพราะประโยชน์
อันใดที่ จะสำเร็จแต่โค ประโยชน์นั้นยังมีทางที่ จะหาได้แต่สัตว์

อื่น มีกระเบื้องแสงแพะเป็นคัน จึง ควรว่าบัณฑิตา ทวิพยที่ ควรสงวน
ที่จะเสมอด้วยเขาไม่มี แสงอาทิตย์ก็เป็นแสง สว่าง เห็นได้ง่าย
อยู่แล้วว่า สว่าง กว่าแสงอื่น ถึงอย่างนั้น แสงอาทิตย์ ย่อมส่อง
ให้สว่างได้ ในที่ควรให้สว่าง ไม่ส่องได้ในที่ทั่วไป เช่นในถ้ำที่
ลึกเกิน ก็ส่องเข้าไปไม่ได้ ส่วนปัญญาของเราได้คิดได้ แม้
สิ่งที่เหลือ คาดคะเนว่า จะ คิดได้ ทุกแสง สว่าง นำได้เห็นในที่มืด
จึง ควรว่า บัณฑิตา แสง สว่าง ที่จะเสมอ ด้วยปัญญาไม่มี ส่วน
ทะเลเป็น ประเทศ มีน้ำ ใหญ่กว่าประเทศทั้งปวง ก็ ปราศอยู่
แล้ว อนึ่งแม้ตามคำวานักปราชญ์ว่า บัณฑิตา น้ำ ทั้งปวง กลายมา
แต่ น้ำทะเลเป็น คัน ก่อน ถึงอย่างนั้น ก็ต้องเป็น ผืน ทล ลง ก่อน
ถ้าไม่อย่างนั้น ก็ไม่สามารถ ทำที่ซึ่ง น้ำ ทั้งปวงให้เต็มได้ จึง
ควรว่าบัณฑิตาที่ซึ่งน้ำ มี ผืน เป็น อย่างยิ่ง เข้า เป็นที่ นัยคือว่า เป็น
ทวิพย สำคัญ ของ ชาว ประเทศนั้นในเวลานั้น อย่างนี้ มหานามศาकยะ
จึง ยก การ ทำ น้ำ ขึ้น สอน อหุทธ ศากยะ ทุก กล่าวแล้ว

ในเวลานั้น อหุทธศาकยะ ยังเป็นหนุ่ม อยู่ ไม่เคยดู การ งาร
มัวแต่เล่น ครั้นได้ ฟัง มหา นามศาकยะ ผู้ที่ สอน ด้วย เรื่อง การ งาร
ของผู้ อยู่ครอง เรือน อย่างนี้แล้ว ตามว่า การ งารไม่รู้จัก สิ้น
ที่ สุก ของ การ งารไม่ปราศ อย่างนี้ เมื่อไร การ งาร จัก สิ้น เมื่อไร
ที่ สุก ของ การ งาร จัก ปราศ เมื่อไรแล้วเรา จักได้เป็นผู้ ไม่ ค้อง

ชวนชวน บ้าเรอ คนตัวบ กามคุณห้า มตามาศากยะ ทอบว่า
พ่อ อหุรุทธี การจารไม่สิ้น ที่สุดของการจารไม่มีปรากฏ พ่อ
แลปู่ของเรา เมื่อกำลังยังไม่สิ้นการจารนั้นเที่ยว ค่ายไปหมด
แล้ว อหุรุทธี ศากยะ ทอบว่า ถ้าอย่างนั้นพี่ รู้เอาเองเถิด ด้วย
ประโยชน์ของผู้ครองเรือน น้องจักบวชละ ครั้น อหุรุทธี ศากยะ
ว่าอย่างนี้แล้ว เข้าไปหา มารดาบอก ว่า แม่ฉันอยาก จะบวช
ขอแม่จง อนุญาตให้ฉันบวชเถิด มารดา ทอบว่า พ่อ อหุรุทธี เจ้า
สองคนเป็นลูกที่รักที่ ชอบใจ ไม่เป็นที่เกลียดชัง ของแม่ แม่
เจ้าทั้ง สอง จักพาแม่ ก็ไม่ อยากจะ พลาดพราก จากเจ้า ทั้ง สอง เหตุ
ใดน จักยอมให้เจ้า ซึ่งยัง เชน อยู่ ชกบวช อหุรุทธี ศากยะ ก็ช้อนวอน
ขอให้ อนุญาตให้ บวชเป็น หลาย ครั้ง

ในเวลา นั้น ภัททิย ศากยะ ซึ่งเป็นโอรสของ นาง กาฬโคชาใน
พระวงศ์ นั้น เมื่อ สิ้น ศากยะ ที่เป็นผู้ใหญ่แล้ว ได้เป็นเจ้าแผ่นดิน
ปกครอง หมู่ ศากยะ พระ มารดา ของ พระเจ้า ภัททิยะ นี้สืบเนื่อง มา แต่
ถึง แห่ง พระวงศ์ ไทณ ข้าพเจ้า ยัง สืบ ไม่ ได้ ความ เพราะ ใน หนังสือ
นี้ ๆ มักแสดง แต่ ถึง พระวงศ์ ของ พระ ศาสตรา แต่ ถึง พระวงศ์ ที่
เกี่ยว ข้อง ด้วย พระ ศาสตรา นั้น ข้าพเจ้า ใ้ ครวญ ญู เห็น ว่า เกิน ที่
พระ ราชนคร ของ พระเจ้า โยถกกราช เจ็ด พระ องค์ สร้าง พระ นคร ขึ้น ใหม่
แล้ว ถึง ศากยะ วงศ์ สืบ มา ศากยะ ทั้ง เจ็ด องค์ นั้น คง แบ่ง ที่ แผ่นดิน
ใน อาณาเขต ที่ ออก เป็น เจ็ด ส่วน ให้ กัน แล กัน เป็น ผู้ ปกครอง คน ละ

ส่วน ๆ ทั้งเป็นเจ็ดตระกูล ในตระกูลอันหนึ่งแลอันหนึ่ง เมื่อบูรพ
 บุรุษ ต่อกันแล้ว มีอนุบุรุษสืบตระกูลต่อมา แต่คงรวมตระกูล
 ทั้งเจ็ดนั้นเรียกว่า ศากยวงศ์ แลในตระกูลทั้งเจ็ดนั้น บางคราวก็
 ไม่รวม อยู่ในความปกครองเป็นอันเดียวกัน บางคราวก็รวมอยู่
 ในความปกครองเป็นอันเดียวกัน เทียบด้วยธรรมเนียมเก่า เหมือน
 ธรรมเนียม ในแคว้นแคว้นวัชชีแลแคว้นแคว้นมัลละ ในแคว้น
 วัชชีมีเจ้าวงศ์หนึ่งเรียกว่า ลิงขวิ ในแคว้นมัลละมีเจ้าวงศ์
 หนึ่งเรียกว่า มัลละ เป็นผู้ปกครอง ในวงศ์เจ้าทั้งสองนั้น ไม่ได้
 เรียกเจ้าผู้ใดผู้หนึ่งว่าเป็นราชา ไม่เรียกอย่างพระเจ้าพิมพิสาร
 พระเจ้าแผ่นดินมคธ และพระเจ้าปเสนทิ พระเจ้าแผ่นดินโกศล
 ทำนองทั้งสองนี้เขาเรียกว่า ราชา ส่วนเจ้าในพระวงศ์ทั้งสองนี้ เขา
 เรียกว่า ลิงขวิ แล มัลละ เสมอกันหมด เมื่อมีกิจเกิดขึ้น
 เช่น การสงคราม เป็นต้น เจ้าเหล่านั้น ก็ประชุมกันปรึกษาแล้ว
 ช่วยกันจัดการตามควร เทียบด้วยธรรมเนียมใหม่ เหมือนธรรมเนียม
 ในแคว้นแคว้นเชอมุนีนั้น ในแคว้นแคว้นเชอมุนี แบ่งอาณาเขตต์
 เป็นส่วน ๆ มีเจ้าเป็นผู้ปกครองทุกส่วน ๆ ทั้งเป็นตระกูลอันหนึ่ง
 อันหนึ่งสืบกันมา มีชื่อเรียกเจ้าผู้ปกครองต่าง ๆ กันตามมีอำนาจ
 แลที่ค้ำจุนมากหรือน้อย ตระกูลเจ้าเหล่านั้นมีชื่อเป็นพระวงศ์
 เดียวกัน แต่บางครั้งก็ไม่อยู่ในความปกครองอันเดียวกัน บางครั้ง
 ก็อยู่ในความปกครองเป็นอันเดียวกัน คือยกเจ้าในเมืองหนึ่งขึ้น

เป็นราชาธิราช มีอำนาจปกครองทั่วไป เหมือนในบัดนี้ เขายกเจ้า
ในกรุงปรัศเซียขึ้นเป็นราชาธิราช รวมอยู่ในความปกครองอันเดียวกัน
ธรรมเนียมในแคว้นศากยะ ก็เช่น จะเป็นเหมือนอย่างนี้ เดิมที
ตระกูลเจ้าผู้ปกครองกรุง กบิลพัสดุ์ จะมีราชาธิราชปกครอง หรือ
จะเป็นเมือง อยู่ในความปกครอง ของตระกูลแห่ง พระศาสดา ผู้แห่ง
หนังสือ นั้น ๆ จึงว่าแต่เพียง ย่อ ๆ ว่า พระราชาบุตร ของ พระเจ้าโศก
กาวราชเจต พระองค์ สร้าง กรุง กบิลพัสดุ์ ขึ้นใหม่แล้ว ตั้งศากยะวงศ์
สืบ มาถึง เวลา พระเจ้าสุทโธทนะ เป็นผู้ปกครองกรุงกบิลพัสดุ์ พระวงศ์
ศากยะ ทั้งเจ็ด ถึง จะไม่ได้ รวมอยู่ในความ ปกครอง อันเดียวกันหรือถึง
อื่น จะเป็นราชาธิราช ผู้แห่งยาฬิ จึงไม่เรียกว่า ราชา หรือศากยะ
ราชา เรียกแต่เพียงว่า สุทโธทโน สักโก เหมือนเรียกมหา
นาโม สักโก อหุโรหิ สักโก เป็นต้นนั้น ส่วนผู้แห่งอรรธ
กถาทันตมค เรียกว่า ราชา ข้าพเจ้าได้ว่าไว้ข้าง ต้นว่าเป็น
พระเจ้าแผ่นดินเทียบยศราชานั้น ตามคำในอรรถกถาซึ่งรู้กันมาก
แม้ พระเจ้าสุทโธทนะจะได้เป็นราชาธิราช ก็ไม่ผิดนัก เพราะผู้
ปกครองแผ่นดินโดยลำพังตนเองไม่ขึ้นอยู่ในใคร ก็ควรเรียกว่าพระเจ้า
แผ่นดินได้ ครั้นถึงเวลา พระเจ้าวัชทิสะ เป็นผู้ปกครอง แผ่นดิน ครอบ
ถึง พระวงศ์ ของ ท่าน จะเป็นราชาธิราช ผู้แห่งยาฬิ จึงได้เรียกว่า
ศากยะราชา เหมือนเรียกพระเจ้าพิมพิสารว่า ราชา มากโซ
ไม่เรียกว่า สักโก เฉย ๆ อย่างเรียก พระเจ้าสุทโธทนะเป็นต้น แต่

พระเจ้า ภัททิยะ นั้นคง จะไม่ได้ อยู่ใน ถึง พระวงศ์ ผู้ปกครอง กรุง
กบิลพัสดุ์ เป็นแน่ ผู้คงบวช ก็คงไม่ได้ อ้าง ถึง ชื่อเมือง

ครั้น อหุรุทธ กายะ อหุรรณ เมือง ๆ อย่าง นั้น มารดา จึง คิด ว่า
พระเจ้า ภัททิยะ เป็น สหาย ของ อหุรุทธ ลูก เรา ท่านคง ไม่ อาจ บวช
เป็นแน่ จึง พูด ว่า พ่อ อหุรุทธ ถ้า พระเจ้า ภัททิยะ บวช ด้วย เจ้า
จง บวช เด็ด อหุรุทธ ได้ ฟัง อย่าง นั้น แล้ว ไป เฝ้า พระเจ้า ภัททิยะ
ทูล ตาม ใ้ ไหวสาร ของ ผู้ คำนวณ กัน ว่า เพื่อน เลี้ยง บัณฑิต ของ เรา
เนื่อง ด้วย บัณฑิต ของ ท่าน

ก. ถ้า อย่าง นั้น อย่า เมือง เลี้ยง เพื่อน ท่าน จง บวช ตาม สบาย
เด็ก

ข. ไป ด้วย กัน เด็ก เพื่อน เรา จัก บวช ด้วย กัน ทั้ง สอง คน

ก. เรา ไม่ อาจ บวช ถ้า สิ่ง อื่น ที่ เรา อาจ เรา จัก ทำ ได้ แก่
ท่าน ได้ ท่าน จง บวช เอง เด็ก

อ. มารดา พูด ภาเรา ว่า ถ้า พระเจ้า ภัททิยะ บวช ด้วย เจ้า จง
บวช เด็ด ท่าน ได้ พูด ไว้ แล้ว ว่า ถ้า อย่าง นั้น อย่า เมือง เลี้ยง
เพื่อน ท่าน จง บวช ตาม สบาย เด็ก ถ้า ท่าน ไม่ บวช บัณฑิต ของ
เรา ก็ ยัง ต้อง เนื่อง ด้วย ท่าน เรา จะ มิ ได้ บวช หรือ ไป ด้วย กัน
เด็ก เพื่อน เรา จัก บวช ด้วย กัน ทั้ง สอง คน

สมัย นั้น ชน ทั้ง ศลาบ เป็น คน ต้อง พากัน วิ่ง ไล่ ไขวญญา
อย่างไร แล้ว ต้อง ทำ อย่าง นั้น จริง พระเจ้า ภัททิยะ พลาก ทำ

อย่างนั้นแล้ว ก็จำเป็นที่เรจะต้องบวชด้วย จึงขอฝากว่า เพื่อน
 รอสักเจ็ดปี ก่อนเกิด ค่ำ ล่วงเจ็ดปี เราจึงค่อยบวชด้วยกัน
 ทั้งสองคน

อ. นานหนักเพื่อน เราไม่อาจรอถึงเจ็ดปี

พระเจ้าภักทิยะก็ขอฝากผ่อนลงมา ๆ จนถึงถึงเดือน อหุทธ
 ศากยะก็ไม่ยอม พระเจ้าภักทิยะจึงตรัสว่า เพื่อน รอสักเจ็ดวัน
 เกิด พอเรามอบราชสมบัติแก่ลูกแล้วพี่น้องก่อน

อ. เพียงเจ็ดวันเท่านั้น ไม่นานเลยเพื่อน เราจักรอ

ครั้นพระเจ้าภักทิยะยอมจะบวชด้วยแล้ว อหุทธศากยะชวน
 ศากยะอื่นได้อีกสาม คือ อาณัณฑะ ภค ภิรมพิละ โกถิยะหนึ่ง คือ
 เทวทัตต์ เปนเจ็ดคนทั้งอุปาลี ซึ่งเป็นภูษามาตา พร้อมใจ
 กันออกจากเมือง ไปเฝ้าพระศาสดาที่อุยฺยนิคมทูลขอบวช เมื่อ
 ก่อนบวช ศากยะเหล่านั้นทูลว่า ข้าพระเจ้าทั้งหลายเปนศากยะ
 มีมานะถือตัวกล้า อุปาลีผู้นี้เป็นคนวิไช้ของข้าพระเจ้าทั้งหลาย
 มาหานแล้ว ขอพระองค์จงให้อุปาลีบวชก่อนเกิด ข้าพระเจ้า
 ทั้งหลาย จักได้ทำถาวรไฉว์กราย ลูกค้ำชววิ ประณมมีธ แต่กิจ
 ที่สมควรอื่นๆ แก้อุปาลี เมื่อเป็นอย่างนี้ ข้าพระเจ้าทั้งหลายจัก
 ตระมานะความถือตัวว่าเปนศากยะได้ พระศาสดาก็โปรดให้บวช
 อุปาลีก่อน ให้บวชศากยะเหล่านั้นภายหลัง

ในภิกษุที่บวชใหม่นี้ พระอุปาลีได้ฟัง กับมัญญานทีพระศาสดา

ทวิส สหยา บำเพ็ญเพียร ก็ได้สำเร็จ พระอรหันต์แล้ว ท่านได้ศึกษา
จำทรงวินัยปฏิปาณ แหม่นฆ่าชำนาญมาก พระศาสดาทวิสสรรเสริญ
ว่า เป็นยอดของภิกษุ ผู้ทรงวินัย ภายหลังเมื่อ พระศาสดา นิพพาน
แล้ว พระมหากัสสปะ ทำ การสังคายนา พระธรรมวินัย สังฆัสสมมติ
ให้ท่านเป็นผู้วิสาขา ส่วนวินัย เรื่องนี้จักมีปรากฏข้างหน้า

ส่วน พระภักทิสะ ได้บัตลุ พระอรหันต์แต่ใน พรหมชาติก่อนนั้นแล้ว
ไปในป่าดงทิพย์ อยู่ได้ร่วมไม้ดอกไม้ในที่ว่าง รากเรือนแห่งอื่นๆ
ดงทิพย์ มักเปล่งอุทานว่า สุขหนอๆ ทั้งนี้เนื่องๆ ภิกษุทั้งหลาย
จึงนำความทูล พระศาสดาว่า พระภักทิสะ เปล่งอุทานอย่างนี้ คง
ไม่ยินดี ประพฤติพรตมรรค มีชีวิตถึงสุขในราชสมบัติเป็นแน่
ไม่ถองสงสัย พระศาสดา รับสั่งให้หาพระภักทิสะ มาแล้ว ทวิส
ถามว่า ภักทิสะ ได้ยินว่า ท่านเปล่งอุทานอย่างนี้ จริงหรือ
จริง พระพุทธเจ้าข้า ท่านเห็นอำนาจประโยชน์อะไร จึงเปล่ง
อุทานอย่างนั้น เมื่อ ก่อนข้าพเจ้าเป็นเจ้าแผ่นดิน ต้อง จักการ
รักษายิ่งนัก ทั้งภายในวัง นอกวัง ทั้งภายในเมือง นอกเมือง จน
ตลอดทั่วอาณาเขตต์ ข้าพเจ้าแม้มีคนรักษาทั่ว อย่างนี้แล้ว
ยังต้อง กลัว หวาดวังเหี่ยว สิ้นอยู่เป็นนิตย์ เทียบนี้ข้าพเจ้า แม้ไป
ในป่า แม้อยู่ได้ร่วมไม้ดอกไม้ในที่ว่าง รากเรือนแห่งอื่นๆ ไม่กลัว
แล้ว ไม่หวาดแล้ว ไม่วังเหี่ยวแล้ว ไม่สิ้นแล้ว ไม่ต้อง
ชวนช่วย มีชนคงเป็นปกติ ไม่ลุกขึ้นเหตุความกลัว อาศัย

อาหาร ที่ผู้อื่นได้ เลี้ยงชีวิต มีใจเป็นกุศลอยู่ ข้าพระเจ้า
เห็นอำนาจประโยชน์อย่างนี้ จึงเปลี่ยนอุทานอย่างนั้น

ส่วน พระอนุรุทธะ วันหนึ่งตรึกถึง ธรรมวินัยว่า ธรรมนี้ของ
ผู้มีความ ปราดหยาบ ไม่ใช้ของ ผู้มีความ ปราดหาใหญ่ ของ
ผู้สันโทษ ยินดีด้วยของ ที่มีอยู่ ไม่ใช่ของ ผู้ไม่สันโทษ ของผู้สงก
แล้ว ไม่ใช่ของ ผู้ยินดีในหมู่ ของผู้ปรารถนาความเพียร ไม่ใช่
ของ ผู้เกลียดคร้าน ของผู้ มีสติ ทั้งนั้น ไม่ใช่ของ ผู้มีสติ หลัง
ของ ผู้มีใจ ทั้งนั้น ไม่ใช่ของ ผู้มีใจไม่ ทั้งนั้น ของผู้ มีปัญญา
ไม่ใช่ของ ผู้ มีปัญญา ความ พงพระ ศาสตราเสกไป ถึง ทรงทราบ
ว่า พระ อนุรุทธะ ตรึก อย่าง นั้น ทรง อุโมทนาว่า ชอบ ละ ฯ อนุรุทธะ
ท่าน ตรึกธรรมที่ พระ มหาบุรุษ ตรึก ชอบ ละ อย่าง นั้น ท่าน
จึงตรึก ธรรมที่ พระ มหาบุรุษ ตรึก เป็นที่ แปลกนี้ว่า ธรรมนี้ของ
ยินดีในธรรมที่ไม่ได้เห็น ข้า ไม่ใช่ของ ผู้ยินดีในธรรมที่ได้เห็นข้า
เพราะ ท่าน ตรึกธรรม ที่ พระ มหาบุรุษ ตรึก แปลกข้อนี้ ท่าน จัก
บิลดู ฉานที่หนึ่ง ที่สอง ที่สาม ที่สี่ ตามท่าน จัก หวัง แต่
นั้น บังสุกุลจิร จัก ปราศจาก แก่ท่าน (ผู้ ยินดี อยู่ ด้วย ความ ยินดี อันไม่
มีความ สกุง เช่น เกร็ง อยู่ สำราญ หยั่ง ลงสู่ นิพพาน) เหมือนหีบ
เก็บผ้าอันเต็ม ด้วยผ้าที่ ย้อมแล้ว ต่างๆ ของ กฤตยติ หรือของ บุตร
แห่ง กฤตยติ โภชนะ คือ ก้อนข้าว ที่ไว้ ด้วย กำลัง ปลีแข็ง จัก
ปราศจาก แก่ ท่าน เหมือน เข้า สุก แดง เข้า สาลีอัน ปราศจาก มลทิน

มีแกงแล กับมาก ของคฤหบดี หรือของบุตรแห่งคฤหบดี เสนาสนะ คือโคณ ต้นไม้ จักปรากฏแก่ท่าน เหมือนเรือน ยอดมีปูนอันขวก ก็ แล้วทั้ง ภายในภายใน นอก มีบานหน้าต่าง อันจิตสนิทก็ กับเข็มน่าลม เข้าไม่ได้ ของคฤหบดี หรือของบุตรแห่งคฤหบดี ที่หนึ่งทีนอนที่อาภักด้วย กล้วย จักปรากฏแก่ท่าน เหมือนบัลลังก์อันอยู่ด้วยเครื่องลาด อันวิจิตร ของคฤหบดี หรือของบุตรแห่งคฤหบดี บาคองด้วย มุตร เน่า จักปรากฏแก่ท่านเหมือนยาต่างๆ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ของคฤหบดี หรือของบุตรแห่งคฤหบดี ฉนี้ ครั้นครุสกับพระ ธนุรุทชะ อย่างนี้แล้ว เสดา กลับมาที่ ประทับ ทรงแสดงมหาปฐวิตถกแก่ชัษนี้แก่ ภิกษุทั้งหลาย ใน ข้อว่าธรรมนี้ของผู้มีความปรารถนาน้อย ไม่ใช่ของผู้มีความ ปรารถนาใหญ่ขึ้น ทรงแสดง ลักษณะของผู้มีความ ปรารถนา น้อยว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นคนมีความ ปรารถนา น้อย สันโทษ สงัด มีความเพียร ปรารภแล้ว มีสติทั้ง มั่น มีใจ ทั้ง มั่น มีปัญญา ยินดี ในธรรมที่ไม่ได้เห็น ชั่ว ไม่อยากว่า ขอชนทั้งหลายจงรู้ว่าเรา เป็นอย่าง นี้เถิด อย่างนี้เรียกว่าผู้มีความ ปรารถนา น้อย ในข้อ ว่าธรรมนี้ของผู้สันโทษ ยินดี ด้วย ของอันมีอยู่ ไม่ใช่ขอผู้ไม่ สันโทษนี้ ทรงแสดง ลักษณะของผู้สันโทษว่า ภิกษุในธรรม วินัยนี้ ยินดีแล้ว ด้วย จีวรบิณฑบาตเสนาสนะ แลภัสสย ยัง

แลถ่อมความมีตามใจ อย่างนี้เรียกว่าผู้สันทิโกะ ในข้อว่า ขรรณ
 นี้ของผู้สงฆ์แล้ว ไม่ใช่ของผู้ยติในหมู่นี้ ทรงแสดงลักษณะ
 ของผู้สงฆ์แล้วว่า เมื่อภิกษุในขรรณวินัยนี้อยู่สงฆ์ มีภิกษุ
 ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา หรือ พระราชา ราชามาตย์ ทิศาณิยะ
 สาวกของทิศาณิยะ ผู้ใดผู้หนึ่ง เข้าไปหา เธอมีใจห้อมไปในวิเวก
 ค้องการ คัวยวิเวก ยินดีในความหลักชก กล่าวด้วยคำปรกอบ
 ด้วยความส่งเขา กลับ (ไม่พูดซักซำ) อย่างนี้เรียกว่าผู้สงฆ์ ใน
 ข้อว่า ขรรณ นี้ของผู้มีความเพียร ปรารภแล้ว ไม่ใช่ของผู้เกีย
 ศร้างนี้ ทรงแสดงลักษณะของผู้มีความเพียร ปรารภแล้วว่า
 ภิกษุในขรรณวินัยนี้ มีความเพียร ปรารภแล้ว เพื่อจะ ละ อกุศล
 ขรรณ แลถึงพร้อม กุศล ขรรณ มีความเพียร เปนดุจเร็วแรง
 เครื่องก้าวไปสู่คุณเขื่องน่าชื่นมื่น ไม่ทอดธุระในกุศล ขรรณเสีย
 อย่างนี้เรียกว่า มีความเพียร ปรารภแล้ว ในข้อว่า ขรรณ นี้
 ของผู้มีสติทั้งนี้ ไม่ใช่ของผู้มีสติหลงนั้น ทรงแสดงลักษณะ
 แห่งผู้มีสติทั้งนี้ว่า ภิกษุในขรรณวินัยนี้ เปนผู้มีสติ คือ
 ปรกอบ ด้วยสติเป็นขรรณอัธ วัชชา ตน เปนอย่างยิ่ง ความระลึกได้ ซึ่ง
 กิจที่ได้ทำแล้วหาญ แลหาทำที่ได้พูดแล้วหาญ อย่างนี้เรียกว่าผู้
 มีสติทั้งนี้ ในข้อว่า ขรรณ นี้ของผู้มีใจทั้งนี้ ไม่ใช่ของผู้ไม่
 มีใจทั้งนี้ ทรงแสดงลักษณะ ของผู้มีใจทั้งนี้ว่า ภิกษุใน
 ขรรณวินัยนี้สงฆ์แล้ว จากกาม สงฆ์แล้ว จากอกุศลขรรณ ได้

บัลลุลุณณ คือ ขรรณณ บัณณิกเพ่ง ที่หนึ่ง พร้อมด้วย วิคก วิจาร
 มีปีติแล สุข เกิดแก่ วิเวก ได้บัลลุลุณณ ที่สอง มีความผ่องใสใน
 ภายใน มีความที่แต่ง จิตต์ เป็น กวง เทียว เกิดขึ้น ไม่มี วิคก
 วิจาร เพราะ ร่างยัง วิคก วิจาร เสียได้ มีปีติแล สุข เกิดแก่ สมาธิ
 เพราะ คลายปีติเสีย เขาเป็นคน อุเบกขา อยู่เฉย ๆ มีสติสัมปชัญญะ
 แล เสวย สุข ด้วย นาม ภายใต้ บัลลุลุณณ ที่สาม ที่ พระ ขริย เจ้ากล่าว
 ว่า ท่านผู้ใด ญาณ นั้น เป็นคน อุเบกขา มีสติ อยู่เป็น สุข ได้
 บัลลุลุณณ ที่สี่ มีสติ เป็น ขรรณณ คนก ทก เพราะ อุเบกขา ไม่
 มีทุกข์ ไม่ มีสุข เพราะ ละสุข ทุกข์ เสียได้ แล โสมนัสส์ แล
 โทมนัสส์ ตก ล่วง ลับ ไป ก่อ นแล้ว อย่างนี้ เรียกว่า ผู้มีใจ ตั้งมั่น
 ในข้อว่า ขรรณณ นี้ ของ ผู้มีปัญญา ไม่ใช่ ของ ผู้มีปัญญา ทรม
 นั้น ทรง แสดง ลักษณะ ของ ผู้มีปัญญาว่า ภิกษุ ใน ขรรณณ วินัย นี้
 เป็นผู้ มีปัญญา คือ ประกอบ ด้วยปัญญา ไป ยัง ความ เกิด แล ตับ ของ
 สังขาร เป็น เครื่อง ไป ราก กิเลส ทั้ง มา ตัก สามารถ ละ เาะ รุค กิเลส
 ให้ สิ้นได้ ให้ ถึง ความ คับ ทุกข์ โดย ชอบ อย่างนี้ เรียกว่า ผู้มี
 ปัญญา ในข้อว่า ขรรณณ นี้ ของ ผู้มีสติ ใน ขรรณณ ไม่ได้ เห็น ชำ ไม่ใช่
 ของ ผู้มีสติ ใน ขรรณณ ได้ เห็น ชำ นั้น ทรง แสดง ลักษณะ ของ ผู้มีสติ ใน
 ขรรณณ ไม่ได้ เห็น ชำว่า จิตต์ ของ ภิกษุ ใน ขรรณณ วินัย นี้ แล่นไป แล
 เลื่อนไต่ ตั้ง อยู่ น้อมไป ใน ความ คับ ขรรณณ ที่ ได้ เห็น ชำ (คณคา
 มาหะ ภูฏฐิ) อย่างนี้ เรียกว่า ผู้มีสติ ใน ขรรณณ ไม่ได้ เห็น ชำ พระ

ศาสตรา ทรงแสดง มหาปฐวิตถ์ แปลก ชั่ว แก่ ภิกษุ ทั้งหลาย อย่างนี้
 ฝ่าย พระ อหุรุทระ ย้ำเพิกเฉยเพียรไป ก็ได้ บัณฑิต พระ อหุรุทระ ผล
 วัน ศรั้ง ภิกษุ ทั้ง หลาย ไปหา แล้วถาม พระ อหุรุทระ ว่า ท่านผู้
 มีอายุ ได้ถึง ความ เปน ผู้รู้ ยิ่งใหญ่ แล้ว เพราะ เจริญธรรม
 อะไร ทำได้ มาก เพราะ เราได้ เจริญ สติ บัฏฐานสี่ ทำได้ มาก คือ
 พิจารณา เหนในกาย เปนแต่ สัก ว่า กาย พิจารณา เหนใน เวทนา เปน
 แต่ สัก ว่า เวทนา พิจารณา เหนใน จิต্ত เปนแต่ สัก ว่า จิต্ত พิจารณา
 เหนใน ธรรม ที่ เกิด กับ จิต্ত เปนแต่ สัก ว่า ธรรม มีความ เพียร มี
 สติ สัมปชัญญะ นำ อภิธมา ความ มุ่งหมาย แล โทมนัสส์ ความ เสีย
 ใจ ใน โลก เสีย ท่าน สรรเสริญ ผู้ที่ เจริญ สติ บัฏฐานสี่ ให้ ภิกษุ
 ทั้ง หลาย พึง ถวาย ชั่ว อยู่มา ว่า เปรียบ เหมือน แม่ น้ำ คงคา อัน ไหล
 ไป ใน ทิศ ทวัน ออก มหาชน มา ถวาย หวัง ะ ทดให้ ไหล กลับ ไป ข้าง
 หลัง ท่าน ทั้ง หลาย ะ สำคัญ ชั่ว นั้น เปน ไฉน ะ ทำได้ อย่าง นั้น
 หรือ ทำไม่ได้ เลย ท่าน ผู้มี อายุ เพราะ เหตุ อะไรเล่า เพราะ ว่า
 แม่ น้ำ คงคา ที่ ไหล ไป ใน ทิศ ทวัน ออก นั้น ะ ทำให้ ไหล กลับ ไป ข้าง
 หลัง นั้น ไม่ ย่าง เลย มหาชน นั้น ะ ต้อง เหน็จ เหนือ ย ลำบาก เปล่า
 เท่า นั้น ท่าน ผู้มี อายุ ชั่ว นี้ แล ฉันทโค ภิกษุ ผู้ เจริญ สติ บัฏฐาน
 สี่ ทำได้ มาก ถิ่น นั้น ถ้า ะ มี พระ ราชา หรือ ราชมหาสมณาคัย
 ญาติ มิตร มา ปลอบ เล้า โสม ถวาย โภค ทรัพย์ ว่า พ่อ เข้ม เจ้า จัก
 หุง ห่ม ผ้า ย้อม หน้า ผาก ทำอะไร เจ้า จัก โทน หัก ถือ ภาชนะ กระเบื้อง

เที่ยวขอทำอะไร เจ้าจงสืบมาบริโลกสมบัติแลทำบุญเกิด ภิกษุ
นั้น ละสิกขา สักมา ตามคำ ที่ว่า นั้นไม่มีเลย เพราะ เหตุอะไรเล่า
เพราะจิตต์ ของเขื่อนั้นเข้าไปในวิเวก เสียนานแล้ว พระอนุรุธจะท่าน
ได้เจริญสติปัฏฐาน สี่เองแล้ว สรรเสริญผู้เจริญสติปัฏฐานสี่ ดังนี้
ฝ่าย พระ อานนท์ ได้ พังใจว่าท ของพระ มุณฑมัทธานิบุคร์ ได้
บิณฑุ พระโสคา ยัคคิณล วันหนึ่ง พระ ศาสตรา คริส ขอให้สงฆ์เลือก
ศา ภิกษุ ซึ่ง จะเป็น ผู้อุปัฏฐาก พระ องค์เป็นนิจ ด้วยว่า เมื่อ ก่อนแต่
กาลนี้ ภิกษุ ที่ เป็นผู้อุปัฏฐาก พระองค์ ไม่คงตัวผลัดเปลี่ยนกันไป เวลา
ที่ผลัดเปลี่ยน กันยังไม่ มีผู้รับ ท่อ ต้องเสด็จ อยู่ พระองค์ เกี่ยวได้
ความรำลึกยาก สงฆ์ จึงเลือก พระ อานนท์ถวาย พระ อานนท์ ทูล
ขอพร แยก ประการ ข้อ คั่นและ ข้อที่สองว่า ถ้า พระ องค์ จักไม่
ประทาน จีวร แล บิณฑบาต อัน ประณีต ที่ พระองค์ ได้ แล้วแก่ข้าพระเจ้า
ข้อ ที่ สามว่า ถ้า จักไม่โปรดให้ ข้าพระเจ้า อยู่ ในที่ประทับ ของ พระ
องค์ ข้อที่สี่ว่า ถ้า จักไม่ทรง พา ข้าพระเจ้า ไปใน ที่นิมนต์ ข้อที่ห้า
ว่า ถ้า พระองค์ จะ เสด็จไป สู่ที่นิมนต์ ที่ข้าพระเจ้า รับไว้ ข้อที่หกว่า
ถ้าข้าพระเจ้า จัก พา บริภิกษุ ซึ่ง มาเฝ้าพระองค์ แต่ที่ไกลเข้าเฝ้าได้ ในขณะ
ที่ มาแล้ว ข้อที่เจ็ดว่าถ้า ความ สงสัย ของข้าพระเจ้า เกิดขึ้นเมื่อใด
ขอได้โปรดให้เข้าเฝ้าทูลถามเมื่อ นั้น ข้อ ที่แปดว่า ถ้า พระองค์ ทรงแสดง
ธรรม เทศนา อันใดในที่ ถัดหลัง ข้าพระเจ้า จัก เสด็จ มาทวิสัยออกธรรม
เทศนา อัน นั้น แก่ข้าพระเจ้า ถ้า พระองค์ ประทาน พร แยก ประการ นี้

แก่ข้าพระเจ้า ข้าพระเจ้า จักเป็นผู้อุปัฏฐาก พระองค์ อาณัติท่ามเหน
 โทษ อไรในสี่ ข้อข้าง คณเฑาะว์ อาณัติสี่ อไรในสี่ ข้อข้าง ปลาย จึงขอ
 อย่างนี้ ถ้าข้าพระองค์จักได้ของสี่ข้อข้างคณเฑาะว์ จักมีคนพูดได้ว่า
 พระอาณัติได้ลาภอย่างนี้ อย่างนั้น จึงบำรุงพระศาสนา บำรุง
 อย่างนี้ จะหนักหนาอะไร ถ้าข้าพระเจ้าจักไม่ได้พรสามข้อเบื้องปลาย
 จักมีคนพูดได้ว่า พระอาณัติบำรุงพระศาสนาทำอะไร เพราะพระ
 องค์ไม่ทรงอนุเคราะห์แม้ด้วยกิจเท่านี้ ถ้าข้าพระเจ้าจักไม่ได้พร
 ที่สุก จักมีผู้ถามข้าพระเจ้าในที่ลับ สลึงพระองค์ว่า ชรรมนั้น
 พระองค์ทรงแสดงในที่ไหน ถ้าข้าพระเจ้าบอกไม่ได้ เขาจะพูดได้
 ว่า ท่านไม่รู้แม้แต่เรื่องเท่านี้ ไม่ละ พระศาสนาเที่ยวตามเสก
 อยู่ ภูเขาตามถ้ำถ้ำ ถ้ำถ้ำ เพราะเหตุอะไร ครั้นพระอาณัติ
 ทูลแสดงโทษในข้อที่ไม่ควรได้ แลอาณัติสี่ในข้อที่ควรได้ อย่างนี้
 แล้ว พระศาสนา ก็ทรงอนุญาตตามขอ ทั้งแต่ถ้ำถ้ำนั้นมา พระ
 อาณัติก็อุปัฏฐาก พระศาสนาโดยเอื้อเฟื้อ เพราะท่านอยู่ในที่ใกล้
 พระศาสนา ได้ฟังธรรมที่ทรงแสดงแก่ตนเองแลผู้อื่น มีสติ
 จำทรงไว้ ได้มากไม่พลั้งพลาด มีเพียรเอาใจใส่ในการเวียนสรวาย
 จำทรง จึงเป็นผู้ฉลาดในการที่จะแสดงธรรมมาก พระศาสนา
 ทรงสรรเสริญว่า เป็นบอกของวิภัญญะ ผู้มีสติ มีกตัญญู มีความเพียร
 ถ้าบริษัทหมู่ใดหมู่หนึ่งเข้าไปหา พระอาณัติ บริษัทนั้นมิใช่บริษัท
 แม้ด้วยได้เห็น ถ้า พระอาณัติแสดงธรรม บริษัทนั้นมิใช่บริษัท

แม้ตัวได้ฟัง ขริบขื่นยังไม่ทันเชื่อในการฟัง พระอาณัติ
ก็ทรงหยุดก่อน อนึ่ง ท่านเอาใจใส่อยู่ดูจากพระศาสดา เป็นที่พอ
พระทัยแลเป็นคนอยู่ดูจากยิ่ง ยิ่งกว่า ภิกษุที่ ได้เคยอยู่ดูจาก มาแล้ว
พระศาสดาจึงทรง ยก ว่า เป็นยอด ของ ภิกษุผู้ อยู่ดูจาก พระองค์ อนึ่ง
เพราะอาศัยคุณคือ ความเป็น พุทฺธุต เมื่อ พระศาสดา นิพพานแล้ว
พระมหากัสสปะทำ การสังคายนา พระธรรมวินัย สงฆ์ได้เลือก ท่านขึ้น
เป็นผู้วิเศษชนา ในส่วน พระธรรม ซึ่ง จะ กล่าวข้าง หน้า

ส่วน พระภิกษุ แล พระกิมพิละ บำเพ็ญเพียรในวิปัสสนา ก็
ได้บรรลุ พระอรหัตผล แต่ไม่มีเรื่องอะไร ที่ควร จะกล่าวในที่นี้
ส่วน พระเทวทัตไม่ได้ ธรรมพิเศษอย่างหนึ่งอย่างใด ภายหลัง มีลาภ
สักการกรรมจำ วัฏฏะประพฤติวิปริต จาก พระธรรมวินัย ทำคนให้เป็น
ฆ่าศึก ต่อศาสนา . เรื่องนี้จัก มีข้าง หน้า

ปริจเฉท ที่ ๑๒

ครั้งหนึ่ง พระศาสดา เสด็จ อยู่ที่เขาคิชฌกูฏ แขวงกรุงราชคฤห์
ชาวบ้านเป็นอันมากเข้าไปเฝ้า ฟังธรรมเทศนาแล้ว กลับไปแล้ว
กุลบุตรผู้หนึ่ง ชื่อโสณะ เป็นโคตร โกฬวิเศษ ซึ่งอยู่ในหมู่ชาว
บ้านนั้น เข้าไปเฝ้า พระศาสดาทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าได้ฟังธรรม ที่
พระองค์ทรง แสดง เห็นว่า ผู้อยู่ครองเรือน จะ ประพฤติพรหมจรรย์
ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง กุศลซึ่งได้ชักแล้ว ไม่ทำได้ด้วยง่ายเลย

ข้าพเจ้า ยาก จะใคร่ บวช ขอ พระ องค์ งดไปรทให้ข้าพเจ้า บวชเด็ก
 พระ ศาสตรา ก็ไปรทให้บวช ตาม ประสงค์ ครั้น พระ โสณะ โกฬิวิสะ
 บวชแล้ว ทำความเพียร เกิน ชนาก เกิร พงรมไม่หยุด จนเท้า
 แดกก็ไม่ไต่บัลลังก์ ธรรม พิเศษ อย่างใด อย่าง หนึ่ง จึงดำริห์ในใจว่า
 บัณฑิตสาวกของ พระ ศาสตราที่ปรารถนาความเพียรแล้ว เราก็เป็น
 คนหนึ่ง ถึง อย่างนี้จิตต์ของเรา ก็ยังไม่พ้นไป ทกอาสวะ ทั้งปวงก็
 สมบัติใน ครอบงุมของเรา ก็ยังมีอยู่ ถ้าอย่างไร เรา จะ ลี้กออกไป
 ขวริโลก สมบัติแล่นาเพญกุลเล็ก จะเป็นการที่ กว่า ฝ่าย พระ
 ศาสตราได้ทรง ทราบว่า พระโสณะโกฬิวิสะ ปรารถนาความเพียร เกิร
 พงรม จนเท้าแตกแล้ว ดำริห์เช่นนี้ จึงเสด็จไป ถึงที่ อยู่ แห่ง
 พระโสณะโกฬิวิสะ ตรัสถามว่า โสณะ เมื่อก่อน แต่ครั้ง ท่านยัง
 เป็นภคคัสสั ท่านฉลาดเข้าใจในเสียง แห่ง สายพิณ หรือ พระ
 พุทธเจ้าข้า เมื่อใดสายพิณของท่านดังเกินไป เมื่อนี้ สายพิณ
 ของท่านมีเสียง ควร ฟังได้ หรือ ไม่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า เมื่อใด
 สายพิณของท่าน หย่อนเกินไป เมื่อนี้ สายพิณ ของ ท่านมีเสียง
 ควร ฟังได้ หรือ ไม่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า เมื่อใด สายพิณ
 ของท่านไม่ดัง นึกไม่หย่อน นึก ทั้ง อยู่ ใน จันเสมอแต่ พอดี เมื่อ นี้
 สายพิณ ของ ท่านมีเสียง ควร ฟังได้ หรือ อย่าง นี้ พระ พุทธเจ้าข้า
 โสณะ ข้อนี้ แล ฉันทิก ความเพียร ก็ฉันทันนี้ ความเพียร ที่ปรารถ
 เกินไป นึก ก็เกินไปเพื่อความ พึง สรวาน ที่บ่อ หย่อน นึก ก็เกินไป

เพื่อเก็บข้าวขึ้น เหตุนี้ท่านจึงตั้งความเพียร แต่พอเสมอ แล้ง
 ทราบความที่อิทธิฤทธิ์ต้องเป็นของเสมอ กันๆ คือศรัทธา กับปัญญา
 ความเพียร กับสมาธิ ต้องพอๆ กันให้ตลอดแล้ว ถ้าหาก
 หมายในข้อนี้ พระศาสดา คริสฺสสนพระโสณะ โกฬวิริยะ อย่างนี้แล้ว
 เสวยกลับไปทีละระกัษ พระโสณะโกฬวิริยะ ตั้งอยู่ในโอวาทที่พระ
 ศาสดาประทาน ทั้งความเพียร แต่พอประมาณไม่ยิ่งไม่หย่อน นึก
 เจริญวิปัสสนา ใ้ข้ลุล่วงพระอรหัตผลแล้ว เข้าไปเฝ้าพระศาสดา
 ทูลว่า พระองค์ผู้เจริญ ภิกษุผู้รหิตมีอาสวะสิ้นแล้ว อยู่ย
 พรหมจรรย์แล้ว มีกิจที่จำจะต้องทำ ได้ทำเสร็จแล้ว มีภาระของ
 หนักอันวางแล้ว มีประโยชน์ของท่านได้ถึงแล้ว มีธรรมที่ประกอบไว้
 ในภพสิ้นรอบแล้ว ฐิชอบ จึงพ้นแล้ว จากอาสวะ ภิกษุผู้รหิตนี้
 น้อมเข้าไปแล้วในคุณศก สดาม คือ น้อมไปแล้วในบัพพชา ออกไป
 จากกาม ในที่สงัด ในความสรวรมไม่เบียดเบียน ในความสิ้น
 แห่งความถือมั่น ในความสิ้นแห่งความอยาก ในความไม่หลง
 ความสำคัญอย่างนี้ จะพึงมีแก่ท่านบางคนที่ ท่านผู้นี้ อาศัย
 คุณแต่เพียงสักว่าความเชื่อ อย่างเดียวเช่นแท้ จึงน้อมไปใน
 บัพพชา ข้อนี้ไม่ควร เหนออย่างนั้น ภิกษุผู้นี้ ไม่เห็นว่าคุณ
 ยังมีกิจที่จำจะต้องทำ หรือจะต้อง กลับสรรสม ทำกิจที่ได้ทำแล้ว
 อีก เพราะวาระ ไทยะ โมหะ สิ้นแล้ว จึงเป็นผู้ น้อมไปใน

บัณฑิตา ความสำคัญอย่างนี้ ะพึงมีแก่ท่านบางคนว่า ท่าน
 ผู้นี้ ใคร่ลาภสักการ แลความสรรเสริญเป็นแน่ จึงหนีไปในที่
 สงัด ข้อนี้ไม่ควรเห็นอย่างนี้ ภิกษุผู้นี้ เพราะสิ้น ราคะ
 โทษะ โมหะแล้ว จึงเป็นผู้หนีไปในที่สงัด ความสำคัญอย่าง
 นี้ ะพึงมีแก่ท่านบางคนว่า ท่านผู้นี้ เชื่อถือสัจพพระปรมาตมา โดย
 ความเป็นแก่นสารเป็นแน่ จึงหนีไปในความสำรวม ข้อนี้ไม่
 ควรเห็นอย่างนั้น ภิกษุผู้นี้ เพราะสิ้นราคะ โทษะ โมหะแล้ว จึง
 เป็นผู้หนีไปในความสำรวม อนึ่งเป็นผู้หนีไปแล้วในความสิ้น
 แห่งความถือมั่น ในความสิ้นแห่งความอยาก ในความไม่หลง
 ก็เพราะสิ้นราคะ โทษะ โมหะ แล้ว ถ้า อารมณ์มีรูปเป็นต้น ที่
 กล้า มา กระทยคล่องทวาร มี จักขุ เป็นต้น แห่งภิกษุมีจิตต์ หนีไป
 ไปแล้วโดยชอบ อย่างนี้ อารมณ์นี้ก็ไม่ควรขบจำจิตต์ของเขายัง
 อยู่ไว้ จิตต์ของเขายังอารมณ์นี้ไม่ทำให้เขาคิดอยู่ไว้ เป็น
 จิตต์ทั้งนั้นไม่หวั่นไหว เปรียบเหมือนภูเขาคีตา ล้วน ไม่มีช่อง
 ไม่มีโพรง แห่งเคียวทียบ แม้ลมพัดมาในสี่ทิศ แต่ทิศใดทิศหนึ่ง
 ก็ไม่อาจทำให้ หวั่นไหว สเทือน สท้านได้ ฉะนั้น เขาเห็นความเสื่อม
 สิ้นแห่งสังขารอยู่โดยปกติ พระศาสดาได้ทรง พัง กระจัสสรเสริญ
 ว่า พระโสดะโกฬิวิสะ พยากรณ์พระอรหันต์ กล่าวแต่เพื่อความ
 ไม่นำตนเข้าไปเปรียบ แลเพราะท่านได้ปรารภความเพียร ด้วย
 อุตสาหะแรงกล้า แต่ครั้งยังไม่ได้บรรลุ พระอรหันต์ จึงได้เป็น

ผู้ที่พระศาสดาทรงยกว่า เป็นยอดของ ภิกษุผู้ปรารถนาความเพียร
ใน พระพุทธศาสนา

สมัยหนึ่ง พระศาสดาเสด็จ ทาริโกไปในแคว้นแคว้นกูรุ พร้อมกับ
ภิกษุหมู่ใหญ่ ถึงอุลลโกฏฐิตะนิคม พราหมณ์แล คฤหบดีชาว
อุลลโกฏฐิตะนิคมทราวยว่า พระศาสดาเสด็จมาถึง พร้อมกัน
เข้าไปเฝ้า ข้างพวกถวายบังคม ข้างพวกเป็นแต่พูดปราโมทย์ ข้าง
พวกเป็นแต่ประณมมือ ข้างพวกร้อง ประกาศชื่อแลโคตรของตน
ข้างพวกนิ่งอยู่ ทุกหมู่หนึ่งหนึ่งในที่อื่นสมควร ส่วนข้างหนึ่ง พระ
ศาสดาทรงแสดงธรรมเทศนา แะนำให้ พราหมณ์แล คฤหบดีชาว
นิคมนั้นให้เห็นบาปบุญ แลสมทานธำชญาว่าแจ้งในการ ละบาป
บำเพ็ญบุญแล้ว กุลลสา กลับไป ก็แลในเวลาทีพระศาสดาทรง
แสดงธรรมอยู่ นั้น กุลลบุตรผู้หนึ่ง ชื่อ วัฏฐยาละ เป็นบุตรแห่ง
ตระกูลที่เป็นหัวหน้าในนิคมนั้น นิ่งอยู่ในหมู่ชาวนิคมนั้น วัฏฐ
ยาละได้ฟังธรรมเทศนา เกิดศรัทธาเลื่อมใสคิดจะใคร่บวช พอ
ชาวนิคมนั้น กลับไปแล้ว จึงเข้าไปเฝ้า พระศาสดากุลล ชอภัพพชา
พระ องค์ ตรัสถามว่า มารดาบิดา อนุญาต บอมนให้ ท่าน บวชแล้ว หรือ
วัฏฐยาละ กุลลว่า ยังไม่ได้ อนุญาต ครั้นได้ฟังรับสั่งว่า ไม่ทรง
บวช กุลลบุตรที่ มารดาบิดา ยังไม่ อนุญาต จึง กุลลสา กลับไปบ้าน
เข้าไป สถามารดาบิดา จะ ขอออกบวช มารดาบิดา ตอบว่า พ่อ
วัฏฐยาละ เจ้าเป็นลูกผู้เกียจ แลเป็นที่รักที่ ชอบใจของเรา

เคย ตั้งอยู่ในสุข เราเลี้ยงมาให้เป่นสุขแล้ว เจ้าไม่เคยรู้จักทุกข์
แม้สักน้อยหนึ่ง เจ้าจงอยู่ ถิ่นที่มัวรัง คนให้สหาย เลิก จง
ยินดี บริโภค กามคุณ แลทำบุญกุศล อยู่ในที่นี้เถิด เราไม่ยอมให้
เจ้าบวช แม้จะตายเรา ยังไม่ยอมยกพลัทท พราหมณ์จากเจ้า จะป่วย
กล่าวไปใย ถึงจะยอมให้ เจ้าซึ่งยังเป็นอยู่ ออกไปบวช รัฐบาล
พูดอ่อนหวานเป็นหลายครั้ง มารดาบิดาก็ไม่ยอม รัฐบาลเสียใจ
ลงนอนไม่ลุกขึ้น อทอาหารเสียไม่กิน คิดว่าจักตายเสียใน
ที่นี้ หรือจักบวชเท่านั้น มารดาบิดาปล่อยให้ลุกขึ้นกินอาหาร
รัฐบาลก็นิ่งเสีย มารดาบิดาจึงไยหาสหายของ รัฐบาล ขอ
ให้ช่วย กันห้าม รัฐบาล สหายเหล่านั้นก็ไปช่วย ห้าม และ
พูดปลอบด้วยคำต่าง ๆ เห็น รัฐบาลนิ่งเสีย จึงคิดว่าถ้า
รัฐบาลไม่ไต่บวช ก็จักตายเสีย หาเป็นคุณอย่างหนึ่ง อย่างใด
ไม่ ถ้ารัฐบาลไต่บวช มารดาบิดาแลเรา จักได้เห็น รัฐบาล
ตามเวลาที่สมควร ก็ชื่อว่า ความบวชนี้เป็น การหนักไม่เบาเลย
ผู้บวชต้องถือบาตร เคียวเท้าเดินหาบทุกวัน ๆ เมื่อต้องการ
ถ้วยของร้อน ย่อมได้ของเย็น เมื่อต้องการ ถ้วยของเย็น ย่อม
ได้ของร้อน ต้องประพฤติพรหมจรรย์ นอนเวลาเคียว ถิ่นเวลา
เคียว ก็รัฐบาลนี้เป็น คนอ่อนเคย ตั้งอยู่ในสุข เป่นชาติชาว
เมือง เมื่อไม่อาจประพฤติ อย่างนั้นได้ ก็จักกลับ มาที่นี้อีก
ครั้น เราจักพูดให้ มารดาบิดา ของ รัฐบาล ยอมให้บวช ครั้นคิด

อย่างนั้นแล้ว จึงเข้าไปหา มารคาธิดา ของ วัฏฐบาล ซึ่งมีเหตุผล
ให้ฟัง มารคาธิดา ของ วัฏฐบาล เห็นด้วยแล้ว ยอมตาม แต่บวช
แล้ว ขอให้กลับ มา เข้มแข็ง สดาก เกล่า นั้น ก็ กลับไป บอก ความ
แก่ วัฏฐบาล ๆ ทราบ ว่า มารคาธิดา ยอมแล้ว ก็ใจ สดชื่น แจก
ตัวแล้ว อยู่บริโภคนอาหาร พรวางกายมีกำลัง สดไม่แก่วันแล้ว
ไปเฝ้า พระศาสดา ทูลว่า มารคาธิดา อัญญาตแล้ว พระศาสดา ก็
ไปรับไว้ บวช ครั้น พระ วัฏฐบาล บวชได้ ไม่นาน ประมาณ สักถึง
เดือน พระศาสดา เสด็จ จาก ดุสิตโลกวิจิตร นิคม ไป ประทับ เมือง
สาวัตถี ส่วน พระ วัฏฐบาล ตามเสด็จไปด้วย ท่านก็ อยู่ใน ความ
ไม่ประมาณ เจริญวิบัติสนทนา ได้สำเร็จ พระอรหัตผล ซึ่งเป็น ที่ สด
ของ พรหมจรรย์แล้ว (เสด็จไปเฝ้า พระ ศาสดา ทูล ลา กลับไป เข้ม
มารคาธิดา พระศาสดาทรง ทราบ ว่า พระ วัฏฐบาล ไม่ควร จะ
กลับ สัก ออกไป เป็น ศฤกษณ์ แล้ว ก็ ทรง อัญญาตให้ ไป พระ วัฏฐบาล
ถวายบังคม ลา ออก จาก เมือง สาวัตถี เทียบ ทำรีกไปถึง ดุสิตโลกวิจิตร
นิคม พักอยู่ที่ พระราชอุทยาน ของ พระเจ้าโกวัฬยะ ซึ่งเป็น พระเจ้า
แผ่นดินกรุง ซึ่งชื่อ มีกัณฐะ ครั้น เวลาเช้า ท่านเข้าไปนิยชาตใน
นิคมนั้น ในเวลานี้มีบิดา ของ พระ วัฏฐบาล ดูการ เข้มแข็ง อยู่ที่ ศาลา
กลาง เสน พระ วัฏฐบาล จำไม่ได้ ก็ดู น้อยใจ เพราะ ลูก ของ คน ออก
บวช จึงร้องว่า สมณะ ตัว ลั่น เกล่า นี้ ที่ เคยบวช ลูก คน เคยบวช
ซึ่งเป็น ที่ รัก ของ เรา พระ วัฏฐบาล ไป ถึง เว้นนิคม ไม่ได้ ไร ที่

เขาได้ แม้แต่คำบอกส่งให้กลับ ก็ไม่ได้ ได้ อยู่แต่คำ คำเท่านั้น
 เวลานั้น ทาสี แห่งญาติ ของ พระ รัฐบาลคนหนึ่ง กำลัง จะ ทั้ง
 ขนมนม ซึ่งค้างคืน พระ รัฐบาล จึงพูดกะทาสี นั้น ว่า ถ้าของนี้
 มีอัน จะ ต้องทิ้งเสียเป็นธรรมดา ท่านจงเทลงในบาตร ของเรา
 นี้เถิด ทาสี นั้น จำเสียง ของ พระ รัฐบาลได้ เมื่อเท ขนมนั้น ลง
 ในบาตร ก็ จำ ลักษณะ มือแดงทำได้ จึงไป บอก มารดา ของ พระ
 รัฐบาลว่า แม่เจ้าทรายแดง ถูกเจ้ามาจนถึงแล้ว มารดา ทราบ
 แล้วมีความยินดี พูดว่า ถ้าจริงพูดจริง เอ็ง จักเป็นไทไม่ต้อง
 เป็นทาสีแล้ว จึงไป บอกบิดา ของ พระ รัฐบาลให้ทราบ บิดา
 รีบ ตามไป พบ พระ รัฐบาล หวัง ฉันทมนม นั้นที่เชิงฝาเรือน แห่งหนึ่ง
 จึงถามว่า พ่อ รัฐบาลเคยมีศรีหรือ เจ้าถิ่น ขนมนมเช่นนี้ ควร
 เจ้าจะไปเรือน ของ คน มีใช้ หรือ ฤๅชยดี เรือน ของ เราผู้บวชแล้ว
 จักมีแต่ที่ไถน เราเป็น คนไม่มีเรือน เราได้ไปเรือน ของท่านแล้ว
 ไม่ได้อะไรที่เขาได้ แม้แต่คำบอกส่งให้กลับ ก็ไม่ได้ ได้ อยู่แต่
 คำ คำเท่านั้น พ่อมาไปเรือนด้วยกันเถิด ฤๅชยดี อย่างนี้นะ
 เราฉันทแล้ว ถ้าอย่างนั้นขอพ่อ จง รีบไป ฉันทใน วันพรุ่งนี้เถิด พระ
 รัฐบาล ก็ รีบ ด้วยอาการ ที่หนึ่ง อยู่ บิดา ก็ ลา กลับไป ครั้น รุ่งขึ้น
 พระ รัฐบาลไป ถึงเรือนแล้ว บิดา ก็ นำเอา สมบัติ ซึ่งมีอยู่ในเรือน
 ออกล่อแล้ว อ้อนวอนให้ สีกออกมาบริโภคนมขมิต พระ รัฐบาล
 พูดว่า ฤๅชยดี ถ้าท่านจะทำตามคำเรา ๆ จะพูด รงพูดเถิดพ่อ

ถ้าอย่างนั้น ท่านจงให้ทำตุ้งไต้ใหญ่ ๆ แล้ว กรอกเงินทองนี้ให้เต็มแล้ว ให้บรรพตภูเขียมนชนไปถ่วงเสียในกระแสน้ำในท่ามกลางแม่น้ำ เราพูดอย่างนี้เพราะเหตุอะไร เพราะเหตุทุกข์กายทุกข์ใจ ซึ่งมีเงินทองนี้เป็นเหตุ จึงไม่เกิดแก่ท่าน ครั้นพระรัฐบุรุษพูดอย่างนี้แล้ว บิศาเสียใจว่า เหตุใดน พะรัฐบุรุษพูดแล้วอย่างนี้ ฝ่ายภริยาเก่า เข้าจับเท้าแล้วถามว่า ลูกเจ้านางฟ้าที่เป็นเหตุ ให้ท่าน ประพฤติพรหมจรรย์นี้มีรูปว่างเช่นไหนดั่งหญิง เราไม่ไ้ ประพฤติ พรหมจรรย์เพราะเหตุนางฟ้า ภริยาเก่านี้ไ้ ฟัง พระ รัฐบุรุษเรียบรจนว่า นื่อง หญิง อย่างนั้น ก็เสียใจ พระรัฐบุรุษพูดกะบิศาว่า กุศลชยก็ ถ้าโลกชนะจำจะต้องให้ ท่านจงให้เด็ก อย่าเบียดเบียนพเราไ้ ต่ำยากเลย มันเกิดพ่อ เจ้าเสรีแล้ว บิศาว่า อย่างนี้แล้ว ก็ไ้ ยิง พระรัฐบุรุษ ด้วย ของเคียวของ ฉันทอย่าง ประณีต ด้วยมือของตนเอง เหนอแล้ว พระรัฐบุรุษกล่าว คาถา อหโมทนา พอเป็น ทางให้ เกิด สังเวชนี้ ใน ร่างกายแล้ว กลับไปมิลกจิวัน

ฝ่าย พระเจ้าโกวัพยะ เสกไป ประพาส พระ ราช อุทยาน ทอดพระเนตร เห็น พระ รัฐบุรุษ ทรงจำไ้ เพราะ ทรงรู้ จัก มา แต่เดิม เสกเข้าไปใกล้ คริสต์ ปราโสแล้ว ประทับ ณ ราชอาสน์ คริสต์ถามว่า รัฐบุรุษผู้เรณู ความเลื่อม มีสีอย่าง ที่คนบางพวกต้อง เข้าแล้ว จึงชอกชวช คือ แก่ชวรา ๑ เบบ ๑ สันโลกทวัพย ๑ สันญาติ ๑ คน

บางคนแก่ได้เป็นผู้ใหญ่สว่าง การถึงน้ำจืดม้วยแล้ว คิดว่า เกี้ยวนี้
 เราแก่แล้ว ความที่เรา จะ แสงหาไก่ ซึ่งโลก ทรัพย์ ที่ยังไม่ได้ หรือ
 จะทำโลก ทรัพย์ ที่ได้แล้ว ให้เจริญขึ้น ไม่ทำไถ่งง่ายเลย ควร
 เรา จะ ขวช เล็บ คิดว่า ครีบกิคอย่าง นี้แล้ว ก็ ออก ขวช ถึง คน ที่
 เจ็บไข้ แล คน มีโลก ทรัพย์ กันแล้ว คนมีญาติ กันแล้ว ก็ คิค เหมือน
 อย่าง นี้แล้ว จึง ออก ขวช ส่วน ท่าน บัณฑิต ก็ กำลัง เป็น หมู่ ยัง เขาวน
 มีผล ยัง ทำ สนิท ประคบ ด้วย เขาวน อัน เจริญ ทั้ง อยู่ใน วิถี ที่ แรก
 มีความ เรียบ ใช้ น้อย มี โฟชา ทุย อด อาการ พอ เสมอ รัก ขวว่าง ภาย ให้
 เป็น ยถา ติ ไม่ เหน็ด นึก ไม่ ร้อน นึก อนึ่ง ท่าน ก็ เป็น สุก แห่ง ธรรม ที่
 เป็น หัว หน้า ใน ดุสส โลก ฐิติ นิคม นี้ ไม่ มีความ เสื่อม แห่ง โลก ทรัพย์
 ชน ใน นิคม นี้ เป็น ญาติ มิตร ของ ท่าน โดย มาก ความ เสื่อม สือ อย่าง นี้
 ไม่มี แก่ ท่าน ท่าน รู้ เห็น หรือ ได้ ฟัง อย่าง ไร จึง ได้ ออก ขวช มหา พิศ
 มี อยู่ ขรรฆ เทศ (ขรรฆ ที่ แสง ขึ้น เป็น หัว ช้อ) สี่ ช้อ ก็ พระ ศาส ทา
 ซึ่งเป็น ผู้ รู้ เห็น เป็น อรหันต์ ตรี สรุ ของ โศภ ชอบ ทรง แสง ขึ้น แล้ว
 ซึ่ง อาคม ภาพ ได้ รู้ ได้ เห็น แล้ว จึง ออก ขวช ขรรฆ เทศ สี่ ช้อ นั้น ช้อ
 ที่ หนึ่ง ว่า โลก คือ หมู่ สัตว์ อัน ขวรา เป็น ผู้ นำ ๆ เขา ไป โกล ส ไม่ ยั้ง ยืน
 ช้อ ที่ สอง ว่า โลก คือ หมู่ สัตว์ ไม่มี ผู้ บัง กัน ไม่ เป็น ใหญ่ จำเพาะ
 คน ช้อ ที่ สาม ว่า โลก คือ หมู่ สัตว์ ไม่มี อะไร เป็น ของ ๆ คน จำ ต้อง
 ละทิ้ง สิ่ง ทั้ง ปวง ไป ช้อ ที่ สี่ ว่า โลก คือ หมู่ สัตว์ พ้อง อยู่ เป็น นิตย
 ไม่ รู้ จัก อัม เป็น ทาส แห่ง คัดหา ทั้ง นี้ ผู้ เจริญ ท่าน พุท ว่า โลก คือ

หมู่สัตว์อื่นชราเป็นผู้นำๆ เข้าไปใกล้ ไม่ยังยืน ความแค้นคำที่ท่าน
พูดนี้ จะพึงเห็นได้อย่างไร มหายพิกร เมื่อทรง พระองค์ยังมี
พระชนมายุไฉย สิบปี หรือ ยี่สิบห้าปี ทรง ชำนาญใน ศิลปศาสตร์
ช้าง ม้า รถ ธนู ศัสตรา พระองค์ อาวุธ สงคราม กว้างกำลัง พระ อรุ
ณกำลัง พระ พาศา ไต่หรือไม่ ข้าพเจ้า อาวุธ สงคราม ไต่ บางที
ข้าพเจ้าไม่เห็นการ พลาดพลั้ง เสีย ท่วงที กว้างกำลัง ของ คนเลย บัดนี้
พระองค์ อาวุธ สงคราม กว้างกำลัง พระ อรุณ กำลัง พระ พาศา เหมือน
อย่าง นั้น ไต่หรือไม่ เกี้ยวนี้ ข้าพเจ้า แก่แล้ว มีอายุ ไต่ แยก สิบปี ล่วง
วัยแล้ว บางที คิดว่า จะเหยียดเท้าไป ช้าง นี้ เหยียดไป เสีย ช้างอื่น
มหายพิกร พระ ศาสตรา ทรง อาวุธ เหตุนี้ แล จึง ทรง ชวร มฤต เกศ ชัด ที่
หนึ่ง แล้ว ผู้เรณู ชัด นี้ น้า อัครวรย์ พระผู้มี พระภาค ทรง ชอบ แล้ว
เพราะ สัตว์ โลก อื่นชรา เข้าไป เสมอ ไม่ยังยืน ยัง อีก ชัด หนึ่ง ใน
ราช ตระกูลนี้ มีหมู่ ช้าง ม้า รถ พลไว้ เพื่อ สำคัญ คอ บุรุษ ใน
เวลา มี อื่นชรา เกิด ขึ้น แก่ เรา ท่าน พูดว่า โลก ไม่ มี ผู้ ยืน กัน ไม่
เป็น ไฉน จ้า เพราะ คน ความ แค้น คำ ที่ ท่าน พูด นี้ จะ พึง เห็น ไต่
อย่างไร มหายพิกร พระโรค ที่ สำคัญ พระองค์ อย่าง ไค อย่าง หนึ่ง
ของ พระองค์ มี ย่าง หรือ ไม่ โรค สำคัญ ตัว ของ ข้าพเจ้า มี อยู่ ย่าง คราว
ญาติ มิตร ต้อง ยืน ล้อม ข้าพเจ้า กว้าง เข้าใจ ว่า ข้าพเจ้า รัก ตาย พระองค์
เรียก ไต่ พระญาติ มิตร มา ช่วย แบ่ง ทุก ข เวท นาไป ให้ พระองค์ ต้อง

ทนรู้ลึกทุกขเวทนาแค่น้อยได้ หรือ พระองค์ต้องเสวยทุกขเวทนา
แต่ผู้เดียว ข้าพเจ้าเรียกให้เขาช่วยไม่ได้ ข้าพเจ้าต้องเสวยทุกข
เวทนาแต่ผู้เดียว มหายพิตร พระศาสดาทรง อาศัยเหตุนี้แล จึง
ตรัสธรรมเทศนาข้อที่ สอง แล้ว ผู้เจริญข้อนี้ว่า อัครรย์ พระผู้มี
พระภาค ตรัสชอบแล้ว เพราะโลกไม่มีผู้ชองกัน ไม่เป็นใหญ่
จำเพาะ ตน ยังอีกข้อหนึ่ง ในราชตระกูลนี้มีเงินแลทองเป็นอัน
มาก ตั้งอยู่ทั้งที่พื้นแลเวหาศ ท่านพูดว่า โลกไม่มีอะไรเป็นของตน
จำต้องละทิ้งทิ้งปวงไป ความแห่งคำที่ท่านพูดนี้ จะพึงเห็นได้ อย่างไร
มหายพิตร ในเวลานี้ พระองค์ถึงพร้อมด้วยภามคุณห้า บำเรอ
พระองค์อยู่ พระองค์จักปรารถนาได้หรือว่า ข้างหน้าเราจักเป็นอย่างนี้
หรือว่าผู้อื่นจักครอบครองสมบัติอันนี้ ส่วน พระองค์ก็ จะเสด็จไป
ตาม กรรม ข้าพเจ้าจักปรารถนาอย่างนี้ไม่ได้ ผู้อื่นเราจักครอบ
ครองสมบัตินี้ ส่วนข้าพเจ้าก็จักไปตาม กรรม มหายพิตร พระ
ศาสดาทรง อาศัยเหตุนี้แล จึง ตรัสธรรมเทศนาข้อที่ สาม แล้ว ผู้
เจริญข้อนี้ว่า อัครรย์ พระผู้มีพระภาค ตรัสชอบแล้ว เพราะโลกไม่
มีอะไรเป็นของตน จำต้องละทิ้งทิ้งปวงไป ยังอีกข้อหนึ่ง ท่านพูดว่า
โลกพระองค์อยู่เป็นนิตย์ ไม่รู้จักอิม เป็นทาสแห่งตัณหา ความแห่ง
คำที่ท่านพูดนี้ จะพึงเห็นได้ อย่างไร มหายพิตร พระองค์ทรงครอง
แค้นแค้น กุรุ อันกว้างใหญ่นี้ หรือ อย่างนั้นเจ้าข้า ถ้ามีคนทีควร
เชื่อได้ มาแต่ทิศตะวันออกแล้วพูดว่า ขอโทษะ ข้าพเจ้าไปในทิศ

กวัน ออก ใต้ พยชนบทใหญ่อันหนึ่ง มีคั้งกว้างขวาง มีหมู่มนุษย์
เกลื่อนกล่น หมู่ช้างม้ารถพล แลเงินทองที่ยังไม่ได้ทำเป็นรูปพระ
บ้าง ทำเป็นรูปพระแล้วบ้าง ในชนบทนั้นมีอยู่มาก สัตว์ในชนบท
นั้น ก็มี มาก พระองค์ อาช้านะได้ ค่ายหมู่พลประมาณเท่านี้ พระองค์
จะทรง ทำอย่างไร ข้าพเจ้า จัก ปราย ชนบท นั้น ครอบครองเอา เป็น ของ
ข้าพเจ้า ถ้ามีคน ที่ควร เชื่อใจ มาแต่ทิศตะวันตก แต่ทิศเหนือ
แต่ทิศใต้ แต่ฝั่งทะเล ฟากไหน แล้ว ทูล เหมื่อน อย่าง นั้นอีก พระองค์
จะทรง ทำ อย่างไร ข้าพเจ้า ก็ จัก ปราย ชนบท นั้น ๆ ครอบครองเอา เป็น
ของ ข้าพเจ้าอีก มหาบพิตร พระศาสดาทรง อาศัย เหตุ นั้นแล จึง
ตรัส อรรคมหา เกศ ชื่อ ที่ สิ้น แล้ว ผู้เจริญ ชื่อ นี้ เป็น อัครวรย์ พระผู้มี
พระภาค ตรัส ชอบแล้ว เพราะโลก พรั่ง อยู่ เป็น นิคย ไม่รู้ จัก อิม
เป็น ทาส แห่ง ทัณดา พระวิสุทธิบาล ทูล เหตุ ที่ ได้ คน ออก ขวช แก่ พระ
เจ้า โกรธ พะ อย่าง นี้ แล้ว กลับ มา อยู่ ใน สำนัก พระศาสดา ท่าน ผู้ นั้น
เป็นผู้ ขวช ด้วย ศรัทธา มาแต่ เติม แลกว่า จะ ขวช ได้ ก็ แส่น ลำบาก
พระศาสดาทรง ยก ว่า เป็น ยอด ของ ภิกษุ ผู้ ขวช ด้วย ศรัทธา

ส่วน กุลบุตรอื่น ๆ ที่ ได้ พัง ธรรมเทศนา ได้ ความ เชื่อ ความ เลื่อม
ใส แล้ว ก็ ขวช ใน พระศาสนา ก็ ยังมี อีก เป็น อัน มาก ได้ บัลดุ พระ
อรหัตผล บ้าง ได้ บัลดุ แต่ เพียง ผล เบื้อง ค่ำ บ้าง ไม่ได้ บัลดุ มัคคผล
เป็น แก่ ตั้ง คน ไว้ ใน ถัด ยาน คุณ บ้าง ใน หมู่ ภิกษุ พุทธ สาวก นั้น มี
ภิกษุ ที่ ยก ขึ้น เป็น สาวก ผู้ ใหญ่ แยก สิบ รูป มี จำนวน จะ แสกง ไว่ ข้าง หน้า

สาวกเหล่านี้ ที่มีเรื่องเล่ามาแล้วก็ดี ไม่ได้เล่าก็ดี ข้าพเจ้าไม่สามารถจะเรียงให้ถูก ตามลำดับ ที่บวชก่อนแล หลังให้ถูกถ้วนได้หมด เพราะในหนังสือเก่าไม่ได้ใช้ศก ในที่บางแห่ง ก็ทราบ ชัดว่าใคร แก่ใครอ่อน ตามที่ ปรากฏในเรื่อง เช่น บัญญัติปิยะ พระ ยส กับ สหาย ชฎิล เก่า สามคน พี่น้อง พระสารีบุตร แล พระโมคคัลลานะ เหล่านี้ แก่ อ่อน กว่า กัน โดย ลำดับ ทราบ ชัด โดย ไหวสาร พุค เช่น พระมต กัสสปะ แก่กว่า ท่านที่ เหลือ นี้ เช่น กัน ในสาวกเหล่านี้ บางองค์ ก็ นิพพาน ก่อน พระ ศาสกา มี พระ อัญญาโกณฑัญญะ พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระวสุธ เป็นต้น บางองค์ ก็ นิพพาน ที่ หลัง พระ ศาสกา มี พระมต กัสสปะ พระอุบาลี พระอนุรุทธะ พระอาณนที เป็นต้น บางองค์ ก็ ไม่ ปรากฏ ว่า นิพพาน ก่อน หรือ หลัง พระ ศาสกา

จำนวนสาวกผู้ใหญ่แปดสิบรูป

๑	อัญญาโกณฑัญญะ	๙	ปัญณชิ
๒	ภัททิยะ	๑๐	กวัมปติ
๓	วิปัส	๑๑	อูรวะล กัสสปะ
๔	มคานามะ	๑๒	นที กัสสปะ
๕	อัสสชิ	๑๓	คยา กัสสปะ
๖	ยส	๑๔	สารีบุตร
๗	วิมล	๑๕	โมคคัลลานะ
๘	สุพาคุ	๑๖	มต กัสสปะ

๑๗ มคธกัฏฐานะ
 ๑๘ อชิตะ
 ๑๙ ทิสสเมตเตยยะ
 ๒๐ ปุณณณะ
 ๒๑ เมตตกุ
 ๒๒ โธตตะ
 ๒๓ อุตฺตริยะ
 ๒๔ นันทะ
 ๒๕ เทมมะ
 ๒๖ โธเตยยะ
 ๒๗ กัปปะ
 ๒๘ ชุตฺตกัณฺเฑ
 ๒๙ ภัทรวาสุระ
 ๓๐ อุตตะ
 ๓๑ โปสาละ
 ๓๒ โมฆราชะ
 ๓๓ ปิงคิยะ
 ๓๔ วาเช
 ๓๕ ปุณณ มันทานิปุตตะ
 ๓๖ กาฬุทายิ

๓๗ นันทะ ศากยะ
 ๓๘ วาสุละ
 ๓๙ อุตฺตริยะ
 ๔๐ ภัททิยะ ศากยราช
 ๔๑ อหุทตะ
 ๔๒ อานันทะ
 ๔๓ ภัคกุ
 ๔๔ กิมพิละ
 ๔๕ โสณะ โกฬิวิระ
 ๔๖ วัฏฐุปาละ
 ๔๗ ปิณฑิลภาวาทวาชะ
 ๔๘ มคธ⁺นถะ
 ๔๙ รุช⁺นถะ
 ๕๐ โสณะกุฏิกัณเฑ
 ๕๑ ลกฺขณจาก ภัททิยะ
 ๕๒ สุกฺกิติ
 ๕๓ กังขาเรวตะ
 ๕๔ วัฏกถิ
 ๕๕ กุณฺฑชาหะ
 ๕๖ วัณฺณสี

๕๗ ปิณฑกวัณณะ	๖๙ ทักพะ มัลล ปุคคะ
๕๘ กุมาร กัสสปะ	๗๐ มหาอุททายิ
๕๙ มตาโกฏฐิเก	๗๑ อุปวาณะ
๖๐ โสภิตะ	๗๒ เมฆิยะ
๖๑ นันทกะ	๗๓ นาคิเก
๖๒ มหากัปปิณะ	๗๔ รุณทะ
๖๓ สากกะ	๗๕ ยโสชะ
๖๔ อุตตะมะวังคันทปุกกะ	๗๖ สกิยะ
๖๕ เรวกะ จทิว วนิยะ	๗๗ เตลทะ
๖๖ สีวลี	๗๘ มหาปรินันทปะ
๖๗ พาทิยะทวารุจิยะ	๗๙ นาลกะ
๖๘ พากุละ	๘๐ อังคุลิมาละ

ปริจเจท ที่ ๑๓

ครั้งหนึ่ง เมื่อพระศาสดาเสด็จอยู่ที่นิโครธาราม แขวงกรุงกบิลพัสดุ์ นางมหาปชาบดีโคตมีซึ่งเป็นพระน้า นาง เมื่อพระเจ้าสุทโธทนะเสด็จทิวงคตแล้ว เข้าไปเฝ้าพระศาสดา ทูลขออนุญาตให้ผู้หญิงไต่บวชในพระธรรมวินัยนี้ พระศาสดาไม่ทรงอนุญาต พระนางเจ้าทูลอ้อนวอนหลายครั้ง ก็ไม่ทรงอนุญาต พระนางเจ้า

เสียบ พระศกด้วยทอง กั้นแสง เสกธกัณฐ์ไป ครั้น พระศาสดาเสกธาก
 กรุงกบิลพัสดุ์ ถึงเมืองเวสาฬหะ ประทับอยู่ที่ป่ามทวีน ณะพระ
 คำหนัก มีชอก ฝ่ายนางมหาปชาปัตติโกตมียกให้ตักพระเมาสีของ
 พระองค์เสียบ แล้วทรงผ้ากาสาฬหพัสดุ์ อธิษฐานเพชฌัญญา จำเพาะ
 พระศาสดา พร้อมด้วยนางสาภิยามิเป็นอันมาก ไปถึงเมือง
 เวสาฬหะ ขึ้นทรงกั้นแสง อยู่ที่ ชุ่ม พระทวาร พระคำหนัก มีชอก ที่
 ป่ามทวีน พระอานนท์ได้เห็นแล้ว ตามทราบบอกว่า พระนาง
 เจ้าทรงกั้นแสง เพราะเสียบพระศกด้วย เหตุพระศาสดาไม่ทรง
 อนุญาตให้ผู้หญิงบวชในพระธรรมวินัย ท่านจึงได้พระนางเจ้า
 ทรงรออยู่ครู่หนึ่ง กว่าท่านจะทูลขออนุญาตได้แล้ว เข้าไปเฝ้า
 พระศาสดา ทูลเรื่องนางมหาปชาปัตติโกตมียกตักพระเมาสีทรง
 ผ้ากาสาฬหพัสดุ์ พร้อมด้วยนางสาภิยามิเป็นอันมาก เสกธามา
 ขึ้นทรงกั้นแสง อยู่ที่ ชุ่ม พระทวาร พระคำหนัก ได้ทรงทราบแล้ว
 ทูลขอให้ทรงอนุญาตให้ผู้หญิงได้บวชในพระธรรมวินัย เป็นหลายครั้ง
 พระศาสดาก็ไม่ทรงอนุญาต พระอานนท์ก็ทูลขอโดยอ้อม
 อย่างอื่น จึงทูลถามว่า พระองค์ผู้เจริญ ผู้หญิง ถ้าได้บวช
 ในพระธรรมวินัยแล้ว ควรจะทำมรรคผลได้แจ้งใดหรือไม่ ควร
 อานนท์ ถ้าควร นางมหาปชาปัตติโกตมียก ซึ่งเป็นพระพี่นางของ
 พระองค์ มีอุปการะมาก เมื่อพระชนมชีพของพระองค์สิ้น พระชนม์

แล้ว ใต้ เป็นผู้เลื่องลือถวายนมมา ขอผู้หญิง พึงได้ ขวสใน
 พระธรรมวินัยนี้ เด็ก อานนท์ ถ้าหาก มคฺคาปชา ปติโคทมมฺ ขอม วัช
 คุรุ จรรณ แยก ประการ ข้อนี้ เจ เป็นอุปสัมปทา ของ นาง เด็ก คุรุ
 จรรณ แยก ประการ นั้น คือ ข้อ ที่ ๑ นาง ภิกษุณี แม้ ขวส แล้ว ได้ วัช ยี่
 ต้อง ทำการ ถวาย ไหว้ ลูก ค้อน วัช ประณม มื้อ แล ถวาย อัน สมควร
 อื่น ๆ แก่ ภิกษุ แม้ ขวส แล้ว ในวัน นั้น ข้อ ที่ ๒ ภิกษุณี อย่า พึง
 อยู่ จำ พรรยา ใน อาวาส ที่ ไม่มี ภิกษุ ข้อ ที่ ๓ ภิกษุณี ต้อง หวัง จรรณ
 สอง ประการ คือ ตาม วินัย โยสธ ๑ เข้า ไป พึง คำ สอน ๑ แก่ ภิกษุ
 สงฆ์ ทุก ถึง เกือน ข้อ ที่ ๔ ภิกษุณี อยู่ จำ พรรยา แล้ว ต้อง ปรารณา
 ใน สงฆ์ สอง ฝ่าย โดย สภา ทั้ง สาม คือ โดย ไคฺเตน โดย ไคฺยีน
 หรือ โดย วัช เกียฯ ข้อ ที่ ๕ ภิกษุณี ต้อง จรรณ ที่ หนัก (อาปัตติ หนัก) แล้ว
 ต้อง ประพฤติ มา นัตถ ใน สงฆ์ สอง ฝ่าย ยักข หนึ่ง (๑๕ วัน) ข้อ ที่ ๖
 ภิกษุณี ต้อง แสวงหา อุปสัมปทา ใน สงฆ์ สอง ฝ่าย เพื่อ นาง สิกขมา นา
 ผู้ ศึกษา ใน จรรณ หก ประการ (ตั้งแต่ ปาณาติปาทา เวรมณี ถึง วิกาล
 โภชนา เวรมณี) ครบ สอง ปี แล้ว ข้อ ที่ ๗ ภิกษุณี อย่า พึง คำ ย่า พึง
 เพิก เพี้ย ภิกษุ ด้วย อาการ อย่าง ไค อย่าง หนึ่ง ข้อ ที่ ๘ ตั้งแต่ วัน นี้
 เป็นต้น ไป ห้าม ไม่ ให้ ภิกษุณี ว่า กล่าว ภิกษุ ไม่ ห้าม ปลดอบ ให้ ภิกษุ
 ว่า กล่าว ภิกษุณี จรรณ แยก ประการ นี้ ภิกษุณี พึง สักการ เคารพ
 หัก ดิ ขุชา ไม่ ถ้าว ล่ง เหน้ ทล อก ชี วิต ถ้า หาก มคฺคาปชา ปติโคทมมฺ ขอม

รับศุขธรรมแปดประการนี้ ข้อนี้ เป็นอุปสัมปทา ของนางเด็ก
 พระอานนท์ จำศุขธรรมแปดประการนี้ไว้แล้ว ไปบอกแก่พระนางเจ้า
 ทาม พระศาสดา รับสั่ง พระนางเจ้า ครัสต์ตอบว่า พระอานนท์ผู้เจริญ
 ข้าพเจ้า ย่อม รับศุขธรรมแปดประการนี้ ปฏิบัติไม่ถ่วงช้า หนทลออก
 ชีวิต ด้วยความยินดี เปรียบเหมือนหญิงหรือชาย ที่ยังรุ่นสาว
 หรือรุ่นหนุ่ม กำลังรักแต่งกายอาบ้ำสระเกล็ดแล้ว ไปพบ
 กษัตริย์ หรือ พวง มณี พวง ล้ำค่าแล้ว จะ หึง รับ ด้วยมือทั้งสอง
 แล้ว หึงไว้บนศีรษะ ด้วยความยินดี ฉะนั้น พระอานนท์ก็ กลับมา
 ทูลความที่พระนางเจ้า มหาปชา ปัตติโกดมี้ ย่อม รับ ศุข ธรรมแปด
 ประการ นี้แล้ว นับว่า เป็นอุปสัมปทา แก่ พระศาสดา ครัสต์ ว่า
 อานนท์ ถ้า ผู้ศรัทธา จักไม่ ได้ ยอชมในธรรมวินัยนี้แล้ว พรหม บรรย
 จักตั้งอยู่ได้ นาน เพราะ ผู้ศรัทธา ได้ ยอชมแล้ว พรหม บรรย จักไม่
 ตั้งอยู่ นาน เหมือน กระจุกดิน หนึ่ง ที่มี ผู้ศรัทธา มาก มี ผู้ชาย
 น้อย กระจุกดิน นั้น ใคร ถ้า จัก ไถ่ ง่าย อีก อย่าง หนึ่ง เหมือน
 ขยอก ที่ ลง ใน นา เข้า สาลี ที่ ยิบยิบ หนึ่ง แล เพลี้ย ที่ ลง ใน ไร่ ข้าว จัก
 ให้ เข้า สาลี ใน นา แล ข้าว ใน ไร่ เสีย ไป ไม่ ตั้ง อยู่ นาน ได้ เวลายัญญิก
 ศุข ธรรมแปด ประการนี้ ไม่ ได้ ภิกษุ นี้ ถ่วงช้า ทลออก ชีวิต เสีย
 กอณ เหมือน ขรรษ กัน ทำนบ แต่ง สระ ไหล่ กัน น้ำ ไม่ ได้ ไหล ออก
 ฉะนั้น

ครั้นนาง มหาลาชา ปกติโคตมิ ได้เป็น ภิกษุณี ด้วยยอม รับการ
 ขวมน แยก ประการ อย่าง นั้นแล้ว เข้าไปเฝ้า พระศาสดา กราบทูล
 ถามว่า ข้าพระเจ้า จะปฏิบัติในทาง สากิยานี เหล่านี้ อย่างไร พระ
 ศาสดา ทรง อาศัย เหตุนี้ ตรัสเรียก ภิกษุทั้งหลาย มาแล้ว ทรง
 อนุญาตให้อุปสมบท ทาง สากิยานี เหล่านี้ ทาง ภิกษุณี เหล่านี้ ได้
 อุปสมบท แต่ใน ภิกษุสงฆ์ ฝ่าย เกี้ยว ก่อน เพราะ ภิกษุณี มียังไม่ครบ
 คณะสงฆ์ ภายหลังเมื่อ ภิกษุณี มี ครบ คณะสงฆ์แล้ว ทรง อนุญาต
 ให้ภิกษุณี สงฆ์ อุปสมบท หลึง ที่ใคร จะ อุปสมบท เสีย ก่อนแล้ว จึง
 พาไปอุปสมบทใน ภิกษุ สงฆ์ อีก เกี้ยว หนึ่ง ตามแบบการ ขวมน ข้อที่ ๖
 นั้น แล ทรง อนุญาตให้ภิกษุณีบวช ภุมมาวี ที่นี้ อาจ ยังไม่ครบ อุปสมบท
 เป็นสามเณรี ๗ นั้น เมื่อ มีอายุ เจ็ด อุปสมบทได้ ได้ รับ สิกขา สมมต
 แก่ ภิกษุณี สงฆ์แล้ว วิชา สิกขา บท หก ประการ ทั้งแต่ เว้น จาก
 ปาณาติบาต จนถึง เว้น จาก วิภวโจชณ ได้ครบ สองปี ก่อน จึง
 อุปสมบทได้ ทาง สามเณรี ที่ได้รับ สิกขา สมมต อย่างนี้ เรียกว่า
 สิกขมานา ในระหว่าง สองปี นั้น ถ้าล่วง สิกขา บท หก นั้นแต่
 อย่างใด อย่าง หนึ่ง ต้อง หัก วัน ตั้ง ขึ้นไปใหม่ ส่วน สิกขา บท ของ
 สามเณรี อีก สี่ อย่าง นั้น ก็ต้อง วิชา เหมือนกัน แต่ไม่ กวัก ขัน
 เช่น สิกขา บท หก นั้น หลึง ที่ได้ ความ เชื่อ ความ เลื่อมใส ออก บวช
 เป็น ภิกษุณี ได้ บัณฑิต พระอรหันต์ ที่จัก เป็น ทาง สภาวิภา ผู้ใหญ่ นั้น
 มีจำนวน ๑๓ รูป อย่างนี้

๑ นาง มหาปชา ปติโคตมิ ๒ นาง เขมา ๓ นาง อุปปลวัฒนา ๔ นาง ปฏาการา ๕ นาง จิมมทินนา ๖ นาง นันทา ๗ นาง ไสธนา ๘ นาง พกุกา	<p>๙ นาง ภักททา กุณฑลเกสา</p> <p>๑๐ นาง ภักททากีลาณี
(ที่ออก ขวช พร้อม กับ
พระ มหาภัสสประ)</p> <p>๑๑ นาง ภักททา กัรรณา</p> <p>๑๒ นาง กิสาโคตมิ</p> <p>๑๓ นาง สิงคาล มาตา</p> |
|---|--|

